

АКАДЕМІЯ ПОЛІТИЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

Петро Мироненко

Збочена росія та ознаки Третьої світової війни

*Нотатки
із щоденника політолога*

Частина III

Видавництво Політія
Київ – 2022

УДК 321. 6/8
М64

Петро Мироненко

М64 Збочена росія та ознаки Третьої світової війни. Нотатки із щоденника політолога. Частина III. Видання Академії політичних наук України. Київ. Видавництво Політія, 2022. 360 с.

ISBN 978-966-97788-8-8

Нередаговані нотатки із щоденника політолога Петра Мироненка оприлюднюються з метою розуміння ментальності російського населення та форми державного правління держави-агресора росії, яка розв'язала Третю світову війну на території України, де вчиняє геноцид Українського Народу, без чого неможливо зрозуміти наміри ворога, що приймає стратегічні рішення в умовах воєнно-політичного протистояння. Автор намагається пояснити суспільству агресивну сутність як держави росія, так і російського населення, яке успадкувало ментальність народів Орди, що заснувала Московське князівство. Через свої знання і досвід, здобуті протягом двадцяти п'яти років проживання на росії серед російського населення, автор доносить свої спостереження, що, на його переконання, варті уваги в умовах війни.

*Нотатки адресовані широкому колу читачів,
кому небайдужа доля України.*

УДК 321. 6/8
ISBN 978-966-97788-8-8

© Петро Мироненко, 2022
© Академія політичних наук України, 2022
© Видавництво Політія, 2022

*Присвячую моїм синам –
Віталію і Сергію.*

ЗМІСТ

Передмова	5
-----------------	---

<i>МИРОНЕНКО П. В.</i> Методологічні основи політичної стратегії і тактики як системи засобів подолання політичної нестабільності	10
ХРОНІКИ ВІЙНИ	26

ДОДАТКИ

<i>КОСТЕНКО Л. В.</i> Гуманітарна аура нації, або дефект головного дзеркала	203
<i>ТКАЧЕНКО В. М.</i> «Росія: ідентичність агресора»	226
Декларація про державний суверенітет України	350
Учені ДНУ – академіки Академії політичних наук України	356

ПЕРЕДМОВА

Сьогодні завершую Частину III Нотаток із щоденника політолога.

Звертаю Вашу увагу на те, що Нотатки не редагуються і подаються у тому вигляді, що мають на день написання. Була пропозиція від колег щодо деяких редакційних та змістовних правок, але я відмовився, бо щоденники повинні мати свій стиль і своє завдання щодо донесення думок автора до пересічного читача.

Для наукових конференцій готуються статті, доповіді, тези тощо, а щоденники пишуться для нащадків і читача, який може не мати спеціальної підготовки.

З часу виходу з друку Частини I Нотаток (25 квітня 2022 року було розміщено на сайті АПН України – ars-ua.org) минуло довгих 89 днів війни, що розв'язана росією під проводом міжнародного воєнного злочинця путіна.

Мав багато бесід щодо моїх Нотаток. Переважна більшість співрозмовників позитивно оцінили мій крок щодо оприлюднення щоденників.

Але один мій давній товариш і колега сказав і таке: «Не відомо що буде з Вами після виходу цих книг».

Чому так сказав мій давній товариш і колега? Виною всьому є наше радянське минуле, де, як в

казармі, ще живе старше покоління Українського Народу.

Багато написав і сказав про жахливі часи нашої радянської історії, але на сторінках цих Нотаток зазначу таке: сильні особистості не зхилиються перед історичною і політичною брехнею, що привела Україну до Майданів і війни.

У 1983 році, коли я відмовився від членства в КПРС, був інший час і інші могли бути наслідки через моє прямоходіння, але я вистояв і загартувався. І не тому, що якийсь унікальний, а просто я хотів бути вільним і чесним перед своїми синами, яким присвячую ці щоденники.

Декілька днів тому я увійшов у восьмий десяток свого життя. Чесно скажу: «Радію своєму життєвому досвіду, радію за своїх синів, які стали гідними громадянами України, радію успіхам своїх учнів, радію за колег, які досягли того, про що мріяли, радію всьому, що сприяє розвитку».

Моя Бабуся, яка виховала мене від народження, завжди говорила: «Все буде добре! Думай про далеке майбутнє».

Далеке майбутнє я завжди планував на двадцять років. Були похибки, але менші за похибки політичної статистики.

Сьогодні планую своє далеке майбутнє на 30 років, бо на менше немає сенсу планувати. На менше хай планують ті, хто живе інфузорією на дивані.

ДО МОЛОДІ.

Лише сильні особистості здатні збудувати державу на фундаменті, що заклали наші далекі пращури, які добре знали своїх ворогів і уміли боронити свою землю і свої родини.

Нам ще належить вивчити головного ворога – російське народонаселення, яке, як виявилось, ми зовсім не знаємо, бо радянщина всіх загнала в одну казарму і наказала жити за одними правилами, де місця волі немає.

Радянська казарма – це така територія, де однакові туалети з однаковим кольором стін, однакові кроваті і одіяла. Це не про армію, це про народонаселення, яке жило, а дехто і зараз ще живе, у страхах і нападах масової шизофренії через системний тиск спецорганів на всі органи тіла людини, яка мала стати істотою для виконання певної роботи, а не Homo Sapiens.

Генетика і ментальність людини розумної змінюється на сотні років, а то і тисячі. Комуно-фашистському режиму вдалося за 70 років випрямити до прямої лінії і генетику, і ментальність народонаселення, яке сьогодні, за умови незначного психологічного тиску або нестабільного суспільно-політичного стану, готове підняти руки, опустити голову і впасти на коліна.

Це велика біда цілих поколінь, які не навчені управляти собою і обставинами навколо себе.

ЩО РОБИТИ?

Широко відкрити очі, випрямити плечі і міцно взяти себе у клещі. Це складно і майже не можливо, але заради своїх нащадків треба змінювати і себе, і обставини навколо себе.

Сьогодні мав розмову із молодим чоловіком, який запитав: «Як Вам вдається триматися спокійно і робити багато справ?»

Спокійно – це лише вигляд зовні, бо всередині кипить не лише сіра речовина в голові, а й кров закіпає від того, що не можу вплинути на суспільно-політичні процеси, що часто-густо йдуть за планом ворога.

Тримати себе у міцних руках не означає бути спокійним, бо адекватна людина під час війни не може не реагувати на виклики, з якими стикається Український Героїчний Народ.

Шановні молоді мої Друзі, Учні!

Спробуйте почути мене: працюйте над своїм удосконаленням щогодини, бо втрачений час повернути не можна.

Спілкуйтесь з розумними людьми, читайте книги видатних авторів, слухайте класичну музику, бо на дивані можна дочекатись лише смерті.

Минає 149-й день війни, яку розв'язало скажене російське народонаселення на чолі з міжнародним воєнним злочинцем путіним, істотою, якою керують комплекси неповноцінності.

Ті, хто чекає змін на росії після смерті путіна, мають розуміти: після путіна прийде путін-2, але росія іншою не стане, бо ця терористична держава живе далеким минулим, а її народонаселення генетично не здатне рухатись у сторону прогреса. Сьогоднішня росія – це міфічний глиняний монстр, що летить у прірву з космічною швидкістю і здатний затягнути з собою слабких і сплячих. Прокидайтесь.

Україна переможе за підтримки США і союзників, але після війни Українському Народові треба зробити належні висновки щодо політичного керівництва, яке протягом 31 року водило Україну пустелею, що призвело до Майданів і війни.

Збочена росія винна на 40 %, а на 60 % винна Україна у тому, що сьогодні гинуть наші сини і доньки на фронтах війни, де російське народонаселення вчиняє геноцид Українського Народу.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

Доктор Мироненко

2008 рік.

Мироненко Петро Володимирович,
директор Міжнародного інституту
гуманітарних технологій

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ
ПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ
ЯК СИСТЕМИ ЗАСОБІВ ПОДОЛАННЯ
ПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ**

В останні десятиріччя розвиток світової цивілізації позначається надзвичайною динамічністю політичних, соціальних, економічних, соціокультурних відносин, що супроводжується посиленням кризових явищ та суспільно-політичної нестабільності як всередині більшості країн, так і на міжнародній арені. Перед науковцями та політиками за цих умов постає проблема необхідності вироблення, теоретико-методологічного обґрунтування та реалізації комплексу заходів політичної стратегії і тактики з метою подолання нестабільності суспільно-державного розвитку.

Для України проблема розробки політичної стратегії і тактики державної політики також є вельми актуальною: адже наша країна перебуває у перехідному становищі, що посилює дію названих негативних явищ та вимагає адекватного реа-

гування не лише з боку органів державної влади і політичних лідерів, але й зі сторони науковців, які мають запропонувати методологію впровадження політичної стратегії й тактики в ситуаціях суспільно-політичної нестабільності.

Дослідження, присвячені аналізу стратегії і тактики як засобів подолання нестабільності суспільно-політичного розвитку за умов перехідного періоду державності, потребують передусім вивчення теоретичних напрацювань щодо визначення базових науково-методологічних підходів до розуміння сутності політичної стратегії та тактики, а також розгляду специфіки функціонування суспільств перехідного типу з метою їхнього подальшого переосмислення та вдосконалення. Представлена стаття має на меті

проаналізувати джерельну базу та провідні концептуальні підходи щодо проблематики теоретико-методологічного обґрунтування стратегії і тактики як системи засобів подолання нестабільності суспільно-державного розвитку, зважаючи на світові тенденції демократизації та модернізації сучасних політичних систем.

Досліджувана у представленій статті проблематика, попри свою актуальність та потребуваність, у вітчизняній політологічній літературі дістала недостатнього висвітлення.

Серед найбільш ґрунтовних праць українських вчених, присвячених дослідженню

стратегії і тактики державної політики в цілому або їхніх окремих аспектів можна виділити монографічні роботи Г. Почепцова «Стратегічний

аналіз. Стратегічний аналіз для політики, бізнесу і військової справи», Б. Кухти «Політична влада та її рішення», А. Пойченка «Політика: теорія і технології діяльності». Названа проблематика також стала основою для дисертаційних досліджень вітчизняних науковців Н. Сокур та В. Тертички; результати цих праць були використані при підготовці представленої статті. Аналізуючи джерельну базу запропонованої роботи, варто відмітити праці російських вчених С. Зубкова й О. Панова «Політичний розвиток та його рухомі сили у сучасному суспільстві» та Ю. Яковця «Цикли. Кризи. Прогнози».

Для аналізу в суспільних науках часто використовуються теоретичні класифікаційні підходи, схеми та моделі. Методологічні основи сучасної політичної науки пропонують при дослідженні державної політики оперувати такими поняттями, як «політична стратегія» і «політична тактика». Відомий вітчизняний вчений Г. Почепцов є одним з найавторитетніших дослідників проблем політичної стратегії і тактики. Він пропонує наступні відмінності політичної стратегії від тактики:

- стратегія працює у межах багатовимірного простору, управляючи не лише прихильниками, але й противниками, опонентами, а тактика функціонує в одновимірному середовищі, спрямовуючи свої дії виключно на прихильників;
- стратегія працює за принципом багатьох кроків, а тактика передбачає тільки один хід;
- стратегія конструює майбутній і віртуальний простір, а тактика спрямована на сьогоднішнє і реальний простір;

- стратегія передбачає зміну точок зору, а тактика – дотримання однієї точки зору;
- стратегія має спрямовуватися від розширення поля можливостей до розширення поля дій через зміну правил гри¹.

Особливістю політичної стратегії за сучасних умов, надто у кризових ситуаціях, є те, що вона має бути спрямована саме на агресивне зовнішнє середовище, вміти адекватно реагувати на «виклики» та ризики глобалізації. Наявність розробленої та ефективної політичної стратегії є свідченням політичної сили, могутності держави. Якщо держава прагне адекватно реагувати на всі динамічні зміни, що відбуваються у сучасному світі, вона має розробляти систему потенційної стратегії. Г. Почепцов розглядає наступні принципи потенційної стратегії:

- стратегія збільшує «поле бачення» – розширює часові рамки інтересів і можливостей учасників, дає змогу бачити сьогоднішнє крізь призму майбутнього;
- стратегія звернена до негативного контексту, адже для вирішення певних проблем необхідною є багатоваріантність стратегії;
- наявність стратегії посилює її суб'єкта;
- стратегія не тільки і не стільки планування, але й виконання, тому що реальність важливіша за будь-яку стратегію;
- стратегія як вищий рівень управління може компенсувати недостатність ресурсів, маючи можливості для адаптації;
- стратегія спрямована на визначення пріори-

тетів, адже ресурсна підтримка можлива лише в обмеженому обсязі².

Політична стратегія, безумовно, є найскладнішим і найважливішим елементом політичної діяльності. Стратегія розробляється зазвичай у вигляді програми або платформи центральних суб'єктів політики (структур державної влади, політичних партій, лідерів), яка відображає специфіку діяльності цих суб'єктів. На думку українського дослідника А. Пойченка, основою розробки політичної стратегії є пошук екстраординарної мети – мети розвитку, найбільш важливої для країни, особливо у кризові періоди, та привабливої для всіх груп населення. Важливою частиною технології політичної діяльності є також політична тактика як сукупність засобів і методів досягнення локальних, тимчасових результатів. Важливість політичної тактики полягає в тому, що саме від вибору тактичних прийомів і заходів, продуманості та системності їхнього застосування багато в чому залежить реалізація всієї стратегічної лінії³.

Значення політичної стратегії і тактики особливо зростає за умов нестабільності суспільно-політичного розвитку, розгортання кризових явищ в окремій країні, у певному регіоні або у світі в цілому. Розвиток більшості країн сучасного світу є надзвичайно інтенсивним як у політичній, так і в соціально-економічній та культурній царинах діяльності суспільства. Вітчизняні й зарубіжні дослідники зазначають, що в останні десятиріччя загальноцивілізаційні процеси мають перехідний характер, що визначається глибинними зако-

номірностями динаміки розвитку людства в цілому та окремих країн, зокрема. Цей перехідний період цивілізаційного поступу спричиняє поширення і поглиблення суспільно-політичної нестабільності у багатьох державах і регіонах світу з різним рівнем політичного та соціально-економічного розвитку. Тому не дивно, що значна дослідницька увага і вітчизняних, і зарубіжних політологів зосереджується на з'ясуванні сутності, основних параметрів та перспектив розвитку суспільств перехідного типу. Так, російський учений Ю. Яковець визначає наступні риси (параметри) перехідного етапу:

- швидкість змін – це означає, що ті здобутки, які накопичувались протягом тисячоліть і століть, сьогодні можуть змінитися впродовж місяця;
- глибина змін – змін зазнають усі поверхи суспільної піраміди;
- географічні масштаби – нині не існує жодної країни, яка залишилась не включеною у процес змін⁴.

На думку російських дослідників С. Зубкова та О. Панова, структура перехідного процесу, що характеризує нестійкий, змінний чи навіть кризовий стан політичної системи, включає наступні стадії. Перша – це переоцінка існуючих цінностей й ідеалів, яка вказує на кризовий стан політичної системи, на нестабільність суспільно-державного розвитку. Друга – осмислення теперішнього стану політичної системи у контексті минулого й майбутнього. Третя – нове духовно-політичне самовизначення політичної системи, що виявляється

через пошук ідейної домінанти (ідеалу) національного розвитку, здатної стати ціннісною базою для інтеграції соціально-політичних сил. Четверта, завершальна – являє собою комплекс ліквідаційних заходів з метою демонтажу застарілої, архаїчної конструкції політичної системи⁵.

Отже, стадії функціонування перехідного періоду в розвитку будь-якої політичної системи передбачають наявність та впровадження в життя цілісного комплексу стратегічних і тактичних заходів державного управління та керівництва. У протилежному разі не можна вести мову про подолання нестабільності, вирішення кризових ситуацій у перебігу політичних, соціально-економічних та соціокультурних процесів.

Зміна характеру динаміки цивілізаційних процесів вимагає суттєвих зрушень у функціонуванні політичної системи кожної окремої країни, що має спиратися на ефективне керівництво й управління. Керівництво визначає стратегію, тобто встановлює системні цілі, ідеали та цінності, створює довготермінові програми розвитку, формулює політичну доктрину держави, окреслює основні орієнтири ідеології, визначає час реалізації стратегії та її методи.

Управління ж призначене здійснювати цілеспрямований вплив на все суспільне життя країни, являючи собою свідому діяльність, яка спрямована на реалізацію системних цілей та цінностей, а тому слугує підтримці та формуванню певного політичного й соціально-економічного режиму влади, його захисту. «У цілому можна сказати в за-

гальному плані, що якщо керівництво – це висока політика, то управління – це тактика, це виконання, реалізація планів і завдань, які були сформульовані керівництвом», – вважає вітчизняний політолог Б. Кухта⁶. Він зробив спробу вивести загальні тенденції у керівництві й управлінні політичними системами за умов перехідного характеру людської цивілізації, незалежно від якісної будови та специфіки цих систем. Першою загальною тенденцією, на думку дослідника, є прагнення до рівноваги. Саме існування політичної системи – це «певний перманентний стан дрібних тимчасових рівноваг, які, залишаючись в рамках системних цілей і зберігаючи параметри системи, зазнають в кожний момент постійних змін, тобто порушення мікрорівноваг»⁷.

Таким чином, можна дійти висновку, що стратегічною метою функціонування і розвитку будь-якої політичної системи має бути досягнення стану системної рівноваги. Не менш важливою тенденцією у розвитку будь-якої політичної системи виступає принцип розподілу системних цінностей. Практична реалізація цього принципу залежить передусім від характеру політичного режиму. Так, в авторитарних та тоталітарних країнах центральна влада володіє монополією на право розподілу системних цінностей. Спираючись на таку монополію, авторитарна або тоталітарна влада весь комплекс заходів з політичної стратегії і тактики щодо подолання кризових суспільно-політичних явищ формують на основі співвідношення примусу і переконання під час ре-

алізації політичних рішень, заохочуючи апологетів режиму та караючи його супротивників⁸. Отже, політична стратегія за таких умов базується на єдиній меті – самозбереженні владного режиму, незважаючи на рівень його легітимності, а політична тактика фактично спирається на принцип «пряника й батога».

Варто зазначити, що, розглядаючи основні поняття і категорії, за допомогою яких проводиться аналіз соціальної напруженості, нестабільного суспільно-політичного розвитку суспільства і визначаються найбільш ефективні шляхи здійснення державної політики щодо подолання названих явищ, спираючись на методологію політичної стратегії і тактики можна виокремити такі поняття, як: «соціальна напруженість», «потенціал соціального протесту», «інститут соціального протесту», «потенціал деструктивності настроїв протесту», «форми соціального протесту», «протестні установки», «протестна поведінка» та інші.

Вітчизняна дослідниця Н. Сокур визначає, що «поняття потенціал соціального протесту характеризує ступінь поширеності в соціумі установок людей на участь у різноманітних масових акціях, а поняття соціальна напруженість характеризує ступінь загрози для стабільності суспільства цього протестного потенціалу.

У широкому, загальнотеоретичному аспекті соціальну напруженість можна визначити як стан суспільства, що характеризується наявністю того або іншого потенціалу деструктивності соціальної організації. Вона реалізується у стихійних формах ма-

сової участі в соціально-політичному житті, у масових формах впливу на політику органів влади»⁹.

Можна стверджувати, що успішність впровадження у життя системи заходів політичної стратегії та тактики щодо подолання кризових явищ у розвитку політичної системи виявляється передусім саме через здатність (або нездатність) системи державного управління та керівництва максимально знижувати потенціал соціального протесту, мінімізувати рівень соціальної напруженості у соціумі.

Названий напрямок розгортання заходів системи політичної стратегії і тактики є надзвичайно важливим, адже нестабільність кризового суспільства – це саме розрив внутрішньогрупової, міжгрупової, соціетальної взаємодії людей, що становить загрозу для цілісності всієї політичної системи. «Протестна активність у перехідному суспільстві в її теперішніх проявах – новий вид прояву соціальної практики, обумовлений проблемами перехідного періоду», – зазначає Н. Сокур.

Контури та вияви інституту соціального протесту значною мірою залежать від тих суб'єктів, що мають можливості й повноваження конструювати оцінки різноманітних подій, а також поширювати думки їхніх учасників. Ідеться перш за все про публічних політиків, представників влади, вчених і журналістів. Останні в цій справі мають значну перевагу, тому що втримують у своїх руках серйозний потенціал соціальної категоризації розширення інформації. ЗМІ також тиражують зразки дій і пропонують суспільству критерії оцінок

подій і акцій: вдалі або невдалі, моральні або аморальні, організовані або спонтанні. Важливим чинником, що впливає на характер і рівень соціальної напруженості виступає також ступінь легітимності вищих органів державної влади.

Низький рівень легітимності влади стимулює створення і розвиток опозиційних ідеологій, сприяє зростанню соціальної напруженості в суспільстві, розгортанню кризових явищ¹⁰. Таким чином, комплекс заходів політичної стратегії й тактики має формуватися не лише органами державної влади й управління, але через інституції громадянського суспільства, важливе місце у цій системі посідають незалежні ЗМІ.

Вітчизняні та зарубіжні дослідники констатують, що всі суспільства, що трансформуються, є підкреслено конфліктогенними, тому для них особливо актуальною виступає проблема конструювання комплексу заходів політичної стратегії і тактики. За цих умов одним з основних завдань постає необхідність зменшення зростаючої соціальної і політичної поляризації, яка розколює суспільство на бідних і багатих, «демократів» і «комуністів», що безсумнівно заважає суспільній солідарності, поглиблює конфлікти. Різка зміна суспільного порядку, навіть якщо в кінцевому підсумку вона і спроможна підвищити ефективність виробництва, демократизувати соціально-політичну систему, також завжди порушує нормальне функціонування соціуму. Ще одна причина конфліктогенності перехідного суспільства полягає в тому, що відбувається руйнування старої системи

ціннісних орієнтацій і психологічно важливих точок опори в суспільстві. Це руйнування не може відбуватися без конфліктів, без радикальних змін політичних і особистісних позицій. До того ж, причиною соціальної напруженості виступає насамперед надзвичайна конфліктогенність самої держави і суспільства, що реформується¹¹. Тому політична стратегія щодо подолання кризових явищ та забезпечення стабільності у таких країнах спрямована не лише на суто політичну царину відносин, але й на відносини у соціальній, економічній, нормативно-правовій, культурній, ідейно-духовній сферах життя суспільствах, тобто вона має системний характер.

Досліджуючи взаємозалежність державної політики й соціально-економічних, нормативно-правових, культурних, міжетнічних та інших умов суспільного розвитку, відомий український фахівець з проблем державного управління В. Тертичка підкреслює, що саме ці умови створюють зовнішні межі політики і тому перспективним напрямом наукових пошуків є проблема середовища аналізу державної політики, особливо її соціально-політичний аспект. Державна політика, на думку дослідника, наступним чином впливає на базові сфери життя сучасного суспільства з точки зору визначення та впровадження політичної стратегії.

По-перше, сутність державної політики визначається в її соціальному спрямуванні, яке в політичній організації суспільства виокремлюється в самостійний вид політики. У свою чергу, культура, що належить до сфери здійснення та

впливу державної політики, спирається на програми, концепції та суспільну систему узгодження духовних інтересів особи, спільноти й суспільства щодо науки й освіти, літератури й мистецтва, соціальних і моральних цінностей, інтелектуального й культурного потенціалу суспільства, а також організаційно-правового забезпечення відносин із приводу виробництва й споживання духовних продуктів, при-чому як усередині країни, так і у відносинах з іншими країнами, народами. Державна політика у міжнаціональній сфері є також визначально важливою для аналізу політичної стратегії і тактики: адже ця політика передбачає активну і цілеспрямовану дію, спрямовану на динаміку суспільного розвитку. Окрім того, зовнішня політика й оборона країни також є базовими структурними елементами державної політики, які варто розглядати з точки зору її системоутворюючих характеристик, що становлять проблемне поле аналізу державної політики.

На переконання В. Тертички, формування політичної стратегії державної політики нерозривно пов'язане з проблемами визначення цілей суспільно-політичного розвитку. «Актуалізація процесу цілевизначення обумовлена базуванням його на суспільних цінностях й обов'язковому визначенні державної стратегії країни.

Загалом визначення чітких цілей державної політики та виявлення наявних обмежень є достатньо складним інтелектуально-організаційним процесом, оскільки цілі є кінцевим результатом, що його намагається досягти державна політика. Для

аналізу державної політики характерним є розмежування понять цінності, цілі й завдання, а також її фундаментальних цілей, що фіксуються в спеціальних документах – конституціях чи відповідних законах», – зазначає вчений¹². Таким чином, цілі держави є не просто необхідною складовою комплексу політичної стратегії; вони також обумовлюють відповідні напрями державної політики.

Для визначення доцільних (оптимальних) цілей у контексті формування політичної стратегії слід враховувати, що цілі одночасно є продуктом і виробничим фактором аналізу державної політики, та виявляти і пояснювати відмінності між цілями й альтернативами політики. В. Тертичка пропонує класифікувати цілі державної політики за двома великими групами: головні (самостійні) й інструментальні цілі – умови, які полегшують досягнення головних (самостійних) цілей. Важливими також є стратегічні обрахування цілі; горизонтальні цілі; вертикальні цілі; діяльність і ефективність програмної мети; зворотний цільовий зв'язок. «Розмежовуючи категорії цілі – заходи – критерії, слід мати на увазі, що взаємозв'язок цілі з результатом загалом дорівнює результативності державної політики і тому доцільним є врахування притаманних цілеутворенню закономірностей», – підкреслює дослідник¹³.

Розглядаючи державну політику в широкому розумінні цей термін можна визначати як вибір державними інституціями міждіяльністю та бездіяльністю з розв'язання суспільних проблем.

Дослідження державної політики з точки зору

її всебічного аналізу базуються на застосуванні методик ситуативно-аргументованих відповідей на суспільні запити, ризики та обговорення, систематизації, диференціації, критичного підходу і комунікативності інформації. Водночас аналіз державної політики виступає як професійна робота, як послідовно-систематичний аналітичний процес та здатність кваліфіковано його здійснювати згідно з вимогами суспільного розвитку. «Процес розробки й впровадження державної політики є багатограним і різноплановим, тому, досліджуючи його, не можна застосовувати шаблони і кліше, оскільки кожна проблема потребує індивідуального розв'язання», – зазначає В. Тертичка¹⁴.

Таким чином, процес організації та здійснення державної політики, особливо за умов суспільно-політичної нестабільності, потребує розробки та впровадження в життя комплексу заходів політичної стратегії і тактики. Розробка такого комплексу заходів політичної стратегії і тактики повинна базуватися на чітко вибудованій програмі, що має методологічну основу та спирається на певні закономірності при визначенні мети і завдань суспільно-політичного розвитку тієї чи іншої країни. Виходячи з того, що для більшості країн сучасного світу (у тому числі для України) проблема подолання суспільно-політичної нестабільності є надзвичайно актуальною, можна стверджувати, що дослідження, спрямовані на розробку теоретичних та практичних основ політичної стратегії і практики, виступають особливо важливими як в царині політичної науки, так і у

сфері науки з державного управління та потребують подальших пошуків.

ЛІТЕРАТУРА

¹ Почепцов Г. Г. Стратегический анализ. Стратегический анализ для политики, бизнеса и военного дела. – К.: «Дзвін», 2004. – 333 с. С. 23, 25, 44, 141.

² Там само. С. 19.

³ Пойченко А. М. Політика: теорія і технології діяльності. – К.: Інститут національних відносин і політології, 1996. – 162 с. С. 49, 54.

⁴ Яковец Ю. В. Циклы. Кризисы. Прогнозы. – М.: «Наука», 1999. – 448 с. С. 374.

⁵ Зубков С. А., Панов А. И. Политическое развитие и его движущие силы в современном обществе: Учебное пособие. – М.: МИИТ, 2000. – 164 с. С. 42–43.

⁶ Кухта Б. Політична влада та її рішення. – Львів: ЦПД, 2006. – 240 с. С. 26.

⁷ Там само. – С. 26.

⁸ Там само. – С. 27.

⁹ Сокур Н. В. Державна політика по зниженню соціальної напруженості у перехідному суспільстві (сфера трудових відносин): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук: 23.00.02 / Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2001. – 17 с. С. 4–5.

¹⁰ Там само. – С. 5.

¹¹ Там само. С. 6–7, 14.

¹² Тертичка В. В. Державна політика: аналіз і впровадження в Україні: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеню доктора наук з державного управління: 25.00.01 / Національна академія державного управління при Президентові України. – К., 2004. – 38 с. С. 12–13.

¹³ Там само. – С. 13.

¹⁴ Там само. – С. 13.

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

25-го червня 2022 року.

122-й день Третьої світової війни, яку розв'язало російське збочене народонаселення в Україні, де вчиняє геноцид Українського Народу за бажання бути вільними серед вільних.

Сьогодні розпочинаю Частина III нотаток із щоденника політолога до книги «Збочена росія та ознаки Третьої світової війни». Дві попередні частини вже є на сайті АПН України (aps-ua.org – науковий журнал – архів).

РОЗБЕРЕМ РОСІЮ НА МОЛЕКУЛИ І АТОМИ.

З 2007 року, за багато років до окупації Криму і частини Донецької і Луганської областей, я прогнозував розпад російської федерації на мілкі протекторати. Багато моїх колег на це реагували скептично, бо не знали росію так, як знаю її я, проживши на її теренах серед російського народонаселення 25 років (1969–1994).

У кремлі це розуміли і тому істерично шукали можливість відтермінувати розпад, хоча сам механізм був запущений незадовго до виступу путіна в Мюнхені у лютому 2007 року.

Із Новин.

10 лютого 2007 року в Мюнхені президент Росії Володимир Путін звинуватив Захід, передусім

США, у втручанні у внутрішні російські справи, перешкоджанні зовнішній політиці Росії.

Мотивом такого виступу був патологічний страх політичного керівництва РФ втратити владу, бо в пам'яті путіна і його оточення міцно сиділа теза щодо глобальної катастрофи у 1991 році – розпаду СРСР.

У 2007 році стартував незворотній процес розпаду імперії. Порятунком для кремля могла стати війна, що об'єднає народонаселення росії навколо путіна. Так було завжди на росії і війна в Грузії, в Чечні тощо тому підтвердження.

У 2013 році на росії почався ситемний спад економічного розвитку, через що у 2014 році РФ пійшла війною на Україну, окупувавши Крим і частину Донбасу, а розраховувала на окупацію всієї південно-східної України.

У 2021 році мав розпочатись розпад росії вже de-facto, але істерична інформаційна, гібридна, а потім і повномасштабна війна, як замислили у кремлі, мала б загальмувати процес розвалу. Та на цей раз керамничі росії допустили стратегічну помилку, розпочавши воєнне вторгнення в Україну, а фактично розв'язали Третю світову війну проти цивілізованого світу із розрахунком на підтримку Китаю.

Неодноразово писав про те, що російського ядерного монстра створили Сполучені Штати Америки із європейськими союзниками, намагаючись направити цю варварську слов'яномовну державу на

демократичний шлях розвитку, що стало воєнно-політичною трагедією глобального значення, як сьогодні вже зрозуміло, для всієї людської цивілізації, бо не можна горилу за добу перетворити на людину, та ще й ядерною зброєю.

Не один рік я був причетний до воєнної розвідки. У 1978 році отримав спеціальну підготовку з політичної аналітики у Новосибірську, а у 1994–1997 роках очолював інформаційно-аналітичну групу Наукового Центру ГУР МО України, про що писав у попередніх нотатках.

Класика твердить, що розвідки моделюють майбутнє.

Я не працював в розвідці США та Великої Британії, а тому не розумію їхніх керівників, котрі рекомендували лідерам своїх держав вмонувати СРСР, а потім і росію у глобальний демократичний процес, для чого було витрачено надзвичайно великі ресурси, а в результаті маємо некерованого монстра з ядерною зброєю.

В США і Європі мріяли направити катастрофу СРСР 1991 року в розумне демократичне русло, що було прорахунком тих, хто моделює майбутнє. Розвідки США і Великої Британії виявились не здатними зрозуміти росію. («Умом россию не понять....» – Федір Тютчев).

Народонаселення, що проживає на території росії, ніякого відношення до зміни державного устрою ніколи не мало і немає, бо все вирішує Палата № 6 Кремля. Про це не знали розвідки США і Великої Британії.

Народонаселення росії є слов'яномовними скаженими істотами із зайвою хромосомою, за твердженням їхнього ж міністра культури (Министр культуры России Владимир Мединский: у народа России имеется одна лишняя хромосома. 21 января 2013). Той самий Мединський, який очолює групу від росії на переговорах з Україною в теперішній час.

Геноцид Українського Народу, який вчиняє збочене російське народонаселення, почав промивати сіру речовину в головах розвідок і лідерів США та союзників, що стало повштовхом до термінової економічної та військової допомоги Україні у боротьбі зі скаженою росією.

Через багатотисячні людські жертви на війні наше громадянське суспільство, нарешті, зрозуміло дійсні наміри росії щодо України, але досить велика частка громадян України є прихильниками «руського мира», що проявилось сьогодні на війні: зрада має масовий характер на всій території бойових дій і в органах влади, про що я писав у попередніх нотатках.

Опозиція до держави, а простіше – зрадники України, є суто українським феноменом, що формувалася протягом 30 років незалежності з мовчазної згоди влади і суспільства. Після війни цьому ганебному явищу треба покласти кінець: терміново ліквідувати опозицію до держави у політико-правовий спосіб.

Толерантність до зовнішнього агресора – росії, а також до опозиції до держави в Україні сьогодні є

ознакою слабкості, а часто і байдужості. Війна має виправити цю слабкість, бо наші пращури козацького роду генетично не були толерантними до ворога. За три століття нас перетворили на слабких і тихих. Досить! За нами наші нащадки, які мають жити у вільній і заможній Україні і подалі від російського збоченого народонаселення.

На презентації Частини I нотаток із щоденника політолога мені зауважили: «Україна не зможе існувати без взаємодії з росією».

Моя категорична відповідь така: «Зможе і повинна заради майбутнього України: розірвати дипломатичні, економічні та інформаційні стосунки з росією. Нічого російського і про росію в Україні, бо інакше знову «русский мир», інакше втратимо Україну».

Наша толерантність довела нас до війни. Саме час це зрозуміти і зробити остаточні висновки на майбутнє.

Я так наполегливо і системно намагаюсь пояснити сутність російського збоченого народонаселення, яке ми, як виявилось, не знали.

Росія – це світове зло, а російське збочене народонаселення є нашими ворогами навіки, бо прощення за геноцид Українського Народу не буде ніколи.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

26-го червня 2022 року.

123-й день Третьої світової війни, яку розв'язало російське збочене народонаселення в Україні, де вчиняє геноцид Українського Народу за бажання бути вільними серед вільних.

Сьогодні про те, що дуже болить, бо частина мого життя була присвячена ГУР МО України.

ВОЄННА РОЗВІДКА БЕЗ СИСТЕМНОЇ ЛОГІКИ В АНАЛІТИЦІ – ЦЕ ПРОСТО СТИНИ.

Із Новин.

Висновки Головного управління розвідки: Рaketні удари с території Білорусі – масштабна провокація РФ з метою втягування Білорусі у війну проти України.

Реалії сьогодні:

з території Білорусі з перших днів війни рухаються на територію України військові з технікою і летять ракети на голови Українського Народу.

Висновок:

Білорусь є державою–агресором і розглядати дії росії на території Білорусі як провокацію задля втягування Білорусь у війну – непрофесійно.

Чому такі заключення з боку ГУР можливі? Не знання справи? Ні. Залишається політика, у яку грають дилетанти.

Оскільки таємниці у моїх роздумах немає, то буду писати прямо. У нас війна з росією, а не гра у пісочниці для дітей.

З перших днів війни спостерігаю за виступами начальника Головного управління розвідки МО України пана Кирила Буданова, 1986 року народження. З 5-го серпня 2020 року – начальник ГУР МО України у 34 роки.

Це мабуть перший випадок у світовій практиці, коли керівником військової розвідки держави стає людина без спеціальної підготовки у такому віці. Можливо пан Буданов геній військової розвідки?

Серед розвідників ходить давній анекдот: генерал розвідки – це той, хто здав п'ять полковників розвідки. У кожному жарті є доля жарту.

Я б сьогодні не зачіпав цю тему і цього діяча, якби він виконував свої обов'язки належним чином, а не займався політиканством під час війни.

Декілька разів я особисто звертав увагу кураторів силового блоку держави щодо недопустимості виходу пана Буданова до журналістів без належної підготовки, а гірше того, з непрофесійними висновками у період війни. Куратори силового блоку держави погоджуються з тим, що у пана Буданова є проблема зі спеціальними знаннями, але поки нічого змінити не можуть.

Питання:

кому вигідно тримати на посаді головного військового аналітика людину з обмеженими аналітич-

ними здібностями? Хто призначає – тому і вигідно, але хто пропонував цю кандидатуру у 2020 році, коли світ вже точно розумів наміри збоченої росії щодо України? Ось така виходить картина маслом.

У 1994 році я був причетний до створення Інституту військової розвідки Національної академії оборони України, де кандидатів на навчання направляли кращих із кращих молодих офіцерів, які сьогодні складають військову еліту держави.

Першим начальником Інституту був полковник Гапелик Володимир Миколайович, у співавторстві з яким я мав честь випустити у 1996 році навчальний посібник з аналізу діяльності військових розвідок провідних держав світу.

Створювалась ШКОЛА для незалежної України, яка з 2010 року потроху перетворювалась в особисту вччину політичного керівництва, яке вже відкрито грало на боці збоченої росії з відомими сьогодні наслідками.

Ще один анекдот про розвідку: викрити крота у розвідці – це обов'язок, а що з цим потім робити – це вже політика.

Система допуску до державної таємниці перебуває у стані, близькому до катастрофи, що вже має ознаки загрози національних інтересів ворогу. Навмисно це робиться, або через наївне розуміння державного будівництва, вже немає значення: система розбалансована до рівня некерованості процесами, що вкрай небезпечно під час війни.

Пишу про такі речі тому, що вже не можу не пи-

сати, бо не чують ті, хто відповідає за безпеку держави під час війни.

Повернусь до головного військового аналітика пана Буданова. За умови притомного державного керівництва пан Буданов міг бути командиром полку або бригади і сьогодні боронити державу від скажених орків, але не очолювати ГУР МО України, де має бути високопідготовлений і з великим досвідом професіонал стратегічного рівня. У 34 роки мати такі параметри не можливо.

Велике питання до кадрової політики, про що я писав у попередніх нотатках.

Куратори силового блоку України знають про те, що всі мої нотатки надходять до Відділення АПН України у Вашингтоні, де у керівника є прямий зв'язок з Білим Домом. А оскільки США є нашим головним союзником у війні зі збоченою росією, то мій обов'язок сьогодні полягає у тому, щоб інформувати головного союзника про наші реалії, а не лише про те, як піарять себе деякі «генії» воєнної аналітики.

Хочу вірити у те, що ці мої нотатки із щоденника політолога прочитають завтра, у понеділок, куратори силового блоку, яким щоденно направляю до відома та роздумів, якщо є чим думати у час війни, коли багато тисяч наших синів і доньох вже не повернуться додому, бо загинули на війні зі збоченою росією.

24 червня 2022 року я спрямував до друку Частину II своїх нотаток до книги «Збочена росія та ознаки Третьої світової війни», а 25 червня 2022

року макет книги вже розміщено на сайті АПН України. Нотатки не редаговані, бо редагувати роздуми під час війни не доречно, треба подавати так, як є, без копюр і без дипломатичних реверенсів.

Це до того, що сьогодні війна і треба всім нам виконувати свої обов'язки з великою відповідальністю перед нащадками, яким жити в Україні після Перемоги над збоченою росією, яка розв'язала Третю світову війну в Україні та вчиняє геноцид Українського Народу.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

27-го червня 2022 року.

124-й день Третьої світової війни, яку розв'язало збочене російське народонаселення на території України, де вчиняє геноцид Українського Народу за бажання бути вільними серед вільних.

СПОГАДИ І РОЗДУМИ ПРО МАЙБУТНЄ.

Вчора Президент України Володимир Зеленський звернувся до російського народонаселення російською мовою з надією бути почутим.

З перших днів війни намагався підказати Офісу Президента про недоречність таких звернень з простої причини: на росії ніхто цього не почує, бо інформація з України на території терористичної держави не транслюється, а ютуб з такою інформацією заборонено.

Сценаристи на Банковій плавно перетекли з 95-го Кварталу на державну службу стратегічного рівня без опанування елементарними знаннями з державотворення та міжнародної політики.

У пісочниці для дітей таких знань отримати не можна, бо треба довго та наполегливо вчитись боронити свою державу всіма доступними методами і засобами в рамках Конституції України, Міжнародного права і моралі.

Деякі діячі з кабінетів на Банковій вважають себе великими керівниками, про що заявляють на фуршетах, вказуючи при цьому номер своєї посади в державі. Це просто жах.

Пам'ятаю один випадок: якось пив каву з колегою, який говорив про третю людину за посадою в державі на Банковій.

Про третю посадову особу в державі я знаю, бо це Прем'єр-міністр України, який за посадою у парламентсько-президентській республіці є третім після Президента України і Голови Верховної Ради. Про третю посаду в державі на Банковій не чув.

За багаторічний термін роботи на державній службі мені і в голову не могла прийти думка називати свою посаду за номером, а не за функціями.

Тоді я і звернув увагу на викривлення держав-

ної служби стратегічного рівня в Україні, де люди намагаються слугувати особам, собі, але не державі, як це передбачено Присягою, що складають державні службовці перед вступом на посаду.

Сьогодні в Україні війна і це дуже важке випробування і для Українського Народу, і для керівників держави.

Не можна тиражувати політичні помилки на війні, бо це дуже дорого коштує: то головний військовий розвідник наговорив дурниць, то якісь спікери проговорились про наші війська, які наступного ранку знищив ворог, то кроти сидять над таємною інформацією в органах влади тощо.

У 2020 році в інтерв'ю я говорив: «Президент не може всього знати, але у нього є законні можливості залучити для здійснення своїх конституційних повноважень самих кращих фахівців». Але пан Зеленський у кадровій політиці пішов найгіршим у час війни шляхом: запросив своїх і відданих собі, про що я попереджав ще 20 серпня 2019 року перед затвердженням Уряду і керівництва Верховної Ради України.

Помилятися може кожна людина, але не кожна людина є главою воюючої держави, а тому суспільству треба долучатися до виправлення політичних помилок, що стали причиною прорахунків перед війною і зараз, коли на фронті часто гинуть наші сини і доньки через недолуге керівництво та випадки зради на містах.

В державі, де Конституція України є декларацією намірів, а не Основним Законом прямої дії,

завжди знаходяться політичні авантюристи, які бажають присвоїти частину владних повноважень поза межами Конституції України.

У 1999 році, напередодні виборів Президента України, на Банковій розроблявся проект Закону «Про Адміністрацію Президента України», що мав бути прийнятим Верховною Радою у вересні 1999 року, але не всім на Банковій цей Закон подобався, бо обмежував повноваження Глави АП, який на практиці діяв як керівник головного державного органу виконавчої влади та міг перебрати на себе повноваження деяких гілок влади, що не передбачено Конституцією України.

Закон і досі не прийнято, а є лише розмитий пункт статті 106 Конституції України, де зазначено таке:

28) створює в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень конституційні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби.

Тому і дотепер Глава Офісу Президента України (Глава Секретаріату, Глава Адміністрації – по різному іменувались ці посади) намагається зловживати владою, якою не наділений у законний спосіб, як це має бути у правовій, демократичній державі, про що задекларовано в Конституції України.

Неодноразово звертали увагу Президента України щодо узурпації владних повноважень керівником Офісу Президента. Звертали увагу не лише наші корефеї з державної політики стратегічного

рівня, а й високопосадовці провідних країн світу, що є не звичним у міждержавних відносинах.

Керівник Офісу Президента України *de-facto* виконує повноваження віце-президента України, а часто і повноваження Президента України, що прямо заборонено Конституцією України, де визначено таке:

стаття 106.

31) Президент України не може передавати свої повноваження іншим особам або органам.

Згадую один показовий випадок на Банковій, що стався у березні 2005 року, у перший місяць президентства Віктора Ющенка.

Отримую команду від референта Віктора Ющенка терміново занести Президентові доповідь, що готувалась в управлінні суспільно-політичних питань, яке я мав честь очолювати з лютого 2003 року.

Захожу до приймальної на четвертому поверсі, де перед дверима кабінету Президента України стоїть перша помічниця Президента Віра Іванівна Ульяновченко.

Кажу: «За дорученням Віктора Андрійовича маю занести проект доповіді», на що Віра Іванівна говорить: «Лише через мій труп». Така груба реакція мене здивувала, але я мовчки віддав їй проект доповіді та пішов до свого робочого місця на третьому поверсі, де написав заяву про звільнення у зв'язку із виходом на пенсію достроково (мені тоді було 54 роки).

З тих пір нічого не змінилось. Кожний керівник допоміжного органу Президента України, що у різні часи мав різні назви, намагався і намагається досі узурпувати доступ до Президента, наслідком чого держава має проблеми на стратегічному рівні державотворення та у міждержавних стосунках під час війни, що вкрай небезпечно.

В Конституції України функції Президента України не вмонтовано у гілки державної влади, що періодично стає непереборною проблемою для держави і суспільства. Тоді народ змушений боронити свої права на Майданах.

Тому сьогодні є нагальна потреба у розробці Концепції політичної конструкції України. Не повинно бути державних посад і органів, де можна узурпувати владу особами, діяльність яких не передбачено у законний спосіб.

Україна рухається в сторону цивілізованого світу, до ЄС і НАТО, що задекларовано в Конституції України, але для цього треба виконати всі вимоги ЄС і НАТО, бо там діє Міжнародне право і Статут, що не є нормою для нашого політичного керівництва.

Демократія – це не політико-правовий хаос, а виконання законів і правил, що встановлені.

У 2020 році я отримав Свідоцтво про авторське право на визначення нового терміна «Правова демократія», про що вже неодноразово писав і говорив, але нагаю ще раз, бо знання треба доносити у такий спосіб, щоб ці знання залишились та мали користь.

НАУКОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНА «ПРАВОВА ДЕМОКРАТІЯ»

Автор: **Мироненко Петро Володимирович**,
доктор політичних наук

Правова демократія (грец. – νομική δημοκρατία, англ. – legal democracy) – модель державно-суспільного устрою, згідно з якою:

1) Засади функціонування державності ґрунтуються на стійкій соціально-політичній згоді соціуму і влади, що передбачає правління більшості при забезпеченні прав меншості;

2) Право системно забезпечує регулювання взаємодії суб'єктів політики та рівність усіх членів суспільства перед законом (верховенство права).

Правова демократія, як форма співіснування соціуму і влади, мінімізує головну суперечність демократії між ідеєю повновладдя народу і неможливістю її всеосяжного втілення.

Переклад англійською мовою:

Legal democracy (greek – νομική δημοκρατία, ukrainian – пра-вова демократія) – a model of a state and social system, according to which:

1) Principles of the functioning of statehood are based on the stable socio-political agreement between a society and a government that mean the rule of the majority while ensuring the rights of minorities.

2) Law systematically regulates interaction of political actors and equal responsibility of all members of a society before the law (rule of law).

Legal democracy is a form of coexistence of a society and a government and minimizes the main contradiction of democracy between the idea of sovereignty of the people and impossibility of its comprehensive implementation.

Не можна будувати правову державу поза правовим полем.

Політична корупція має відійти у минуле, бо інакше нам не отримати ні членства в ЄС, ні членства НАТО.

Один відомий політичний персонаж казав: «Яку партію не будуємо, а у підсумку отримуємо КПРС».

Поки ми продовжуємо реформувати і перебудувувати радянський союз і не приступили через 30 років незалежності до будівництва демократичної, правової держави в Україні, що дуже прикро.

Наші керманичі ображаються на лідерів держав західної демократії за повільну допомогу Україні під час війни. У цьому питанні є правда, але не вся: наші керманичі у першу чергу мають подолати політичну корупцію в Україні, на що вже багато років наголошують лідери держав західної демократії.

Демократична, правова держава не будується без міцного політичного фундаменту і державної ідеології.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

СПОГАДИ.

27 червня 2021 року.

ПРАВДА Є КОШТОВНОЮ СПРАВОЮ.

Говорити і писати правду є кошовною справою, але гідною того, щоб наші нащадки понесли через віки.

Сьогодні політика на всіх рівнях будується на суцільній брехні, що відвертає народ від влади, яку нібито сам і обрав.

Виходить замкнуте коло: самі обрали і самі ж отримали брехливих політиків.

Що робити?

Уважно дивитись у дзеркало перед виборами: не голосувати, а обирати по совісті задля щастя наступних поколінь.

Пострадянська казарма, якою ще є Україна, має перетворитись у країну з вільним громадянським суспільством, здатним на гідні вчинки.

Декларації і постійний стан реформування, замість державного будівництва, втягують Україну у прірву російського багна, із якого вихід лише у сумнівне минуле.

Прокидайтесь і будуйте правову демократію, де всі рівні перед законом.

Українці генетично завжди були вільними і гідними, але радянській тоталітарній системі майже вдалося вичавити з нас свободу.

Повертаймося до себе додому.

СПОГАДИ.

27 червня 2017 року.

РНБО дозріло, нарешті, до антитерористичних заходів у зв'язку з загибеллю полковника ГУР МО і кібератаками на сервери органів влади.

Із великим запізненням реакція.

Алгоритм прийняття політичних і воєнно-політичних рішень має бути розроблений ще до введення АТО і діяти протягом всього періоду агресії росії проти України. Це зрозуміло навіть курсанту третього курсу навчання. Шкода, що наша державна машина так незграбно усвідомлює незворотні агресивні дії росії.

Якби у перші дні воєнно-політичного конфлікту було вжито заходів щодо закриття кордону і перервання дипломатичних відносин з державою-агресором, то ми б мали сьогодні зовсім іншу безпекову ситуацію в країні і адекватну реакцію світу.

По Україні та особливо по будівлям органів влади і безпекового комплексу держави російські агенти бродять як у себе вдома.

Іноді складається враження, що РНБО не розуміє своєї ролі на особливий період.

СПОГАДИ.

28 червня 2015 року.

ОСОБЛИВИЙ СТАТУС ДЛЯ ДОНБАСУ.

З'явилась інформація, що Україна має надати особливий статус для Донбасу до виконання Мінських домовленостей.

А хто заперечує. Донбасу наданий вже особливий статус, статус окупованої території росією. Все інше буде проти України.

Якщо влада піде на поступки москві, то програє не тільки війну з росією, а й втратить Україну.

Про це треба пам'ятати щохвилини.

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

28-го червня 2022 року.

ДЕНЬ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ.

125-й день Третьої світової війни, яку розв'язала збочена росія на чолі з цинічним холоднокривним воєнним злочинцем путіним на території України, де щодня вчиняє геноцид Українського

Народу на очах цивілізованого світу, який дозволив росії стати терористичною державою з ядерною зброєю.

ПРОДОВЖУЮ

ЦВЯХАМИ ВБИВАТИ В ГОЛОВИ ЗНАННЯ ПРАВДИ.

США і Велика Британія доклали надмірних зусиль після 1917 року, а потім і після 1945 року щодо спрямування росії на демократичний шлях розвитку, не розуміючи того, що за ментальністю російське слов'яномовне народонаселення є істами-варварами, які не спроможні до еволюційного розвитку, бо мають генетичні вади.

Розвідки США і Великої Британії виявили непрофесійність в оцінці росії і здатності її скаженого збоченого народонаселення лише до вбивств, гвалтувань заради забави, бо мозок цих істот не запрограмований на добро.

Максим Горький (Олексій Голіков) писав: «Є категорія людей, яким добре, коли іншим поруч дуже погано». Це про російське народонаселення – нащадків ординців з ментальністю азіатсько-деспотичного типу. Голіков-Горький боявся написати правду про те, що на росії все населення бажає зла тим, хто здатний до розвитку.

Читаю новини щодо знищення мирного Українського Народу збоченою росією. Щодня горе, сльози і випалені душі.

Шановні мої Колеги, Друзі, Учні!

Без аналізу минулого не можна збудувати майбутнє, бо гирі помилок і політичних прорахунків затягнуть нас у прірву.

Війна в Україну прийшла не лише з вини збоченої росії, а й з вини керманичів України, які протягом 30 років не займались державним будівництвом, про що мені вже набридло повторювати, але треба забивати ці знання цвяхами в голови молоді, яким будувати демократичну, правову державу в Україні.

Треба говорити правду, бо брехня приводить нас лише до Майданів і війни, де сьогодні гинуть десятки тисяч наших синів і доньок на фронті з ворогом і з вини зрадників, які є опозицією до держави.

Це лихо нам треба мужньо пережити, але обов'язково після війни провести у суспільстві публічний ретельний аналіз щодо прорахунків у державному будівництві та спрямувати здорові патріотичні сили України на завершення історії радянської України в сучасній Україні і, нарешті, почати будувати свою демократичну, правову державу для Українського Народу, а не для олігархів та політичних авантюристів, яким Український Народ є лише інструментом наживи.

Треба говорити правду і лише правду, бо без правди не буде громадянського суспільства, не буде України. У брехні, за якою стоїть опозиція до держави, одне завдання – знищення України і Українського Народу.

Впевнений, що війна сьогодні відкрила очі більшості населення України, але не всім, бо наша толерантність не готова сприйняти реальність жахливої війни, яку розв'язала збочена росія проти Українського Народу.

Я прожив серед збоченого російського народонаселення 25 років (ходив у москалі) і добре знаю їхні здібності щодо забави на крові невинного народу.

Це народонаселення вважає себе великим. Великіє, але лише у питанні збочення і все: далі їхня велич закінчується, бо далі «что изволите, хан из кремля». Якщо цього не знати, то важко зрозуміти і росію, і російське народонаселення, яке є лише слов'яномовним і ніякого відношення до слов'янського народу немає.

Спробуйте прийняти це за основу і далі оцінюйте поведінку цих скажених істот на війні. Навіть я зі своїми знаннями іноді не розумію того, що сталося у Бучі, Гостомелі, Маріуполі і ще у багатьох містах і селах, де тисячі загиблих і згвалтованих наших людей лише за те, що Українці.

Думайте, дуже добре думайте, бо завтра нам з цим жити і будувати державу. Правду треба знати і малим, і старим, бо правда – це світло і шлях у майбутнє.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

29-го червня 2022 року.

126-й день Третьої світової війни, яку розв'язала збочена росія на чолі з цинічним холонокровним воєнним злочинцем путіним на території України, де щодня вчиняє геноцид Українського Народу під пильним оком співчуття цивілізованого світу, який сам і породив терористичну росію з ядерною зброєю.

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА.

Політична культура – сукупність цінностей, знань, ставлень, орієнтації того чи іншого соціального суб'єкту, що фіксує рівень розвитку їх політичної свідомості, політичної діяльності і поведінки.

Політична культура належить до гуманітарного виміру політики. Завдяки їй формуються регулятори політичної поведінки і мотиваційна основа владних відносин. Інтерес до вивчення феномену політичної культури був обумовлений усвідомленням науковцями необхідності виявлення засобів і механізмів досягнення політичної стабільності і суспільно-політичного розвитку за допомогою аналізу глибинних, емоційних і соціально-психологічних зв'язків між людськими спільнотами і формами правління, владою.

Це поняття з теорії, яку викладають в університетах на перших курсах. До останнього курсу ці знання не залишаються, або залишаються лише у тієї частини випускників, які присвячують своє життя науці.

Політики і високопосадовці в органах державної влади, які наївно вважають себе політичною елітою, не товаришують ні з політичною культурою, ні з нормами моралі, бо після складання Присяги на вірність Українському народові забувають її текст назавжди, як правило. Винятком стають одиниці, яких корупційна політична система виштовхує на обочину політичних процесів, а іноді і на обочину життя.

Що ж ми маємо de-facto?

Нещодавно я прочитав вислів: «Будинок збудували, а про фундамент забули». Ця фраза, як ніяка інша, характеризує процес державотворення в Україні.

Фундаментом державотворення в Україні має бути наше багатовікове коріння: історія, традиції, мова, культура і політична культура у першу чергу. Без цього фундаменту у 1991 році почали імітувати будівництво незалежної, демократичної, правової держави, про що у 1996 році зафіксовано у Конституції України, шляхом реформування і перебудови радянської системи влади і суспільних відносин. Імітували будівництво понад тридцять років.

Чи вдалося нам збудувати незалежну, демократичну, правову державу на 31 році?

Чесна відповідь – «НІ».

ЧОМУ?

Сьогодні мав розмову з товаришем і колегою, з яким багато років мріємо про демократичну, правову державу, де будуть вільно жити наші діти і онуки.

Двадцять років Україною керували комуністи, які не знали іншого державного устрою, крім радянського, потім керували проросійські, які фактично стали опозицією до держави, що є суто українським феноменом, бо у будь-якій іншій цивілізованій країні опозиція до держави була б негайно ліквідована у політико-правовий спосіб.

Маємо те, що маємо, як казав Леонід Кравчук. Саме цей політичний і державний діяч не спромігся у перші роки незалежності спрямувати процес державного будівництва у демократичне русло, бо, як він особисто мені говорив, постійно озирався на росію.

Саме за вини цього політичного і державного діяча ми маємо в Україні УПЦ Московського патріархату, яка роз'їдає українське суспільство із середини на користь росії під пильним оком наших керманичів.

На моє запитання Леоніду Макаровичу, який був почесним академіком АПН України: «Чому Ви дозволили існування в Україні Московської церкви?» відповів, на мій погляд, відверто: «Якби я заборонив цю церкву, то наступного б дня в Києві приземлився російський десант».

Так само Україна втратила вплив на Крим, ви-

діливши його в Автономну республіку, що не мало бути в унітарній державі. Всі проблеми у нас сьогодні виникли через стратегічні прорахунки у державному будівництві при бездарних керманичах, за яких голосував Український Народ, а сьогодні гине на війні зі збоченою росією.

Політичні і державні діячі протягом 30 років імітували будівництво демократичної, правової України з озиранням на росію, через що тепер ми маємо війну.

Розуміння цієї істини допоможе нам після війни виправити політичні помилки і спрямувати всі сили на будівництво держави, а не хатинки без фундаменту.

Ось так ми будували незалежну Україну, постійно озираючись на росію.

Треба починати будувати свою державу на капітальному Українському фундаменті без російського ідеологічного розчину.

Ще з теорії.

Політична культура запорозьких козаків – модель політичної культури, носіями якої були запорозькі козаки. Впродовж останніх десятиліть 16 ст. – 1-ї пол. 17 ст. запорозька спільнота виробила власну політичну культуру, яка за своїми основними ознаками належала до активістського типу моделей політичних культур. В її основі лежала козацька система цінностей, яка відігравала роль інтегруючого соціального і політичного чинника в житті запорозької громади й істотно впливала на політичні позиції та орієнтації керівників Війська Запорозького. Козаків (і реєстрових ко-

заків, і нереєстрових козаків) вирізняли: усвідомлення ними своєї належності до лицарської верстви (яка спиралася на станові права, свободи й вольності; та своєї руської (української) ідентичності й відданості православ'ю; розуміння Війська Запорозького як самовладної автономної політичної інституції, що посідає особливе місце в політичній системі держави; визнання авторитету влади й активна позиція (з елементами політичного дистанціювання) щодо наявного політичного устрою.

Особливістю активістського характеру політичної культури запорожців був радикалізм. Радикалізм козаків проявлявся і в жорсткій, наступальній лінії поведінки представників Війська Запорозького у сфері конфесійно-релігійного життя.

Після 300-річного поневолення Український Народ ментально відірвався від свого коріння, своєї культури. Дивним є те, що мова досі жива. Жива завдяки міцному генетичному коду, що формувався тисячі років нашими давніми пращурами, які боронили свою землю і свої родини.

Це те, що відрізняє нас, Український Народ, від народонаселення збоченої росії, яке нічого спільного зі слов'янським народом немає.

Ми інші, але ідеологічно наші керманичі, які вважають себе політичною елітою, просочені ординським духом, саме ординським, бо це особлива популяція істот, що не здатна на творення добра.

І тут в дію вступають ножниці, якими ріжуть

наше суспільство навпіл: на бездуховних і байдужих, і тих, хто може протистояти не лише політичним збоченцям, а й системі.

Сильна людина з високим рівнем Політичної культури не дозволить маніпулювати собою і тими, хто поруч, бо моральний стрижень такої людини міцніший за систему.

Це я точно знаю, бо мене вчили з дитинства не прогинатись під обставинами і системою. Це дуже важко, але треба вчитись щодня управляти собою і обставинами навколо себе.

Переважна більшість людей є слабкими, бо не спромоглись протистояти не лише системі, а й обставинам, що зламали волю і хребет, після чого втрачається не лише здатність відстоювати себе в собі, а й гідно жити.

Наших пращурів серед інших народів давного часу відрізняв радикалізм у відношеннях з владою. Ця якість залишилась дотепер завдяки генетичній пам'яті, що прокинулася разом з бідною, яку принесло на нашу землю російське збочене народонаселення. Ця біла зветься війною, що забрала вже десятки тисяч наших синів і доньок, та скалічила душі людські.

Ми радикальні до влади і так було і буде завжди.

Нас не подолати, бо наша політична культура замішана на честі до своєї родини і України.

Лише Українському Народові випала доля подолати збочену росію за підтримки США і союзників, бо іншим виявилось не по зубах.

Будуймо Україну в собі і навколо себе з високим рівнем Політичної культури!

ДОДАТОК:

Джон Сміт

26 червня о 11:10

Отже, щоб зафіксувати.

* На 3-й день вторгнення Зеленський вже посилав переговорну делегацію здаватися на територію ворога (Білорусь).

* 25 березня Ердоган зливає в ЗМІ, що влада України на переговорах з РФ в Туреччині здала 4 пункти: 1) відмову від НАТО, 2) рос. мову офіційною в Україні, 3) демілітаризація України, 4) якісь «гарантії безпеки». По Криму і Донбасу – Зеленський «погодився провести референдум». Все це Кулеба тоді це заперечив.

* Але на початку червня виплили докази: відео мера Дніпра Філатова, який в перші дні війни схиляє мерів інших міст «підтримати рішення президента» «в случае, если будет конфигурация – федерализация, отказ от НАТО, отказ от Крыма». (<https://www.facebook.com/johnsmith4enko/posts/2917162441914155>)

* влада починає антинатівську пропаганду. «Зеленський: я давно охолов до питання НАТО», «НАТО як інституція не робить буквально нічого для підтримки України у війні, яку розпочала РФ, – Кулеба», Арестович: «Війна почалася через те, що Порошенко закріпив курс на НАТО в Конституції.»

* представники влади починають схилити суспільство до «болючого компромісу». Антон Геращенко в телеграмі викладає статтю «мого друга» Романенка з закликом відмовитися від права на зовнішній курс, фактично позбавити Україну суверенітету). Населення схиляють капітулювати «опитуваннями»: «Більшість українців бачить пошук компромісів на переговорах із залученням інших країн (64%) – реальним шляхом завершення війни, – йдеться в опитуванні соціологічної групи «Рейтинг».»

Резюмую.

Відбувалося готування до злочину – здача суверенітету України. Підготовка до злочину велася організованим злочинним угрупованням. Злочин не вдався лише через рішучий спротив населення України.

І ось нарешті підтвердження: злочин владної верхівки відбувся. Всупереч закріпленому в Конституції зовнішньополітичному курсу на НАТО, всупереч волі 76% українців, які виступають за НАТО, на догоду вимогам ворога, зелена влада оголосила відмову від НАТО.

Байден, Блінкен, глава ЦРУ Вільям Бернс засвідчили, що Зеленського «попереджали про напад Росії». Але «він не віднісся серйозно». Це звинувачення Зеленського в злочинній бездіяльності, що спричинила масові жертви. Тепер це ще державна зрада.

ШАНОВНІ ДРУЗІ, КОЛЕГИ, УЧНІ! ДО ВАШОЇ УВАГИ.

29-го червня 2022 року.

*(Копія: Центр Байдена у Вашингтоні
і керівнику Відділення АПН України у США).*

Оскільки інформація вийшла за межі владних кабінетів, мушу повторити те, на що неодноразово наголошував.

Україна вистояла у перші дні війни, а тепер вже і 126-й день війни проти збоченої росії лише завдяки Українському Героїчному Народові і його Збройних Сил за підтримки США і союзників.

Поведінка воєнно-політичного керівництва України з жовтня минулого року, коли весь цивілізований світ криком попереджав про повномасштабне вторгнення збоченої росії в Україну, викликає багато незручних запитань, відповідь на які може призвести до кримінальної справи щодо державної зради на стратегчному рівні державного управління.

З першого дня війни, 24 лютого 2022 року, я записав у своєму щоденнику, нотатки із якого видані 25 квітня 2022 року (сайт АПН України: ars-ua.org – науковий журнал – архів – Збочена росія та ознаки Третьої світової війни. Нотатки із щоденника політолога) таке:

24 лютого 2022 року.

ТРЕТЯ СВІТОВА ВІЙНА

Російське збочене народонаселення під керівництвом цинічного холоднокривного «колективного путіна» розв'язало Третю світову війну на території України проти західних демократій. Темрява пішла війною проти світла.

РОЗПОЧИНАЮ ХРОНІКИ ВІЙНИ.

1-й день війни.

1. Ерефія військами пішла на Україну задля встановлення свого режиму в Києві, який за задумом кремлівців має підкоритися Четвертому Рейху – Росії.

2. Збройні Сили України мужньо відбивають окупантів.

3. Ерефія втратила сім літаків, два гелікоптера, масу танків і особового складу.

4. Прохід для окупантів з Криму виявився захищеним.

5. Бійці острова Зміїного наодинці відбивають окупантів.

6. Уроки 2014 року не вивчені.

7. Один экс-голова СБУ у Москві радить, інший экс-голова СБУ радить у Києві.

8. Надія на Збройні Сили України і на союзників.

9. Яловій владі саме час проявити здатність виконати Присягу на вірність Українському Народові.

30 років керманичі України бігали між крапельками, озираючись на росію, і добігались до війни.

Багатостраждальний Український Народ змушений боронити Україну не лише від збоченого ворога – росії, а й від власного керівництва. І це вже край, після якого може настати суцільна темрява.

Саме завдяки Українському Народові за підтримки США і союзників ми ще живемо в Україні, а не в колонії збоченої росії.

Генетичний код Українського Народу виявився назвичайно міцним і сьогодні має проявитись на повну потужність, яку передано нашими давніми пращурами.

Політичну владу Український Народ після війни треба приборкати і поставити у правове становище, де одягнути шори на очі керманичам, щоб не озирались на збочену росію, місце якої на смітнику історії.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

29-го червня 2022 року.

(Продовження)

Вчора, у День Конституції України, «Посада № 2» звернулася суржилом до Українського Народу з постійним озиранням на екран-суфлер.

В очах помітний патологічний страх за свої діяння протягом 125 днів війни зі збоченою росією.

«Посада № 2» перебрала на себе надмірно повноважень у неконституційний спосіб, що вже не здатна з ними впоратись, бо не вивчав супротив матеріалів.

Надмірна навантаження на психіку іноді дає збій і тоді пацієнт підсвідомо проявляє дійсне своє «я», бо вже не здатний управляти собою.

«Посаді № 2» саме час подати заяву про відставку, бо далі буде гірше і збій психіки помітять не лише в Україні, а й куратори за її межами.

Шкода, що в Україні система допуску до державної таємниці повністю перейшла на рейки з телефонним правом у гіршому радянському варіанті.

Щойно дізнався про те, що в ГУР МО України поступають на роботу тіла, місце яким у морзі. Натомість корифеї військової розвідки у відставці під час війни, що не припустимо. Микола Гоголь і сьогодні живіший за живих.

Посади з номерами в Палаті № 6 поступово копіюються і розмножуються.

«Яку партію не будуй, а у підсумку отримуємо КПРС.

Після війни багато роботи з прибирання політичного сміття.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

СПОГАДИ.

ТАК МИ КРОКУВАЛИ ДО ВІЙНИ.

29 червня 2018 року.

Прозріння українського суспільства завжди настає через велику кров.

Суспільство має усвідомити, що Україна перебуває у стані війни з росією. Назва цієї війни не має ніякого значення: гібридна, інформаційна чи інша.

На підставі цього визначення слід виробити політико-правові рішення, наслідком яких дії керівників держави і державних інститутів влади мають бути скординовані з єдиного державного центру стратегічного управління.

А замість того, щоб боронити Український народ і державу від російського агресора, ми спостерігаємо розбрат і втрату державного управління. Саме цього і прагне росія.

Історія України не навчила націю зберігати державність.

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

30-го червня 2022 року.

127-й день Третьої світової війни, яку розв'язала в Україні збочена росія на чолі з цинічним холоднокривним воєнним злочинцем путіним, та щодня вчиняє геноцид Українського Народу за бажання бути вільним серед вільних.

Цивілізований світ, здається, остаточно прокинувся від летаргійного сну, у якому перебував після Другої світової війни (1939–1945).

Цивілізований світ після війни плекав надію на демократичні зміни в СРСР, а потім і на росії. У підсумку цей цивілізований світ розбудував післявоєнний СРСР та створив своїми ж руками монстра з ядерною зброєю, що сьогодні тероризує світ, розв'язавши Третю світову війну в Україні.

На останніх самітах G7 і НАТО лідери провідних держав світу відкрито визнали росію головною загрозою, а деякі з цих держав на законодавчому рівні вживають заходів щодо визнання росії терористичною державою.

У попередніх нотатках я звертав увагу на те, що найбільшої шкоди росії завдала сама собі росі на чолі з «видатним» керівництвом, яке не здатне сприйняти реальний світ і знайти в ньому своє місце. Не здатне тому, що збочене російське народонаселення у своєму розвитку ментально знаходиться у далекому минулому, із якого не бажає ру-

хатись разом з цивілізованим світом, який для росії і її народонаселення не зрозумілий через генетичні вади.

Ще і сьогодні лідери держав західних демократій висловлюють надію на демократичні перетворення на росії після путіна. Лідери та їхні розвідки проспали уроки історії, де треба було уважно вивчити корені походження російського народонаселення від Орди, яка наділила росію своїми деспотичними якостями, що не змінились і дотепер.

Форма правління на росії, як і модель державно-суспільного устрою, є калькою форми правління і моделі устрою Орди. Різниця полягає лише у тому, що росія після 1701 року (коли відмовилась платити дань Орді) стала слов'яномовною та поступово начипила на гнилі душі європейський одяг, чим завела в оману весь цивілізований світ, який на уроках історії проспав етапи повного ментального падіння російського народонаселення під терором своїх же керманічів – ханів улуса Орди у Кремлі.

Я намагаюсь цією інформацією достукатись до Українського Народу і цивілізованого світу заради того, щоб у майбутньому не допустити того, що сталося у 2014 році і з 24 лютого 2022 року, коли московський олус Орди пішов війною на весь цивілізований світ через Україну, де щодня вчиняє геноцид Українського Народу.

Ці знання треба забити цвяхами в голови молоді задля спасіння їхнього майбутнього, бо без

знання ментальності збоченого російського народонаселення ми знову потрапимо у халепу, після чого розведемо руками і скажемо: «Ми не чекали такого від росії».

Не чекали тому, що не бажали знати те, що на поверхні вже багато століть без змін. Російське збочене народонаселення патологічно гіпертрофує з тією ж швидкістю, як прогресивний світ входить у цифрову цивілізацію, де місця для збоченої росії немає, бо ця терористична держава не здатна рухатись в сторону прогреса.

Така сумна історія, яку треба було вчити не за радянськими підручниками, за якими й досі викладають історію у наших навчальних закладах від школи до докторантури і далі шаблями державотворення, що є радянським за змістом.

Багато хто із моїх колег скаже: «Ми і так все знаємо, навіщо постійно про одне і теж». Можливо і так, але на практиці державотворення не помітні такі знання. Знань замало, треба змінитися ментально і почати, нарешті, будувати демократичну правову державу, а не імітувати, як це робиться вже понад тридцять років після здобуття незалежності 24 серпня 1991 року.

У січні, перед повномасштабною війною, почесний Патріарх Філарет, якого я поважаю і маю добрі стосунки понад 25 років, зауважив на мої висловлювання щодо неефективного державного будівництва в Україні: «Ви працювали на Банковій протягом двох каденцій президентства Леоніда Кучми, то чому не змінили підходи у державотворенні?»

Питання пряме і потребувало прямої відповіді. А відповідь була такою: «Я і моя команда, з якою й досі добрі ділові і особисті стосунки, вживали заходів у питаннях внутрішньо-політичних змін в сторону демократизації державно-суспільних відносин, але були сили, яким і сам президент не міг протистояти».

Сьогодні цих силам я визначив термін «Опозиція до держави», що ніяк не приживається на Банковій протягом років. Не приживається через ментальну роздвоєність: чи то проросійські, чи то не зовсім українці. Але точно ще не повністю ментально українці.

Ось так ми і існуємо між двома світами, між яким сьогодні почалася ганебна безпричинна Третя світова війна на нашій землі, де вчиняється геноцид мирного Українського Народу, який собою закryw цивілізований свій від збоченої росії.

Забгато років до війни я звертався до політичного керівництва щодо посилення гуманітарної складової національної безпеки держави. Неодноразово це питання розглядалось на Конгресах АПН України, рішення яких надсилались на Банкову і до РНБО.

Звертався, розглядались, надсилались, але ще прорадянське політичне керівництво не здатне було зрозуміти важливість гуманітарної складової національної безпеки держави, від чого ми маємо ще і дотепер проросійське керівництво держави, яке намагається стати проукраїнським че-

рез війну і тиск цивілізованого світу, без чого ми сьогодні вже не мали б України.

Тому після війни, що обов'язково завершиться Перемогою України за підтримки США і союзників, треба прийняти нову Концепцію політичної конструкції України, що виведе нас до спільноти демократичного світу.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

1-го липня 2022 року.

128-й день Третьої світової війни, яку розв'язало збочене народонаселення росії з генетичними вадами та вчиняє геноцид Українського Народу під керівництвом цинічного холоднокривного воєнного злочинця путіна.

Збочена росія діє під пильним наглядом цивілізованого світу, який щойно прокинувся від гетаргічного сну і увійшов у стан психологічного штопору від розуміння того, що росію ніхто на Заході не знав, а їхні розвідки проїдали кошти платників податків і втратили професійні навички щодо оцінки глобальних політичних процесів.

Розвідки Заходу добре навчені викривати кротів, а до глибинної аналітики політичних проце-

сів не вистачило тям, бо паганенько вчили світову історію в цілому, а історію Орди-росії зокрема.

Ця проблема існує не лише в розвідках Заходу, а й в інших державах світу, а в Україні особливо, бо наші керманичі, яким розвідки підпорядковані персонально, постійно діяли в інтересах збоченої росії. Чого тільки варте те, що головами СБУ були, м'яко кажучи, не завжди громадяни України, або ті, хто після 2014 року радив у кремлі, а деякі екс-голови СБУ умудрялись радити на Банковій на користь кремля.

Повторююсь, але мушу доносити інформацію таким чином, щоб дійшла до мізків назавжди, бо саме політичні прорахунки привели Україну до війни, а збочена росія лише скористалась нашою слабкістю.

Жодний Президент України не займався державним будівництвом відповідно до Конституції України, яка дотепер є декларацією намірів через системну політичну корупцію, що роз'їла суспільство і державу до того місця, де мав бути фундамент, на якому будують держави.

Можна навести безліч прикладів того, як держави і мегаполіси будувались за 30 років на пустому місці, де сьогодні процвітають країни, бо будувались, а не реформували мертве, як це робилось в Україні протягом 30 років незалежності.

Чому таке можливо?

Дії влади нагадують анекдот про три пакети:

«У нової влади у сейфі є три пакети, які у разі виникнення проблеми можна відкрити.

Пакет № 1: – у всьому винні попередники.

Пакет № 2: – ти ще молодий і все попереду.

Пакет № 3: – збирай речі.

У кожному жарті, як відомо, є лише доля жар-ту».

Уважно аналізую майже 30 років суспільно-політичні процеси у Незалежній Україні та дійшов висновку, що кожна наступна влада гірша за попередню і деградує через відсутність спеціальних знань з державного будівництва з урахуванням змін у глобалізованому світі.

Керівники держави не читають розумних книг, не слухають гарної класичної музики, не спілкуються з мудрими людьми, а це є ознакою деградації. Сумно.

Сумно від того, що у минуле уходять постаті, а на їхнє місце приходять самовпевнені хлопчики без елементарних здібностей управляти політичними процесами.

Мене часто критикують за пропагування зовнішнього управління з боку США. Я це переживу, але Україна, схоже, не переживе без зовнішнього управління, бо наші високопосадовці не володіють управлінськими інструментаріями, а думають, що вони все знають. Біда, коли керівник «все знає».

Читайте розумні книги, слухайте гарну класичну музику, спілкуйтесь з мудрими людьми і все буде добре.

Повертаємось до болючого: державотворення.

Бігали між крапельками, озираючись на збочену росію, реформувались і розкрадали все навколо, перебудовували мертву радянщину, а у підсумку збудували вчорашній день з вчорашніми за інтелектуальним розвитком кадрами стратегічного рівня державного управління.

Була колись в Україні Національна академія державного управління при Президентіві України, яку довго добивали і, нарешті, передали на тактичний рівень підготовки до студентів університету.

Згадав одну історію.

У 2005 році на Банкову прийшла нова команда разом з Президентом Віктором Ющенком. В день свого звільнення, 25 квітня 2005 року, я просив заступника Державного секретаря України Івана Васюника не закривати програму «Політичний паспорт області» і зберегти науковий журнал «Актуальні проблеми внутрішньої політики». Через місяць після мого звільнення і Паспорт, і журнал перестали існувати.

Більшість керівників з радянською ментальністю не здатні без команди створювати нове, але здатні на знищення, бо бояться того, чого не знають. А не знають тому, що не готуються до відповідної посади на державній службі.

У провідних державах світу перед призначенням або підвищенням державний службовець проходить спеціальну підготовку за програмою відповідно до посади. Так готуються кадри, так мало бути і в нас. Але підбір кадрів відбувається у найгірший спосіб – за принципом особистої відданості, що призводить до трагічних наслідків, як зараз під час війни.

Висновок.

Ми ще радянські і на 30-му році незалежності не спромоглися збудувати демократичну, правову державу.

Що робити?

Повторюю у кожному дописі:

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

СПОГАДИ.

1-го червня 2022 року.

У далеких 70-х минулого століття мені судилось служити на о. Зміїний два роки заступником командира радіолокаційного вузла з політичної роботи. Військових на острові було біля ста осіб (підрозділ РТВ, штурманський пост попередження і маяк), які чесно виконували свій обов'язок.

У далекі 70-і минулого століття головним ворогом СРСР був Блок НАТО, а військових на о. Зміїний

називали смертниками, бо у перші години воєнного конфлікту о. Зміїний підлягав знищенню.

Минуло рівно 45 років і збочена росія розв'язала Третю світову війну на території України, де щодня вчиняє геноцид Українського Народу.

Воєнний конфлікт стався між збоченою росією і цивілізованим світом на території України, де о. Зміїний, як і передбачалось, виконав роль смертників, бо інша роль цьому клапнику нашої землі (400 метрів на 800 метрів) вулканічного походження не передбачалась.

Уважно вдивлявся сьогодні у космічний знімок о. Зміїний після втечі військових збоченої росії. Вже немає того будинку, де жив я з дружиною і двома синами, немає інших будинків, де жили офіцери з родинами тощо.

Минуло 45 років з того часу, коли головним ворогом СРСР був Блок НАТО. Сьогодні Північно-атлантичний оборонний союз захищає Україну від збоченої росії, а колись «братня» росія вчиняє геноцид Українського народу за волю бути вільними серед вільних.

Повільно, але Український Народ через горе і кров дозріває до рівня Громадянського суспільства, яке здатне бути єдиним джерелом влади в Україні, а не слугами влади, як це було понад 300 років.

Ми ще радянські ментально, але вже прокидаємось і стаємо народом, який став на захист свого у себе вдома.

Колись «братня» росія стала головним ворогом

не лише для Українського Народу, а і для всього цивілізованого світу.

Це сталося через те, що світ не знав збочену росію з ординськими деспотичними коріннями. Світ напорівся на гнилу скажену росію і зрозумів, що лише її повне повалення врятує цивілізацію.

Гнила скажена росія розуміє лише грубу силу.

Смертники на о. Зміїний виконали свою роль заради того, щоб смертниками не став увесь Український Народ.

Слава Українському воїну!

Слава Україні!

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

ІЗ НАШОЇ ІСТОРІЇ.

1 липня 1569 року підписано «Люблінську унію», угода про об'єднання Королівства Польського та Великого князівства Литовського в єдину федеративну державу – Річ Посполиту.

Українська шляхта підтримувала об'єднання Литви й Польщі, сподіваючись у такий спосіб здобути для себе більше привілеїв. У житті тогочасної України особливе місце посідав рід Острозьких, Костянтин Острозький та його молодший син Василь залишалися символом самобутності Русі-України.

Укладення Люблінської унії спричинило пришвидшену інтеграцію центральних українських земель та місцевої знаті до західноєвропейської політико-соціальної спільноти.

Українські землі у складі Речі Посполитої об'єднувалися у 6 воєводств: Руське (Галичина), Белзьке, Волинське, Київське, Подільське, Брацлавське. З 1618 року приєдналося ще Чернігівське воєводство, що утворилося на землях, відторгнутих від Московського царства. Воєводства поділялися на повіті (землі). Для Волинського, Брацлавського й Київського воєводств збережено дію Литовського статуту й староукраїнської мови в діловодстві.

Воєводства очолювали призначені урядом воєводи, яким належала вся місцева влада. Вони керували шляхетським ополченням, головували на місцевих сеймах і стежили за діяльністю шляхетських земських судів. Воєводства поділялися на повіті (землі). Їх очолювали старости й каштеляни (коменданти фортець).

Зміни в законах, що сталися після Люблінської унії, закріплював Третій литовський статут 1588 року. Цей кодекс діяв як на території Великого князівства Литовського, так і в українських землях. Згідно з ним селяни, які прожили на землі феодала понад 10 років, ставали кріпаками. Феодали одержали право розшуку й повернення селян-утікачів протягом 20 років. Третій Литовський статут остаточно зробив селянство закріпаченим станом.

Особливої гостроти після Люблінської унії набули проблеми віри й мови. Католицька церква прагнула збільшити кількість своїх прихильників. Тому в Україні засновували єзуїтські школи й колегіуми. Вони сприяли поширенню освіти: багато українців отримали змогу, закінчивши їх, навчатися в західноєвропейських університетах. Проте платою за освіченість ставало зречення рідної мови й батьківського обряду. Через те, що в XVI столітті представники нижчих верств мали обмежені можливості для освіти, спольщення шляхти означало втрату Україною сили здатної очолити боротьбу за відновлення державності.

На думку професора Петра Карлюка, унія в деякій мірі не дала у XVI ст. можливості Московії поглинути українські землі, не дала можливості стати поглинутими в «московському морі», як це сталося з землями Великого Новгороду, що в етнічному плані були близькими до України. Щоправда, унія сприяла розчиненню українців, передусім їхньої соціальної верхівки, в «польському морі».

СПОГАДИ.

1 липня 2016 року

УПЦ МП – терористична організація.

УПЦ Московського патріархату є підрозділом терористичної держави росії.

Люди добрі!!! Відкрийте очі!!!

Якщо на Донбасі закінчиться війна, то продовжувати знищення України буде УПЦ МП.

1 липня 2015 року.

Статус регіонів України.

Треба закінчувати гратися зі статусом регіонів України.

Кравчук догрався з АР Крим, Янукович намагався надати Донбасу теж автономію.

Для України всі відхилення від унітарної держави будуть мати трагічні наслідки, до війни включно.

Треба політикам ходити по своїй рідній землі, а не гратися у демократію через призму московії-орди.

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

2-го липня 2022 року.

129-й день Третьої світової війни, яку розв'язала на території України збочена росія на чолі з воєнним злочинцем путіним.

Під керівництвом карлика з комплексами неповноцінності російське народонаселення вчиняє геноцид Українського Народу за бажання бути вільними серед вільних.

СПОГАДИ.

**РАДЯНСЬКА ДОБА, ЩО ВИХОВАЛА ПОКОЛІННЯ
НАРОДОНАСЕЛЕННЯ БЕЗ ГЕНЕТИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ.**

2 липня 1983 року.

Москва, Стара площа, 4,
Комітет партійного контролю при ЦК КПРС.

Засідання КПК при ЦК КПРС.

Порядок денний:

7. Заява Мироненка П.В. від 10 березня 1983 року щодо відмови від членства в партії.

Доповідав: завідувач відділу КПК при ЦК КПРС Жуков.

Рішення: виключити члена КПРС з травня 1975 року, партійний квиток № 14265764, Мироненка Петра Володимировича, 1951 року народження, із лав КПРС за відмову від членства в партії.

Голова Комітету партійного контролю

при ЦК КПРС

М.С. СОЛОМЕНЦЕВ

До цього остаточного рішення протягом майже чотирьох місяців мою справу розглядали в різних партійних інстанціях: від партійної комісії полку до Головного політичного управління Радянської Армії і Военно-Морського Флоту (Главпур).

Генерал Армії Єпішев Олексій Олексійович, який тоді очолював Главпур, у травні 1983 року після офіційного розгляду мого питання сказав: «Ти ще молодий і все життя попереду. Подумай добре до засідання КПК, бо обставини після виключення із партії можуть зламати тебе».

Єпішев О.О. дав мені мудру пораду, не дивлячись на те, що мій вихід із партії міг негативно вплинути на авторитет Главпура. Після його слів я зібрав всі свої внутрішні сили і був готовий протидіяти обставинам, які очікували мене після виходу із партії.

2-го червня 1983 року мене звільнено в запас за станом здоров'я після рішення Військово-медичної комісії.

Наступного дня прийнятий на роботу вчителем історії вечірньої школи міста Оха-на-Сахаліні. Встиг прийняти випускні екзамени в 11-му класі.

Після рішення КПК при ЦК КПРС від 2-го липня 1983 року мене звільнено з роботи за рекомендацією секретаря Охінського МК КПРС Геннадія Івановича Суворова. У трудовій книжці відмовились записати про мою роботу вчителем історії, бо це не відповідало вимогам часу.

(Цікаве співпадіння: у Москві доповідав Жуков, а в Охі-на-Сахаліні рекомендував звільнити Суворов).

У серпні 1983 року директор Сахалінського інституту нафти та газу Володимир Миколайович Астаф'єв прийняв мене на роботу старшим інженером при керівництві – помічником директора Інституту, за що я йому вдячний дотепер. Наші стосунки згодом переросли у дружбу і ми разом літали до Японії на конференції до 1993 року, хоча у 1987 році я перейшов на іншу роботу.

Так починалась нова сторінка моєї біографії поза КПРС, ідеологію якої я прирівняв до ідеології фашизму.

Пишу сьогодні про це тому, що треба говорити з молодим поколінням про радянську систему та про готовність до будь-яких викликів долі. Багато людей у ті часи були морально надломлені і втратили віру в себе, що привело їх до трагічного завершення життя.

Мої Колеги, Друзі, Учні помітили, що я часто говорю про уміння управляти собою. Це дуже важливо знати, бо доля іноді подає несподівані і жорсткі виклики, на які не кожна людина готова дати адекватну відповідь.

Сьогодні в Україні війна, до чого не можна бути готовим, але навчитись тримати себе, як кажуть, в руках і управляти своїми емоціями можна.

Моя мудра Бабуся казала: «Що сталося – те вже сталося, думай про майбутнє». Ніби прості слова, але за ними велика мідрість і досвід прожитих років.

При спілкуванні з Учнями я використовую багато порад моїх мудрих Бабусі і Дідуся, які виховали мене від народження та передали все, що знали і уміли самі. Це велика Школа життя, яку не пройдеш у вишах.

Нотатки із щоденника політолога, третю частину яких я в ці хвилини пишу, покликані достукатись до моїх Колег, Друзів, Учнів та передати досвід, який, як на мене, треба донести саме сьогодні, під час війни, бо вистояти можуть лише сильні, ті, хто вчиться управляти собою і обставинами навколо себе.

У підручниках можна прочитати багато цікавого, але життєвий досвід – це не підручник, це тяжка праця над собою, результатом чого обов'язково буде позитив і великі досягнення, до чого треба постійно налаштовувати себе і впевнено йти до мети. Без великої мети не можна жити, бо саме життя перетвориться на муку.

Такі вийшли сьогодні спогади.

Біль, який я пережив у далеких 80-х роках, давно пройшла і не залишила по собі негативу. Я був зайнятий утвердженням себе в собі і своєю родиною, яка була і є моїм надійним тилом.

Тепер мій тил, моя родина, досягла цифри 10. Це моя дружина, з якою ми у шлюбі 48,5 років, два сини, якими ми пишаємось, дві чудові невістки, які замінили нам доньок, старший онук з дружиною, і двоє молодших онуків.

Всі ми мріємо жити у вільній і заможній Україні, але для цього нам треба ще збудувати демократичну, правову державу, де всі громадяни будуть почувати себе вільними.

Заради такої мрії я готовий до будь-яких викликів долі, бо навчений життям управляти і собою, і обставинами навколо себе.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

ПРО ЗМІЙНИЙ І ПОЛІТИЧНИХ АВАНТЮРИСТІВ.

2-го липня 2022 року.

«Швидше за все, ми прилетимо туди (на о. Зміїний – вставка автора посту), позначимо прапор який-небудь. І то, я сумніваюся, що це потрібно робити, тому що нам своя Чорнобаївка не потрібна. Навіщо повторювати їх помилки?» – сказав Арестович.

Пану Арестовичу треба навчитись добре думати перед тим, як говорити. Схоже на те, що над го-

ловою у цього персонажа вже німб з'явився через надмірну пихатість і зневагу до суспільства.

«Прапор який-небудь» – це про що?!

Такі персонажі зникають з поля зору, як пилука зі столу.

Кадрова політика держави потребує уважного розгляду після війни, а можливо вже і сьогодні, бо після війни знову повилазять гниди із щілин і почнуть керувати політичними процесами. Так було неодноразово у нашій історії, яку ми швидко забуваємо і наступаємо на ті самі граблі.

Війна – це важке випробування для держави та суспільства і треба навчитись виправляти свої політичні прорахунки і рухатись далі, в сторону цивілізованого світу подалі від збоченої росії.

Арестовичі цього не розуміють, а тому вважають себе дуже розумними. У психіатрів є гарний вислів: «Жодний дурак не вважає себе дураком».

Готуємось до післявоєнного часу вже сьогодні і вживаємо заходів щодо розбудови України без політичних авантюристів, яких в Україні розвелось значно більше, ніж допускає статистична похибка у соціологічних дослідженнях на замовлення влади.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

ШАНОВНІ КОЛЕГИ, ДРУЗІ, УЧНІ!

2-го липня 2022 року.

Сьогодні один мій Колега зауважив таке: «Ви у дописах повністю вивертаєте себе із середини перед суспільством. Можливо не треба так прямо і про все?»

Думаю, що зауваження доречне і відповідь має бути прямою, бо дворами ніколи не ходив.

У мене сьогодні багато Учнів, якими я пишаюсь і маю велику надію, що мій життєвий досвід знадобиться їм у подальшому, бо життя не завжди відповідає тим сподіванням, про які людина мріє.

Тому говорити і писати треба відверто. Згідним з тим, що я вивертаю себе всього із середини. А інакше не можна навчити молоде покоління на своєму досвіді, якщо не вивертати себе всього.

Щойно переглядав листи моїх перших учнів. Це 1982–1985 роки. Дивна річ. І тоді, і зараз проблема одна: немає відвертості між вчителем і учнем. Приємно було читати слова вдячності за те, що вже у ті роки, коли мені самому було небагато за 30, я зміг направити на вірну дорогу.

Сьогодні тим учням біля або за 60 років. Мені вже за 70. Пишаюсь тим, що завжди був прямим і відвертим зі своїми учнями. Були моменти, що мою відвертість сприймали за тиск і неповагу, але згодом позитивний результат ставив все на свої місце.

Методику тиску на учнів я не полишаю і тепер. У молоді роки людина не знає того, що знають і пережили їхні вчителі. Тому іноді забиваю цвяхи в голови і шляпки відрізаю, бо є бажання ці знання витягти із голів молоді.

Продовжую вивертати себе всього із середини, бо всі інші методи виховання не спряцьовують, бо не є особистим прикладом.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

3-го липня 2022 року.

130-й день Третьої світової війни, яку розв'язало в Україні збочене російське народонаселення на чолі з воєнним злочинцем путіним та його холопами.

130-й день війни і лише сьогодні прочитав новину про те, що в Офісі Президента не розглядають можливість зустрічі Володимира Зеленського з кремлівським диктатором путіним.

5-го березня 2022 року я написав у щоденнику (Частина I) таке:

**5 березня 2022 року
10-й день війни.**

ПЕРЕМОВИНИ ЩОДО РОСІЇ

На погляд людини, яка добре знає росію і росіян, має військову та іншу спеціальну освіту, перемовини щодо припинення війни мають вести США і Китай.

Всі інші пропозиції і варіанти є чистої води політичною демагогією.

Досить марити про бажання подивитися в очі путіну. В очах путіна глибока пустота.

Ні Туреччина, ні ОАЕ, ні інші посередники нічого не змінять.

Лише США і Китай здатні припинити війну.

Хто цього не розуміє, тому треба вчити воєнне мистецтво й історію війн, бо нічого нового під Сонцем не відбувається.

Знадобилось 120 днів війни для розуміння того, що з путіним говорити без гарантів-посередників не має сенсу.

Від моїх російських джерел поступає інформація щодо скорого рішення долі диктатора путіна, який завів збочену росію у глухий політичний і економічний кут, із якого цивілізованого виходу без втрати державності не існує.

Так звану російську еліту турбує не росія і російське народонаселення, а суто свої гроші і особиста доля.

Світові лідери неодноразово виказували думку, що після путіна росія може змінитися в сторону демократизації.

Світові лідери не знають збочену росію, де демократичні зміни можливі лише після її розпаду на мілкі протекторати під зовнішнім управлінням.

Світові лідери понад 77 років гріють біля камінів свої мізки, від чого відбувається деградація розумової діяльності. Мозок краще працює в екстремальних умовах і при низьких температурах.

Сьогодні з'явилися екстремальні умови, бо збочена росія, яку ніхто толком не знав, розв'язала війну в Україні, де добровільно економічно і воєнно-політично втягнуті НАТО і ЄС, що можна трактувати як початком Третьої світової війни від 24-го лютого 2022 року.

На 130-й день війни Світові лідери спромоглися задіяти свої розумові здібності та прийняти необхідні рішення на Самітах НАТО і ЄС щодо всебічної допомоги Україні для перемоги над збоченою росією вже цього року.

Український Героїчний Народ почав звикати до війни. Із евакуації повертаються біженці, бо вдома і стіни захищають.

Сьогодні затримано директорку школи у м. Києві за організацію злочинної групи для сприяння ворогу.

Знову мушу повертатися до кадрового питання, що є великою пролемою в державі, бо системної підготовки керівників не існує.

Думаю, що всім відомо про роль директора школи у виховному і навчальному процесі. Директори шкіл, як і інші керівники в державі, є феодалами по відношенню до підлеглих, про що я говорю і пишу вже багато років.

Уявіть собі колектив школи, де директор є агентом збоченої росії. Таких «директорів» значно більше, ніж затримано. І це є результат кадрової політики, а точніше її відсутності. Сумно.

В часи КПРС була теза: «Кадри вирішують все». Сьогодні це помітно, бо «кадри» від опозиції до держави поздавали ворогу міста і села та сприяли знищенню тисяч мирних людей.

Після війни всім миром треба вичистити не лише конюшні, а й владні будівлі від кротів та гнид російського походження, яким Україна не мила.

Приймаю рішення не оприлюднювати свої дописи «ХРОНІКИ ВІЙНИ» до виходу з друку Нотаток із щоденника політолога. У вівторок, 5-го липня, з друку виходить Частина II моїх нотаток. Між останнім записом і виходом книги з друку проходить 10 діб. Команда працює справно на Перемогу над збоченою росією.

Кожний із нас має робити сьогодні ту справу, яку може робити краще за інших, бо фронт у кожного свій.

Наближаємо Перемогу над збоченою скаженою росією, яка вчиняє геноцид Українського Народу за бажання бути вільними серед вільних.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

ХТО МИ Є В УКРАЇНІ?

3-го липня 2022 року.

ЦЕ ПОЗИЦІЯ БРАЗИЛЬЦЯ УКРАЇНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ.

Я неоднаразово звертав увагу моїх Колег, Друзів, Учнів на те, що за межами України протягом 25 років я і моя родина були більшими Українцями, ніж ті, кого ми зустріли у 1994 році, коли повернулися на Батьківщину.

Московія понад 300 років знищувала в Україні Українське і багато у чому досягла мети. І на ці питання нам треба дати фундаментальну відповідь таким чином, щоб наші нащадки не писали з інших країн про своє українське походження.

Будуймо Україну в собі і навколо себе в Україні!

Nicolau Hneda

4 червня 2022 року

Що в генетиці, що в крові, не змінити! Я народився і живу в Бразилії. Ніколи не був в Україні. Не раз я сам себе питав: Що це, що мене так тягне до України? Чому я так переживаю за Україну? Я ж

бразилець. Відповідь мого питання в крові: тому, що хоч народжений у Бразилії, я народився в українській родині, в українській громаді, тоді ще так званої «Руської Вулиці», в місті Іваї, де більшість населення українського походження. Мої перші слова вимовив українською мовою, тому вона моя рідна мова. Мені здається, що це було так само, як народитись в Україні. Ось тому я так люблю Україну! Навіть найбільші розчарування, ніщо та ніхто мене не відверне від моєї любови до землі моїх предків, бо що в крові, в генетиці, в серці, не змінити!

3-го липня 2022 року.

ЩО Є СЬОГОДНІ БІЛОРУСЬ ?

ДЕРЖАВИ З НАЗВОЮ «БІЛОРУСЬ»,
ЯК І БІЛОРУСЬКОГО НАРОДУ НЕ ІСНУЄ,
ЯКЩО ЦЬОГО ХТОСЬ ЩЕ НЕ ЗНАЄ.

Існує протекторат збоченої скаженої росії з центром у Мінську, та народонаселення навколо Мінська, яке не спроможне запобігти обстрілам України з території, де живе білоруське народонаселення, яке перестало бути народом.

Така сьогодні реальність, яку треба враховувати при оцінці воєнно-політичної ситуації навколо України.

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

3-го липня 2022 року.

2-го липня 2022 року Президент США Джо Байден надіслав відповідним комітетам Конгресу Штатів листи зі звітами про готовність Швеції та Фінляндії приєднатися до НАТО.

НАСТУПНОГО ЛИСТА З ПИТАНЬ НАТО ПРЕЗИДЕНТ США МАЄ НАДІСЛАТИ КОНГРЕСУ ЩОДО ГОТОВНОСТІ УКРАЇНИ ДО ВСТУПУ В НАТО.

ПОЛІТИЧНІ РЕВЕРАНСИ ЗБОЧЕНИЙ РОСІЇ ПОВИННІ ВІДІЙТИ В ІСТОРІЮ, ДЕ СВІТОВІ ЛІДЕРИ НЕ БАЖАЛИ ПРОВОКУВАТИ КРЕМЛЬ.

СПОГАДИ.

3 липня 2015 року.

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ВРЯТУЄ УКРАЇНУ.

Державою мають керувати патріоти високого рівня політичної культури з єдиним паспортом громадянина України.

Топ-чиновники з паспортами інших держав мають бути відсторонені від управлінських функцій в державі.

ІЗ ЩОДЕННИКА.

3 липня 2018 року.

Щодо повномасштабної війни.

Всім розумникам від політики прийшов час зрозуміти, що інформацію, що призначено для професійних військових і політиків, для пересічної людини доводити не слід, або доводити обережно.

Суспільство знаходиться у дуже важкому морально-психологічному стані і це слід враховувати при будь-яких коментарях воєнно-політичної ситуації.

Показати свою обізнаність можуть багато людей, але треба думати про наслідки тієї чи іншої інформації.

Воєнно-політичне керівництво держави має готуватись до війни дуже наполегливо, бо від росії можна очікувати лише горя.

Росія після розпаду СРСР мріє повернути Україну у своє лоно і це треба враховувати у зовнішній і внутрішній політиці, де частенько присутні думки опозиції до України, яку вже час приструнити, або вже і ліквідувати як ворожий клас.

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

4-го липня 2022 року.

131-й день Третьої світової війни, яку розв'язало збочене скажене російське народонаселення в Україні, де вчиняє геноцид Українського Народу за волю бути вільним народом.

Незадовго до Дня Петра і Павла переглядаю свої архіви, де є папери кінця 60-х років минулого століття, коли я пішов у москалі і повернувся в Україну через 25 років з дорослими синами.

Минуло 54 роки з того часу, коли я закінчив Привольську середню школу Слов'янського району Донецької області, де два роки був комсоргом школи, що стало приводом для направлення на роботу в Ново-Миколаївську школу-інтернат старшим піонервожатим. Саме такий перший запис у моїй трудовій книжці. Останній запис – професор кафедри.

Обов'язки керівника АПН України виконую на громадських засадах, але саме ця робота сьогодні займає весь мій час. Розбудова АПН України, яка утворена 10 травня 2016 року, є тією справою, заради якої можна жити і творити на благо України і молодого покоління.

Привольську середню школу розбомбили рашисти, Ново-Миколаївську школу-інтернат розбомбили рашисти. Впевнений, що скажені рашисти не зруйнують Велику ідею розвитку АПН України.

Збочена скажена росія намагається стерти генетичну пам'ять Українського Народу вже понад 300 років, але сама дійшла до межі свого існування, бо скажені істоти не здатні до розвитку, скажені істоти поїдають самі себе.

Багато часу приділив темі «Збочена росія», але недостатньо для того, щоб донести всю правду про ординську за формою правління державу та народонаселення з ментальністю азіатсько-деспотичного типу, що за століття мутувалось з найгіршими проявами, притаманні для скажених істот, місце яких за високим парканом історії.

Декілька років свого життя присвятив військовій розвідці, бо у свій час отримав спеціальні знання з політичної аналітики. Сьогодні випускник відділення політології може коментувати глобальні політичні процеси, не розуміючи того, що цьому треба вчитись не один десяток років.

Перед війною зі збоченою росією мав велику бібліотеку з тематики військової розвідки світу. Це спогади розвідників і керівників розвідорганів тощо. У перші дні війни, 27 лютого, виніс всі книги на смітник. Туди ж «пішли» і інші книги мовою ворога.

Життя привчило мене прощатися з минулим без жалю. Війна, яку розв'язала збочена росія, повернула мій, і без того право-центристський, світогляд ще правіше від політичного центру.

Мій давній і добрий товариш, ректор Київського вишу, років п'ять тому зауважив, що я правішаю у політичних поглядах. Цікаво почути його

думку сьогодні. Думаю, що він разом зі мною правішає, бо інакше зараз вже не можна.

Всі притомні Українці мають стати правіше політичного центру, бо в центрі і зліва знаходиться опозиція до України, яку, на моє глибоке переконання, треба щанайшвидше ліквідувати у політико-правовий спосіб, а там, де вимагають надзвичайні обставини, і фізично, бо Україна понад усе.

Україна і Український Народ з толерантного Народу має стати Народом-воїном, яким був Народ на нашій землі у давні часи. Генетична пам'ять має остаточно прокинутись від болі, яку приніс нам «русский мир».

Скажена збочена росія, народонаселення якої багато поколінь зростало на комуно-фашистській ідеології, здатна лише вбивати, гвалтувати і знищувати все навколо себе заради забави, бо вбивати мирних людей для рашистів – це сафарі.

Мені дуже поталанило в житті з дитинства: перші правдиві знання про збочену росію отримав від Дідуса і Бабусі, які застерігали ніколи не мати справу з москалями, бо обдурять і нападуть зі спини вночі. Так і сталося: скажені москалі напали вночі зі спини. Леонтовича, на честь якого названа вулиця в Києві, де я маю робочий кабінет, вбито саме вночі зі спини за його гостинність.

В ніч на 23 січня 1921 року композитор Микола Леонтович перебував у свого батька у селі Марківка Гайсинського повіту, де був убитий агентом ВЧК, який напросився в хату переночувати, на-

ззавшись чекістом, що проводить боротьбу з бандитизмом. Вранці він пограбував будинок і застрелив Миколу Леонтовича. Текст рапорту, що розкриває ім'я вбивці композитора, оприлюднено лише у 1990–х роках.

В Ленінграді, де я отримував першу вищу освіту (воєнно-політичну), у 1973 році познайомився з Українкою, з якою побралися 6-го лютого 1974 року. Шлюб з представницею скаженої росії не розглядався, бо Дідусь заповів не мати в родині москалів.

Наші пращури знали про збочену росію значно більше за моє покоління, яке зростало у радянські часи, коли червоний прапор був головнішим за генетичну пам'ять Українського Народу, який сьогодні знищується московитами заради забави, за те, що ми бажаємо бути вільними серед вільних.

Напередодні Дня Петра і Павла переглядаю свої архівні дописи, від прочитання яких іноді стає моторошно. Моторошно від розуміння того, що міг би не дожити до 24 серпня 1991 року, коли Україна стала Незалежною від збоченої росії. Не дожити через свої погляди та публічне звинувачення КПРС у проведенні комуно-фашистської ідеології.

До березневого Пленума ЦК КПРС, де було обрано Генеральним Секретарем Михайла Сергійовича Горбачова, залишалось ще рівно два роки, коли я відправив свій партійний квиток та пояснення на Стару площу, 6.

Писати щоденники треба, але перечитувати їх через багато десятків років буває нестерпно, бо

життя прожити – не поле перейти. А в часи радянської доби це поле було заміновано на кожному розвороті долі не за планом партії.

Моїм Учням намагаюсь всі ці знання і життєвий досвід передати без прикрас, бо молодь, як і всі діти, патологічно не сприймають брехню. Брехня роз'їдає стосунки назавжди.

Мої пращури передали декілька гарних тез. Одна із них: «Бездарних учнів не буває, бувають бездарні вчителі». Цю тезу треба добре знати нашим вчителям навчальних закладів всіх рівнів, та і не лише вчителям: кожному, хто має справу з молодим поколінням, якому згодом перейде в управління Україна, яку сьогодні рятуємо на фронтах від збоченої скаженої росії.

В Україні війна і кожному із нас, притомному громадянину, треба визначити свій фронт, де боронити свої родини і свою державу.

Вчора в емоційному стані я виказав думку, що не треба публічно виставляти свої дописи. Не правий. Каюсь. Моє покоління має передати молоді свої знання, бо їм будувати Україну після нас.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

В УКРАЇНУ ВДЕРЛИСЬ МОСКОВИТИ-БІЛЬШОВИКИ ОРДИНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ.

4-го липня 2022 року.

ШАНОВНІ КОЛЕГИ, ДРУЗІ, УЧНІ!

Мій робочий день починається з 05.00.

В селі Петрівка на Донеччині, де я народився на Петра і Павла, люди працювали від Сонця до Сонця, бо були вільними та бажали собі і своїм нащадкам гарного майбутнього, а для цього багато працювали.

В селі Петрівка, де я народився, до революції 1917 року було німецьке поселення і головував там німець Еп.

Німець Еп був мільйонером і село Петрівка, як і села поруч, що відносились до його володіння, були заможними і люди почували себе гідно. Була своя субкультура, бо німці принесли з собою не лише економічні знання, а і певний рівень суспільних відносин, що вплинуло на місцеве населення багатьох поколінь і після 1917 року, коли до влади на росії вдерлись більшовики. Саме так говорив мій Дідусь: «Вдерлись більшовики і перетворили країну у суцільну казарму».

Сьогодні в Україну вдерлись московити-більшовики, а по суті, ординці, бо як цих скажених істот не називай, а залишаються вони ментально збоченими ординцями. За віки ці збоченці так і не

стали прямоходячими Homo Sapiens, бо генетично не здатні до розвитку, до співіснування серед людей цивілізованого світу.

Війна від 24 липня 2022 року поділила людську цивілізацію на «ДО» і «ПІСЛЯ».

Як «ДО» на Землі вже не буде, бо відбулося пересмислення всього буття-життя людства.

Війна від 24 лютого 2022 року з космічною швидкістю спрямувала людство на інший щабель цивілізаційного розвитку і запустила глобальні процеси не лише в економіці та політиці, а й в психології людини розумної, яка почала сприймати інакше свою роль на Землі і можливість впливу на процеси в собі і навколо себе.

Але це стосується лише людини розумної, до яких ментально і генетично не відносяться збочені скажені істоти, що захопили територію сучасної росії.

Позавчора мав бесіду з товаришем, якого знаю понад 20 років. Доктор філософських наук, професор, член-кор ..., академік... тощо.

Запитую: «Як тобі мої щоденники?»

Відповідь доктора філософських наук, професора: «Розумієш, є місця в щоденниках, де я не погоджуюсь з оцінкою росіян, бо є серед них і приємні...».

Саме така недаленовидна оцінка російського народонаселення ординського походження привела Український Народ до страшної війни, де гинуть десятки тисяч наших синів і доньок за свободу своїх родин і за державу.

Я не здивований, бо розумію коріння такої оцінки: це наслідки 300-річного видавлення з генетики Українського Народу-Воїна гідності і волі.

Недооцінка збоченої росії і її народонаселення дорого обходиться Українському Народові, але через горе і велику кров ми, нарешті, починаємо прозивати, але не всі.

Війна висвітлила дуже велику проблему, яку ні Народ, ні політичне керівництво держави, не бажали помічати всі 30 років Незалежності: ми добровільно, з подачі збоченої росії, зростили надзвичайно велику колонію опозиції до України, що сьогодні здає цілі села і міста ворогу не тому, що зраджує, а тому, що ця опозиція не вважає Україну своєю Батьківщиною.

Буча, Ірпінь, Маріуполь, Харків, майже вся Донеччина і Луганщина – це наслідок діяльності опозиції до України, це державна зрада під пильним оком Українського народу і політичного керівництва держави. Це байдуже ставлення до своєї держави.

Наша толерантність привела нас до війни. Мушу це повторювати доти, поки у суспільстві не відбудеться розуміння того, що опозицію до держави треба негайно знищити у політико-правовий спосіб, а, якщо треба з огляду на національні інтереси держави, то і фізично, бо далі вже прірва, далі – втрата України.

Це не жахи старого бюрократа, який майже все життя займався прикладною політикою, а реальність, з якою ми зустрілись після 30 років байдужості.

жості до своєї Батьківщини, де ще не розпочато фундаментальне будівництво демократичної, правової держави для Українського Народу.

В селі Петрівка, де я народився на Петра і Павла, мене привчили до самодисципліни і порядку у всьому, бо мої пращури зростали на німецькій субкультурі, де немає місця вольностям і бездіяльності. Як наслідок, навчився управляти собою.

Сьогодні представник німецької класичної філософії і культури – президент Німеччини Франк-Вальтер Штайнмаєр дозволяє собі вольності, за які його німецькі пращури вже побили б лозинами до крові.

Представник німецької класичної філософії і культури Штайнмаєр продовжує вважати себе непогрішним, що більше притаманно більшовицькій марксистсько-ленінській філософії, яку я викладав офіцерам Радянської Армії до 1983 року, після чого пішов своїм демократичним шляхом, бо добре знав з молоді класичну німецьку філософію.

Представник Німеччини Штайнмаєр не вивчив уроки історії своєї держави, що привела до краху весь Німецький народ.

Штайнмаєр намагається помирити Україну зі збоченою росією, що не можливо за визначенням. Штайнмаєр не вивчив німецьку класичну філософію і особливо філософію Гегеля, п'ять томів якого є моїми теоретичними наставниками, де постійно шукаю поради вже понад 45 років свідомого життя.

Є, правда, і розумна думка в словах Штайнмаєра: «Війна Росії проти України стала причиною найсильнішої динаміки геополітичних і геоекономічних змін, і світ перебуває «на порозі нової ери».

В цьому реченні Штайнмаєра є і одна фундаментальна помилка: війна не росії проти України, а Третя світова війна, яку розв'язала збочена росія проти цивілізованого світу в Україні, де вчиняє геноцид Українського Народу.

Помилка в реченні Штайнмаєра носить ідеологічний характер, бо це його погляд, погляд людини, яка не розуміється на глобальних політичних процесах, що відбуваються сьогодні під час переходу людства на інший рівень цивілізаційного розвитку, де місця для скаженої росії не передбачено, бо такої держави не має бути.

Представник Німеччини Штайнмаєр ховається за формулою непередбачуваності наслідків війни. Лукавить, а якщо відверто, то бреше. І не тому, що не знає, а тому, що не є політиком зі стратегічним мисленням. Це його біда, біда цілого покоління німецького народу, який після Другої світової війни став на коліна перед світом і досі знаходиться у стані кривоходячого народу.

Все і всіх треба розбирати на атоми і молекули, бо попереду, після війни, буде ще одна, не менш жахлива, війна з опозицією до України, яку Український Народ зростив і сьогодні має війну через свою толерантність до скаженого збоченого російського народонаселення, яке вчиняє геноцид Українського Народу.

Помилки минулих століть і років треба виправляти, бо отримуємо постійнодіючий процес громадянської війни, що призведе до повного зникнення Українського Народу, замість якого постане народонаселення без генетичної пам'яті, чого і добивались ті, що вдерлись в Україну.

Московити–більшовики – це істоти без моралі і жалю до інших народів, бо самі є збоченцями на генетичному рівні.

Хто цього ще не зрозумів, той не здатний збудувати Україну в собі і навколо себе.

Ми – Народ–Воїн і ми незламні, бо за нами сьогодні весь цивілізований світ. Ми вже не самі, як у 2014 році.

Прокидаймось і будуймо Україну в собі і навколо себе!

4-го липня 2022 року.

**З'ЯВЛЯЮТЬСЯ ПЕРШІ ОЗНАКИ ТОГО,
ЩО СВІТ ПОЧИНАЄ ВИЗНАВАТИ РОЗВ'ЯЗАНУ
ЗБОЧЕНОЮ РОСІЄЮ ВІЙНУ
ЯК ТРЕТЮ СВІТОВУ ВІЙНУ.**

ПРОЗРІВАТИ – ОЗНАЧАЄ ПРИЙМАТИ АДЕКВАТНІ
СТРАТЕГІЧНІ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНІ РІШЕННЯ.

Із заяви міністра закордонних справ Литви Габріелюс Ландсбергис.

«Я не бачу росію жодним чином можливим агресором проти Заходу. Я би розглядав росію як кривдника, який може завдати багато проблем. Але разом із тим, знаєте, щоразу, коли західні країни говорять про Третю світову війну, вони самі ж збільшують номінальну силу росії в своїх головах. Але це ж неправда. Захід має в десятки, в сотні разів більше сили, щоб зупинити росію. І ми зможемо, якщо підемо на це», – сказав він.

Очільник МЗС Литви також висловився і з приводу позиції ЄС щодо небажання визнання, що вони вже також у війні з рф.

Будуймо Україну в собі і навколо себе, а світ підтягнеться до нашої Перемоги над збоченою росією.

4-го липня 2022 року.

**ПОВНЕ ПРОЗРІННЯ
ЦИВІЛІЗОВАНОГО СВІТУ ЩОДО РОСІЇ.**

Росія – ворог, і жодної «російської весни».

Про що нова концепція НАТО.

Росія – основний ворог, і жодної «російської весни» більше не буде. Про це йдеться у новому стратегічному концепті Організації Північноатлантичного Договору (НАТО), ухвалену на саміті в Мадриді наприкінці червня.

Попередню концепцію ухвалювали 2010 року, і за цей час у світі відбулися глобальні зміни, тому документ оновили відповідно до них.

У 2010 році вважалося, що співпраця НАТО з Росією має стратегічне значення, оскільки вона сприяє створенню єдиного простору миру, стабільності та безпеки.

А в 2022, після вторгнення в Україну, вже вважається, що «Російська Федерація є найбільш значною та безпосередньою загрозою для безпеки союзників, а також для миру та стабільності в євроатлантичному регіоні. Вона прагне встановити сфери впливу та прямого контролю за допомогою примусу, підривної діяльності, агресії та анексії.

Використовує звичайні, кібер- та гібридні засоби проти нас та наших партнерів. Агресивна вій-

ськова позиція, риторика та доведена готовність застосувати силу для досягнення своїх політичних завдань підбивають заснований на правилах міжнародний порядок».

Зараз НАТО декларує, що не прагне конфронтації і не становить загрози для Росії і продовжить «згуртовано та відповідально реагувати на російські загрози та ворожі дії».

Проте у новій концепції союзники прямо декларують, що ігнорування агресивних дій Росії залишилося у минулому, і тепер за кожную, навіть неявну, загрозу, доведеться відповідати. У НАТО вивчили досвід Москви щодо організації гібридних атак, які вона застосовувала проти України в 2014 році, коли використовувала проксі-організації для вторгнення в країну або прикордонні кризи, пов'язані з міграцією, та інтернет-втручання у вибори в інших країнах.

«Гібридні операції проти союзників можуть досягти рівня збройного нападу і призвести до того, що Північноатлантична рада застосує статтю 5 Північноатлантичного договору. Ми й надалі будемо підтримувати наших партнерів у протидії гібридним викликам і будемо прагнути максимального синергізму з іншими відповідними суб'єктами», – пояснює концепція передбачуваних дій Альянсу на випадок гібридних загроз.

Нагадаємо, що стаття 5 означає «один за всіх». Тобто така гібридна атака на одну з країн може трактуватися всіма іншими як агресія проти них. Дії союзників будуть відповідними.

Не залишилися поза увагою постійні загрози застосування ядерної зброї з боку Росії. Чинovníки Альянсу кажуть, що вони готові до адекватної відповіді:

«Фундаментальною метою ядерного потенціалу НАТО є збереження миру, запобігання примусу та стримування агресії. Ядерна зброя є унікальною. Обставини, за яких НАТО, можливо, доведеться застосувати ядерну зброю, є вкрай мало ймовірними. Будь-яке застосування ядерної зброї проти НАТО докорінно змінить характер конфлікту. Альянс має можливість і рішучість покласти на противника витрати, які були б неприйнятними і набагато переважали б вигоди, на які міг би розраховувати будь-який противник».

Наприкінці згадано і Україну. В НАТО вважають, що «агресивна війна Російської Федерації проти України порушила мир і різко змінила умови нашої безпеки. Жорстоке та незаконне вторгнення РФ, неодноразові порушення міжнародного гуманітарного права та підступні напади і злодіяння спричинили невимовні страждання та руйнування. Сильна, незалежна Україна є життєво необхідною для стабільності євроатлантичного простору. Поведінка Москви відображає модель агресивних дій Росії проти своїх сусідів та ширшого трансатлантичного співтовариства. Ми також стикаємося з постійною загрозою тероризму у всіх його формах та проявах. Повсюдна нестабільність, все більша стратегічна конкуренція та посилений авторитаризм кидають виклик інтересам і цінностям Альянсу».

Водночас, в Альянсі залишають застереження для нормалізації ситуації. «Будь-яка зміна у наших відносинах залежить від того, чи припинить Російська Федерація свою агресивну поведінку і чи вона повністю дотримуватиметься міжнародного права».

По суті, концепція констатує поділ світу на демократії та автократії та все більшої конкуренції між ними. Україну відносять до перших, тоді як Росію до других, звертаючи увагу на те, що «поглиблення стратегічного партнерства між Китайською Народною Республікою та Російською Федерацією та їхні взаємні спроби підірвати заснований на правилах міжнародний порядок суперечать нашим цінностям та інтересам».

Втім, якщо Росія для Альянсу – однозначно ворог, то з Китаєм все складніше.

«Ми, як і раніше, відкриті для конструктивної взаємодії з КНР, зокрема для забезпечення взаємної прозорості з метою захисту інтересів безпеки Альянсу. Ми будемо відповідально працювати разом для вирішення системних проблем, що створює КНР для євроатлантичної безпеки, та забезпечення міцної здатності НАТО гарантувати оборону і безпеку союзників. Ми підвищимо нашу спільну обізнаність, підвищимо стійкість і готовність, а також захистимо від тактики примусу КНР і спроб розділити Альянс. Ми відстоюватимемо наші спільні цінності та міжнародний порядок, заснований на правилах».

За підсумками саміту можна сказати, що

розподіл світу на табори триває, а Україна стає важливим флангом демократій. Втім, дуже багато країн хоче залишатися осторонь цього протистояння. За їхню симпатію і буде основна боротьба.

Враховуючи, що на саміті було ухвалено рішення про розширення НАТО за рахунок традиційно нейтральних Фінляндії та Швеції, так чи інакше визначатися доведеться багатьом.

За словами генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга, рішення про прийом цих двох країн до Альянсу «демонструє, що двері НАТО відкриті, а президент Путін отримав протилежне до того, що він хотів».

Адже Путін напав на Україну з вимогами та під приводом скоротити вплив НАТО в регіоні.

Президент США Джозеф Байден назвав це «натизацією Фінляндії» замість фінляндизації НАТО, як це бачив Путін.

«Він отримав більше НАТО – це історичний саміт з багатьох причин», – зробив висновок за підсумками саміту прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон.

Третя світова війна, яку розв'язала збочена росія, промила сіру речовину в головах лідерів держав західної демократії.

Шкода, що для прозріння цивілізованого світу гинуть десятки тисяч синів і доньок Українського Народу, який постав проти скаженого російського народонаселення, що вчиняє геноцид Українського Народу.

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

5-го липня 2022 року.

132-й день Третьої світової війни, яку розв'язала в Україні збочена росія на чолі з воєнним злочинцем путіним.

Я так багато написав про воєнного злочинця путіна, що вже ночами сниться таке: охорона топить цього карлика у власному багні, а воно кнчить голосом скаженої істоти із пекла, куди мріяв відправити людство.

Весь цивілізований світ чекає скорої кончини недоростка путіна, який шантажує весь світ. Шантажує злочинними методами, бо виріс у підворотні, де людських відносин не існувало за визначенням.

Старше покоління пам'ятає студентські 70-ті роки, коли спортсмени поступали повз приймальні комісії і так само повз викладачів здавали екзамени та заліки. Були такі спортсмени, яких однокурсники в очі не бачили протягом всього періоду навчання.

А були такі, що їхні залікові книжки по кафедрам носили представники КДБ, які мали робоче місце у кожному вищому навчальному закладі СРСР. Саме до «таких» належав валодя путін. Недоросток із пітерської підворотні виріс стукачем і з молоду мріяв помститися сильнішим і владалішим. Невдоволених собою і оточенням підбирали органи КДБ і виховували збочених служивих радянської системи. Валодя путін так догождав органам, що ті рухали

його «вверх» зі швидкістю поїзда «Красная стрела», що курсував з Пітера до Москви. Так виріс під наглядом органів завзятий стукач, який здав не одну сотню порядних людей органам і на органи.

Валодя путін доповідав про скалічені ним долі, а за це отримував чергове звання і посаду. І це не мої вигадки, це знання системи того часу, коли я навчався у Пітері, а потім спостерігав за подібними кадрами, яким чергове звання і посада були важливіші за долі людей.

Саме такий кадр і був рекомендований родині Бориса Єльцина, який пропив всю свою сіру речовину в голові та дозволив оточенню вирішувати долю країни у спосіб, далекий від демократичних правил і Конституції. Виявилось, що Конституція росії і реальність не перетинались у просторі.

Посада президента росії була продана певному клану, який перетворив державу у бензоколонку зі збоченим народонаселенням ординського походження, що не здатний не те, що вийти на протест, а й мати власну думку при собі.

За все існування росії нікому не вдавалось так методично і наполегливо довести країну до повної руйнації з наступним розпадом на мілкі протекторати під зовнішнім управлінням, як це вдалося валоді путіну і його пітерській команді із підворотні, бо за рівнем інтелекту на більше ці істоти не здатні. На більше треба було отримати фундаментальні знання з державотворення, а не липові дипломи.

Так збочена росія докотилась до історичної прірви, через що кремлівський воєнний злочинець ва-

лодя путін вирішив врятувати свою владу війною, яку розв'язав в Україні проти демократичного світу, з яким боровся з молоду. Але тут вийшла промашка з фундаментальними знаннями, що не отримані протягом свого життя за стінами КДБ.

Чекісти на росії так довго вибудовували злочинну систему влади, що самі і потрапили у пекельний казан з власною охороною. Кінець росії видно і чути, бо вже смердить.

Читачі можуть зауважити, що в Україні з кадрами не краще. Про наші кадри я написав достатньо і критично, починаючи з відсутності вишу підготовки кадрів для державної служби стратегічного рівня.

Позаминулого року за рекомендацією з Банкової я написав пропозицію щодо будівництва Національної академії наук України на нових принципах, за якими діє світова наука.

Відповідь від МОН отримав у відведений законном термін з негативним ставленням до моїх пропозицій. Саме цікаве було те, що до листа МОН додавались відповіді НАНУ і галузевих академій, де йшлося не про розбудову Академій, а про мою персону і мої проросійські переконання.

Після війни обов'язково опублікую без купюр всі відповіді керманічів нашої науки, які за кошт платників податків стали феодалами, яким держава і суспільство не указ. Середній вік академіків державних академій сягнув за 76 років. Такий собі інститут геронтологів з проросійськими погляда-

ми. Мій колега, якому за 60 років, брав участь у засіданні Президії НАНУ, де почував себе піонером підліткового віку серед старців. Сумно.

Після війни нам належить визначитись з напрямом руху держави, бо опозиція до України, що зросла під пильним наглядом суспільства і влади, бачить Україну у складі росії. Пасивна більшість буде голосувати за популістів і гречку.

Є надія, що багато десятків тисяч могил, де покійся душі синів і доньок Українського Народу, які поклали своє життя за Україну у цій жахливій війні, виправлять суспільну думку населення і ми, нарешті, станемо народом і політичною нацією, яка спроможна взяти на себе відповідальність за майбутнє України та обрати із своїх рядів Політичну еліту, якої ще не існує.

Перемога – це лише перший обов'язковий крок до будівництва демократичної, правової держави. Наступний крок і самий важкий – це побороти радянщину в собі та знищити у політико-правовий спосіб опозицію до держави, якій суспільство і влада дозволили діяти проти України протягом 30 років, а в часи війни ця збочена частина наших громадян допомагала ворогу та здавала села і міста. Більшість перемог ворога на нашій землі сталося завдяки зрадникам, що за кількістю вийшла далеко за межі статистичної похибки.

Тому готуємось до Перемоги над збоченою росією, яку ми обов'язково отримаємо з допомогою США і союзників.

Будуймо Укрііну в собі і навколо себе!

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

6-го липня 2022 року.

133-й день Третьої світової війни, яку розв'язала збочена росія зі скаженим слов'яномовним народонаселенням, що вчиняє геноцид Українського Народу заради забави, як на сафарі, бо не люди, а істоти.

Вперто намагаюсь донести Українському суспільству справжню сутність російського народонаселення та їхнього вождя з комплексами неповноцінності через відсутність фундаментальних знань. Якщо це мені вдалося, то вважатиму свою місію на війні виконаною.

Мій фронт – ідеологічний.

Моя база – фундаментальні знання збоченої росії.

Мій фундамент – генетична пам'ять пращурів.

Моє прізвище – хранитель Мירו, бо саме так називали перших Мироненків, які служили при храмах у 16-му столітті.

Тому мушу нести Мир від Мירו, бо так бачу місію і обов'язок перед нащадками, яким маю передати генетичну пам'ять попередніх поколінь.

Не повинно статися генетичного збою у часі через бажання збоченої росії зі скаженими істотами знищити Український Народ. Нас знищити не можливо, бо ми незламні.

Вже отримав з типографії паперовий варіант книги «Збочена росія та ознаки Третьої світової війни. Нотатки із щоденника політолога. Частина II». Електронний варіант розміщено на сайті АПН України (aps-ua.org) ще 26-го червня 2022 року.

24 лютого 2022 року почав писати щоденник Воєнного часу під назвою «ХРОНІКИ ВІЙНИ» і не планував видавати публічно, а залишити своїм синам і онукам. Але колеги порадили видати.

Щоденники писав і раніше, але зараз це має інше значення і інший моральний обов'язок перед суспільством, бо під час війни ворога треба добре знати.

Вчора мав приємну зустріч з доктором політичних наук, професором Малкіною Ганною Миколаївною, віце-президентом АПН України, яка поділилась своїми враженнями від прочитання першої частини Нотаток, що для мене було несподівано і приємно.

Ганна Миколаївна зробила цікавий висновок щодо методики викладення матеріалу в Нотатках: «Ознайомлення з кожним днем щоденника залишає враження окремої картини дня або події, а після прочитання Нотаток в цілому виникає цілісна картина, після чого краще розумієш і росію, і причини, через які розв'язана війна. Ми росію не знали, а тому і війну такого масштабу не чекали».

Щиро дякую шановній Колезі за таку оцінку моєї праці, бо це дуже важливо сьогодні, коли нерви, як струна на скрипці, знаходяться у пограничному стані, після чого наступає стан випаленої надірваної душі.

Наше Громадянське суспільство, яким ми стаємо під час війни, у важкому психологічному стані, але війна і загартовує характер людини. Шкода тільки, що загартовується тоді, коли поруч біль і велике горе Українського Народу, геноцид якого вчиняє скажене російське народонаселення.

В Нотатках введено ряд нових термінів, які допоможуть читачам краще зрозуміти російське народонаселення і їхнього вождя, якому це народонаселення дозволило статиміжнародним воєнним злочинцем.

Саме генетична байдужість нелюдського типу народонаселення росії за багато віків зробила з них скажених істот, яким не відомі поняття жалю і співчуття, бо вони істоти із пекла.

Якщо кому прийде в голову думка, що я перебільшую, то знайте: на росії знищено свого народонаселення значно більше, ніж за всі світові війни на Землі. Вдумайтесь і зрозумійте це, бо інакше важко сприймати те, що сьогодні витворює збочена росія в Україні і тримає весь світ у постійній напрузі саме через якості, про які я пишу вже не один рік, але до війни мало хто чув.

Мало хто чув і не чекав повномасштабної війни, що з 24 лютого 2022 року переросла у Третю світову.

А мали б і чути, і чекати, бо наміри збоченої росії були відомі давно. Скажена росія у скрутні часи завжди лікує своє народонаселення війною. Історію війн треба добре знати, а особливо історію війн за участю росії.

Такий виходить Ребус, розгадати який наше політичне керівництво не спромоглося, бо не навчено державному будівництву, де знання історії грають далеко не останню роль.

У 1990 році відбулася історична подія світового масштабу: 9 листопада 1989 року почався, а 3 жовтня 1990 року завершився політико-правовий процес приєднання Німецької Демократичної Республіки і Західного Берліну до Федеративної Республіки Німеччини.

У першій рік після воз'єднання всіх викладачів суспільних і гуманітарних дисциплін НДР було звільнено, за державний кошт перепрофільовано, але до викладацької роботи не допущено.

Вже багато років поспіль пишу про те, що Україна залишається радянською за формою державного правління і ментальністю населення, із якого після війни має сформуватись Громадянське суспільство з Політичною елітою, що здатна запропонувати нову Концепцію Політичної конструкції держави.

Хто це має зробити, коли у наших вишах, де навчаються майбутні політики, і досі вільно гуляє науковий комунізм поруч з історією ВКП (б)?

На ці та інші важкі питання треба давати відповідь вже сьогодні, бо опозиція до держави, про яку я пишу не один рік, навчалась у наших Університетах, де викладають наші професори за лекціями наукового комунізму й історії ВКП (б).

Картина маслом, де написана сумна історія зростання безхребетного політичного керівництва

України протягом 30 років. Всі наші президенти грали на політичній шахівниці збоченої росії за правилами скажених істот із кремля.

Війна прийшла в Україну не сьогодні і не лише за вини збоченої росії, а й за вини і політичних стратегічних прорахунків наших керманичів, які постійно кидали Україну під 9-й вал Айвазовського, де шансів обминути війну вже не було.

Маю глибоку надію на те, що розв'язана скаженою росією війна остаточно пробудить Український Народ і направить подальший розвиток України в сторону цивілізованого світу, де місця для збоченої росії не передбачено.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

ХРОНІКИ ВІЙНИ – ПРОДОВЖЕННЯ.

6-го липня 2022 року.

Про одне із самих болючих питань під час війни.

ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА УКРАЇНІ.

З 24 лютого 2022 року весь цивілізований світ згуртувався навколо України і Українського Народу та почав збирати кошти і все необхідне для

мирного населення, фронту та приймати мільйони біженців з України.

До нас йшли тисячі фур і вагонів з Гуманітарною допомогою воюючій Україні.

У цивілізований країні для прийому та розподілу такої допомоги визначається профільний орган виконавчої влади і далі за графіком.

Як діє корумпована система? Офіс Президента взяв під особистий контроль прийом гуманітарної допомоги від цивілізованого світу, де платники податків зібрали для воюючого Українського Народу все, що змогли і навіть більше, бо розуміли наслідки війни, яку розв'язала збочена росія.

За доставкою гуманітарної допомоги доручено наглядати спецоргану, що мав би викривати диверсійні ворожі групи і опозицію до держави, які повилазили у перші дні війни за дорученням збоченої росії.

Уявіть собі тисячі фур і вагонів, за рухом яких наглядають спецоргани. Звичайно, що у такій країні диверсанти і опозиція до держави почувають себе як вдома, бо під час війни спецслужбовці супроводжують гуманітарні грузи.

Телефоную представникам АПН України в інших державах, які зібрати посильну допомогу фронту і цивільному населенню України. Доповідають:»Довезли до кордону України, передали спецорганам, а далі не відомо...». І таких випадків достатньо для висновків щодо оцінки моралі на війні.

Результат такої конструкції – значна частина допомоги не дійшла адресатам, а з'явилася на при-

лавках магазинів або в особистому розпорядженні тих, хто наглядав. Корупція у чистому вигляді без сорому і честі під час війни, де гинуть десятки тисяч синів і доньок Українського Народу.

В РНБО перші сигнали щодо розкрадання гуманітарної допомоги спростували, а потім затихли, бо масштаби цього ганебного явища під час війни вийшли за межі червоних ліній, про що почали говорити представники інших держав.

У Офіса Президента під час війни є функції щодо забезпечення виконання конституційних обов'язків Президента – Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, якщо може хто не знає, бо орган, що має назву «Офіс Президента України» не є органом влади, як це намагаються видавати керманичі цього органу, функції якого не визначені законом, як це має бути у демократичній державі, де подібні органи формуються за рахунок платників податків.

Сумно і гидко про це писати, а ще більшого суму наводить те, що на фронті не вистачає ліків, обладнання для госпіталів і лікарень, де десятки тисяч поранених наших бійців.

У Дніпрі я був у лікарнях, де після поранення лікуються наші воїни. Після спілкування з лікарями і пораненими воїнами зв'язався з керівниками складів, де знаходиться гуманітарна медична допомога із-за кордону. Кажуть, що треба знайти Благодійний фонд, який може передати медичне обладнання та ліки лікарням. Находжу, з'єдную Фонди і лікарні. Фонди готові прийняти зі складу

обладнання, але лікарні відмовляється прийняти на баланс обладнання і ліки, бо спецпроверяючі, яким більше нічим зайнятись під час війни, сідають «на хвіст» і далі за корупційною процедурою.

У мене був такий психологічний шпотор, що я не зміг адекватно зреагувати на таке ставлення державних органів влади, що мають стояти на колінах перед воїнами і максимально сприяти забезпеченню необхідним, а не заважати заради наживи.

Кому війна – а кому Ми ще радянські і війна не всюди однаково впливає на мораль і честь людську: ктось має гинути за Україну, а хтось останню сорочку може здерти з людей, а на додаток здати ворогу наші села і міста.

Моя добра знайома за кошти свої і своїх рідних закупила тепловізори для воїнів, повезла на східний фронт, де вручила конкретним воїнам, а через деякий час дізналась, що ці тепловізори вже в особистому складі командного складу. Воїни гинуть без необхідного обладнання, а ця сволота про особистий склад.

Така реальна дійсність і з цим треба добре розібратися, бо далі – моральна прірва.

Органи державної влади утворені за рахунок платників податків. Якщо ці органи цього не розуміють, то треба популярно, з автоматом в руках, добре пояснити хто кому є хто: де Український Народ, а де його слуги. Слуги мають служити Народові, на вірність якому ці слуги складали Присягу, про зміст якої забули наступного дня.

Можна звинуватити мене у надмірній переоцінці цього ганебного явища під час війни, але правопорушення і злочин є правопорушенням і злочином завжди, а під час війни це ще і воєнний злочин. Замовчувати – означає погоджуватись і мотивувати органи без честі і моралі й надалі будувати свої корупційні склади та піраміди і не лише склади та піраміди.

Український Народ, який сьогодні собою закрив цивілізований світ від збоченої росії зі скаженілим народонаселенням, має право запитати органи державної влади щодо виконання ними конституційних обов'язків, за що отримують грошове забезпечення під платників податків.

Український Народ, сини і доньки якого сьогодні гинуть на фронті, мають знати, що всі, хто виконує функції від імені держави, отримують не зарплату, а грошове забезпечення, бо не виробляють продукт, не заробляють.

Ми маємо формувати Громадянське суспільство відповідальних громадян за свою державу, де немає місця політичним авантюристам за рахунок платників податків.

Ми маємо збудувати Правову демократію замість пострадянської корумпованої системи влади, що виставляє нас перед світом не добре. Лише війна сприяла прийому України кандидатом у члени ЄС, якщо так більш зрозуміло.

США і союзники, які сьогодні стоять поруч з Україною проти збоченої росії зі скаженілим народонаселенням, знають ціну владі в Україні протя-

гом 30 років незалежності і добре розуміють алгоритм своїх дій після війни. Далі можна не пояснювати, далі будуть конкретні дії і висновки щодо конкретних персон. Це я знаю не з особистого аналізу, а зі слів представників АНП України за кордоном, які мають достовірну інформацію від органів влади своїх держав.

Дуже добре аналізуємо і думаємо на користь України, бо за нами нащадки, яким ми маємо передати Правову державу, а не огризок радянської імперії, яку сьогодні намагається знищити збочена росія зі скаженілим народонаселенням, який вчиняє геноцид Українського Народу.

Злочин під час війни – це воєнний злочин. Знайте про ЦЕ.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

ПОЛІТИКА І ПОЛІТИКАНСТВО.

6-го липня 2022 року.

Вчора уважно прослухав виступ Президента України Володимира Зеленського, який прозорю натякнув прем'єр-міністру України Денису Шмигалю щодо поїздки делегації до Лугано (Швейцарія) у кількості 140 осіб під час війни.

Для пересічних громадян, яких дурять і політики, і політикани.

Відповідно до Статті 106. Конституції України Президент України представляє державу у міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України.

Тепер простими словами.

Без відома Президента України не формується жодна міжнародна делегація і жодний член міжнародної делегації без затвердженої Президентом України стратегії доповіді чи виступу не має права на викладення особистої позиції на переговорах.

Висновок з пояснення простою мовою:

Офіс Президента України затвердив у Президента Зеленського склад міжнародної делегації на чолі з Прем'єр-міністром України Денисом Шмигалем у кількості, що була надана.

Якщо міжнародну делегацію сформавано поза рішенням Президента України, у що я не вірю, бо добре знаю бюрократичні процедури, то це означає лише одне: під Денисом Шмигалем розхитують крісло в Офісі Президента.

Ось така цікава річ під час війни. Пересічний громадянин має знати правду, а не лише мовчки слухати політиків і політиканів.

Будуймо Правову демократію, а не сліпо рухаємось в сторону політичного безладу.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

СПОГАДИ.

6-го липня 2016 року.

Два роки війни з росією.

У Європі розраховують на прозріння росіян.

Ніякого прозріння у росіян чекати не слід, бо вони не здатні на прозріння. Це така собі народність без роду і племені, без історії і зі скаженим нутром. Одним словом – істоти.

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

6-го липня 2022 року.

Матеріал, що наводиться, є частиною інформаційної війни проти України.

Мій коментар читайте після Декларації.

ДЕКЛАРАЦІЯ ПОРОЗУМІННЯ
(за результатами першої зустрічі
духовенства УПЦ і ПЦУ 05.07.2022 р.)

МИ, представники духовенства Української Православної Церкви та Православної Церкви України, що зібралися в стінах Святої Софії для діалогу щодо перспектив єдності українського Православ'я,

прагнучи до єдності у Христі, яку Він Сам хотів бачити у своїх учнях і про яку молився Отцю: «щоб єдине були, як єдине і Ми» (Ів. 17:22);

виконуючи апостольську настанову «зберігати єдність духу в союзі миру» (Еф. 4:3);

визнаючи загальне прагнення українського суспільства до єдності Православ'я;

вважаючи єдність українського Православ'я неодмінною умовою єдності народу і запорукою стабільності Держави;

бажаючи сприяти розвитку широкого діалогу між гілками Православ'я в Україні;

вважаючи, що такий діалог сприятиме установленню взаєморозуміння і налагодженню стосунків як між церковними громадами різних конфесій, так і між вірянами;

звертаючи увагу на рішення Собору Української Православної Церкви від 27 травня 2022 року щодо відновлення міжконфесійного діалогу;

посилаючись на Заяву Священного Синоду ПЦУ від 31 травня 2022 року щодо необхідності діалогу між двома православними юрисдикціями в Україні,

ЗАЗНАЧАЄМО,

що у міжконфесійних стосунках
у сучасності вбачаємо єдність поглядів

– у засудженні війни, яку розв'язала путінська Росія проти суверенного народу України;

– у засудженні деструктивної позиції Московської патріархії, яка, занедбавши Заповіді Божі, перетворилася на «прислугу» путінського режиму і благословляє російських агресорів на кровопролиття;

– у розумінні необхідності єднання для захисту України;

– у розумінні необхідності єдності українського Православ'я, що стоїть перед зовнішніми і внутрішніми викликами сьогодення;

– у розумінні необхідності відмови від агресії, стереотипів, упередженості й мови ультиматумів та ворожнечі у спілкуванні один з одним та в публічному просторі;

– у розумінні необхідності відмови від неканонічної практики перехрещування;

– у необхідності просвітницької роботи на місцях з метою подолання і недопущення в майбутньому міжцерковних і міжконфесійних конфліктів;

– у необхідності відходу від вузькокорпоративних інтересів у міжправославному діалозі;

– у розумінні існування різних моделей співіснування православних юрисдикцій тощо.

Ми визнаємо також можливі виклики, що стоять перед нами і потребують додаткових зусиль для їх подолання, зокрема, різні підходи в наших спільнотах до практики зміни юрисдикції церковними громадами (при спільному розумінні того, що вони мають відбуватися шляхом вільного

і законного волевиявлення її членів), до можливості спільного служіння, визнання канонічного статусу, таїнств тощо.

Водночас ми усвідомлюємо, що жоден із викликів не є перепорою, яку неможливо подолати шляхом перемовин у дусі християнської любові: «Я можу все в Тому, Хто укріплює мене» (Фил. 4:13).

Виходячи з цього, ми заявляємо про доцільність і необхідність конструктивного діалогу між двома гілками українського Православ'я.

Висловлюємо сподівання, що такий діалог, розпочавшись з ініціативи священнослужителів УПЦ і ПЦУ, стане початком процесу єднання, до якого будуть долучатися церковні громади, духовенство і всі, кому не байдуже майбутнє духовності народу України.

Закликаємо наших ієрархів розпочати офіційний діалог між Українською Православною Церквою і Православною Церквою України вже до Дня Хрещення Київської Русі-України, який минулоріч був визначений як День Української Державності. Це стане найкращим подарунком до цього свята як вірним наших церков, так і всьому українському суспільству.

Боже Великий, Єдиний, нам Україну храни!

Христос посеред нас! І є і буде!

Декларація відкрита до підписання і обговорення духовенством і вірними Української Православної Церкви і Православної Церкви України.

Ця Декларація є лише папером, що нічого спільного з реальним станом справи між православними церквами в Україні немає. УПЦ є частиною РПЦ, а тому участь рядових десяти священників УПЦ у зазначеній нараді не буде мати позитивних наслідків щодо об'єднання церков. Рішення УПЦ МП від 27 травня 2022 року не має канонічної сили, бо ні фактично, ні юридично УПЦ не вийшло зі складу РПЦ. Висновок: представники влади зарано втрутились у процес, що не визрів із середини УПЦ МП. Сьогодні Новінський відрікся від депутатства та перейшов на роботу до УПЦ МП. Ці дві події треба трактувати як намагання розхитати суспільний лад в Україні на користь росії під кураторством ФСБ і ми маємо розшифрувати цей ребус під час війни.

7-го липня 2022 року.

**НАСНИВСЯ СОН
НА ЧЕТВЕР 7-ГО ЛИПНЯ.**

Королева Великої Британії Єлизавета II (Елізабет Александра Мері Віндзор – панівна королева і голова держави Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії та ще 14-ти країн Співдружності націй – Канади, Австралії, Нової Зеландії, Ямайки, Багамських Островів, Гренади, Папуа Нової Гвінеї, Соломонових Островів, Тувалу, Сент-Люсії, Сент-Вінсенту і Гренадин, Антигуа і Барбуди, Белізу, Сент-Кіттсу і Невісу прийняла відставку прем'єр-міністра Великої Британії з 2019 року Александер Борис де Пфеффел-Джонсон.

Консервативну партію після відставки Бориса Джонсона очолила Єлізабет Мері «Ліз» Трасс.

Під час призначення нового прем'єр-міністра Великої Британії Королева Єлизавета II сказала: «Приємно завершити свою діяльність та предати корону наступнику за Вашої каденції, тезко».

Ось такі сни сняться через перенавантаження.

У молоді роки я захоплювався психологією, а особливо проблемою снів. Мабуть між нейронами в мозку відбуваються процеси, що видають такі цікаві сни.

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

7-го липня 2022 року.

134-й день Третьої світової війни, яку розв'язала збочена росія зі скаженим народонаселенням та вчиняє геноцид Українського Народу.

**ПРОЗРІННЯ
ТРЕТЬОЮ СВІТОВОЮ ВІЙНОЮ.**

Цивілізований світ, нарешті, після 105 років експериментів щодо демократизації збоченої росії зі скаженим народонаселенням ординського походження, почав повільно розуміти свої стратегічні прорахунки у зовнішній політиці щодо росії.

Вивченням російського народонаселення мали б займатись психіатри і генетики, а не політики, які допустили появу монстра з ядерною зброєю, що сьогодні тримає у заручниках весь світ.

Стратегічні прорахунки треба ретельно вивчити і врахувати у майбутньому після зникнення з мапи Землі російського монстра, якого виховали і спестили держави західної демократії через політичну недалюновидність і самовпевненість.

Уроки світової історії не всі здатні вивчати і враховувати у моделюванні глобальних політичних процесів майбутнього. Видатні аналітики стверджують, що майбутнє моделюють розвідки провідних держав світу.

Для того, щоб моделювати майбутнє, треба добре вивчати минуле і закономірності розвитку та занепаду держав, а особливо імперій, які впливають на розвиток людської цивілізації в цілому з давніх часів.

Розвідки провідних держав світу деградує так швидко, як швидко в наше життя входить штучний інтелект, що завів нас у цифрову цивілізацію без попередньої підготовки психіки людини, яка всілась на диван з смартфоном і мріє про зростання свого інтелекту.

Зв'язки між нейронами у мозку, яких декілька мільярдів, мають працювати з космічною швидкістю, бо інакше штучний інтелект одного разу заявить, що присутність людини не входить у його плани на майбутнє.

Людство виявилось не готовим до входження у цифрову цивілізацію, а тому маємо проблему з аналітичними здібностями людини, яка розраховує не на свій інтелект, а на штучний, що завжди поруч.

Політичні аналітики розвідок провідних держав світу, які претендують за здатність змоделювати майбутнє людства, мають працювати над розвитком свого інтелекту, бо моделювання майбутнього людства ще не можна довірити смартфону, що запрограмований на бізнесрезультат в економіці, а не на розвиток природного інтелекту.

Днями мав ґрунтовну розмову з професором гуманітарної кафедри провідного університету України, де не викладають вищу математику, як, до-

речі, і в інших університетах на гуманітарних факультетах.

Питання: як можна викладати логіку без попереднього вивчення вищої математики? Якою мовою можна говорити з випускником-політологом про математичне моделювання політичних процесів, що у провідних університетах світу вважається простою таблицею множення.

Мушу нагадати заголовну тезу наукового журналу «Суспільно-політичні процеси» АПН України:

Держава, котра не дбає про розвиток гуманітарної освіти і науки, втрачає шанс сформувати громадянське суспільство та врешті отримує індиферентну масу, якій все одно де жити, на кого працювати, кому служити. У кінцевому підсумку держава втрачає саму себе – припиняє своє існування.

Фундаментом всіх наук є математика і філософія. Виявляється, що про цю істину не знають наші професори, які від аспіранта до професора не виходять у світи з будівель університетів, а МОН не виконує свою головну функцію організатора освіти, бо займається лише перевітками та плануваннями заради планів.

Людям старшого покоління відомо, що до 1964 року Логіка викладалась у старших класах середньої школи. Логіка після математики.

Схоже на те, що розвідників провідних держав світу, які мають моделювати майбутнє людської цивілізації, теж не навчили математиці, філософії і логіці.

А якщо навчили, то чому з 28 лютого 2022 року розвідки провідних держав світу вже не передбачали героїчний супротив Українського Народу збоченій росії зі скаженим народонаселенням, яке пішло у лаптях на нашу землю, де вчинив геноцид Українського Народу?

І саме тут зарита здохла собака.

За 77 років після Другої світової війни провідні держави світу приспали інтелект своїх розвідок і дозволили цим розвідкам проїдати кошти платників податків заради інформації, яка корелюється з уявленнями світового порядку лідерами провідних держав світу.

Проспали, прозівали негативну динаміку розвитку монстра з ядерною зброєю, що самі і надали скаженим істотам збоченої росії.

Лише об'єктивне і науково обгрунтоване знання політичної ситуації у світі на сьогодні зможе дати відповідь на питання, що має поставити час після війни, яку розв'язала збочена росія проти цивілізованого світу.

Приспаний смартфоном мозок не здатний до глибокої аналітичної роботи, бо він приспаний.

У 1994 році я був причетний до створення Інституту воєнної розвідки в Україні, де закладались основи підготовки майбутніх розвідників з аналітичними здібностями високого професійного рівня.

Впевнений, що після війни нам буде багато роботи з підготовки кадрів стратегічного рівня, без чого не можливо будувати демократичну, правову

державу, про що так добре написано у Конституції України, яка ще не стала Основним Законом прямої дії, а лише декларацією намірів з елементами політичної доцільності, що часто диктується політичними авантюристами, яким Український Народ не є рідним ментально.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

8-го липня 2022 року.

135-й день Третьої світової війни, яку розв'язала збочена росія зі скаженим народонаселенням та вчиняє геноцид Українського Народу.

**ВІЙНА ЗАВЕРШИТЬСЯ НАШОЮ ПЕРЕМОГОЮ
І МИРНЕ ЖИТТЯ ТРЕБА ПЛАНУВАТИ
ВЖЕ СЬОГОДНІ.**

Український Героїчний Народ незламний, бо ми Козацького Роду, який не дозволить панувати збоченій росії зі скаженим народонаселенням на наших землях.

Скажене російське народонаселення пійшло повномасштабною війною проти цивілізованого світу у лаптях і не зрозуміло, що у лаптях можна воювати лише три дні і лише у суху погоду.

У першому томі Нотаток із щоденника політолога, що вийшов із друку у травні цього року, я порівнював захоплення чужих територій російським скаженим народонаселенням ординського походження із захопленням чужих територій горилами в Африці.

Задовго до повномасштабної війни міністр культури ерефії Володимир Мединський заявив про те, що росіяни мають одну зайву хромосому. Це той самий Мединський, який нещодавно очолював делегацію ерефії на перемовинах з Україною.

Міністр Мединський визнав факт, що давно відомий цивілізованому світові, але цей цивілізований світ так довго не бажав вірити у те, що росія є збоченою недодержавою зі скаженим людиноподібним населенням, що увійшов у стан психологічного штопору від розуміння очевидного.

Великий англійський науковець Чальз Роберт Дарвін створив теорію еволюції і запропонував разом з Альфредом Расселом Воллесом принцип природного добору. Після досліджень у Південній Америці і на Галапагоських островах (1831-1836) Дарвін опублікував книгу «Походження видів шляхом природного добору», в якій пояснював еволюційний процес принципами природного й статевого добору.

Шкода, що Чальз Дарвін обмежився лише дослідженнями видів у Південній Америці, чим заклав фундаментальну теоретичну похибку, через що лише сьогодні, під час війни збоченої росії проти цивілізованого світу, людство звернуло увагу на те, що російське народонаселення немає нічого

спільного з Homo Sapiens, бо мутація давніх приматів, від яких пішла гілка майбутніх ординців - пращурів росіян, отрамали у спадок зайву хромосому і ще ряд генетичних збочень.

Збочене російське народонаселення із зайвою хромосомою одягло на гнилу душу цивільний одяг, опанувало первинними навичками мови, чим завело в оману весь цивілізований світ.

Із історії Орди, що захоплювала чужі території, як горили в Африці, відомі подробиці діянь ординців: залітали на конях, вбивали чоловіків, відрізали їм голови і будували із них піраміди для доповіді ханові, гвалтували жінок і звозили їх разом з дітьми до своїх родин для продовження роду, бо свої мутовані гени від приматів не спрацьовували під час розмноження.

Поведінка скажених істот зі збоченої росії на війні в Україні ні чим не відрізняється від поведінки їхніх пращурів-ординців, що походять від підвиду приматів, припинення розвитку яких не помітив Чарльз Дарвін, що стало причиною хибного уявлення розвитку приматів, які одягли людську одягу і стали видавати себе за Homo Sapiens.

Цивілізований світ прокинувся під час війни і збагнув, що Український Героїчний Народ постав проти скаженого російського народонаселення і закрив тілам своїх синів і доньох держави західної демократії, розвідки яких прогнозували падіння України через три дні війни.

Цивілізований світ, під пильним наглядом якого і за сприяння якого зросла збочена росія з ядерною зброєю, дійшов стратегічного висновку щодо

прорахунків в оцінці росії як держави і російського народонаселення, як недорозвинутих істот, що здатні лише вбивати, гвалтувати і знищувати все навколо себе заради забави, бо на інше це генетично збочене народонаселення не пригodne за визначенням, чого не помітив Чарльз Дарвін.

Я так напористо і детально розписую про походження генетично збоченого російського народонаселення для того, щоб кожний учень школи мав уявлення про тих, хто увірвася з війною на нашу землю, де вчиняє герноцид Українського Народу.

Генетика, що була заборонена комуно-фашистами, є наукою, нехтування якою може призвести до викривлень у розумінні походження і розвитку видів, що дозволив собі Чарльз Дарвін, дослідивши види лише на маленькому клаптику Землі, чим спричинив фундаментальну наукову помилку, через що ми сьогодні не розуміємо підвид приматів, що видає себе за людей і тримає весь світ у напрузі.

Далі про своє, про майбутнє, бо майбутнє вже стукає у двері післявоєнної мирної України.

Понад 2000 років тому Великі вчені Греції Солон і Аристотель описали поняття «Демократія», яке за довгі віки згвалтовано так, що сьогодні часто демократію сприймають як вседозволеність.

Особливо вседозволеність у державотворенні притаманне тоталітарним і посттоталітарним режимам, до яких відноситься і Україна, де за 30 років не здійснено жодного ні теоретичного, ні практичного кроку у бік будівництва демократичної, правової держави.

Це наша головна проблема, що у підсумку довела державу і Український Народ до війни. Збочена росія лише скористалась нашою слабкістю на свою користь, бо завжди лікувала свої внутрішні глобальні проблеми війною.

Неодноразово звертав увагу на те, що Україна не має Основного Закону прямої дії. Є декларація намірів з назвою «Конституція України», де прописано все таким чином, що гілки влади й досі не можуть знайти спільну мову по стратегічним питанням розвитку держави і суспільства, а посаду президента України не вмонтовано у гілки влади, що є причиною розбалансування форми державного правління і постійних внутрішньополітичних конфліктів, що приводять до революцій.

Держава, де можна змінити форму правління за одну ніч під пильним оком Конституційного Суду з мовчазної згоди Громадянського суспільства, яке після кожної революції передає владу політичним авантюристам, не може називатись демократичною і правовою, як це записано в Конституції України.

Мушу прямим текстом заявити про те, що повноцінної демократичної правової держави Український Народ не збудував за 30 років. Не збудував тому, що ментально ще залишився радянським і довгий час, до війни, жив під наглядом збоченої росії, яка марила приборкати Україну та знищити Український Народ, чим і зайнялась з 24 лютого 2022 року.

Зараз ми маємо єдиний і останній історичний шанс більше не допустити до влади політичних

авантюристів, які можуть продовжити рахатись у бік збоченої росії.

Опозиція до держави, про яку я пишу вже багато років, ще має сили для розхитування суспільно-політичної ситуації в Україні на користь росії.

Україна втратила історичний шанс стати частиною цивілізованого світу у 2005 році, після Помаранчової Революції, через слабкість політичного керівництва держави, яке продовжувало ходити на поклон до Московського патріархату в Україні і дозволила збоченій росії вчинити політичний закат у вересні 2005 року, що став стартом підготовки до війни, яка почалася у 2014 році захопленням Криму і частини Донбасу.

Україна втратила шанс стати частиною Європи і у 2014 році, коли після Януковича до влади прийшли знову політичні авантюристи, Український Народ яким був не Народом, а інструментом для власного збагачення.

Маю надію на те, що війна, де гинуть на фронті і в окупації десятки тисяч наших синів і доньок, проміє мозок кожному притомному Українцю, якому жити на цій землі задля майбутнього свого і своїх нащадків.

Маю надію на те, що опозиція до України, завдяки якій збочена росія вільно увійшла з війною на наші землі у перші часи 24-го лютого 2022 року, буде остаточно ліквідована у політико-правовий спосіб, або фізично, якщо це буде потрібно заради безпеки держави.

Толератність Українського Героїчного Народу повинна мати межі, за якими не дозволено воро-

гам порушувати наші кордони і захоплювати наші землі.

Солон і Аристотель у Давній Греції добре виписали поняття «Демократія» для свого часу, але сьогодні нам треба будувати оновлену демократію - Правову Демократію, де закон однаковий для кожного члена суспільства в державі, без винятку.

Прокидаймось і будуюмо Україну в собі і навколо себе!

ХРОНІКИ ВІЙНИ. 9-го липня 2022 року.

136-й день Третьої світової війни, яку розв'язала збочена росія зі скаженим народонаселенням, що вчиняє геноцид Українського Народу.

Попереду Перемога Українського Народу над збоченою росією і мирна розбудова нової України.

Тому сьогодні СПОГАДИ заради майбутнього.

25 років тому, у липні 1997 року, мене запросили на Банкову (так я буду називати Адміністрацію Президента України), де у 46 років розпочався новий етап моєї діяльності.

Прийшов на Банкову з Головного управління розвідки МО України, де мав велику честь формувати інформаційно-аналітичний напрям діяльності та приймати активну участь у створенні Інституту воєнної розвідки, чим дуже пишаюсь, бо

відбирали у ті роки кращих із кращих курсантів і офіцерів, які сьогодні мають високі військові звання і є воєнною елітою держави.

На Банковій мене прийняли до Головного управління внутрішньої політики з метою налагодження комунікації з регіонами. Розпорядженням Президента України було введено посаду заступника голови ОДА з політико-правових питань та доручено створення Управління внутрішньої політики ренгів.

Розпочалося формування системи обміну оперативної інформації щодо суспільно-політичної ситуації в регіонах та формування Політичного паспорту кожного регіону України, наслідком чого Президент України мав повне уявлення щодо суспільно-політичної та економічної ситуації в державі.

У грудні 1997 році вже запрацювала система циркулярної передачі інформації «Астра», яка замінила телеграфне сполучення з областями. Це був перший аналог Інтернету на Банковій.

Пам'ятаю перший день запуску «Астри». Навколо мого робочого місця зібрались всі працівники Управління суспільно-політичних питань. Я набрав текст повідомлення, ввів кодові адреси всіх областей, Києва, Севастополя і АРК та одним натиском відправив перше Доручення щодо порядку збору і аналізу інформації.

Наступного дня надійшов шквал критики з регіонів, а особливо з Харкова, з рідного міста Глави Адміністрації Президента України Євгена Кушнарєва. Заступник голови Харківської ОДА скар-

жився пану Кушнарєву на великий обсяг інформації, що має надсилати область на Банкову.

Мені пояснили у високих кабінетах про «кузькіну матір», але система обміну інформації з регіонами запрацювала справно і згодом вже ніхто не скаржився на мене, бо на систему скаржитись небезпечно.

До 2005 року, коли, як донецького мене вигнали з Банкової, в Управлінні суспільно-політичних питань було напрацьовано багато важливих Концепцій і Програм, видано декілька книг під авторством Президента України Леоніда Кучми.

З однією книгою Леоніда Кучми «Україна - не Росія» трапився казус. Друкувалась книга на території росії, яка сьогодні роз'язала Третю світову війну в Україні.

Літаком ІЛ-76 книгу доставлено з Вороніжа до Гостомеля, тоді ще без участі російського десанту, що вдерся в Україну у лютому 2022 року та був знищений нашими військами.

Швидко книгу розіслали по регіонам, навчальним закладам, установам і організаціям.

Одного дня отримав листа від філолога, який написав про допущені помилки у книзі «Україна - не Росія». Запам'ятав одну неординарну помилку. Російською мовою книгу перекладено на росії без участі наших редакторів. Прізвище академіка Богомолєва перекладено як Прочанін. Я подякував філологу за уважне прочитання, але ця помилка залишила слід у моїй пам'яті.

Головне управління внутрішньої політики нагадувало відділення Академії наук, бо майже всі

працівники мали вчену ступінь і вчене звання, результатом чого доповіді для Президента України готувались на високому науковому рівні, що не можна було помітити після 2005 року, коли президенти почали говорити від себе, а від себе не завжди вистачало певного рівня підготовки і знань.

У червні 2000 року мене відрядили до Міністерства оборони України за клопотанням Кузьмука Олександра Івановича з метою адаптування першої цивільної посади у Головному управлінні виховної роботи. Поява цивільного на генеральській посаді було сприйнято неоднозначно і навіть вороже.

Один полковник сказав мені в очі: «Я ніколи не буду виконувати Ваші розпорядження». Згодом з цим полковником вже товаришували і підтримуємо зв'язки дотепер. Але то було згодом, а на перших порах мені знадобилось немало зусиль для налагодження ділових стосунків з колективом військових.

До липня 2001 року весь колектив Головного управління виховної роботи МО України вже розумів мої підходи, що сприяло спільній роботі.

До лютого 2003 року поставлені завдання було виконано і я повернувся на Банкову заступником Керівника головного управління внутрішньої політики – керівником управління суспільно-політичних питань, де розпочинав свою діяльність у 1997 році головним консультантом і куратором Збройних Сил та інших військових формувань України з гуманітарних питань.

Кураторство гуманітарних питань у Збройних Силах та інших військових формуваннях України

я не полишив і намагався дотримуватись правила: не заважати професіоналам і допомагати за потреби.

Минуло 25 років і я з великою вдячністю згадую кожного працівника Головного управління внутрішньої політики Адміністрації Президента України, з якими не лише виконували поставлені завдання, а й проявляли ініціативу, за що мали проблеми, але це робилось на користь справі.

Сьогодні спостерігаю за діяльністю багатьох служивих на Банковій. Що Вам, шановні Колеги, Друзі, Учні, сказати?

Сумно від того, що у служивих відсутня ініціатива державного рівня, а якщо і з'являється, то лише у напрямку особистої вигоди, що має негативні наслідки в оцінці діяльності Президента України, забезпеченням виконання конституційних обов'язків якого мають займатись служиві на Банковій.

Можливо це гарні люди, але гарна людина – це не фах, а лише особи.

Колись Банкова нагадувала відділення Академії наук, де працювали доктори і кандидати наук з досвідом державотворення.

Маю надію і впевненість того, що на Банкову повернуться доктори і кандидати наук з досвідом державного будівництва і замінять хлопчиків, яким треба пройти Школу підготовки, бо інакше можна перетворити Банкову у пісочницю для малят.

Після війни, яку розв'язала збочена росія зі скаженим народонаселенням, що вчиняє геноцид Ук-

раїнського Народу, Громадянському суспільству треба добре взятись за голову та визначити Політичну конструкцію держави, де прописати все і всім таким чином, що у жодного служивого не могло з'явитись думки щодо використання державної посади задля особистого збагачення, що сьогодні є масовим ганебним явищем.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

ДО ОСОБЛИВОЇ УВАГИ.

9-го липня 2022 року.

У перші дні війни публічно звернув увагу суспільства на свої побоювання щодо можливого зникнення доказів воєнних злочинів росії проти України, де російське збочене народонаселення вчиняє геноцид Українського Народу, у стінах наших установ.

Сьогодні прочитав Повідомлення Офісу Генерального прокурора України про зникнення в ДБР важливих таємних документів щодо злочинів високопосадовців і подій 2014 року.

Генеральному прокуророві України знадобиться вжити надзусиль, щоб мої побоювання не підтвердились.

Події перших годин війни 24 лютого 2022 року, коли збочена росія зайшла з Криму до Маріуполя

без жодної перешкоди, а з півночі до станції Берестейська в Києві, дають підстави вважати це зрадою на високому політичному рівні.

Тому Генеральному прокуророві треба встановити надійні броньовані сейфи у своєму робочому кабінеті, де зібрати копії всіх справ щодо воєнних злочинів збоченої росії проти України і Українського Народу.

Інакше наші воїни зі зброєю в руках будуть добувати зниклу таємну інформацію з тіл високопосадовців.

Будьмо пильними, бо проросійські щурі діють за планом росії майже у кожній українській установі.

НОВИНИ

9 липня 2022 року.

«Нам треба розвивати свою систему ППО/ПРО» – Міністр оборони України.

Спочатку ми добре виконуємо гімн Інтернаціоналу: «До основания разрушим, а затем ...». А потім пустота і війна.

30 років реформували та перебудовували Збройні Сили та інші військові формування України за планом збоченої росії, яка впевнено готувала

Україну до окупації. Робилось це руками нашої опозиції до держави, яка була одночасно і владою. Така сумна правда нашої історії.

Війська ППО постраждали від таких реформувань більше за інші види військ. Фактично ППО держави було знищено шляхом розпродажу та розкрадання.

Тепер ми намагаємось щось збудувати, якщо знову не пролізуть до влади політичні авантюристи, як це вже було не одноразово після Майданів.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

10-го липня 2022 року.

137-й день Третьої світової війни, яку розв'язало збочене російське народонаселення та вчиняє геноцид Українського Народу під пильним оком цивілізованого світу, який вже збагнув, що Героїчний Український Народ здатний боронити свою землю і свої родини від сказаної росії.

За підтримки США і Союзників Перемога буде за нами, бо за нами Правда.

ДЕРЖАВНЕ БУДІВНИЦТВО.

Декілька років тому я звернувся до Ліни Василівни Костенко з проханням надати дозвід розмістити її Лекцію перед студентами Києво-Могилянської академії у науковому журналі «Суспільно-політичні процеси» АПН України.

Після паузи Ліна Василівна говорить: «Я Вам дуже вдячна за звернення, бо майже ніхто не запитує дозвіл».

Так я познайомився з Ліною Костенко - Лауреатом Шевченківської премії, почесним професором Києво-Могилянської академії і ще багато інших почесних звань.

Журнал «Суспільно-політичні процеси» за 2018 рік, де надрукована Лекція Ліни Костенко, я передав особисто і отримав чергову подяку.

Повний текст Лекції Ліни Василівни Костенко до Вашої уваги наприкінці цієї книги в Додатках.

Сьогодні поговоримо про Державотворення.

Із Лекції Ліни Костенко:

ГУМАНІТАРНА АУРА НАЦІЇ, АБО ДЕФЕКТ ГОЛОВНОГО ДЗЕРКАЛА

Отже, гуманітарна аура нації. Чи не правда, якесь приємне для слуху поєднання слів? Справді, кожна нація повинна мати свою гуманітарну ауру. Тобто потужно емануючий комплекс наук, що охоплюють всі сфери суспільного життя, включно з освітою, літературою, мистецтвом, – в їхній інте-

гральній причетності до світової культури і, звичайно ж, у своєму неповторно національному варіанті.

Але спершу уточнимо термінологію, щоб уникнути смислових аберацій.

В наш складний час, в нашій проблематично незалежній державі, де так поляризувалися пріоритети, впадає в очі, наприклад, амбівалентність поняття гуманітарний. Для одних – це комплекс гуманітарних дисциплін, адже *humanitas* – це категорія культури, освіти, духовності. Для інших слово гуманітарний асоціюється перш за все з гуманітарною допомогою. Як на мене, це вельми прикрий термінологічний збіг, що часом призводить до непорозумінь, коли, замість вироблення концепції гуманітарної політики в її кардинальних аспектах, усе зводиться до розмови про черговий гуманітарний вантаж або про екологічно чисті макарони.

Думаю, що у країнах Європи, де є сильна традиція Гуманізму, чіткіше розмежовані ці поняття: гуманітарний і гуманістичний, людський і людяний, у нас же в означенні гуманітарних наук і гуманітарної ж допомоги ця різниця стерлася. Але треба мати на увазі цей нюанс.

Ліна Василівна доречно звертає увагу на понятійний апарат, де має бути все виписано таким чином, щоб не було інших тлумачень наукових термінів.

Саме Ліна Василівна підштовхнула мене до описання наукового терміна «Правова демократія», де треба було пояснити суспільству необхідність уточнення поняття «Демократія», яке описали греки Солон і Аристотель понад 2500 років тому, з урахуванням змін, що відбулися за цей довгий історичний проміжок часу.

Не може наука з державотворення стояти на одному місці понад 2500 років. Змінюються етапи людської цивілізації, а тому наука має працювати на випередження, а не користуватись дуже далеким минулим.

Так з'явився науковий термін «Правова демократія»:

НАУКОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНА «ПРАВОВА ДЕМОКРАТІЯ»

Автор: **Мироненко Петро Володимирович**,
доктор політичних наук

Правова демократія (грец. – νομική δημοκρατία, англ. – legal democracy) – модель державно-суспільного устрою, згідно з якою:

1) Засади функціонування державності ґрунтуються на стійкій соціально-політичній згоді соціуму і влади, що передбачає правління більшості при забезпеченні прав меншості;

2) Право системно забезпечує регулювання взаємодії суб'єктів політики та рівність усіх членів суспільства перед законом (верховенство права).

Правова демократія, як форма співіснування соціуму і влади, мінімізує головну суперечність демократії між ідеєю повновладдя народу і неможливістю її всеосяжного втілення.

Без наукового визначення моделі державно-суспільного устрою не можна будувати державу.

Неодноразово повторював і ще раз повторю те, що ми за 30 років не будували демократичну правову державу, а лише реформували та перебудовували радянську систему, що нічого спільного з державним будівництвом немає.

28 червня 1996 року Верховна Рада України після довгих дебатів і компромісів між політичними силами того часу від імені Українського Народу прийняла Конституцію України – Основний Закон.

Прошу замітити: від імені Українського Народу.

Провідні держави світу мають Конституції (або рівний Конституції Основний Закон), що приймалися народом, про що так і записували: «Ми – народ ...».

Політики і політикани, але точно не державники, що допустили прийняття у Верховній Раді такої Конституції, де гілки державної влади не розведені функціонально, а президент держави виведений за межі цих самих гілок, спрямували державу і суспільство у постійнодіючий процес внутрішньо-політичних конфліктів, що у підсумку завело державу до Майданів і війни зі збоченою росією.

30 років в Україні не будувалась держава. Це не проблема, це велика біда, яку накликала на Україну наша, так звана, Політична еліта, яка всі роки розкрадала державу та доводила Український Народ до зубожіння.

Кожний Президент України розвертав державу, як заманеться: то рухались у Європу, то ми багатовекторні, то спрямовуємо в сторону збоченою ординської росії, а врешті прибули до війни.

Третя світова війна, яку розв'язала збочена росія на чолі з міжнародним воєнним злочинцем путіним в Україні саме через безхребетність Політичної еліти України і ще безхребетніших керманичів, яким, схоже, Україна і Український Народ не є рідними.

Український багатостраждальний Народ, який перетерпів неволю під російською імперією та зберіг свої традиції, культуру і мову, що вже є великим дивом, відчув сьогодні, під час війни, свою незахищеність через те, що влада, яку обрав народ, виявилась яловою і не здатна захищати національні інтереси України.

Постійно наголошую на тому, що час написати Історію України. Наші діти вчать за підручниками радянської доби, де немає ні історії, ні України.

Описи та пам'ятки з часів «Трипільської культури», «Кам'яної Могили», коли на наших землях вже будували храми і двоповерхові будинки, є і треба зібрати артефакти з архівів, бібліотек і музеїв світу. Русь вже була розвинутою європейською державою, яку розірвали на шматки «добрі»

сусіди. З Українською державою часів Пилипа Орлика мали стосунки глави Європейських країн.

Прем'єр-міністр Швеції Магдалена Андерссон нещодавно передала президенту України Володимиру Зеленському копію листа короля Карла XII про визнання Української незалежної держави.

Карл XII у 1711 році вимагав, щоб Екстраординарний посланець Швеції у Константинополі під час переговорів з султаном захищав інтереси України як незалежної держави.

Це Екстраординарний посланець і султан мали наполягати на тому, щоб Петро I визнав незалежність України. Вимоги надавалися після капітуляції Петра I в 1711 році.

В листі Карла XII до Екстраординарного Посланця Швеції у Константинополі Томаса Функа від 14 вересня 1711 року є підтвердження того, що Карл XII допомагав козакам вибороти незалежність.

«Цей лист Ян Міспелаєре знайшов у 13 томі Дипломатичного листування Туреччини в Держархіві Швеції у вересні 2021 року, після мого запиту щодо документів про незалежність України» - сказала Прем'єр-міністр Швеції.

В 5 параграфі надається наступний текст:

5: Sammaledes har han at pådrifwa, det den Artikeln som talar om Ukrains och Samptelige Zaporovernes frijhet må bringas ofördröijeligen til sin fullkomlige wärkställighet, så at hela Ukraine ock den Zaporowiske-hären fullkombligen sättas uti des urgamla frijhet ock possession af des land ock förra

gränsor under des nu warande fältherre Philipp Orlick: på det sättet at bemälte folck hädan effter skall giöra en independent Stat, ock aldrig mer på något sätt stå under Czarens lijdnö eller protection (Транскрипція Яна Міспелаєре).

5: Водночас він має наполягати на тому, щоб ця Стаття, яка затверджує свободу України і всіх Запорожців, негайно ж і повністю стала чинною, щоб таким чином вся Україна і Військо Запорозьке в повному обсязі отримали давні свободи і вольності, а також отримали власність землею у своїх давніх кордонах під керівництвом теперішнього гетьмана Пилипа Орлика; так, щоб народ, який описаний вище, одразу ж отримав статус незалежної Держави, і більше ніколи і жодним чином не був під послухом Царя чи його протекцією (переклад українською Марини Траттнер).

Таких архівних документів щодо України по світові безліч. Задача наших науковців зібрати їх та, врешті, написати справжню Історію України.

Державотворення – це тяжка праця, якій треба присвятити своє життя, якщо треба і якщо ми вважаємо себе Народом, а не народонаселенням.

Сьогодні, в День свого народження маю підтвердити позицію щодо будівництва України в собі і навколо себе, чим я займаюсь теоретично та практично давно і дотепер.

Попереду багато роботи і я готовий присвятити державотворенню в Україні наступні роки свого життя. Все, що напрацьовано провідними країна-

ми світу, треба вивчити і на нашому національному фундаменті збудувати Державу Україну із найкращого, що є сьогодні у світі.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

10-го липня 2022 року.

ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ.

ШАНОВНІ МОЇ КОЛЕГИ, ДРУЗИ, УЧНІ!

Сьогодні я вхожу у восьмий десяток свого життя, чим пишаюсь і вдячний долі за те, що маю чудову родину, надійних друзів, розумних учнів. Це моє надбання і безмежне щастя.

Сьогодні День народження у мого старшого онука, Євгена, якому виповнюється 25 років. З дитинства на питання: «Ти хто?» відповідав: «Я Твій подарунок». І це свята правда.

8-го липня Вікторія і Євген Мироненки створили нову Українську родину. Отримано понад двох тисяч привітань від моїх Колег, Друзів, Учнів, за що низький уклін і вдячність. Святкувати заручення молоді будуть вже після Перемоги над збоченою росією.

Сьогодні ми маємо бути разом задля вироблення мирного плану будівництва України.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

ЗВЕРНЕННЯ.

11-го липня 2022 року.

ШАНОВНІ МОЇ КОЛЕГИ, ДРУЗИ, УЧНІ!

Мав чисельні звернення щодо можливості надати АПН України благодійну допомогу на видавничу діяльність.

Щиро дякую! Видавати сьогодні науковий журнал «Суспільно-політичні процеси», що має вже міжнародну реєстрацію та посів своє місце у науковому середовищі, не просто.

Йде війна, всі працюють на фронт, бо інакше не можна перемогти ворога.

Разом з тим треба думати про майбутнє, бо після війни багато людей опиняться у скрутній морально-психологічній ситуації через втрату рідних, поранення тощо. Вже сьогодні маємо проблему з вірою у майбутнє.

Про це та інше треба писати і доносити людям.

Мої Нотатки із щоденника політолога «Збочена росія та ознаки Третьої світової війни» були першою спробою описати і свої почуття першого періоду війни, і стану, у якому опинились держава і суспільство.

Одним словом, треба піднімати рівень видань журналів і книг гуманітарного спрямування.

Надаю банківські реквізити АПН України і пояснення щодо переказу коштів на картковий раху-

нок Громадської Академії: на корпоративну картку можна переказати кошти лише з Приватбанку. Краще це робити на вказаний рахунок: для спрощення вкажіть код ЄДРПОУ 40482070.

Призначення платежу може бути тільки як благодійна допомога або благодійний внесок, інші кошти не зараховуються.

Щиро вдячний і низький уклін всім, хто виказав бажання надати благодійну допомогу АПН України на видавничу діяльність.

Разом ми дійдемо до Перемоги над збоченою росією, яка вчиняє геноцид Українського Народу.

=====

Банківські реквізити АПН УКРАЇНИ:

Поточний рахунок
UA633052990000026001026205041,
Приватбанк, ЄДРПОУ 40482070

або картковий рахунок –
5329 5720 0048 1649

=====

З глибокою повагою доктор Мироненко

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

11-го липня 2022 року.

138-й день Третьої світової війни, яку розв'язала збочена росія зі сказаним народонаселенням ординського походження, що може лише вбивати і гвалтувати заради забави, бо більше ні на що не здатне.

ДЕРЖАВА І ПРОЦЕДУРИ.

Не час і не місце для теоретичних викладок з питань держави та її функціонування, але на деяких питаннях зупинюсь, бо вже треба пояснювати завдання держави щодо процедур, які держава має здійснювати згідно з Конституцією і законів України.

Повторюсь, але вчергове зазначу, що протягом 30 років в Україні не будувалась демократична правова держава, наслідком чого маємо постійно діючий процес внутрішньополітичного конфлікту між гілками державної влади та всередині громадянського суспільства, що доводило політичну ситуацію до Майданів, а сьогодні маємо війну, яку розв'язала збочена росія через нашу слабкість, слабкість інститутів державної влади.

У країнах сталої демократії, де діє Конституція та закони для захисту національних інтересів держави і громадян, діють процедури, порушення яких є злочином, а державні службовці мають стояти на захисті цих процедур.

Є процедура відбору та просування державних службовців, депутатів всіх рівнів, високопосадовців і чиновників, які забезпечують діяльність гілок державної влади та Президента України (Інститут президентства в Україні не є гілкою державної влади за Конституцією України).

У країнах сталої демократії, до яких ми декларуємо свій рух і про що записано у Преамбулі Конституції України, діє сувора процедура відбору та просування кар'єрою державних службовців та інших посадовців, які виконують особисто, або забезпечують виконання функціональних обов'язків керівників інститутів держави.

Служба безпеки України (СБУ) функціонально несе повну відповідальність за допуск всіх державних службовців, політиків та інших високопосадовців до державної таємниці всіх рівнів секретності (форми 3, 2, 1).

Так сталося, що всі члени моєї родини (я, дружина і сини) наприкінці 90-х років мали допуск до державної таємниці за формою 1 (вища форма допуску), а я до 2015 року. Тому маю уявлення і не тільки уявлення щодо процедури оформлення документів і порядку допуску.

Кадри державного органу влади, іншої установи, організації тощо перед прийомом на роботу державного службовця, працівника тощо, діяльність яких буде пов'язана з державною таємницею, направляє запит до Служби безпеки України (СБУ), де відповідний структурний підрозділ має ретельно перевірити всі документи, що надані кадровим

органом та заповнені персонально особою, яка оформляється на роботу, та надати заключення щодо допуску до державної таємниці.

За формальною ознакою допуск до державної таємниці не може бути наданий особам, що мають родичів першої лінії (батько, мати, рідні брати і сестри, діти, а також цей самий перелік дружини чи чоловіка) за межами України, що були притягнуті до кримінальної відповідальності, що мають прямі або опосередковані зв'язки з громадянами держави-агресора, які займають державні посади, паспорт громадянина іншої держави. І ще ряд обмежень, що можуть вплинути на рішення СБУ з надання допуску до державної таємниці.

Про це треба знати громадянам України, бо ситуація під час війни потребує від кожного із нас розуміння дії органів влади щодо зазначеного питання.

Більшість людських втрат на війні у перші дні і зараз трапляються саме через зраду на різних рівнях державного управління. Зрада - це дія конкретних посадових осіб, оформленням і призначенням яких займались конкретні високопосадовці, які і досьогодні продовжують діяти не завжди в інтересах України, що логічно потребує відповіді на питання: хто в СБУ підписував дозвіл на допуск до державної таємниці тим чи іншим державним службовцям та високопосадовцям і хто підписував рішення щодо призначення цих осіб.

Дехто із моїх колег зауважує, що це не на часі.

=====

ДО УВАГИ:

Amicus Plato, sed magis amica veritas (лат. Платон мені друг, але істина дорожча) — латинська фраза, яку часто приписують Арістотелю (дав.-гр. Πριστοτέλης), як парафраза з «Нікомахової етики»: «Якщо ми обидва є друзями, є правильно надати перевагу істині». Найближчий латинський прототип віднайдено в праці Роджера Бекона (англ. Roger Bacon) Opus Majus.

=====

Держава і громадянське суспільство 30 років функціонують у постійному конфлікті між собою саме через кадрові проблеми, що вирішуються не за процедурою, а за телефонним правом, що вже має трагічні наслідки, про що говорять і пишуть не лише в Україні, а й в США та інших державах, які є нашими союзниками і прагнуть Перемоги України над збоченою росією.

Держава і процедури. Держава функціонує завдяки процедурам і не можна допустити розбалансування процедур, що у підсумку може призвести до зникнення самої держави, про що так довго мріють комуно-фашисти зі збочної росії.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

12-го липня 2022 року.

139-й день Третьої світової війни, яку розв'язала збочена росія зі сказаним народонаселенням ординського походження на чолі з міжнародним воєнним злочинцем путіним.

До Вашої уваги пропоную вступ до Першої глави монографії Василя Ткаченка «Росія: ідендичність агресора», де я мав честь бути науковим консультантом у 2014-2015 роках.

Це була перша наукова робота в Україні, де описувались дії росії як держави-агресора. Постанови Верховної Ради України щодо визнання росії як держави-агресора ще не було.

У науковому середовищі у 2014 році спостерігався тихий розподіл на українських патріотів і про-російських гнид. Саме це стало поштовхом створення Громадської академії наук, що сьогодні має назву «Академія політичних наук України».

Вже декілька років звертаю увагу на діяльність в Україні опозиції до держави, яка підтримує прямо або опосередковано агресію росії в Україні.

Чисельні наукові публікації з цього питання мали місце в нашій Академії, діяльність якої не фінансується державою, на відміну від державних академій, що діють за кошти платників податків, а їхня діяльність викликає подив під час війни.

Одним словом починаємо будувати державу майже з нового фундаменту.

Василь Ткаченко –

доктор історичних наук, професор,
академік АПН України.

2014 рік.

Вступ до Глави 1.

**«ПУТІНІЗМ»:
ШОВІНІЗМ ПОСТРАДЯНСЬКОГО РЕВАНШУ**

16 червня 2014 року в Центрі Вільсона (США) відбулася конференція «Взаємна безпека під питанням? Росія, Захід і архітектура європейської безпеки».

У виступі на ній З. Бжезінський охарактеризував українську кризу як «симптом серйознішої проблеми: прояв політики, упакованої всередині більш масштабної філософської концепції» сучасної путінської Росії.

На його думку, «розв'язати цю проблему буде вкрай важко», тому що «багато залежить ще й від того, чи стане Україна симптомом успіху або краху путінського світогляду. Інакше кажучи, ставки високі».

Агресію Росії щодо України З. Бжезінський роз-

глядає як «пробний камінь», на якому буде засвідчений «успіх або крах путінського режиму».

Виступ В. Бжезінського продовжив ширший дискурс, що розгорнувся у світі, насамперед у Росії, навколо проблеми ідентичності сучасного путінського режиму, еволюції цієї ідентичності агресора. Зокрема, Бжезінський апелював до статті І. Зевельова, центральна думка якої полягає в тому, що до весни 2014 року російські дискусії про національну ідентичність, у т. ч. «русский мир», мали більш абстрактний характер, «мало стикалися з порядком денним у галузі зовнішньої політики і безпеки. Революція в Україні перевела ці питання в розряд найважливіших для виживання нації і держави».

Справді, за останні 20 років у Росії напрацьовано широке коло ідей щодо її пострадянської ідентичності. Принципове нововведення поточного моменту полягало у виборі з цього кола необхідних ідей для легітимації путінського режиму, зміцнення сили і впливу російської держави.

Насамперед, на думку І. Зевельова, йдеться про такі дві концепції: «Перша – ідея про те, що Росія має бути потужною, самостійною величною державою, оплотом всіх консервативних сил, що борються проти революцій, хаосу і ліберальних ідей, насаджуваних США і Європою. Друга – уявлення про існування великого російського світу і російської цивілізації, відмінної від західної, що виходить за державні кордони власне Росії».

Обидві концепції не дуже добре поєднувалися

з домінуючими дискурсами на Заході і сприймалися там як своєрідна інтелектуальна архаїка», що не має жодного прямого стосунку до системи сучасних міжнародних відносин і європейської безпеки.

Це призвело до недооцінювання на Заході згаданих теоретичних побудов. Наслідком цього стало те, що анексія Росією Криму в березні 2014 року виявилася повною «несподіванкою для більшості зарубіжних лідерів і аналітиків, не занурених у внутрішній російський дискурс, що розвивався все більш ізольовано від глобальних тенденцій».

За твердженням І. Зевельова, аналітики мають усвідомити, що рішення, ухвалені в Москві в лютому-березні 2014 року, не просто продиктовані прагненням Росії приростити територію за рахунок Криму, а випливали із особливого світогляду і важливих для російського менталітету концепцій. Йдеться насамперед про концепції «поділеного народу», захисту співвітчизників за кордоном, «руського мира» і «великої російської цивілізації».

До цієї думки схиляється і З. Бжезінський: «Те, що ми зараз спостерігаємо в Україні, це, на мій погляд, не просто симптом дуже серйозної проблеми – поступового і стійкого піднесення російського квазімістичного шовінізму, який триває вже протягом шести або семи років. Головну роль у цьому зіграв Путін, і зміст цієї нової концепції повністю визначає відносини Росії зі світом загалом і з Заходом зокрема». Збройні дії проти України надали

дискурсу навколо ідентичності Росії як агресора особливої актуальності.

Після війни нам належить провести ретельну ревізію наших наукових установ, діяльність яких викликає багато запитань.

Безхребетність у державотворенні завжди дає трагічні результати.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

СПОГАДИ.

12 липня 2015 року.

На превеликий жаль констатую ознаки підготовки повномасштабної війни в Україні як початок Третьої світової, що провокується росією та кремлівськими найманцями і неспроможністю влади подолати політичну корупцію всередині самої влади.

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

13-го липня 2022 року.

140-й день Третьої світової війни, яку розв'язала збочена росія та вчиняє геноцид Українського Народу.

ВСЬОМУ Є ПОЧАТОК І ВСЬОМУ Є КІНЕЦЬ.

Спробуємо розібрати на молекули і атоми початок війни і її завершення.

У 1942 році Вінстон Черчилль намагався підготувати британський народ до тривалого конфлікту. «Це ще не кінець, – сказав він, маючи на увазі перемогу союзників у Єгипті. – Це навіть не початок кінця. Але, можливо, це кінець початку».

Коли і яку війну збочена росія розв'язала проти України?

Є різні за формою війни:

Інформаційна; Холодна; Психологічна; Гібридна; Громадянська; Обмежена війна; Тотальна війна тощо.

Сьогодні в Україні розв'язана Третя світова тотальна війна – збройне насильство, що доведене до крайніх меж з чисельними жертвами цивільного населення та безпричинними руйнуваннями об'єктів інфраструктури.

Війна – складне суспільно-політичне явище, пов'язане з розв'язанням суперечностей між державами, народами, національними й соціальни-

ми групами з переходом до вжитку засобів збройної боротьби, що відбувається у формі бойових дій між їхніми збройними силами.

Це специфічна форма вияву соціальних відносин, в якій панує збройна боротьба як продовження політики, що підпорядковує своїм цілям усі сфери суспільного життя. Зазвичай характеризується крайньою колективною агресією, руйнуваннями та високою смертністю. Головний інструмент у війні – армія.

Військові теоретики визначають війну як збройний конфлікт, в якому конкурентні групи мають досить рівні сили, щоб зробити результат бою невизначеним.

Збройні конфлікти сильних у військовому відношенні країн з розташованими на примітивному рівні розвитку племенами називаються умиротвореннями, військовими експедиціями або освоєнням нових територій; з невеликими державами – інтенрвенціями чи репресаліями; з внутрішніми групами – повстаннями і заколотами.

Подібні інциденти, якщо опір виявився досить сильним або тривалим у часі, можуть досягти достатнього розмаху, щоб бути класифікованими як «війна».

У той час як деякі вчені бачать війну як універсальний аспект людської природи, що походить від предків, інші стверджують, що це всього лише результат конкретних соціально-культурних або екологічних умов.

Відсутність війни називають миром. Проміжним етапом між миром та війною, коли лише демонструють силу або застосовують її обмежено є мілітаризовані міждержавні конфлікти.

У переносному значенні: стан ворожнечі між будь-ким; суперечка, сварка з кимсь; боротьба.

Термін «війна» також може застосовується і щодо інших форм протистояння. Як приклад: інформаційна війна, торгова війна, холодна війна тощо. При цьому термін «війна» не визначає пряму участь збройних сил у вирішенні питань відповідно інформаційного, торгового або політичного протистояння між державами, але він цілком характеризує методи досягнення цілей цього протистояння як завдання противній стороні неприйнятної для неї шкоди з метою змусити до поступок, подібних до тих, що досягаються звичайною, «гарячою» війною.

Подібні методи істотно відрізняються від методи, що передбачають конкурентну боротьбу, боротьба за ринки збуту тощо, оскільки конкуренція є цілком нормальним, мирним інструментом для покращення становища однієї зі сторін конфлікту, але спеціально не спрямована на умисне завдання шкоди іншій стороні.

Якщо з теорією війни майже все зрозуміло, то на практиці багато запитань. Росія практично розв'язала війну проти України із застосуванням Збройних Сил, але при цьому юридично не оформила війну, замаскувавши повномасштабне вторгнення «Спеціальною військовою операцією».

Очільник росії путін оголосив про «спеціальну воєнну операцію» на території України, про що заявив на спеціальній пресконференції о 4-й ранку 22 лютого 2022 року. Він намагався виправдати вторгнення «активністю НАТО».

Нічого нового під Сонцем. Вторгнення за калкою нацистської Німеччини і СРСР у 1939 році. Але сьогодні не 1939 рік.

Цивілізований світ назвав цю війну «безпричинною, неспровокованою». Зовні саме так і виглядає, але причина у колективного путіна була і дуже вагомою: росія увійшла у стадію розпаду держави.

Задля збереження влади (не росії і народонаселення) воєнно-політичне керівництво росії розв'язало жахливу за цинізмом війну проти України, де вчиняє геноцид Українського Народу, скориставшись слабкістю держави, де протягом 30 років так не наважились збудувати демократичну правову державу.

Тому є дві причини: розпад росії і незбудована Україна.

Цивілізований світ не поєднав ці дві причини в одне кримінальне впровадження, а тому допустив стратегічні помилки у перші дні війни, коли прогнозував падіння України.

Про аналізи і прогнози перших днів війни вже багато написав, а тому зазначу лише таке: росія пійшла війною, враховуючи характер сплячої Європи та слабкість бюрократичних процедур у США проти терористичної збоченої росії, яку, як виявилось, ніхто у світі не знав.

Все так просто, а у підсумку трагедія цілого Народу у центрі Європи під сплячим оком цивілізованого світу.

Чому так сталося? Час задіяти психологів і психіатрів, які мають пояснити дії бандитського угруповання, яким є владна верхівка росії.

Без наукового визначення термінів, що мають пояснити державам і суспільствам причини конкретної війни, які не є стандартними і зрозумілими для цивілізованого світу, але при цьому є нормою для терористичної держави та її керівництва.

Висновок:

1. З позиції воєнно-політичного керівництва терористичної держави, що зветься «росія», війна має об'єктивні причини, бо кремлівці втрачають владу через недолуге управління, що довело країну до економічного і політичного краху, наслідком чого почався процес розпаду держави;

2. Цивілізований світ протягом останніх ста років сподівався на демократичні зміни на росії, до чого сам і приклав руку, не розуміючи ментальності народонаселення росії і ординської форми правління, заблукав між трьох сосен сибіру та не спромігся юридично оформити повну назву росії як «Терористична держава з кримінальним угрупованням на чолі, що заволоділо територією збоченого народонаселення».

Всі проблеми від того, що людство не навчилось пояснювати суспільно-політичні процеси прямо, без дипломатичних реверансів.

Рух ареною цирку з шорами на очах довело людство до ускладнення міждержавних відносин, чим вдало користуються терористичні держави з кримінальними угрупованнями на чолі політичних систем.

Після війни, яку розв'язала збочена росія, провідним вченням треба переглянути понятійний апарат щодо наукового обґрунтування глобальних політичних трансформацій, що переживає сьогодні людство.

Світ став іншим, бо кремлівські терористи показали свою сутність і обличчя, на якому немає ознак Homo Sapiens, про що цей світ і не здогадувався.

Єднаймося і будуймо Україну в собі і навколо себе, бо інакше терористична росія через опозицію до держави в Україні перетворить нашу країну у пустелю.

Збочена росія дійде до свого логічного кінця, але цивілізованому світові треба допомогти їй з прискоренням руху до пекла.

Часу залишилось обмаль. До кінця цього року треба прибитися у своїй Українській хаті, де не смердітиме скаженими істотами із росії.

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

Продовження.

13-го липня 2022 року.

**МІНФІН США ОПУБЛІКУВАЛО
СПИСОК КРАЇН, ЩО СПРИЯЮТЬ РОСІЇ ТА БІЛОРУСІ
ОБІЙТИ САНКЦІЇ.**

Агентство боротьби з фінансовими злочинами (FinCEN) та Бюро промисловості та безпеки (BIS) Міністерства фінансів США опублікували список країн, через які триває експорт підсанкційних товарів до Росії та Білорусі. Відповідний документ опубліковано на сайті Мінфіну США.

Йдеться про такі країни, як Вірменія, Бразилія, Грузія, Індія, Ізраїль, Казахстан, Киргизстан, Китай, Мексика, Нікарагуа, Сербія, Сінгапур, Південна Африка, Таджикистан, Туреччина, ОАЕ та Узбекистан.

ДО УВАГИ.

Як діє держава під час війни, де Конституція є Основним Законом?

МЗС викликає Посла держави, якому вручає Ноту за сприяння державі-агресору з наступним об'явленням Посла «Persona non-grata» у разі неадекватного сприйняття Ноти.

Як діє держава під час війни, де Конституція є декларацією, а замість Основного Закону діє політична доцільність, тлумачення якої доручено політичним авантюристам?

Відповідь знаходиться у самому питанні. Під час війни має працювати жорстке правило дзеркальної дипломатії, про що пишу вже не один рік.

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

13-го липня 2022 року.

Продовження – II.

Згадав перші дні війни, коли приймав рішення щодо евакуації з Києва.

Зібрав саме необхідне: власні документи, пам'ятні сімейні речі, документи АПН України, деякі особисті речі, що умістилось у п'ять невеликих валіз.

Подивився на п'ять невеликих валіз, оглянув навколо себе повні шафи, куди і пальця важко просунути, а як виявилось, все це не є самим необхідним, що потрібно людині.

Війна змінює нас і змінює ставлення до речей.

В одну мить можна залишитись у тому, у чому вийшов із дому. До цього треба бути готовим, бо інакше психіка може не справитись з навантаженням і дати небажаний збій.

Бережіть себе, свою родину, а без речей можна і обійтись деякий час.

Київ прийняв рішення не покидати, бо треба було організовувати ідеологічний фронт, чому я навчений професійно.

Так у перший день війни почав писати Нотатки із щоденника політолога, третя частина яких вже готується до видання.

У далекому 1995 році писав про можливий військовий конфлікт між росією і НАТО на території України, про що Ви, шановні Колеги, Друзі, Учні, мали можливість прочитати у Частині І книги «Збочена росія та ознаки Третьої світової війни. Нотатки із щоденника політолога».

Дії збоченої росії не є неочікуваними, бо нічого нового у поведінці ординського народонаселення немає протягом багатьох віків. Така природа цих скажених істот, що не здатні на цивілізований розвиток, про що до повномасштабної війни не здогадувались у світі.

Тепер всі побачили, почули і відчули смердіння збоченців із кремля і всього народонаселення росії, що вчиняє геноцид Українського Народу заради забави.

Війна – це велике горе, але це горе відкрило очі і згуртувало нас навколо України і не лише нас, а й увесь цивілізований світ, який, нарешті, побачив росію такою, якою вона є.

Завершиться війна, але залишаться люди з випаленими душами, які потребують нашої допомоги і турботи.

Ми стали іншими, бо війна змінила нас і це вже назавжди.

Будуймо Україну в собі і навколо себе з любов'ю до ближнього!

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

14-го липня 2022 року.

141-й день Третьої світової війни, яку розв'язала збочена росія зі скаженим народонаселенням ординського походження на чолі з міжнародним військовим злочинцем путіним та вчиняє геноцид Українського Народу заради забави, бо цивілізовані міждержавні стосунки цим істотам не знайомі через генетичну ваду.

ПЕРШЕ.

Надаю відповідь тим Колегам, Друзям, Учням, котрі вважають мої оціночні судження щодо росії і російського народонаселення жорсткими.

Оціночні судження мають досить дипломатичний стиль. Мої знання терористичної росії та її скаженого народонаселення дозволяють робити більш радикальні судження. Тому м'якіше не виходить.

ДРУГЕ.

Намагався прямо не зачіпати тему, що минулого тижня підняла конгресмен США Вікторія Спартц щодо прозорості і контролю за наданням військової та іншої допомоги Україні від Американського Народу.

Вікторію Спартц турбує саме прозорість і можливість контролю за наданням допомоги Україні від США.

Її звернення до Президента США є крайньою мірою після чисельних звернень до Кабінету Міністрів України, Офісу Президента України тощо, де пані Вікторія Спартц отримала негативну відповідь щодо зазначеного питання.

Якщо зі Зверненням члена Палати Представників Конгресу США Вікторії Спартц до Президента США мені все зрозуміло, то до істерії, що розвернулася у ЗМІ під керівництвом Офісу Президента України, багато запитань.

Наші залежні і незалежні ЗМІ отримали команду «стерти Вікторію Спартц з лиця Землі». Не більше, не менше.

Діти із пісочниці, які прийшли на високі державні посади, не мають достатніх знань з дипломатичного етикету, але навчені уважно дивитись в рота керівництву, яке видає неадекватні команди.

Якщо хтось вважає, що пані Вікторія Спартц одноосібно прийняла рішення щодо Звернення до Президента США, то це означає не розуміння системи відносин між Конгресом і Президентом США.

Вікторія Спартц за посадою в Конгресі має високий рівень допуску до розвідувальної інформації, а тому не займається плітками, а апелює виключно наявними фактами.

Пані конгресмен зацікавлена особисто, як перша Українка у Конгресі США, в скорішому завершенні війни, яку розв'язала збочена росія. Ця війна є боєм її родини з Чернігівщини та її особисто.

Задовго до Звернення Вікторії Спартц до Президента США розвідки провідних держав світу звертали увагу Президента України на його оточення, що, м'яко кажучи, працює не завжди на Україну.

Не маю наміру розбирати на молекули психологію відносин на Банковій між гарантом та його командою, бо це проблема не лише діючого Президента. Це проблема, а точніше, біда державного рівня, де перетинаються інтереси національної безпеки держави, бо боротьба за допуск до тіла першої особи точилась завжди, а сьогодні, під час війни, точиться ще і між кротою різного рівня.

Збочена росія з 1991 року не полишала марити захопленням України та знищенням Українського Народу, бо історія росії фабрикувалась саме за рахунок Русі-України. Наша тисячолітня історія є проблемою для збоченої росії. Без України росія є міфом.

Тому протягом 30 років росія намагалась вмонтувати своїх агентів у вищі щаблі влади України, до Президента України включно, що, треба визнати, їй вдалось успішно, через що маємо і Майдани, і війну сьогодні з багатотисячними людськими втратами.

Саме опозиція до держави, що сформована росією, підготувала ґрунт для повномасштабної війни з 24 лютого 2022 року, коли орки стройовим кроком пройшли з Криму до Маріуполя і до станції метро Берестейська в Києві.

Якби не адекватні дії Збройних Сил та інших військових формувань України у перші дні війни,

то прогнози розвідок провідних держав світу і бажання кремлівських вождів щодо захоплення України протягом трьох діб були здійснені.

З 2008 року я системно надсилав до РНБО, СБУ, на Банкову тощо аналітичні довідки щодо розгортання в Україні російських та проросійських неурядових організацій задля підготовки внутрішньо-політичного конфлікту до стану громадянської війни.

Розвідки провідних держав світу так само звертали увагу наших президентів щодо підготовки росії до окупації України, але розвідки провідних держав світу не знали про те, що не всі наші керівники є прихильниками Української держави, а працюють в інтересах держави-агресора росії.

У 2012 році всі силові структури України очолили громадяни росії. Хто мені наведе приклад таких злочинних призначень в інших державах цивілізованого світу, до яких ми так бажаємо рухатись?

Нічого нового за 30 років на Банковій не відбувається, бо там майже завжди смердило «руським миром», що привело Україну до війни.

Amicus Plato, sed magis amica veritas (лат. **Платон мені друг, але істина дорожча**).

Державним діячам, а особливо Президентові України, завжди треба керуватись інтересами України, а не власними. Друг Президента може бути на кухні, а на державній службі мають бути кращі із кращих постановщики задач і виконавці, бо інакше можна розбалансувати державу до рівня втрати незалежності.

Сумно мені про це писати, бо сьогодні війна і наші сини та доньки на фронті боронять державу, а у владних кабінетах точаться сварки рівня дитячої пісочниці, де ділять іграшки.

Вікторія Спартц захищає інтереси Американського Народу відповідно до Конституції США.

Вікторія Спартц захищає Україну від збоченої росії, як Українка за народженням.

На цьому поставлю «КРАПКУ», бо все інше є істерією ЗМІ під керівництвом тих, хто турбується про своє викриття перед Українським Народом.

Після війни повернуться воїни і з автоматом в руках суворо спитають у високих кабінетах: «На кого ти працював, коли ми боронили Україну?»

ТРЕТЄ.

Корупція в Україні є ракову пухлиною 4 стадії. Без термінового хірургічного втручання вже не обійтись.

Тому треба не нападати на наших союзників, а займатись прибиранням політичного сміття у своїй державі.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

15-го липня 2022 року.

142-й день Третьої світової війни, яку розв'язала збочена росія зі скаженим народонаселенням ординського походження, що вчиняє геноцид Українського Народу заради забави, бо ні на що інше не здатне через генетичні вади.

Вчора п'яні орки цілились в штаб Командування ВПС ЗСУ у Вінниці, а влучили, як завжди, у мирне населення. Віками збочена росія воює з мирним населенням. Свого люду знищено на росії більше, ніж за всі світові війни разом.

У попередніх нотатках писав, що причина війни проста, як інфузорія-туфелька: почався процес розпаду росії і терміново знадобилась війна, бо скажене народонаселення росії від війни отримує задоволення і підіймає на вершину влади своїх збочених вождів, які це народонаселення і знищує.

Дивна психологія, можна зауважити. Не дивна, бо це є ознакою патології психіки. Багато років тому запропонував психіатрам і психологам розглянути медичний феномен – інфекційне захворювання психіки.

Впевнений, що після цієї війни психіатрам буде над чим працювати, бо одночасно все народонаселення росії захворіло на шизофренію. Це або пандемія, або масова інфекція через генетичний збій.

Не може все населення одночасно стати істотами. Це патологія або проблеми з генетикою.

Якщо з російським скаженим і хворим на шизофренію народонаселенням майже все зрозуміло, то є багато запитань до нашої рідної опозиції до держави, що зріла роками під пильним оком влади і суспільства.

Якось Патріарх Філарет, з яким маю добрі і давні (понад 25 років) стосунки, зауважив, що у владних кабінетах України третина не нашого люду і цей люд працює в інтересах держави-агресора.

Ви тільки вдумайтесь: в державі є велика кількість істот, що приймали Присягу на вірність Українському Народові, а служили і служать іншій (ворожій) державі.

Це говорить лише про одне: інститути влади не працюють на національні інтереси України.

Чому? Ларчик відкривався дуже просто, і ключик знаходився на самому видному місці перед носом у влади.

Московський патріархат в Україні, куди ходили всі президенти України, без винятку, діяв і діє вороже до України, але владу це влаштовує, бо сама влада не дуже українська. Всі Лаври України використовуються Московським патріархатом, а мінкульт у цей час жує соплі.

Що це, як не зрада національних інтересів під час війни? Чи є бажані виправдати такі дії, а точніше злочинну бездіяльність, що привела Україну до війни.

Мені кажуть, що не на часі громити владу.

У нас вже 30 років:

- не на часі протистояти агресивній російській мові і інформаційній війні, що розгорнута проти України з 1991 року;

- не на часі розвивати гуманітарну науку, що має стати ідеологічним фундаментом державного будівництва, чим ми не займаємось протягом 30 років;

- не на часі формувати Концепцію Політичної конструкції держави – Українську політію, де зрозуміло прописати функції органів державної влади та віднести, нарешті, Президента України до якоїсь гілки влади, бо інститут президентства став причиною постійнодіючого конфлікту між гілками влади, де вже не залишилось ні гілок, ні влади, бо їх поїла політична корупція, про що вже говорять і пишуть за межами України.

За цей час, коли у нас не на часі будувати демократичну правову державу, народилось і виросло ціле покоління, якому не зрозуміло: чому за цей час, коли нам не на часі, інші держави будували у пустелі розумні міста майбутнього.

У 1994 році я приїхав з родиною в Україну, після 25 років хождіння у москалі, з японським досвідом дуржавного будівництва, що виявилось не на часі, бо вся українська влада жила радянським минулим на принципах наукового комунізму, що не змінилось дотепер.

На часі виявилось лише розкратати державу і сваритись з нашими союзниками на чолі зі Сполу-

ченими Штатами Америки. Тут всі кроти і щури повилазили зі своїм багном у головах, бо сірої речовини не вистачає на адекватні дії.

Про зовнішнє управління написано мною до оскомини, але сьогодні, під час війни, це питання постало дуже гостро, бо довіра до держави, як до інституції, втрачається кожного дня, що стає вже сумно.

Україну рятує лише те, що цивілізований світ відділив владу від Українського Героїчного Народу. США і союзники надають допомогу Народові України, який боронить світ від збоченої терористичної росії.

Днями завершую свої Нотатки із щоденника політолога, що увійдуть до Частини III «Збочена росія та ознаки Третьої світової війни».

Я був максимально відвертим перед читачами, бо брехати не навчений з дитинства. Брехня в політиці – це катастрофа.

Говорити і писати правду є справою кошовною, а тому запрошую до правди на моїх сторінках.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

16-го липня 2022 року.

143-й день Третьої світової війни, яку розв'язала збочена росія зі скаженим народонаселенням ординського походження, що вчиняє геноцид Українського Народу.

Сьогодні річниця прийняття

ДЕКЛАРАЦІЇ ПРО ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ
УКРАЇНИ

від 16 липня 1990 року.

Поговоримо про БРЕХНЮ І ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ, бо саме через брехню в політиці ми не маємо на 31-му році незалежності правової держави.

Вчора написав у щоденнику:

«Брехня в політиці – це катастрофа».

Брехня притаманна слабким людям з комплексами неповноцінності. Сильна і цільна людина не принижує себе брехнею.

з голови цієї людини: мозок тільки і зайнятий тим, що перевіряє свою брехню. На корисні справи у такої людини часу не вистачає.

Тепер щодо алгоритмів прийняття політичних рішень.

Політичні рішення – це завжди стратегічні державні рішення. До їх вироблення причетні різні люди за характером, відповідальністю і здатністю виконувати свої обов'язки.

Серед них можуть бути і такі, що брешуть через брак знань з питань, що розглядаються під час вироблення рішень. Такими людьми керує страх бути викритим за низький рівень підготовки тощо.

На ґрунті такого страху виникають інтриги, що призводять до небажаних наслідків у колективі, а часто і до трагічних, як під час війни, коли розвідувальні органи брешуть Верховному через те, що не мають надійної інформації про дії ворога, а визнати свою непрофесійність не вистачає волі, бо слабкі. Такі люди небезпечні на стратегічному рівні державного управління.

Я зустрічав брехунів на різних рівнях державного управління і скрізь вони поводять себе за однією схемою, як за калькою: у відповідальний період підготовки того чи іншого рішення несподівано хворіють, не прибувають на наради з питань підготовки рішення, плетуть інтриги про тих, хто сильніший і більш підготовлений.

Як поводять себе керівники, де в колективі є брехуни і інтригани? Так само, як і брехуни і інтригани. Ніякої різниці немає, бо і ті, і інші люди.

Часто ми читаємо в результатах розслідувань катастроф висновок: людський фактор. Людським фактором, як правило, прикривають злочинні дії або бездіяльність посадовців, які за цією фразою ховаються, бо звикли до того, що брехня проходить на всіх рівнях управління.

Так ми підійшли до політичної корупції, бо саме політична корупція є наслідком суцільної брехні під час підготовки рішень на стратегічно-

му рівні державного управління.

Чесна людина, яка не принижує себе брехнею, завжди працює над підвищенням свого професійного рівня і тим самим сприяє росту своєї кар'єри, що цілком закономірно.

Як діє притомний відповідальний керівник органу, установи, де виробляються стратегічні державні рішення? Підбирає професійну досвічену команду.

Що робить політичний авантюрист на керівній посаді державного органу влади? Заробляє кошти за рахунок хабарів, що отримує від слабких брехливих людей. Такий керівник діє за правилом «не рухайся на посаді в сторони, бо впадеш».

Цей психологічний феномен притаманний тоталітарним режимам, до яких можна віднести і пострадянську Україну, де все ще діє радянська система правління.

Нещодавно ми були свідками Звернення до Президента США конгресмена Вікторії Спартц, яка наполягає на посиленні контролю за наданням військової та іншої допомоги Україні за рахунок податків громадян США.

В США і ЄС, куди ми декларуємо рухатись, контроль за коштами платників податків є святим правом кожного громадянина держави.

В Україні це сприйнято як приниження та замах на авторитет влади. Чому така реакція з боку деяких неадекватних керівників і політиків?

Відповідь проста: страх перед викриттям корупційних схем, що діють під час отримання гуманітарної та іншої допомоги від США і союзників.

Страх за виявлення брехунів у владних кабінетах.

Знову брехуни, яких супроводжує страх, бо слабкі і мають комплекси неповноцінності, через що втрачають адекватність до стану патологічного сприйняття всього, що, на їхню думку, може їм зашкодити.

Спочатку брехуни при владі попадають у залежність від високопосадовців, а потім готові служити не державі, як це належить за Конституцією України та Присягою на вірність Українському Народові, а персоні, яка створює і контролює політичні корупційні схеми, що роз'їдають державу, як іржа залізо, а брехня душу.

Заради чого я так детально описую мовою першокласника речі, що руйнують і державу, і суспільство через байдужість громадянського суспільства, яке ще залишається у радянському ментальному полоні?

Сьогодні, коли ми разом з цивілізованим світом постали проти збоченої росії, маємо останній шанс стати на шлях державного будівництва та зійти з дороги постійного процесу реформування та перебудови мертвого радянського минулого.

Постійні реформування та перебудови – це суцільна брехня заради підтримання безконтрольного руху коштів платників податків. Наші високопосадовці не уявляють себе без влади, бо лише там почувають господарями брехливого, ними створеного, світу, де через безкарність перетворюють державу у свою власність.

В США і ЄС таким державам не раді, а тому і з'являються Звернення та інші пропозиції щодо подо-

лання політичної та економічної корупції в Україні.

Брехня слабких духом можновладців заводить їх самих у глухий кут, із чого вихід лише один: з посади у відставку, якщо повезе.

Брехня і державна політика не сумісні у демократичних правових державах, якою не є Україна на 31 році незалежності.

Починаємо все з нуля, з ідеологічного фундамента, на якому збудуємо квітучу Україну, якщо подолаємо брехунів при владі.

Завершиться війна, але боротьба за будівництво правової держави може виявитись складнішою за подолання збоченої росії.

Будуймо Україну в собі і навколо себе і починаємо робити це вже сьогодні.

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

18-го липня 2022 року.

На Заході з'являються «видатні» коментарівці з пропозицією корейського сценарію для України. Західні лобісти збоченої росії не знають Україну, а лізуть з порадами.

Порада від українця деяким західним гнидам: Корейський сценарій.

Бредні західних «аналітиків» щодо корейського варіанту закінчення війни треба викинути із

голів притомних політиків і керманичів держав – учасників Третьої світової війни. Сьогодні не 1953 рік і Україна – не Корея. Корейський варіант означатиме програвши США і союзників за Україну.

Росію треба закривати, а не гратися з нею.

СПОГАДИ.

СВІТ СТАЄ ІНШИМ, А НАМ БОРОНИТИ УКРАЇНУ ВІД АГРЕСОРА РОСІЇ.

*(Намагаюсь вбивати в голови політиків цвяхами
у 200 мм, бо меншими вже не сприймається).*

Глобальні політичні процеси, що відбуваються на фоні пандемії коронавірусу COVID-19, дають підстави прогнозувати значні зміни міжнародних відносин через послаблення впливу одних держав і посилення інших. Після пандемії світ стане іншим як економічно, так і ментально.

А саме: наш ближчий сусід, агресор Російська Федерація, декларує відновлення Радянського Союзу, а фактично через нездатність її керівництва сприймати реальність стала на шлях самоліквідації, наслідком чого на території РФ з 2023 року почнуться незворотні суспільно-політичні процеси.

З метою недопущення впливу подій в РФ на Україну треба терміново підготувати план дій

щодо повного припинення дипломатичних, економічних стосунків з Росією та посилення і закриття російсько-українського державного кордону і фактичного кордону з окупованими тери-торіями Донецької і Луганської областей та Автономної Республіки Крим.

З початку 2022 року може виникнути ситуація, що потребуватиме введення надзвичайного стану з метою приведення Збройних Сил та інших військових формувань України у повну бойову готовність та проведення довгострокових військових навчань за участю держав НАТО на території України. Це надасть гарантії захисту територіальної цілісності України на період некерованих воєнно-політичних подій в Російській Федерації. Політики і радники, які пропонують відновити російсько-українські відносини, не далекоглядні і не розуміють наміри Росії, або працюють на РФ.

Для рятування влади кремлівці можуть вдатися до повномасштабного вторгнення на територію України, що означатиме початок Третьої світової війни, до якої треба негайно готуватись, а не жувати соплі, як це роблять наші політики і керманичі.

Опозиція до держави, а фактично – державні знадники, готові зустріти російського агресора на кордоні з Півдня і зі Сходу з хлібом і квітами, як не прикро. Влада мала б вже ліквідувати опозицію до держави, але не вистачає духу, що трагічно відіб'ється на першому етапі війни.

І на останок: треба зупинити реформування і перебудову в державі. Час будувати, як це роблять

передові країни світу. З особистого досвіду роботи протягом 15 років з японським фахівцями державного рівня: в Японії не розуміють слів «реформування» та «перебудова», бо будують на досвіді кращого, що є у світі на час будівництва.

21 липня 2021 року

СПОГАДИ.

ЕМОЦІЙНІСТЬ ЧИ СКОНЦЕНТРОВАНІСТЬ.

Вчора колега зауважив, що я дуже емоційно реагую на суспільно-політичні процеси.

Емоційно я реагував у віці біля 40 років, коли вважав себе дуже розумним і сміливо приймав важливі рішення.

Сьогодні, з позиції накопичених знань і досвіду, вже маю можливість спокійно та сконцентровано аналізувати і прогнозувати ті чи інші процеси, у тому числі і політичні.

Проблема у віці біля 70 років:

Майже все знаєш і розумієш, дещо передбачаєш і прогнозуєш, а на верхніх щаблях влади сидять ті, кому біля 40 років і вважають себе дуже розумними і без професійної підготовки приймають важливі рішення.

Все рухається по колу.

22 липня 2020 року.

СПОГАДИ.

21 липня 2015 року.

ЧИ ВИГРАЄ РОСІЯ?

Нам, українцям, має бути більш важливо те, чи не програла Україна. А Україна програла тим, що не змогла за півтора роки після окупації частини території подолати «русский мир» всередині України.

Весь світ вводить санкції проти росії, а в Україні спокійно працюють банки, підприємства, понад 100 неурядових організацій проросійських і чисто російських. Літаки і потяги перевозять велику кількість росіян з невідомою метою.

Це наша поразка, що покаже себе, коли росія піде війною заради спасіння влади кремлівців під час розпаду імперії.

ХРОНІКИ ВІЙНИ.

22-го липня 2022 року.

149-й день Третьої світової війни, яку розв'язала збочена росія зі скаженим народонаселенням, що здатне лише вбивати, гвалтувати та знищувати все навколо себе заради забави, бо ні на що інше не здатне через генетичні вади.

РОБОЧА ПОЇЗДКА ДО ДНІПРА.

17-20 липня 2022 року мав честь відкривати у місті Дніпро Південне відділення АПН України, у складі якого вже двадцять сім членів Академії. Академіком-секретарем відділення призначено доктора політичних наук, професора, академіка АПН України Тупицю Олега Леонідовича. За посадою Олег Леонідович є членом Президії АПН України.

В Дніпровському національному університеті 18-го липня презентував свої Нотатки із щоденника політолога, що після видання отримали назву «Збочена росія та ознаки Третьої світової війни».

Приємно зазначити те, що до АПН України приходять не лише досвідчені вчені, а й молоді науковці. Середній вік членів нашої Академії на сьогодні не перевищує 45 років.

ЗАВЕРШУЮ ЧАСТИНУ ІІІ НОТАТОК.

Сьогодні завершую Частину ІІІ Нотаток із щоденника політолога.

Звертаю Вашу увагу на те, що Нотатки не редагуються і подаються у тому вигляді, що мають на день написання. Була пропозиція від колег щодо деяких редакційних та змістовних правок, але я відмовився, бо щоденники повинні мати свій стиль і своє завдання щодо донесення думок автора до пересічного читача.

Для наукових конференцій готуються статті, доповіді, тези тощо, а щоденники пишуться для нащадків і читача, який може не мати спеціальної підготовки.

З часу виходу з друку Частини І Нотаток (25 квітня 2022 року було розміщено на сайті АПН України – ars-ua.org) минуло довгих 89 днів війни, що розв'язана росією під проводом міжнародного воєнного злочинця путіна.

Мав багато бесід щодо моїх Нотаток. Переважна більшість співрозмовників позитивно оцінили мій крок щодо оприлюднення щоденників.

Але один мій давній товариш і колега сказав і таке: «Не відомо що буде з Вами після виходу цих книг».

Чому так сказав мій давній товариш і колега? Виною всьому є наше радянське минуле, де, як в казармі, ще живе старше покоління Українського Народу.

Багато написав і сказав про жажливі часи нашої радянської історії, але на сторінках цих Нотаток зазначу таке: сильні особистості не зхиляються

перед історичною і політичною брехнею, що привела Україну до Майданів і війни.

У 1983 році, коли я відмовився від членства в КПРС, був інший час і інші могли бути наслідки через моє прямоходіння, але я вистояв і загартувався. І не тому, що якийсь унікальний, а просто я хотів бути вільним і чесним перед своїми синами, яким присвячую ці щоденники.

Декілька днів тому я увійшов у восьмий десяток свого життя. Чесно скажу: «Радію своєму життєвому досвіду, радію за своїх синів, які стали гідними громадянами України, радію успіхам своїх учнів, радію за колег, які досягли того, про що мріяли, радію всьому, що сприяє розвитку».

Моя Бабуся, яка виховала мене від народження, завжди говорила: «Все буде добре! Думай про далеке майбутнє».

Далеке майбутнє я завжди планував на двадцять років. Були похибки, але менші за похибки політичної статистики.

Сьогодні планую своє далеке майбутнє на 30 років, бо на менше немає сенсу планувати. На менше хай планують ті, хто живе інфузорією на дивані.

ДО МОЛОДІ.

Лише сильні особистості здатні збудувати державу на фундаменті, що заклали наші далекі пращури, які добре знали своїх ворогів і уміли боронити свою землю і свої родини.

Нам ще належить вивчити головного ворога – російське народонаселення, яке, як виявилось, ми зовсім не знаємо, бо радянщина всіх загнала в одну казарму і наказала жити за одними правилами, де місця волі немає.

Радянська казарма – це така територія, де однакові туалети з однаковим кольором стін, однакові кроваті і одіяла. Це не про армію, це про народонаселення, яке жило, а дехто і зараз ще живе, у страхах і нападах масової психозфренії через системний тиск спецорганів на всі органи тіла людини, яка мала стати істотою для виконання певної роботи, а не Homo Sapiens.

Генетика і ментальність людини розумної змінюється на сотні років, а то і тисячі. Комуно-фашистському режиму вдалося за 70 років випрямити до прямої лінії і генетику, і ментальність народонаселення, яке сьогодні, за умови незначного психологічного тиску або нестабільного суспільно-політичного стану, готове підняти руки, опустити голову і впасти на коліна.

Це велика біда цілих поколінь, які не навчені управляти собою і обставинами навколо себе.

ЩО РОБИТИ?

Широко відкрити очі, випрямити плечі і міцно взяти себе у кліщі. Це складно і майже не можливо, але заради своїх нащадків треба змінювати і себе, і обставини навколо себе.

Сьогодні мав розмову із молодим чоловіком,

який запитав: «Як Вам вдається триматися спокійно і робити багато справ?»

Спокійно – це лише вигляд зовні, бо всередині кипить не лише сіра речовина в голові, а й кров закіпає від того, що не можу вплинути на суспільно-політичні процеси, що часто-густо йдуть за планом ворога.

Тримати себе у міцних руках не означає бути спокійним, бо адекватна людина під час війни не може не реагувати на виклики, з якими стикається Український Героїчний Народ.

Шановні молоді мої Друзі, Учні!

Спробуйте почути мене: працюйте над своїм удосконаленням щогодини, бо втрачений час повернути не можна. Спілкуйтесь з розумними людьми, читайте книги видатних авторів, слухайте класичну музику, бо на дивані можна дочекатись лише смерті.

Минає 149-й день війни, яку розв'язало скажене російське народонаселення на чолі з міжнародним воєнним злочинцем путіним, істотою, якою керують комплекси неповноцінності.

Ті, хто чекає змін на росії після смерті путіна, мають розуміти: після путіна прийде путін-2, але росія іншою не стане, бо ця терористична держава живе далеким минулим, а її народонаселення генетично не здатне рухатись у сторону прогреса. Сьогоднішня росія – це міфічний глиняний монстр, що летить у прірву з космічною швидкістю і здат-

ний затягнути з собою слабких і сплячих. Прокидайтесь.

Україна переможе за підтримки США і союзників, але після війни Українському Народові треба зробити належні висновки щодо політичного керівництва, яке протягом 31 року водило Україну пустелею, що призвело до Майданів і війни.

Збочена росія винна на 40 %, а на 60 % винна Україна у тому, що сьогодні гинуть наші сини і доньки на фронтах війни, де російське народонаселення вчиняє геноцид Українського Народу.

Будуймо Україну в собі і навколо себе!

Petro Myronenko. *Anticipation. Warning. Consequences. (Not-scientific notes of a political scientist)*

Abstract. Diary material is provided to understand the mentality of the Russian population and the form of government of the aggressor state of Russia, which started the Third World War in Ukraine and committed genocide of the Ukrainian people. Without knowledge of the political history of Russia and the mentality of its population, it is impossible to understand the intentions of the enemy, who makes strategic decisions in the context of military-political confrontation. Therefore, the author tries to explain to society the aggressive nature of both the state of Russia and the Russian population, which inherited the mentality of the Horde, which founded the Moscow principality. Through his knowledge and experience of twenty-five years of living in Russia among the Russian population, the author conveys his observations, which he believes are worthy of attention during the war.

The war became possible not only because of the imperial plans of the Russian Federation to restore the Soviet Union, but also because of the unstable socio-political situation in Ukraine itself. During the thirty-one years of independence, Ukraine has not formed a civil society with a responsible political elite and this is a sign of instability of social and state development, which used the aggressor state of the Russian Federation, annexing Crimea and Donetsk and Luhansk regions in 2014 and February 24, 2022 year began a full-scale invasion of our lands.

The Third World War, unleashed by the aggressor state of the Russian Federation against Western

democracies on the territory of Ukraine and the genocide of the Ukrainian people committed by the Russian military, requires careful consideration and analysis of how an unreasonable military-political tragedy of recent proportions 77 years with thousands of killings of civilians and the destruction of entire cities and villages of Ukraine.

For a long time I lived among the Russian population (studied at two universities, served from soldier to officer, worked in government and research institutions, participated in public life, raised sons who now defend Ukraine, etc.).

I am sure that I have studied the mentality of the Russian population and the model of the social and state system of the Russian Federation, so I will try to convey my vision of the causes of the war in our peaceful land to the citizens of Ukraine.

The notes, of course, are emotional, because it is impossible to accept the war, which has already taken tens of thousands of civilians in Ukraine.

I propose to call this tragedy the Third World War, because on the scale of even indirect involvement of other countries in the world, the armed conflict has gone beyond Ukraine. This is a war of two worlds: democratic and totalitarian.

The phenomenon of this war is that it has no political and legal reasons, but is resolved only through a distorted view of the world order and its role in it by the military-political leadership of the Russian Federation led by the cynical cold-blooded war criminal Putin, who succeeded manipulations to convince more than 75% of Russia's

population of the justice of its criminal decision on a full-scale war against Western democracies in Ukraine.

To understand the current geopolitical intentions of Russia's leaders, it is necessary to look at the roots and mentality of the Russian population and the form of government. It is here that we are dealing with the mentality of the population and the form of government of the Horde, which founded the Moscow principality, and which have not changed to this day. Russia lives in the past.

The civilized democratic world over the past century has contributed to the development of the territory where today is a terrorist state of the Russian Federation with a GDP equal to the GDP of one US state, and the population equal to the population of Japan.

The democratic world is rapidly advancing and is fully integrated into digital civilization, and the Russian Federation continues to consider itself «great» and live in a virtual world it has invented for a long time, since its history has been falsified by Russia's history. Russia continues to live with myths and ideas about its outstanding role in the geopolitical space.

The democratic world has not seen under European costumes and ties, dressed in rotten bodies and morally perverted souls, the Horde mentality of the Russian population, which today has put the whole world on the brink of nuclear war, after which humanity will begin to work with caves and stones. axes.

I am convinced that the democratic world did not want to see the true face of the leaders of the Russian Federation and did not take effective and adequate

measures to curb the unreasonable intentions that led to the Third World War.

The world's financial and economic corporations, which have lobbied for oil and gas for centuries, must also bear political responsibility for the war in Russia. You can read about these and other issues in my notes made shortly before the war and during the first month of the Third World War in Ukraine. The tragedy that unfolded in Ukraine passed through my soul and heart, which could not help but affect the emotional state in which he described the events.

Keywords. *World War III, genocide of the Ukrainian people, political decision, strategy, form of government, civil society, political elite, mentality, military-political conflict.*

КОСТЕНКО Ліна Василівна

*українська письменниця,
поетеса-шістдесятниця.*

Лауреатка Шевченківської премії (1987),

Премії Антоновичів (1989),

Премії Петрарки (1994).

ГУМАНІТАРНА АУРА НАЦІЇ, АБО ДЕФЕКТ ГОЛОВНОГО ДЗЕРКАЛА

(Лекція у Києво-Могилянській академії, 1999 рік)

Отже, гуманітарна аура нації. Чи не правда, якесь приємне для слуху поєднання слів? Справді, кожна нація повинна мати свою гуманітарну ауру. Тобто потужно емануючий комплекс наук, що охоплюють всі сфери суспільного життя, включно з освітою, літературою, мистецтвом, – в їхній інтегральній причетності до світової культури і, звичайно ж, у своєму неповторно національному варіанті.

Але спершу уточнимо термінологію, щоб уникнути смислових аберацій.

В наш складний час, в нашій проблематично незалежній державі, де так поляризувалися пріоритети, впадає в очі, наприклад, амбівалентність поняття гуманітарний. Для одних – це комплекс гуманітарних дисциплін, адже *humanitas* – це категорія культури, освіти, духовності. Для інших слово гуманітарний асоціюється перш за все з гуманітарною допомогою. Як на мене, це вельми прикрий термінологічний збіг, що часом призводить до непорозумінь, коли, замість вироблення концепції гуманітарної політики в її кардинальних аспектах, усе зводиться до розмови про черговий гуманітарний вантаж або про екологічно чисті макарони.

Думаю, що у країнах Європи, де є сильна традиція Гуманізму, чіткіше розмежовані ці поняття: гуманітарний і гуманістичний, людський і людяний, у нас же в означенні гуманітарних наук і гуманітарної ж допомоги ця різниця стерлася. Але треба мати на увазі цей нюанс.

Аура. У словниках радянського періоду, енциклопедичних, філософських, навіть іншомовних, – а ці словники осіли на стелажах, і люди досі користуються ними,

– аура однозначно інтерпретується як термін медичний, з області симптоматики деяких тяжких недуг, як специфічний стан, що передують нападам хвороби. Це, очевидно, від нелюбові до окультних наук, де ауру вважається невидиме світіння, яким оточені матеріальні тіла, особливо людина, і яке дано побачити хіба що сенситивам та ясновидцям. Ауру вивчали ще у 20-х роках за допомогою світлофільтрів, тоді ж у Лондоні вийшла книжка Вальтера Кільнера «Аура людини». А в 60-х була навіть чутка, що ауру почали досліджувати американські вчені, але коли виявилось, що над головами деяких політиків аура вельми темна й плямиста, досліді було припинено, а їхні результати засекречено. Доводилося бачити й фотознімок дружини Реріха, на якому її голова оточена загадковим світінням, – але не беруся сказати, чи то справді була аура, чи щось із області фотоефектів. У кожному разі такі езотеричні поняття, як аура чи, скажімо, біополе, були протипоказані матеріалізові, про що й свідчить звужено оказіональне визначення аури у згаданих вище словниках.

Однак існує етимологія слова, досить звернутися до латини, – аура має там до десятка значень, і всі вони зв'язані з вітерцем, повієм або золотом, відтінками золотого. Відоме Горацієве «*aurea mediocritas*» – золота середина, чи епітет Персея «*auri gena*» – золоторожденний, тобто син Данаї від Юпітера, який навідав її у вигляді золотого дощу.

Зрештою, *aureolus*, ореол, – це вже прямий прародич аури, хоч у дорозі від давньої латини до наших днів вона приростала ще й іншими смислами, як це часто буває.

До прикладу, *камікадзе* означає божественний вітер, згодом так почали називати японських льотчиків-смертників. Але, якщо вдуматись, то якийсь невлотимий зв'язок між цими поняттями є, бо лише порив божественного вітру може кинути людину на такий відчайдушний крок. Словом, як існує, безперечно, якесь біополе особистості, так існує й аура цілої нації, хоч неозброєним оком її й не видно.

Що ж до поняття нація, то лише на перший погляд здається, що це таке чітко і всім зрозуміле поняття. Саме в це поняття останнім часом, уже в умовах, здавалось би, незалежної України, внесено стільки плутанини, що пересічний громадянин може вкрай розгубитися, начитавшись нашої преси, де українців то пропонують вважати етносом, що й досі ще не відбувся як нація, то вже аж політичною нацією, що містить у собі весь наш поліетнічний конгломерат, то народом України, то, як у Конституції сказано, – українським народом. У паспорті графа національності скасована. Епітетом національний розкидаються так бездумно, що іноді він втрачає контури сенсу.

Проблема тут навіть не в ідентифікації нації, а в кризі самоідентифікації національно дезорієнтованої частини суспільства. Не буду вдаватися в теорію питання, це окрема тема, скажу лише самоочевидну річ: якби українці не були нацією, то вони давно були б уже не українці. Однак був же якийсь божественний вітер, що кидав покоління за поколінням на боротьбу саме за цей народ, за цей шматок землі, який Бог на планеті подарував саме українцям.

І ще одне, вже не з області термінології. Коли ми чуємо: Іспанія, іспанці, – які це у нас викликає асоціації? Ну, звичайно ж, Лопе де Вега, Кальдерон, Серван-

тес, Гойя, музей Прадо, Федеріко Гарсія Лорка. Але ж дозвольте, а вогнища інквізиції, а Торквемада, а конкістадори, а вигнання євреїв з Іспанії, а диктатура генерала Франко? Це ж теж Іспанія. Але чому образ нації визначається не цим? Чому домінує література, культура, мистецтво? Ми знаємо поезію Хіменеса. Ми знаємо полотна Ель Греко. Ми знаємо музику Сарасате. Ось що створює ауру нації. І то аж таку, що француз Бізе пише оперу про іспанську циганку за новелою француза Меріме. Американець Гемінгвей пише «Фієсту».

Або німці. Нація філософів і композиторів, хіба не так? Хто дав світові Бетховена, Гете, Шіллера, Гегеля, Канта, Ніцше? І хоч Бухенвальд недалеко від дуба Гете, і дуб той спиляний, і солдати вермахту відкривали на тому пні бляшанки, – все одно не Гітлер визначає образ нації з його Геббельсом, що хапався за пістолет при слові культура, і не Ельза Кох, а доктор Фауст і Лорелай над Рейном.

Та ж Росія з її вічними смутами, з напівбезумними царями й генсеками, з її темним, забитим народом, – «где народ, там и стон», «Россия, нищая Россия», «Царь, да Сибирь, да Ермак, да тюрьма», «вольному сердцу пошто твоя тьма?» Одначе ж не тьма визначає у світі її гуманітарну ауру. Світ добре знає, що це держава небезпечна, антигуманна, але вона має свій імідж, тому що у неї були прекрасні вчені й мислителі, письменники й композитори. Бо хоч декабристів запроторили у Сибір, хоч російські поети стрілялись і вішались, хоч Толстому оголосили анафему, а Сахарова висилали у Нижній Новгород, – саме вони створили ауру нації, а не її дикі підступні правителі.

Ще Гельвецій помітив цю рятівну властивість людства. «Ім'я Конфуція, – писав він, – більш відоме й шановане в Європі, ніж ім'я будь-якого з китайських імператорів». Ще в античному світі знали цю силу мистецтва й науки. І найрозумніші з тодішніх держав-

них мужів дбали не лише про свій політичний авторитет, а й про своє, так би мовити, культурно-політичне реноме. Вони знали, що саме література й мистецтво дарують безсмертя, бо тривають у часі. Гуманісти зробили ідею історичного безсмертя. Де вже ті давні греки, де римляни, а історичне безсмертя їм гарантоване на віки. Над Скандинавським півостровом, як Північне сяйво, стоїть заворожуюча аура музики Гріга, Сібеліуса, дивовижних казок Андерсена. На іншому континенті маленька Колумбія підсвічена магічною аурую Маркеса. Чи ж треба казати, що Англія – це Шекспір, Байрон, Шеллі? Що Франція – це Вольтер, Бальзак, Руссо, Аполлінер? Що Італія – це нація Данте і Петрарки, Рафаеля і Мікеланджело. Бо не квадратне ж підборіддя дуче ви-

значає її обличчя, а її художники і поети.

А чому б у таких самих діоптріях не подивитися на Україну? Якщо десь у світі чують – Україна, українці, які це асоціації викликає там? Хіба це не правомірне запитання? Ми вже держава. Тож чи не час замислитись, хто ми в очах світу і яку маємо ауру, а якщо не маємо, то чому?

Таким чином, скоригувавши термінологію і некомфортним запитанням поставивши себе в гуманітарний контекст світу, ми можемо цим закінчити вступ, дотримуючись композиційних настанов одного з ректорів Києво-Могилянської академії Йоанікія Галатовського, мабуть, чи не першого теоретика естетики проповідей, який вважав, що кожне казання має складатися з трьох частин: екзордіуму, нарації та конклюзії. Отже, перейдемо від екзордіуму, тобто вступу, до нарації, тобто викладу самої проблеми.

І тут я маю нагадати підзаголовок цієї лекції. Повністю, з підзаголовком, її назва виглядає так: ГУМАНІТАРНА АУРА НАЦІЇ, або ДЕФЕКТ ГОЛОВНОГО ДЗЕРКАЛА.

Річ у тім, що коли американці свого часу запускали з мису Канаверал дослідну станцію з якимсь особливо

потужним телескопом, що мав прецизійно точну систему дзеркал, то, виявивши в останній момент дефект головного дзеркала, призупинили запуск, усунули дефект і лише тоді запустили цей телескоп на орбіту.

В переносному значенні таким телескопом, з такою системою дзеркал у кожній нації, в кожному суспільстві повинен бути весь комплекс гуманітарних наук, з літературою, освітою, мистецтвом, – і в складному спектрі цих дзеркал і віддзеркалень суспільство може мати об'єктивну картину самого себе і давати на світ невикривлену інформацію про себе, сфокусовану в головному дзеркалі. Ефект головного дзеркала, точність його оптики грають вирішальну роль.

У нас же цей телескоп давно застарів, ніколи не модернізується, його обслуга часом не дуже й грамотна, а часом і недобросовісна й упереджена, так що нація відбивається не в системі розумно встановлених дзеркал, фокусується не в головному дзеркалі, а в шкельцях некоректно поставлених лінз і призм, що заломлюють її до невпізнання. Маємо не ефект, а дефект головного дзеркала, місцями воно розбите, уламки розкидані скрізь по світу. Та й взагалі цей телескоп встановлений нам не нами. Запрограмований на систему анахронічних уявлень, він умисно спотворює обличчя нації.

Відтак і живемо в постійному відчутті негараздів, психологічного дискомфорту, викривленої істини.

В той час, коли справжня дослідна станція з потужним нашим телескопом давно вже повинна пролітати над світом, вивчати світ об'єктивно і об'єктивно ж віддзеркалювати світові нас.

Раніше це було неможливо. Ми були у складі імперії, вона робила свій імідж на експорт, коригувала систему ідеологічних дзеркал, створювала ілюзію своєї, а відтак і нашої, присутності у світі. Насправді ж ми були на світовій сцені лише по цей бік залізної завіси. Чманіли в ідеологічній риториці, самі собі аплодували, не бракувало й запевнень, що ми великий народ, носії передових ідеалів, що у нас всесвітньо відомий

Шевченко etc. Водночас відбувався нечуваний за цинізмом геноцид нації шляхом репресій, голодоморів та асиміляції, послідовна її дискредитація в очах нащадків, індексування чіпких ідеологем типу «націоналісти», «сепаратисти», «зрадники», і все це в сліпучих перехресних променях добре відшліфованих імперських лінз.

Коли ж з гуркотом упала залізна завіса, виявилось, що по той бік завіси нас нема.

Україну мало хто знає, її все ще плутають із Росією, її проблеми для світу неактуальні, за нею тягнеться шлейф історичних упереджень, не спростованих нами й досі.

Для багатьох це було страшним відкриттям, для деякого прикрою несподіванкою, а дехто буквально пережив шок. А надто це тяжко було, я думаю, для молодих амбітних людей, що саме входили у життя, не обтяжені тягарем ретроспекцій, ані жодним з національних комплексів, готові гідно жити і працювати. А тут раптом така гнітюча і принизлива реальність.

Виявилось, що майже ніде в університетах світу немає українських кафедр, усе сприймається крізь призму русистики, що в діаспорі молодь українського походження захищає докторати з російської літератури, бо інакше матиме комплікації з працевлаштуванням, що українські наукові й культурні інституції – це такі капсули українства в психологічно дистанційованому середовищі, без стабільних контактів зі значно престижнішими інституціями інших діаспор. Що негативні імпульси щодо української культури пустили глибоке й розгалужене по світу коріння. І що ставлення до українців як до нації дуже специфічне, часто закамують до того, що самі його носії майже не усвідомлюють своєї шовіністичної інфікованості.

Що повинна була відразу зробити Україна? Насамперед – об'єктивно оцінити ситуацію.

Поставити свою оптику, свою систему дзеркал. Розробити свою гуманітарну політику, її стратегію та пріоритети.

Зафіксувати себе у свідомості людства парадоксом молодій державі з тисячолітньою культурою, що була досі заблокована в силу історичних причин. Бути відкриттям для світу, а не морально ущербним народом в абераціях чужих віддзеркалень.

Перш за все треба було знати, що в Росії головне імперське дзеркало стоїть точно, протирається до блиску регулярно, і механізми системи гостронаправлених антен чітко відрегульовані. І ставити нашвидку свої так-сяк змонтовані рефрактори, тобто телескопи, що заломлюють світло в мінімальній кількості лінз, нерозумно і неефективно. Тим більше, якщо це робиться з простодушною «точністю до навпаки», за принципом – не «Россия родина слонов», а ми – батьківщина індиків.

Ефективне не те, що заперечує чуже, а те, що утверджує своє. Замість цього у нас пішли за інерцією. Прийняли добродушну дотепну формулу Л.Кравчука: «Маємо те, що маємо», і не зробили рішучої спроби змінити ситуацію. Більш того, ще й поглибили її за останні роки. Не протиставивши дезінформації про Україну потужної гуманітарної думки, розпочали входження у Європу з оберемком анахронічних проблем. Знайшлися «будителі», які зчинили великий шум і витворили добрячийтаки мультиплікат – націю, що хропе, стоячи на колінах. Або двох українців, з яких неодмінно вегетуються три гетьмани. Стало мало не правилом доброго тону увернути щось несхвальне про менталітет цілої нації. Розгулялися некеровані стихії взаємних звинувачень, дражливі рефлексії щодо історії України та її видатних діячів. Невідь з якого нафталіну видобуто комплекс меншовартості. Нація виявилася незахищеною. Ореол, аура – це дуже тонка матерія, це не панцир і не щит, а, проте, нації, які мають ауру, надбану віками, захищені надійніше. Втім, помічено, що імперії завжди страждають на манію величчя, а народи поневолені схильні до самобичування.

Скажімо, та ж Росія. Вона раз і назавжди визначилася для себе в ореолі своєї величчя. І хоч би яка найточніша оптика відбивала у тій державі її занепад, нужденість, деградацію, – все одно в головному дзеркалі фокусується величчя. Хоч всі знають, що це зовсім і не дзеркало, а давно вже намальований свій бажаний образ. Фактично це міфологема на експорт. Але без цієї міфологеми Росія себе не мислить. Лише на фактажі своїх реалій вона почувала б великий дискомфорт. А ця міфологема компліментарна, вона легко входить у свідомість.

Вона впливається в систему суспільних наук і стимулює інші міфологеми типу «старший брат» чи «коліска братніх народів», з якої вивалилося троє близнюків, з-поміж них один чомусь дуже старший, і якраз той, що з'явився на світ не перший.

Саме по собі імперське самозахоплення – явище досить відворотне для навколишнього світу, типологія його сумновідома, але воно живить амбіції затурканих громадян, воно для них рятівний пас, який не дає їм втонути у своєму ж болоті. «Россия обречена на величчя» – це та аксіома, яка в їхній ментальності чомусь цілком уживається з іншою загальновідомою формулою: «Нация рабов, сверху донизу все рабы». Колись не надто пристойний поет Барков у приступі самодержавної патетики написав: «Россия, встань и оживляйся!», згодом цей конструктивний заклик трансформувався в «Россия, встань и возвышайся!», і фігурує нині на всіх націонал-патріотичних радіннях. Згодьтеся, що такий градус самозвеличення привабливіший, ніж постійні заклики підвестися з колін, які вже зробилися лейтмотивом нашої незалежності. В газетах з'являються мало не рубрики: «Хто нас підніме з колін?»

– А ніхто. Нація на колінах – це дуже несимпатичний силует. Їй можуть кинути один-другий кредит, та й махнути на неї рукою. Тому що ніхто нікого не зобов'язаний підводити з колін. Крім того, хто це ви-

гадав, що ми стоїмо на колінах? Може, хто й стоїть, хай продовжує, він звик, йому так зручніше. Ось і недавно в одній із столичних газет з'явилося обнадійливе повідомлення: «Піднімаємося з колін». Але чому так наполегливо прищеплюється саме ця конфігурація? А якщо хто не стояв на колінах, чого ж він має підніматися?

Наприклад, молодь – вона ж просто ще й не встигла стояти на колінах, навіщо ж їй приписувати таку анахронічну модель?

Складається враження, що частина комплектуючих нашої оптики взята за інерцією звідти, з колишньої метрополії. І це не дивно, бо понад триста років возз'єднання, навіть не приєднання, а за принциповим постулатом Росії – возз'єднання, тобто всепроникаючої дифузії, – не могли не дати своїх наслідків. Той же патетичний заклик: «Россия, встань и возвышайся!» – передбачає, між іншим, теж вставання з якоїсь непрезентабельної позиції. А що вже казати про грізну інвективу нового російського прем'єр-міністра, яка недавно прогрімала в російській пресі: «Россия может встать с колен и как следует огреть». Різниця лише в тому, що Україна нікого не збирається «огреть», і одним із своїх найбільших досягнень вважає спокій і злагоду, що панує в нашому суспільстві. Однак патріоти запевняють, що нація спить. Це у нас другий лейтмотив незалежності.

Щодо природи цього сну у мене є сумнів. Я його сформулювала ще кілька років тому перед українською аудиторією в Канаді: «Сон, непритомність чи летаргія?» І мала враження, що такий коректив до сонливості нації аудиторія не дуже сприйняла. А нещодавно я знайшла підтвердження у Гельвеція. Ще у XVIII столітті цей філософ писав про летаргію народів, що вийшли з-під деспотій. Більше того, він зауважив, що у таких країнах «летаргія приймається за спокій». Чи не про те ж саме у Зерова: «Де розум і чуття – все спить в анабіозі»? Отже, таки не про сон ідеться, а

про летаргію, в кращому випадку про анабіоз, а це стає хворобливим і можуть закінчитися для нації фатально. Так недовго дійти й до аури в інтерпретації радянських словників.

Ще один лейтмотив – рефлексії щодо броду, без якого нібито не можна читати нашу історію.

Сказані колись під гарячу руку, ці слова Винниченка повторюються й тиражуються і заганняють співвітчизників у комплекс причетності до ексклюзивних жахів нашої історії.

А яку історію можна читати без броду? І взагалі, навіщо читати історію з бродом? Історія діло давнє, вона вже минула. Дивіться трансляції засідань нашого парламенту, тут і брод не допоможе.

Та й чим, власне, наша історія гірша, ніж в інших народів?

Що, історію Англії можна читати без броду? Коли королева Марія Католицька, так і названа Кривавою, страчувала протестантів?

Коли у часи Шекспіра «кров з ешафотів бризкала на сцену»? Недарма ж у спектаклі грузинського режисера Стуруа «Річард III» герої ходять по сцені у плащах, підтіпаних кров'ю.

Чи історія Франції, з її Варфоломійською ніччю, з кривавим термідором? Чи давній Рим з його гладіаторами, з його цирком, де леви на арені роздирали християн? Чи, може, історія Німеччини дає взірці ідилічного розвитку нації? Чи, може, в Італії Данте не був вигнанцем, а Торквато Тассо не збожеволів? Чи Росія не закатрупила мільйони людей у лихоманці своїх перманентних експансій? А колоніальна політика Іспанії чи Португалії? А за один рік в Толедо три тисячі процесів проти «єретиків»? А тридцятилітня війна в Європі, вона ж тільки щойно закінчилась, коли почалася наша національно-визвольна під проводом Богдана Хмельницького. Європа лежала в руїнах, собаки вили на попелищах.

Кожній нації є за що посипати собі голову попелом. Тільки не треба тим попелом запорошувати очі наступних поколінь. Ніхто з нас, нині живущих, не може нести відповідальності за давні неспокутувані гріхи. Але кожен з нас зобов'язаний їх не повторити і не примножити.

Коефіцієнт некорисної дії всіх цих закликів – підводитися з колін, прокидатися, читати історію з бромом і т. п. просто вже катастрофічний. Що це, психоз нав'язливих станів, постколоніальний синдром чи просто елементарна неосвіченість?

У нас є прекрасні вчені, фахівці з різних галузей знань, але чомусь прислухаються не до них, їхні поstatі відсутні у головному дзеркалі нації, зате безперестанку мигтять фальшиві зірки шоу-бізнесу або політики всіх мастей і калібрів, які вистрілюють у маси сумнівні гасла й сентенції типу «національна ідея не спрацювала», «так історично склалося», «наш народ не готовий», «друга державна мова» і т. п. Враження таке, що того дзеркала взагалі нема. На його місці нуль. Дірка, заткана павутиною. Навіть не дефект головного дзеркала, а його відсутність.

Чого варті, наприклад, постійні заклинання культури економікою – це вже лейтмотив з вищих ешелонів влади, – мовляв, відродимо економіку, тоді й почнеться духовне відродження. І розквіт культури, й літератури, й мистецтва. Так ніколи не було, це абсолютна неправда, і доказ тому – вся історія світової культури. В епоху Відродження і війни були, й лихоліття, і скульптуру Мікеланджело чернь скидала на брук. Іспанія часів Сервантеса теж була в занепаді. Візьміть «Всемирную историю», видання Каспарі, 1903 р., С-Петербург. Там є розділ, який буквально так і називається: «Экономический упадок и культурное возвышение Испании». Бо економіку розвалюють одні, а культуру створюють інші. Іспанія тих часів була вкрай розорена. Там теж були високі податки, інфляція, емісія, процвітало те, що ми тепер називаємо корупцією. Двір ку-

пався в розкошах, держава загрузала в боргах. Усі ті ганди і кабальєро були як наші депутати. «Поля заростали бур'янами», – цитую. – «Так стала гинути Іспанія». І при цьому був «розквіт духовного життя», «мистецтво і поезія досягли найвищого розвитку», в країні створювалися численні поетичні академії. Сервантес і сучасник його із сусідньої Португалії Камоенс, учасники якихось тодішніх «гарячих точок», один втратив руку, а другий – око, обидва бідували, не мали від урядів ніяких пільг, однаке один написав «Дон Кіхота», а другий – свої «Лузіади», які є по сей день окрасою португальської літератури.

Або та ж Росія, «нищая» і «немытая», у поетів якої була «бледная, в крови, кнутом иссеченная Муза», – а яку поезію дала та Муза, так і не дочекавшись сприятливішого для себе періоду. І Золотий вік у неї був, і Срібний. І саме в найтяжчі періоди історії, під невсипущим оком цензури, в катаклізмах початку століття, то розстріляна, то репресована, то приречена на еміграцію.

Блюзнірство говорити про те, що духовне життя залежить від економіки і добробуту, коли перед очима долі замучених, переслідуваних, репресованих українських письменників. Чомусь в історичне безсмертя увійшли саме вони, а не ті, що процвітали за всіх режимів. Так що все це – злиденство духу, популістські дурниці, той самий дефект головного дзеркала.

Але чому люди їм вірять, чому не завдають собі клопоту подумати, чому знову й знову дають ошукати себе? Я назвала б це – адаптованим розумом. У Ніцше є поняття – розум ув'язнений, поневолений. Стосовно ж української ситуації це скорше розум адаптований. Можливо, це навіть гірше, ніж ув'язнений. Бо ув'язнений ще може якось стрепенутися і вдарити крильми об ґрати, а адаптований вже збляк, призвичаївся, втратив свою енергетику. Мабуть, це вона і є, та «летаргічна млявість», що охоплює всі члени такого народу», як писав Гельвецій.

З тієї ж опери й заклинання, наприклад, про те, що обираючи мера, чи президента, чи депутатів, ти вибираєш свою долю. Що головне – єдність, без уточнення кого і з ким. Що там десь, ген за кордоном, у нас «багатовекторна зовнішня політика». То якби ж і внутрішня мала хоч який переконливий вектор.

Буквально на очах відбувається варваризація суспільства, що особливо небезпечно для націй, які не пройшли ще своїх престижних стадій, які в рецепціях світу ще не мають духовної аури, і раптом одержали доступ до світової культури в її плебейській транскрипції. В рекламах з використанням світових шедеврів, у назвах крамниць і фірм. Рибки Матісса, що плавають. Джоконда, що підморгує. Модільянівська жінка, що ще більше витягує шию. Взуттева фірма називається «Дон Кіхот», магазин сантехніки – «Кармен». Комп'ютерний вірус, і той «Мік еланджело».

Втім, цей останній прийшов із Заходу. Органічна необхідність у культурі атрофується.

Не додає Україні престижу і мова її громадян та політиків.

Про це буде в окремій розвідці, а зараз тільки скажу, що давні греки тих, хто погано говорив по-грецьки, вважали варварами. В цьому сенсі у нас суспільство майже всуціль варварське. Ні справжньої української мови, ні російської. То якої ж другої державної прагнуть так звані «російськомовні»? Чи відомо їм, що їхню «другу державну» в західних наукових виданнях вже офіційно називають суржи́ком? Явище вимагає терміна, і воно його одержало.

Справді, «так історично склалося». Нечуваний тиск русифікації призвів до патологічних мутацій. Отже, потрібна не апологія цих мутацій, а їхня діагностика і лікування. Мова – це також обличчя народу, воно тяжко спотворене.

В такій ситуації, в будь-якій, а в такій особливо, держава повинна мати глибоко продуману гума-

нітарну політику, створювати механізми ефективного впливу, координувати зусилля своїх вчених і митців. Бо за таких деструкцій, у перехідний період, це життєво необхідно – накреслити шляхетні обриси своєї культури.

Натомість людям голови захаращують мотлохом. З преси, радіо, телебачення сиплеться філологічно й морально нешеретована продукція. А якісь прицільно ушляхетнені поодинокі з'яви – це результат чисто індивідуальних зусиль як завжди етично зорієнтованих інтелігентів.

Безперечно, такий телескоп без дефектів всього лиш за вісім років державності створити важко.

Це дуже складна система дзеркал. Але ж, принаймні, можна було б уже мати хоч якийсь проект. А то ще за радянських часів як була поставлена оптика на примітив, так вона і залишилась.

Та ще такий тепер час настав, що кожен може пускати зайчики зі свого балкона. Кожен може дивитися в перевернутий бінокль. Кожен може все розглядати крізь свою призму. Закомплексована феміністка, зиркнувши на себе у своє дамське дзеркальце, може заявити: «Літератури у нас нема».

Якісь архаїчні щелепи можуть пережовувати у пресі нестерпне для слуху слово «жид». Державний діяч колгоспного типу може привселюдно з трибуни ностальгувати за колискою братніх народів.

Ще один контрапункт незалежності: нав'язлива ідея, завезена нам амбітними аутсайдерами західної науки,

– десакралізація. І не кого іншого, а неодмінно Шевченка. Вже в нашій літературі немає більш-менш помітної постаті, яка б не була облита брудом.

Для демократії в цьому її посттоталітарному варіанті характерна втрата шляхетності в почуттях, у критеріях, у полеміці. Ну, невже ж таки найактуальнішим завданням інтелектуалів було ганяти каламутні хвилі навколо Шевченка? Причому діапазон цих борінь

вважаючий. Одні – за десакралізацію, інші – за канонізацію. Головного дзеркала і тут нема.

Ще наші класики не повернуті Україні в нормальній цивілізованій оптиці, ще текстологічно не відновлені їхні твори, покалічені то царською, то радянською цензурою, ще ми їх не звільнили від полуди фальсифікацій, – а вже взялися руйнувати. Особливо драгує декого, що Шевченко в очах українців пророк.

А поляки у своєму головному дзеркалі бачать Кругте wieszczow і два надгробки: Міцкевич і Словацький. Wieszcz, між іншим, це по-польськи пророк. І не просто пророк, а великий поет-пророк.

Колись партійні ідеологи розбивали вітраж Шевченка. Тепер теж шваброю дістають.

Не уявляю, щоб інші народи припустились чогось подібного.

Згадайте, як експонують свою літературу грузини. Ті ж давні греки забороняли рабам співати на слова своїх поетів. Брюс Лі, американський актор китайського походження, в жодній зі своїх ролей не допускав приниження китайської культури.

А тут як не порнографічний шабаш, то етнографічні гопакедії.

Це вже навіть не викривлена система дзеркал, це – зловісна кімната сміху. Є там і «хохли», і запродавці, і мазепинці, і націоналісти.

У своєму імперському дзеркалі Росія показувала Україну як Малоросію. Вона й досі показує там різні пики.

Але не треба гатити по ньому кулаком, розбите дзеркало – це погана прикмета. Треба просто поставити своє, і воно подасть Україну зовсім в іншому світлі. Буде у неї завтра ж аура чи не буде, але, принаймні, тьма тараканська розсіється.

Після віків такого «возз'єднання» довго ще нам доведеться вдаватися до сумних зіставлень. Але все це проблеми минулих аспірацій.

А сьогодні, зверніть увагу: Ростропович, приїхавши в Росію з симфонічним оркестром, каже: «Ми будемо грати російську музику, щоб показати, який великий російський народ».

І поки тут наші пігмеї намагаються повалити наших велетнів, Росія, мов та цариця з пушкінської казки, все заглядає у дзеркальце, все його питає: «Я ль на світє всех милее, всех румяней й белее?» У нас поремонтувати центральну вулицю столиці, і то скільки було нарікань, – «зарплатні не дають», а Хрещатик вимощують.

А Росія реставрує свій Петергоф, відновлює бурштинову кімнату. Правда, при цьому вона торохтить кістками убієнної царської сім'ї і бомбить Грозний, що їй аури не додає.

Ми навіть 800-ліття Чорнобиля не зуміли відзначити. Ювілей мертвого міста – де ще таке у світі є? Міста славного, старовинного, атомний попіл якого мав би стукати в наше серце, – не відзначили і забули.

А в Нижньому Новгороді, наприклад, збираються святкувати «1000-летие русской ложки». Хоч тоді там не тільки російської ложки, а й самих росіян ще не було, була мордва і булгари. Нація любить себе, доточує там, де куцо. Поки українці думають, що Анна Ярославна, королева Франції, – київська княжна, то десь у Ярославлі, у глибині Росії, реставрують якийсь будинок під готель «Анна Франс», відкривають пам'ятник Ярославу Мудрому, і президент Росії називає його «первым русским князем-реформатором». А українська делегація за його спиною тільки знічено усміхається.

В часи чергової смуги монах Філофей сидів у якомусь псковському монастирі і шив Москві на виріст теорію «третього Риму». І хоч він себе називав: «невежа в премудрости», але добре тямив, що робить. Замість того, щоб писати, що Москва у мокві сидить, і московити великими гідностями не позначені, він ставив Москві її державницьку оптику. І вона таки добре її по-

більшувала ось уже стільки століть. Потім митрополит Макарій писав не яку, а «царственну книгу». І виникала генеалогічна легенда про походження московської царської династії від «Августа-кесаря», звичайно ж, з пересадкою в Києві, у князя Володимира.

І хоч би як пручалася реальна історія, а російські історики – як ілюзіоністи, вони виймуть те, що ніколи там не лежало. І це буде «московська схема світової історії», як писав професор Оглоблін. І поламати цю схему дуже важко. А місця для України в цій схемі нема.

А де наша універсально-державницька теорія? Я не закликаю до троглодитсько-шовіністичних ідеологем, але ж потрібна концептуалізація підвалин, на яких має стояти держава.

Наріжним каменем таких підвалин у цивілізованих народів завжди була Книга, Культура. Рим переміг Грецію мілітарно, але вона його підкорила культурою, продовживши себе в античному інваріанті і подарувавши йому історичне безсмертя. В епоху Відродження навіть данину з переможених брали книгами.

Ось тут, може, і є печальна розгадка, чому Гердер писав: «Слов'янські народи займають на землі більше місця, ніж в історії». Це не так. Історія була, історія гідна великих народів. Але вона не віддзеркалена у всевітньо відомих анналах. На те склалось багато причин, серед них і візантійська відрубність культури серед латиномовних культур. Але також очевидно й те, що шаблями наші предки володіли краще, ніж пером. Бо якщо Данія має в початках своєї історії такого Саксона Граматика, що написав «Діяння данців», то відтак є і данці, і їхні діяння, духовно не привласнені ніким. Історик Йордан описав діяння готів. Готів немає, а діяння є.

В початках сотворіння світу було Слово.

В початках сотворіння нації теж повинне бути Слово. Але якщо вже так сталося, якщо предки не виявили таких комунікативних інтенцій і не залишили свого

потужного дзеркала, то, принаймні, треба поглянути в чуже неупереджено.

Французький історик Шерер, наприклад, писав про українців так: «Ми побачимо батьків, що передали своїм синам почуття гордості бути незалежними й залишали їм у спадок саму тільки шаблю з девізом: «Перемогти або загинути!» Цілком інший образ нації. Де ж тут стояння на колінах, де хронічний сон, де три гетьмани з двох українців? Це, повторюю, так бачив українців француз.

Але він же й писав: «Ці чесноти, що викликають захват, коли йдеться про греків чи римлян, можливо, вважатимуться варварськими у розповідях про козаків». Так і сталося. Чому? Знову ж таки, питання оптики і того головного дзеркала, яке чомусь не фокусує правди.

Взагалі ж у дзеркалі світових опіній «національні фізіогномії», як назвав їх Кант, відбиті більш чи менш об'єктивно, в сумі своїх антропологічних характеристик і на підставі домінуючих дефініцій духовноісторичного порядку.

Кант у своїй «Антропології з прагматичної точки зору» зробив побіжну характеристику різних народів. У іспанців він констатує «національну гордість» і свідомість власної гідності, у німців – «темперамент холодної розсудливості і витримки». Французи, на його думку, відзначаються чемністю і вишуканим смаком до спілкування, а італійці – художнім смаком. Про вірменів пише з великою симпатією як про народ розумний і працелюбний. Сучасні греки здаються йому підупалими порівняно з їхніми великими предками, але ще здатними до відродження. Що ж до Росії, то він сказав про неї досить ухильно – «Росія іще не те, що потрібно для певного поняття про природні задатки, готові до розвитку». Англійців і французів Кант становчо називає двома «найцивілізованішими народами на землі» і, крім природних властивостей, відзначає їхній «розвиток за допомо-

гою мови». Англійській мові він уже тоді передрікав роль найбільш комунікативної ділової мови. Неважко помітити, що історія з часів Канта не раз підтверджувала слухність його спостережень. Українці, зрозуміло, в цих кантівських викладках не присутні. Україна була у складі іншої держави, і як складова, попри всю її національну самобутність, самостійно для світу не існувала. Лише в окремі періоди до неї пробуджувався інтерес. В період козацьких воєн, скажімо, коли вона з'явилася як новий формотворчий елемент історії. Згодом привернула до себе увагу німецьких романтиків, коли вони відкрили для себе поетику цієї слов'янської стихії. А також у період визвольних змагань за свою державу в 20-ті роки. Та ось тепер, коли вона може постати на повен зріст.

Тож чи не час навести такий кантівський об'єкт на цю націю, – невже там відіб'ється та її фізіогномія, яку так гірко змалював колись Пантелеймон Куліш, – фізіогномія народу «без пуття, без чести, без поваги»?

Тоді все правильно, тоді й Меріме мав рацію, коли писав, що Богдан Хмельницький – великий полководець, але не став всесвітньо відомим ще й через те, що належав до темного народу.

Якщо ж це не так, то годі вже добивати цей народ. Ось він і настав, цей найвищий час, повернути йому його історію, його мову, його культуру.

Адже все це віками нищила імперія як визначальні чинники його національної ідентичності.

Натомість сталося непростення – вже не імперія, не ворог, а у своїй же незалежній державі знайшлися сили, різнозаряджені та водночас спрямовані на демонтаж України.

Сказав Монтеск'є – спочатку треба бути поганим громадянином, щоб потім стати хорошим рабом. У нас надто багато поганих громадян. Важко збудувати державу, в якій навіть деякі члени парламенту не

хочуть приймати присягу на вірність їй, у передбаченні солодкої перспективи бути знову рабами.

Такі речі треба припиняти відразу, таких депутатів треба позбавляти мандата. Ану ж у Франції, Англії чи у США – щось подібне дозволили б собі члени парламенту? Головне дзеркало їх спопелило б. У нас же панує млява толерантність, яка видається за демократію. Україну більше знають у світі через її спортсменів і корупціонерів, ніж через те, що є її суттю. Держава – це система, яка зберігає себе. І якщо ми держава, а отже, система, то чому ж ми дозволяємо її розвалювати? Кінець ХХ століття, початок тисячоліття, – нації, що й досі ще не збулися, нації слабкі й не стабільні, перспективи не мають. Нині в дію входять зовсім інші механізми. Вони жорстокі. Слабкі народи будуть перемелені в цьому млині. Наші проблеми нікого не цікавлять, і не треба думати, що вони у нас такі унікальні. Ми найкращі, нам найгірше, – в історії цей принцип не годиться. Перуанський письменник Маріо Варгас Льяоса писав ще багато років тому, що може статися так, що «найтяжчу боротьбу ми, латиноамериканці, будемо вести самі з собою. Нас обтяжують століття панування нетерпимості, абсолютних істин і деспотичних урядів, і скинути цей тягар буде нелегко.» Наче про нас.

То, може, ставити питання про гуманітарну ауру України ще не слід, може, це передчасно і навіть по-своєму некоректно? Україна ще перебуває в іншій системі координат. Думаю, що слід.

Треба робити все, що може прискорити процес її опритомнення, її повноцінного входження у світове співтовариство. Навіть якщо для цього потрібна шокова терапія.

Карамзін відкрив Росію, як Колумб Америку, – сказав Пушкін.

Додамо: відкрив великою мірою за рахунок української історії.

Америку Колумб відкрив, шукаючи Індію. Доля аборигенів відома.

Ми ж Україну відкриваємо в Україні, і це нікому не загрожує ні втратою територій, ні духовних цінностей.

Це лише вимагає перегляду звичної схеми. Перестановки некоректно поставлених дзеркал.

Українці – це нація, що її віками витісняли з життя шляхом фізичного знищення, духовної експропріації, генетичних мутацій, цілеспрямованого перемішування народів на її території, внаслідок чого відбулася амнезія історичної пам'яті і якісні втрати самого національного генотипу.

Образ її спотворювався віками, їй приписувалася мало не генетична тупість, не відмовлялося в мужності, але інкримінувався то націоналізм, то антисемітизм.

Велике диво, що ця нація на сьогодні ще є, вона давно вже могла б знівелюватися й зникнути.

Фактично це раритетна нація, самотня на власній землі у своєму великому соціумі, а ще самотніша в універсумі людства. Фантом Європи, що лише під кінець століття почав набувати для світу реальних рис. Вона чекає своїх філософів, істориків, соціологів, генетиків, письменників, митців. Неврастеніків просять не турбуватися.

І тут я повинна перейти, згідно з Йоаникієм Ґалатовським, до конклюденту, тобто до заключної частини.

То звідки ж він, цей дефект головного дзеркала?

Згадайте чарівну казку Андерсена «Снігова королева». Там все починається з того, що один дуже лютий чорт зробив дуже дивне дзеркало. «Це дзеркало, – цитую, – мало незвичайну властивість: все добре і прекрасне зменшувалося в ньому до неможливого, а все негідне й погане виступало чіткіше і здавалося ще гіршим».

Оце він і є – дефект нашого головного дзеркала. Його зробив чорт. А учні й послідовники чорта, – цитую далі, – «всюди бігали з тим дзеркалом і, нарешті, не залиши-

лося жодної країни, жодної людини, які б не відбилися у тому дзеркалі спотвореними». Тоді поплічники чорта полетіли в небо, ще й там хотіли порозважатися. Але дзеркало відбивало такі страхіття, робило такі гримаси, що аж випало з їхніх рук, брязнуло об землю й розбилося на мільйони скалок. «І ці скалки наробили ще більше лиха, ніж саме дзеркало».

Вони літали скрізь по світу, і якщо потрапляли комусь в око, то «людина з такою скалкою в очах бачила все навиворіт або тільки саме погане, бо кожна скалочка мала ту ж силу, що й ціле дзеркало. Декотрим людям скалочка потрапляла в серце... і серце перетворювалося на маленьку крижину». «А по світу літало ще багато таких скалочок»...

Не буду розшифровувати, що то за чорт і хто його поплічники. Sapienti sat. Скажу тільки, що ті скалочки літають по світу й досі, і люди з такими скалочками в очах бачать зовсім не ту Україну.

Але все це реверберації старих імперських дзеркал з облізлого вже амальгамою.

На щастя, дедалі більше людей не хочуть, щоб такі скалочки потрапляли їм в очі і в серце.

Отож історія триває. І якщо ми вчора не випили броду, читаючи її, то сьогодні й завтра будемо здатні її творити.

Тільки не треба чекати, щоб хтось вам зробив ваше власне індивідуальне дзеркало і вмонтував його в систему суспільних дзеркал. Кожен має зробити це сам.

Демократія тим і добра, що при демократії не держава руйнує людину, а людина будує державу. І саму себе, і своє гідне життя, і гуманітарну ауру своєї нації.

Ось у чому «Ключ розуміння», як сказав би Йоанікій Ґалатовський.

УДК 327.88 (470+571)

Ткаченко Василь Миколайович**«РОСІЯ: ІДЕНТИЧНІСТЬ АГРЕСОРА»***Глава з монографії***«ПУТІНІЗМ»:
ШОВІНІЗМ ПОСТРАДЯНСЬКОГО РЕВАНШУ**

И сюда нас, думаю,
Завела не стратегия даже,
Но жажда братства:
Лучше в чужие встрявать дела,
Когда в своих нам не разобьются.
Иосиф Бродский

16 червня 2014 року в Центрі Вільсона (США) відбулася конференція «Взаємна безпека під питанням? Росія, Захід і архітектура європейської безпеки». У виступі на ній З. Бжезінський охарактеризував українську кризу як «симптом серйознішої проблеми: прояв політики, упакованої всередині більш масштабної філософської концепції» сучасної путінської Росії. На його думку, «розв'язати цю проблему буде вкрай важко», тому що «багато залежить ще й від того, чи стане Україна симптомом успіху або краху путінського світогляду. Інакше кажучи, ставки високі» [1]. Агресію Росії щодо України З. Бжезінський розглядає як «пробний ка- мінь», на якому буде засвідчений «успіх або крах путінського режиму».

Виступ В. Бжезінського продовжив ширший дискурс, що розгорнувся у світі, насамперед у Росії, навколо проблеми ідентичності сучасного путінського режиму, еволюції цієї ідентичності агресора. Зокрема, Бжезінський апелював до статті І. Зевельова, цен-

тральна думка якої полягає в тому, що до весни 2014 року російські дискусії про національну ідентичність, у т. ч. «русский мир», мали більш абстрактний характер, «мало стикалися з порядком денним у галузі зовнішньої політики і безпеки. Революція в Україні перевела ці питання в розряд найважливіших для виживання нації і держави» [2].

Справді, за останні 20 років у Росії напрацьовано широке коло ідей щодо її пострадянської ідентичності. Принципове нововведення поточного моменту полягало у виборі з цього кола необхідних ідей для легітимації путінського режиму, зміцнення сили і впливу російської держави.

Насамперед, на думку І. Зевельова, йдеться про такі дві концепції: «Перша – ідея про те, що Росія має бути потужною, самостійною величною державою, оплотом всіх консервативних сил, що борються проти революцій, хаосу і ліберальних ідей, насаджуваних США і Європою. Друга – уявлення про існування великого російського світу і російської цивілізації, відмінної від західної, що виходить за державні кордони власне Росії. Обидві концепції не дуже добре поєднувалися з домінуючими дискурсами на Заході і сприймалися там як своєрідна інтелектуальна архаїка», що не має жодного прямого стосунку до системи сучасних міжнародних відносин і європейської безпеки. Це призвело до недооцінювання на Заході згаданих теоретичних побудов. Наслідком цього стало те, що анексія Росією Криму в березні 2014 року виявилася повною «несподіванкою для більшості зарубіжних лідерів і аналітиків, не занурених у внутрішній російський дискурс, що розвивався все більш ізольовано від глобальних тенденцій». За твердженням І. Зевельова, аналітики мають усвідомити, що рішення, ухвалені в Москві в лютому-березні 2014 року, не просто продиктовані прагненням Росії приростити територію за рахунок Криму, а впливали із особливого світогляду і важливих для російського менталітету концепцій.

Йдеться насамперед про концепції «поділеного народу», захисту співвітчизників за кордоном, «руського мира» і «великої російської цивілізації» [3].

До цієї думки схиляється і З. Бжезінський: «Те, що ми зараз спостерігаємо в Україні, це, на мій погляд, не просто симптом дуже серйозної проблеми – поступового і стійкого піднесення російського квазі-містичного шовінізму, який триває вже протягом шести або семи років. Головну роль у цьому зіграв Путін, і зміст цієї нової концепції повністю визначає відносини Росії зі світом загалом і з Заходом зокрема» [4]. Збройні дії проти України надали дискурсу навколо ідентичності Росії як агресора особливої актуальності.

1. СОЦІАЛЬНІ ВИТОКИ «ПУТІНІЗМУ»

Анексія Криму була «повною несподіванкою» для більшості зарубіжних лідерів і аналітиків, не занурених у внутрішній російський дискурс. Поворотним моментом тих подій стало 1 березня 2014 року, коли В. Путін вніс до Ради Федерації звернення з проханням дозволити використання російських збройних сил на території України. Формальність з його боку було додержано, оскільки, згідно з Конституцією, тільки верхня палата російського парламенту може дати президенту право на використання військ в іншій країні. Як і слід було очікувати, Рада Федерації не забарилася відреагувати – менш ніж через годину після внесення звернення зібралася на екстрене засідання, де прохання В. Путіна було задоволено одноголосно. Уперше за 69 років повоєнної історії Європи Росія здійснила силове захоплення території – анексію Криму. Але це сталося дещо пізніше.

А ввечері 2 березня 2014 року за московським часом відбулася тривала телефонна розмова В. Путіна з канцлером ФРН А. Меркель, у якій вона намагалася врегулювати українську кризу за участю місії ОБСЄ. Під час цієї розмови сталося щось надзвичайне: відразу

після неї А. Меркель перетелефонувала президенту США Б. Обамі, заявивши, що російський президент втратив «зв'язок з реальністю». Більш точніше слова німецького канцлера звучали так: «...не впевнена, чи зберігає пан Путін зв'язок з реальністю», оскільки він перебуває «в іншому світі». Ці слова навела газета

«The New York Times» на сайті з посиланням на свої джерела інформації [5].

У зв'язку з цією подією газета висловила заклопотаність можливою окупацією Криму з боку Росії. За стурбованістю Ангели Меркель вгадувалося кардинальне запитання: «Чи може Обама бути досить жорстким, щоб здолати колишнього полковника КДБ у Кремлі?». У цьому контексті З. Бжезінський характеризує Б. Обаму «дуже чітким у своїх реакціях і досить сильним в оцінках російської агресивності щодо України. Але у нього є союз [ЄС], є альянс [НАТО], у який входить 25 або більше держав, деякі з них є дуже стриманими. Вони всі дуже раді мати захист Америки і НАТО. Але не всі з них готові нести свій тягар, щоб стояти разом із США. Це займе деякий час, щоб мобілізуватися всім країнам, але вже зараз канцлер Меркель, дуже сильна фігура у світовій політиці, підтримує сильні реакції. Президент Франції Оланд починає реагувати так само. Прем'єр Британії Кемерон глибоко стурбований подіями, і багато лідерів інших країн» [6].

Реакція Обами на дзвінок Меркель була екстреною. Обмінявшись думками зі своїми союзниками, він послав держсекретаря Дж. Керрі до Києва, а також схвалив низку дипломатичних і економічних санкцій – «затятих» заходів проти Росії. Далі він обговорив з керівництвом Великої Британії та Польщі ймовірні плани Росії щодо військової операції проти України. Тут же Обама засудив рішення Путіна, назвавши його порушником міжнародних зобов'язань. У свою чергу держсекретар США Дж. Керрі в телеінтерв'ю заявив, що Росія поводить себе як країна XIX ст., здійснюючи «неймовірний акт агресії», і пригрозив Москві запро-

вадженням санкцій і економічною ізоляцією. І лише трохи згодом, у ніч на понеділок (3 березня), на сайті Білого Дому було опубліковано повідомлення про те, що всі країни «Великої сімки» – США, Канада, Франція, Велика Британія, Німеччина, Італія і Японія – прийняли рішення призупинити свою участь у підготовці саміту G8, який мав відбутися в Сочі на початку червня. Ці країни пригрозили економічними санкціями проти Росії, а США наполягли на негайному допуску спостерігачів ОБСЄ в зону конфлікту [7].

Надалі провідну роль у справі мобілізації європейських союзників на посилення санкцій проти режиму Путіна відіграла А. Меркель. Їй довелося неодноразово звертатися до Путіна, даючи зрозуміти, що Європа не збирається займати вичікувальну позицію, на яку він розраховував. Другою її аудиторією були ділові кола ФРН і ті 6200 німецьких компаній, завдяки яким Німеччина стала одним із основних торговельних партнерів Росії. Третьою групою, з якою їй довелося вести нелегкі дискусії, були країни-партнери з ЄС, особливо Велика Британія, Франція та Італія, де діють досить сильні проросійські лобісти. Її головна думка в переговорах з європейськими союзниками зводилася до того, що жодна країна в XXI ст. не може думати лише про свої інтереси, а бізнесмени повинні бути готовими принести в жертву власні інтереси, якщо мова піде про посилення санкцій проти Росії. У результаті все більше європейських компаній схвалило ідею, що європейська безпека має бути понад усе, включаючи комерційний прибуток.

Про конструктивність позиції Меркель засвідчили й подальші події, що оголили реальну загрозу з боку Росії. Так, трагедія з малайзійським авіалайнером і концентрація російських військ біля кордонів України разом із наростанням потоку військового обладнання з російської території на схід України змусили погодитися з нею тих, хто спочатку виступав проти посилення санкцій. Адже не секрет, що Лондону зовсім

не хотілося припиняти грошовий потік від російських олігархів до британських банків. Париж теж не хотів відмовлятися від продажу Росії своїх «Містралів». Та коли ділові кола Німеччини погодилися піти на жертви, іншим нічого вже не залишалося, як наслідувати їхній приклад. У цей момент небажання Путіна змінювати стратегію щодо України позбавило його останнього шансу уникнути загострення конфронтації Сходу і Заходу, зберігши при цьому своє обличчя. У результаті він отримав нові – скоординованіші і більш жорсткі – санкції ЄС і США [8].

Усі ці необхідні й екстрені заходи з боку Заходу щодо приборкання агресора справляють неоднозначне враження. Мабуть І. Зевельов у чомусь мав рацію, коли стверджував, що для багатьох лідерів і аналітиків анексія Росією Криму виявилася цілковитою несподіванкою. А причина того – дещо легковажне ставлення Заходу до тих процесів, з яких цілеспрямовано формували суспільно-політичний тренд Росії. Все це посилює необхідність глибокого і всебічного розгляду питання про ідентичність агресора, взаємозв'язок об'єктивних і суб'єктивних причин виникнення вогнища напруженості в регіоні Центральної та Східної Європи.

Було б необачно відразу апелювати до світоглядних переваг і пристрастей персони президента Росії, навіть якщо погодитися з тезою Бжезінського про те, що «розуміння доктринальної основи світогляду Путіна – це важлива відправна точка для розгляду українського питання» [9]. Адже Путін з'явився на вершині владної піраміди Росії не відразу і не раптом. Та й на третій термін його обрала більшість громадян Росії вже в першому турі голосування.

У набутті Росією своєї ідентичності в сучасному світі важливо мати на увазі, що самовизначення народу не є одномоментним актом. Тим більше, коли політичне керівництво цього народу претендує на побудову не просто держави, а державицивілізації, де ди-

наміка суспільного прогресу, за твердженням А. Тойнбі, визначається моделлю: «виклик – відповідь». Виклик стає стимулом для адаптації суспільства до нових умов і його модернізації. Таким викликом можуть послужити різка зміна навколишнього середовища, загроза несподіваного нападу зовнішнього ворога або несприятливого соціального статусу тощо. Найчастіше буває комбінація декількох чинників, що вимагають переходу на вищу стадію суспільної самоорганізації.

Розвиток цивілізації триває доти, доки вона спроможна дати адекватну відповідь на нові виклики. Успіх суспільних перетворень залежить і від здатності творчої меншості знаходити консенсус з широкими верствами населення. У разі втрати здатності до взаємодії верхів і низів ця творча авторитетна меншість деградує до рівня панівної, що спирається на насильство. Унаслідок цього в суспільстві накопичуються різні аномальні явища, потім настає надлом цивілізації, а за нею приходить і загибель. Втім, локальна цивілізація може уникнути загибелі завдяки просуванню у розвинутий простір світової цивілізації [10].

Історичний досвід XX ст. засвідчує, що єдиною успішною цивілізацією поки що є європейська, яка вчасно знайшла спосіб реагування на світові та внутрішні виклики завдяки впорядкуванню себе на основі закону, приватної власності та визнання прав особистості. Неєвропейські суспільства (Індія, Японія, Туреччина, Південна Корея) змогли знайти нове дихання через вестернізацію суспільного і державного устрою. Індія та Японія обрали західні стандарти під тиском ззовні (у першому випадку роль «трансформатора» відіграла британська колонізація; у другому – американська окупаційна адміністрація і генерал Маккартур). Індія і Японія зуміли знайти баланс між західними нормами і своєю національною культурною особливістю. На відміну від них, Туреччина і Південна Корея відмовилися відтворювати традиційну національну модель, яка вела їх до деградації, і стали

запозичувати європейські принципи організації влади, гарантуючи для себе місце серед впливових світових гравців. Водночас, як зауважила провідний науковий співробітник Центру Карнегі (Москва) Л. Шевцова, «решта великих цивілізацій (ісламська, китайська, російська) поки що не переконують, що вони знайшли свій спосіб існування як повноцінних і успішних світових суб'єктів. Нинішній економічний злет Китаю може бути лише сплеском на шляху спаду китайської централізованої держави, що насилу стримує суспільне пробудження [11].

Упродовж XX ст. Росію доля не милувала – їй двічі доводилося самовизначатися заново. До жовтня 1917 року Російську імперію еліта і населення сприймали великою державою з монархічним правлінням, оплотом слов'янства. Вважалося, що вона успадкувала від Візантії почесну і відповідальну роль твердині православ'я, покликаної об'єднати на широкому євразійському просторі народи різних вірувань і традицій. І хоча внаслідок Жовтневого перевороту 1917 р. цей світ зазнав краху, Радянський Союз, що виник на його руїнах, продовжував позиціонувати себе з таких самих месіанських позицій – як першу у світі соціалістичну державу, авангард світової пролетарської революції. Після Другої світової війни, досягнувши ядерного паритету зі Сполученими Штатами Америки, СРСР самовизначився у своєму рейтингу як одна з двох наддержав, що вершили долю світу.

Дореволюційне (1917) російське суспільство, за всіх його особливостей, не протиставляло себе принципово іншому світу, а радянське позиціонувало себе як історичну альтернативу капіталістичному ладу. Однак з альтернативою не заладилося, а невблаганна «іронія історії» вкотре внесла свої корективи – ініційована С. Горбачовим перебудова була спробою знову інтегрувати країну у світові структури. Передбачалося, що трансформація радянського суспільства піде еволюційним і якнайменш болісним шляхом зміни су-

спільних орієнтирів. Однак «шокова терапія» часів Б. Єльцина вирвала Росію з одного суспільного укладу і жбурнула в інший. Глибока системна криза втягнула країну в стан невизначеності, близький до хаосу.

Унаслідок падіння СРСР в Росії відбулися: оновлення персоналістської влади у вигляді інституту президентства, що стоїть над суспільством і не підконтрольний йому; злиття влади і приватної власності; увиразнення прагнення політичного класу до збереження і придбання «сфер інтересів» – імперськості (нехай навіть імітаційної). Тому «навіть чимало російських лібералів продовжують вірити, що Росія може існувати тільки як центр власної галактики. Словом, на початку 90-х років Росія опинилася в глухому куті: не зумівши відмовитися від “тріади”, вона зависла в історичному просторі» [12]. Та й не тільки зависла, а всім вантажем своїх проблем нависла над Україною.

Росія продовжувала перебувати перед гострою необхідністю заново самовизначитися в історичному часі і геополітичному просторі. Еліта країни мала чітко відповісти і собі, і світові, чого вона хоче для себе і для інших. Об'єктивно суспільство зіткнулося з дилемами: авторитаризм чи демократія; цивільне чи корпоративне суспільство; федералізм чи розпад на кілька самостійних держав; ринок чи державний патерналізм; постіндустріалізм чи сировинний анклав світової економіки; партнерство чи протистояння на міжнародній арені тощо. Від цього самовизначення в загальносвітovому контексті вимальовувалася й альтернатива: або становлення стійкого і справедливого світопорядку, або втягування в нову холодну війну з наростанням ядерної загрози в усьому світі. Кожна з цих можливостей могла бути реалізована майже з однаковою ймовірністю. І залежало це не тільки від вибору Росії, а й від позиції світових держав.

У таких пошуках і минуло десятиліття Росії після розпаду СРСР, упродовж якого вибір на користь демократії остаточно так і не був сформований. Атрибути

демократії – загальні вибори, поділ влади, багато-партійність, комплекс громадянських прав і місцеве самоврядування – все це було багато в чому задекоровано, проімітовано і «знеструмлено» режимом єльцинського самовладдя. Радикальний злам радянських форм управління не був адекватно компенсований розвитком нових демократичних установ. Слабкість громадянського суспільства і невисокий рівень масової політичної культури спричинили узурпацію влади купкою олігархів та їхніх політичних ставлеників. Притьмом зубожівши, широкі верстви населення почали пов'язувати свої надії на соціальну захищеність і приборкання кримінального свавілля з появою «сильної руки».

Підірвана перебудовою традиція самовладдя знайшла нове підґрунтя для відродження: у Росії восторжествував режим єдиновладдя. Де-хто намагається віднести відродження «російської матриці» на рахунок «темного народу». У цьому контексті Б. Єльцин постає вже не як лідер-революціонер, а як «лідер реставрації», який очолив повернення Росії до персоналістської влади (цього разу – «призначеної монархії»), що легітимізує себе керованими виборами. Інші дослідники вважають, що в усьому винні «демократи», які, прийшовши до влади, ретельно і послідовно затоптували всі паростки демократії, а тому було б помилкою всю відповідальність за нездатність вийти з минулого покласти тільки на Єльцина. Російська еліта, передусім ті, хто позиціонував себе демократами й лібералами, сама відмовилася від трансформації, зробивши ставку на вождя як рушійну силу розвитку.

У практичному житті все це вилилося в ряд знакових подій: 1993 р. – прийняття нової Конституції, що обґрунтовує надпрезидентство; 1996 р. – маніпуляції з виборами Б. Єльцина і формування моделі «керованих виборів», 1999 р. – призначення В. Путіна як наступника і гаранта статус-кво. Усе це – віхи відродження російського єдиновладдя. «Іронія історії» проявила себе в

тому, що адаптація єдиновладдя сталася в контексті глобалізації – через імітацію західних інститутів та особисту інтеграцію російської еліти в життєвий уклад Заходу. Сталося так, як писав А. Тойнбі: система, яка віджила своє, тримається за допомогою найперевішної натепер західної цивілізації. Роль Заходу в цьому процесі далеко не бездоганна: «західне суспільство спочатку не зрозуміло ельцинської траєкторії, а коли усвідомило, що Росія повернулася “до себе самої”, вирішило, що єдиновладдя – це її доля» [11].

І парламентські вибори в Росії 1999 р., і президентські вибори 2000 р. були не взірцями демократії, а механізмом легальної передачі влади від Б. Єльцина до В. Путіна. Водночас, як зазначив І. Шахназаров, «вибори показали, що населення, яке втомилося від тягот життя, відчуття перманентної небезпеки і відсутності перспективи, готове довіритися новому харизматичному лідерові і побачити в ньому рятівника Вітчизни майже з такою ж безоглядністю, з якою в 1991 р. довірило долю країни Б. Єльцину» [15].

У країні запанувала думка, що витягнути Росію з кризи здатна лише сильна влада. Вибиті зі звичної життєвої колії люди тішили себе надією, що це буде не сильна авторитарна влада, а сильна демократична влада.

Опорою демократії завжди слугувало громадянське суспільство, яке на той час у Росії було все ще слабким і не здатним стати противагою, стримуючи корисливі інтереси конкуруючих олігархічних груп. Корупція, яка охопила державний апарат, створила тепличне середовище для державно-бюрократичного корпоративізму політичних кланів, «тіньовиків» і чиновників, пов'язаних з мафіозними групами.

Постала пряма загроза, що деградація країни набере незворотного характеру. За таких обставин дедалі нагальнішим завданням ставало збереження державної цілісності Росії. Проголошений свого часу Єльциним необмежений суверенітет суб'єктів Федерації

породив відцентрові тенденції. Деякі республіки обмежили податкові платежі до федерального бюджету, відмовилися провадити набір в армію. Економічно розвинуті області стали вимагати урівняння їхнього правового статусу з національними республіками. Чечня загрожувала перетворитися на оплот міжнародної терористичної діяльності ісламських фундаменталістів. З'явилося розуміння того, що чеченська проблема не може бути розв'язана тільки мілітарними засобами. Відчутно стала зростати небезпека поширення російського шовіністичного чаду і войовничого націоналізму околиць.

У цій ситуації взятий В. Путіним курс на рішуче придушення терористів викликав в російській громадській свідомості ефект національного єднання перед загрозою існуванню Російської Федерації. Ідея, що «військова сила є єдиним аргументом Центру в конфлікті з Грозним, а армія – гарантом не тільки безпеки, а й цілісності російської держави, була сприйнята суспільством. Природним наслідком такого визнання стало мовчазне забуття демократичного принципу, що виключає застосування збройних сил для вирішення внутрішніх конфліктів» [16]. Його сприйняли в країні без особливого спротиву.

Можна припустити, що іншого механізму розв'язання політичних проблем Росії на той час не існувало. У країні так і не сформувалася багатопартійна система, що забезпечує дотримання конкурентними групами «правил гри» в межах моделі представницької демократії. Політичні партії швидше діяли як виборчі блоки, створювані під популярних лідерів. Ці штучні утворення відразу розпадалися, коли їхні боси сходили з політичної арени. Були й позитивні зрушення. У тогочасних дискусіях все-таки викристалізувалося кілька концепцій політичного майбутнього Росії: 1) автократія олігархів з дотриманням демократичного декору; 2) поєднання демократичних інститутів із сильною державністю; 3) відновлення

авторитарної системи за радянським або дореволюційним зразком.

За тих умов Г. Шахназаров оптимальним варіантом політичного самовизначення Росії вважав «сильну демократію», де виконавча влада перебуватиме «під контролем парламенту та організацій громадянського суспільства». Однак то був всього лише ідеальний варіант добрих побажань. А реально найімовірнішим трендом суспільно-політичного розвитку Росії було названо помірну авторитарну владу, «яка застосовує за необхідності жорсткі заходи для забезпечення цілісності держави, мобілізації ресурсів суспільства в ім'я подолання кризи і збереження державного статусу Росії». До такого розвитку подій було готове суспільство, гранично втомлене від життєвих труднощів, криміналу, плутанини і безволля влади. На його користь діяли гостра потреба в консолідації політичної еліти і певний утиск національних інтересів на міжнародній арені – реальний і надуманий. Розкриваючи «віяло можливостей» подальшої еволюції політичного режиму Росії, Г. Шахназаров акцентував увагу на тому, що «помірна авторитарна влада, як відомо, здатна еволюціонувати у бік демократії, але може стати і мостом до жорсткого авторитаризму. Куди піде справа – багато в чому залежить від нового президента і його оточення». Вирішальну роль могло відіграти те, що взаємодія чинників суспільного розвитку Росії об'єктивно відкривала можливість

«використання авторитарних методів владарювання, бонапартистської політики маневрування та гри на протиріччях» [17]. Добрі побажання так і залишилися завданням на майбутнє. А практично всі найімовірніші прогнози і побоювання здійснилися – в країні було встановлено режим жорсткого авторитаризму на чолі з В. Путіним. Перехід авторитаризму в стадію зовнішньополітичної агресії був питанням часу.

2. ІДЕЙНОПОЛІТИЧНА ОКРОШКА ДЛЯ ЧИНОВНИКА «З ОРГАНІВ»

Виступаючи 8 грудня 2009 року на конференції «Російські альтернативи», директор Аналітичного центру Юрія Левади («Левада-Центр») Л. Гудков звернув увагу на те, що «путінізм» – явище все ще не описане толком в політичній літературі, а тому й визнав за необхідне проаналізувати його сутнісну природу. Десять років Путіна при владі надавали значний матеріал для аналізу. Насамперед привернуло увагу таке визначення Л. Гудкова:

«Нинішня криза з усією очевидністю показала, що сформована в 2000-ні роки в Росії політична система не просто консервативна, вона стримує або навіть пригнічує розвиток інших підсистем суспільства (в т. ч. економіку, науку, освіту, громадянське суспільство, публічну сферу життя). Путінський режим, почавши з підпорядкування собі медіа, а потім судової системи і парламенту, паралізував процеси диференціації інституційної системи, відокремлення “суспільства від держави”, ініційовані реформами 1990-х років. Ідеться вже не про новий “застій”, а про наростаючі явища соціальної та культурної деградації країни. Дотримуючись логіки самозбереження влади, нинішній режим сам по собі вже не може зупинитися в цьому русі. Обсяг примусу з кожним роком зростатиме, масштаби фальсифікації виборів або нових судових процесів будуть збільшуватися» [18].

Характерною особливістю путінського режиму, на думку Л. Гудкова, є не так конструювання його з «уламків» і «матеріалу старої системи», як модернізація його «архаїки» і зміна контексту її функціонування. Цього було досягнуто передусім завдяки застосуванню нових технологій влади (масового управління), а також нової системи легітимації панування (підстави авторитету). Тому «путінізм», якщо його порівнювати з іншими аналогічними (то-

талітарними або авторитарними) режимами, має багато особливостей.

По-перше, в ньому відсутня звична для радянського покоління монополія «партії-держави» (зрощення партійного апарату і державних органів управління). Відсутній був на початках правління В. Путіна і щільний державний та ідеологічний контроль над суспільним життям (зрушення розпочалися в 2012–2014 рр.). Партія «Єдина Росія» не дублювала КПРС ні за устроєм, ні за функцією, ні за показниками ефективності – завдання її партійного апарату зводилося лише до забезпечення інсценувань масової підтримки влади.

По-друге, в 2009 р. Л. Гудков вважав, що Путін не «фюрер», не «демагог» або трибун, що завоював довіру мас у ситуації глибокої кризи; за своєю ментальністю – це чиновник «з органів», який прийшов до влади в результаті апаратних угод та інтриг. А вже пізніше, після утвердження Путіна у владі, пропаганда надала його образу «харизматичного» ореолу. Причини його популярності Л. Гудков убачав в ілюзіях мас, що керівництво країною зуміє зберегти рівень життя, а також – в усуненні з політичної сцени будь-яких впливових політичних фігур, стерилізації критики, створенні обстановки безальтернативності його становища в системі влади. Якогось «обожнювання» образу В. Путіна в тогочасних дослідженнях громадської думки не було. Основа довіри до нього – цілком консервативна і не пов'язана (як у тоталітарних вождів) з ідеями «нового світового порядку». Це положення Л. Гудкова тепер уже потребує уточнення.

По-третє, ще п'ять років тому в правлячих колах Росії не було тотальної мобілізаційної ідеології побудови «нового світу» і формування «нової людини». «Путінізм» тоді ще не міг запропонувати значущих для маси політичних орієнтирів або цілей розвитку суспільства, хіба що намагався зберегти те, що було. Про притягальну картину завтрашнього дня і не йшлося.

По-четверте, деякі російські аналітики стверджували, що його зовнішня політика не націлена на експансію, утворення другого «соцтабору». Максимум можливого на той час – створення своєрідного «санітарного кордону» проти західних впливів – вестернізації. Навіть у ліберальних колах вважали, що геополітична демагогія призначена лише для підтримки самоідентичності режиму і консолідації еліти навколо влади, що ця демагогія «захищає» країну від ворожого середовища лібералів – «п'ятої колони» Заходу. Це положення Л. Гудкова також уже потребує уточнення, адже його доповідь була виголошена у грудні 2009 року, а на той час вже була агресія проти Грузії, яка призвела до порушення територіальної цілісності цієї держави. Мабуть, цей факт йому видався тоді малозначним.

Анексія Росією Криму, безпосередня підтримка терористів Донбасу живою силою і технікою, забезпечення самопроголошених «республік» ЛНР і ДНР керівниками кадрами з російських спецслужб суттєво коригують міркування Л. Гудкова, а репресивні дії проти російських громадян, які симпатизують Україні, змушують переглянути тезу п'ятирічної давності про те, що в Російській Федерації «немає специфічного для тоталітаризму поєднання терору, масових репресій і тотальної пропаганди». Звичайно, п'ять років тому можна було констатувати, що нагляд за ЗМІ в Російській Федерації все ще різний залежно від обсягу аудиторії: «жорсткий на ТБ, слабкий – у друкованих засобах інформації і поки ще відсутній в Інтернеті». Але в 2013–2014 рр. пропаганда стала тотальною, цинічною і наскрізь брехливою. Цей суспільний тренд Росії змусив концептолога В. Макаренка поставити питання кардинально: до найважливіших дослідницьких напрямів Росії «слід віднести систему тотальної брехні, яку пропагує нинішній уряд країни у зв'язку з подіями у відносинах між Росією та іншими пострадянськими країнами, включаючи Україну. Потрібен надійний те-

оретичний засіб впізнання та систематизації брехні для протидії їй» [19].

Не применшуючи заслуг В. Макаренка, слід віддати належне і попередникам. Передумови для зміни технології маніпулювання громадською думкою Л. Гудков побачив ще в 2009 р.: «сьогодні розірваний зв'язок між діяльністю партій і громадських організацій та ЗМІ, яка була значущою та ефективною в 90-ті роки. Тим самим виявилися паралізованими можливості інформування суспільства про стан справ і критичної, публічної рефлексії над тим, що відбувається в країні і в Кремлі. Встановити відповідальність влади за ті чи ті політичні дії або рішення стало неможливим» [20]. І тоді – в 2009 р., і тепер багато показників не дають підстав ставити знак рівності між путінським режимом і тоталітарними режимами минулого. Слід погодитися з тим, що в Росії немає (або поки що немає) централізованої планово-розподільної економіки (підпорядкованої цілям режиму) – економіка все ще децентралізована і влаштована набагато складніше, ніж це було в СРСР. І все-таки в Росії помітний рух у бік закритого суспільства, де кадровим резервом дедалі частіше виступають кадри спецслужб. Набирає нової сили контроль за вертикальною і горизонтальною мобільністю, а звідси й оцей загальний «одобрямс» не тільки з боку чиновників, а й інтелігенції, діячів науки, культури і мистецтва. Їхнє низькопоклонство і сервілізм у зв'язку з подіями в Україні просто зашкалює.

Усе це не обмежується якимись знаковими фігурами, звиклими перебувати в коридорах влади і плутати любов до Батьківщини з любов'ю до начальства, що доходить до якогось масового божевілля. Чого тільки вартий скандал у російських соціальних мережах навколо гуманного вчинку співачки Земфіри, яка на сцені фестивалю в Тбілісі розгорнула український прапор. Скандальний артист Панін взяв на себе роль Великого Інквізителя: «Якщо вона тепер патріотка України, то їй треба публічно заявити про це і поясни-

ти свій вчинок... Нехай вона скаже, мовляв, хлопці, спасибі вам велике, я працювала в Росії, мені тут не сподобалося, і тепер працюю на Україну, вважаю вас агресорами, злочинцями, і тому з вами розходжуся. Але ж Земфіра цього не зробила, і тому вона не права» [21].

Потік таких фактів із закликами «засудити і відмежуватися» спонукає до переосмислення тверджень, що «ментальна і психологічна опора режиму – периферія, консервативне і депресивне середовище, яке не має шансів і ресурсів впоратися з наслідками розпаду радянської соціальної інфраструктури. Еліта – опортуністична і продасть нинішнє керівництво, як тільки режим почне тріщати. В інституціональному аспекті режим спирається на силовиків (у т. ч. суд)» [22]. Ключові слова тут – «тільки-но режим почне тріщати». Ніхто не знає, коли це може статися, хоч уже тепер є деякі свідчення його системної кризи.

На початку другого десятиліття ХХІ ст. про системну кризу свідчила провальна спроба модернізувати Росію, охарактеризована Л. Гудковим як «абортивна модернізація» [23]. З'ясувалося, що для модернізаційних ривків у російській владі немає ні сил, ні ресурсів, ні ідей, ні лідерів. Режим ніби усвідомлює необхідність модернізації і боїться її, оскільки будь-яка трансформація пов'язана з реальними ризиками втрати всієї повноти розпорядчої влади, якою він сьогодні володіє.

Ця двоякість режиму, який, опинившись перед необхідністю модернізації, побоюється її наслідків та прирікає країну на хронічний транзитивний стан, додає правлячому режимові квазі-персоналістського характеру. Створюється враження, що «все вирішує Путін», а насправді це призводить до звуження або деградації сфери політичного (публічне обговорення цілей політики і ціни або засобів її реалізації), перетворення уряду на технічний апарат виконання «волі автократора» (більшість міністрів у російському уряді – технічні фахівці, виконавці, а не політики, висуван-

ці партій, що перемогли на парламентських виборах, а тому вони не відповідають перед виборцями за здійснювану «національним лідером» політику). Усі ці тенденції спричиняють посилення традиціоналізму, консервативних інтересів й антимодернізаційних орієнтацій.

Слушною є думка Л. Гудкова про руйнівну роль корупції, яка вразила всі сфери державного життя. Вона – реакція на примітивність, «ручний» характер управління, неефективність державного апарату. Адміністративне свавілля неминує виникати як наслідок недиференційованості влади, з'єднання в одній точці законодавчої і виконавчої функцій, неспроможність упоратися з функціями державного управління. Більше того, корупція – негласна вимога верхів прийняти існуючу кланову систему і приватно-корпоративний характер державної влади в країні як факт або особливість безальтернативного порядку.

На суб'єктивному рівні автократора Путіна подібний стан речей після закінчення перших двох термінів президентського правління міг викликати значний дискомфорт. Непросто, мабуть, було це відчувати на собі, що «персоналізм» режиму – суто зовнішній. Якщо і далі так мислити, то виходить, що Путін – не творець нинішнього режиму а, за висловом Л. Гудкова, «псевдонім або номінальний вираз для сформованої розстановки сил у найвужчому колі осіб, що виробляють і приймають всі найважливіші кадрові та економічні рішення. Він більшою мірою залежить від цього кола вихідців зі спецслужб, які контролюють ключові галузі економіки або найважливіші інститути, ніж “вони” від нього. Він не визначає склад цього кола, в кращому разі він – арбітр конкурентних угруповань. Ні особисті його здібності, ні стиль управління (тактика проведення “спецоперацій” проти груп впливу чи інтересів) не дають змоги бачити в ньому державного лідера. По суті, його політика не виходить за межі проблем адаптації до зовнішніх змін. Звідси – різ-

номанітні сурогатні форми псевдоінституціональних інновацій та медійної “демократії”: громадські палати, рухи “наших”, послання до Федеральних Зборів та ін. Путін не задає програму діяльності бюрократії, а намагається пристосуватися (утримати рутинну конструкцію безконтрольної влади) до наростаючих явищ децентралізації панування і виникнення нових джерел впливу» [24].

Такий стан справ ніяк не міг влаштовувати людину, яка, претендуючи на роль «національного лідера», змушена миритися з роллю «псевдоніма» або «номінального вираження» поточної розстановки сил у найвужчому колі осіб, переважно із «силовиків». Звичайно, недиференційованість, аморфність й архаїчність російської інституційної системи можна якоюсь мірою сприймати як концентрацію влади в одних руках. Але це – думка для публіки. У вузькому колі наближених всі бачили, що цей персоналізм реально представлений в ослабленому варіанті, а тому влада змушена була орієнтуватися на дотримання конституційних термінів президентства. Заміна, навіть тимчасова, на президентському посту Путіна Медведевим могла свідчити про те, що згадане «вузьке коло» і тоді не вважало Путіна авторитетним і надійним для забезпечення стійкості режиму, а тому брало до уваги необхідність хоча б формально легальних процедур.

Завдяки цьому влада продовжувала зберігати хай навіть декоративні та формальні, але все ще демократичні інститути (парламент, «незалежний» суд, вибори). Усе це свідчило про те, що для утвердження «справжнього авторитаризму» реальних ресурсів не було, а звідси – гостра потреба в ідеологічному клеї, який би утримував єдність суспільства. І тому знадобився своєрідний «мікс» традиціоналізму і модерністської риторики про «необхідність інноваційного розвитку», «нарощування людського капіталу», «боротьбу з корупцією» та «правовим нігілізмом». Далі слів, як правило, не доходило. Але суть справи в тому, зазначає

Л. Гудков, що «справжній авторитаризм не потребує виборів як плебісцитарної санкції своєї легітимності. Ні Каддафі, ні Франко, ні Хусейн, ні Чан-Кайші не влаштовували періодичних інсценівок зміни влади або схвалення проведеного ними політичного курсу. А “путінізму” вибори як засіб демонстрації масової підтримки вкрай необхідні. Електоральна “демократія” в російському варіанті замінює демократичну систему, заміщає механізми політичного цілетворення та політичної відповідальності (а значить – партійної конкуренції, парламентського контролю тощо)» [25].

Усе це лише тимчасове прикриття того факту, що політична поліція є не так інструментом для влади, як стрижневим складником влади. Справа не в питомій вазі «співробітників органів», а в зміні практики управління. Забезпечуючи примусовий, незаконний або слабо легітимізований перерозподіл власності, фінансових потоків й адміністративного впливу, ставши тіньовою частиною політичного керівництва, спецслужби перетворилися на субстрат колишнього планового регулювання економіки (квазі-державного регулювання) і сурогат кадрового резерву для влади. Головний ресурс цієї влади – поєднання легальних і нелегальних (таємних) методів, характерних для роботи спецслужб. Яскравий приклад того – ініціювання різних провокацій, судових процесів, війни на Кавказі, конфронтації з найближчими сусідами, передусім із Україною. Верх цинізму – те, що всі ці спецоперації отримують обов’язкове законодавче, юридичне виправдання й оформлення. Як акцентує увагу Л. Гудков, річ навіть не в чекістах, «а в тому, що притаманна їм практика винятків із загальних правил (на те вона і “таємна поліція”, особливий відділ, “спеціальна служба”) була поширена на всю сферу суспільного життя. Політика керівництва країни спрямована на примус людей до того, щоб вони визнали тотожність вузькогрупових або відомчих, навіть – корпоративних інтересів як національних, державних, тобто інтересів

“всього цілого”. Це означає виключення суспільства не просто з політики, а з числа чинників, що підлягають врахуванню, прийняттю до уваги тими, хто володіє владою» [26].

Чи могла бути опора на силові структури свідченням монолітності влади, запорукою гарантії на прогнозовану її ротацію, або хоча б на мирний порядок її передачі? Щодо цього є сумніви. Зайнявши всі найважливіші стратегічні позиції у владі і ключові позиції в економіці та управлінні, вихідці із спецслужб трансформували функції таємної поліції, працюючи не «на систему», а на економічні інтереси певних кланів. Як тільки з’являється право розпорядження власністю і економічними ресурсами, відразу виникають сутички матеріальних і владних інтересів, прагнення перевести ресурси у приватні капітали. А це провокує конфлікт інтересів. І навряд чи Путін не бачить латентних процесів децентралізації влади та неминучої появи конкурентних прихованих груп інтересів (корпоративних, регіональних, фінансово-адміністративних), які стали визначати зміст внутрішньої і зовнішньої політики держави. А це – і розпилювання бюджетів, і рейдерство, і спроби монополізації чи придбання пільгових умов для ведення бізнесу. Жорстка боротьба за владу різних груп інтересів чиновництва і пов’язаного з ними бізнесу могла бути до пори до часу навіть замінником терору. І п’ять років тому вона ще була придатна для децентралізованого використання інституційних ресурсів насильства. Проте вже події на Болотній площі 6 травня 2012 року дали підстави думати, що режим нестійкий, а шанси на мирний порядок передачі влади стають дедалі сумнівішими. Для Путіна настала «година Ч» – нульового значення таємної години планування та підготовки рішучих військових дій із широким застосуванням інформаційної інтервенції із залученням заздалегідь приготовлених й апробованих інформаційних ресурсів.

3. «ЛІДЕР НАЦІЇ»: ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ

Накопиченню інституційних ресурсів насилля свого часу було приділено небачену увагу. Починалося все з того, що 2004 р. був позначений в Росії вибухами в московському метро, захопленням дітей в Беслані, підривами двох російських пасажирських авіалайнерів, невгаваними бойовими діями в Чечні. Багатьом здавалося, що цьому не буде кінця. На думку більшості російських дослідників, імідж Росії за кордоном перебував у жалюгідному стані [27].

Було очевидно, що з проблемою поліпшення іміджу Росії на міжнародній арені більше не можуть впоратися активно практиковані традиційні методи – прес-конференції та інтерв'ю з провідними світовими ЗМІ. Гостро постало завдання пошуку нових форм впливу на громадську думку розвинутих країн світу. З часом такі форми були знайдені – це телеканал Russia Today, інформаційний портал Russia Profile, залучення PR-агентств (Ketchum), олімпійська програма Сочі-2014 та багато іншого. А 2004 р. увійшов в історію початком щорічної роботи міжнародного дискусійного клубу «Валдай». Згодом аналітики записали цю подію в розряд найуспішніших піарівських заходів Кремля.

Клуб розпочав свою роботу у вересні 2004 року у Великому Новгороді поряд з озером Валдай. Звідси походить і назва клубу. Перше засідання відбулося в рамках загальної теми «Росія на рубежі століть: надії та реалії». Такі засідання стали щорічними. Тема зустрічей і склад учасників змінювалися, на початковій стадії зазвичай було 30–40 осіб. Відмінністю цього клубу від інших форм медіатусівок стала його спрямованість на зарубіжну експертну спільноту. Замість того, щоб адресувати повідомлення журналістам зарубіжних ЗМІ (як це зазвичай прийнято), фокус впливу був зміщений на експертів – політологів та економістів, а питома вага журналістів ніколи не

перевищувала однієї третини учасників. Та й самих журналістів серед учасників за їх статусом скоріше можна було зарахувати до експертів, що спеціалізуються на вивченні Росії. Особливістю цього форуму були зустрічі з президентом Росії. Але й цим не обмежувалося: зарубіжні експерти мали змогу поспілкуватися і з представниками опозиції [28].

Ще одним незвичайним і вдалим рішенням стало проведення засідань клубу «Валдай» у різних містах і регіонах Російської Федерації. У 2004 р. було здійснено подорож озером Валдай, в 2005-му – плавання на пароплаві з Москви до Твері і назад, у 2006-му місцем проведення були Москва і Ханті-Мансійськ, в 2007-му – Казань і Сочі, а в 2008 р. – Москва, Ростов-на-Дону і Сочі. За задумом організаторів, це мало вразити зарубіжних експертів просторовим масштабом і різноманітністю країни.

Кожна зустріч мала своє надзавдання – підготувати світову громадську думку до намічених зрушень у житті Російської Федерації. Наприклад, ще в 2004 р., за оцінками експертів, дехто ставив під знак запитання існування Росії десь через 15–20 років. Можна було зрозуміти, що в силу цих причин на форумі тоді обговорювали переважно надії і реалії виживання країни. А вже в 2006 р. головною темою була «Глобальна енергетика XXI століття: роль і місце Росії». Услід за цим форумом, вже через 6 років, було відкрито «Північний потік», який став серйозною політичною картою в газових війнах з Україною.

У 2007 р. зустріч відбувалася в Казані. І в цьому теж був закладений певний сенс: тоді гостро обговорювали проблеми сепаратизму, в т. ч. і татарського. А влада організовувала проекти зі значною пропагандистською насиченістю. Наприклад, у тому ж році в Казані пройшла Універсіада, завдяки чому Казань було представлено як сучасне російське місто, саме російське, а не татарське. Саме в той час федеральна влада взяла під безпосередній контроль всі регіони Росії. А вже в

2008 р. темою обговорення була «Світова геополітична революція початку ХХІ століття: роль і місце Росії». Оскільки клуб зібрався відразу після серпневої війни в Грузії, цю подію було представлено як зупинення Росією атаки НАТО в Грузії. Учасникам було продемонстровано відбудований Грозний. За допомогою таких кроків «кавказьке питання» нібито само собою втрачало актуальність [29].

Пропагандистський ефект цих заходів не був стовідсотковий. Американський політолог Е. Качинс висловив упевненість, що поняття – «позитивний образ» і «Росія» – майже взаємовиключні. Але ця думка була однією з багатьох, а тим часом вихід десятків і сотень статей в першокласних зарубіжних ЗМІ давав відчутний результат. Крім того, за порядком денним засідань клубу «Валдай» можна було простежити, які виклики виникали перед Росією і які дії щодо їх вирішення підносили зарубіжній публіці.

За кілька років найгостріші проблеми внутрішнього життя почали ніби відходити на другий план. Дефолт 1998 р. поступово стали забувати. Ціни на нафту і газ безперервно росли, що знімало проблему бюджетного наповнення. Суспільство перестало думати про те, як прогодувати армію чи пенсіонерів. Більше не брали під сумнів саме існування Росії. Влада могла перейти до розв'язання більш вузьких питань: як чинити з опозицією, невдоволеною інтелігенцією. На перше місце виходили проблеми майбутнього країни в глобалізованому світі.

Кожне з питань вимагало пропагандистської роботи – країна повинна була якось позиціонувати себе в глобалізованому світі. Об'єктивно назрівала необхідність знайти розуміння: «Якою має бути Росія?», «Який новий бажаний образ Росії майбутнього?», «Хто такі росіяни?», «Ким росіяни хочуть стати?». На ці питання покликане було відповісти ювілейне (десяте) засідання клубу «Валдай» у процесі обговорення теми «Різноманіття Росії для сучасного світу». Ювілейне засідан-

ня, як і перше, відбулося у Великому Новгороді біля озера Валдай 16–19 вересня 2013 року – і це було символічно.

Обговорювані на цьому форумі питання були не надумані. Результати спеціально підготовленого дослідження ВЦВГД під назвою «Сучасна російська ідентичність: виміри, виклики, відповіді» показало, що третина росіян (32 % опитаних) не зараховує себе до жодних соціальних груп: ні до національних, ні класових, ні конфесійних. Угадувалася типова ситуація: «кожен за себе, а Бог за всіх». При цьому з усіх запропонованих варіантів

«ідентичності» більше половини опитаних асоціювали себе лише з розпливчатою категорією – «громадяни Росії», і то лише тоді, коли це стосувалося «позитивної ідентичності» щодо себе. Але коли доходило до ідентифікації «інших», уподобання населення ставали виразнішими: майже половина росіян вважають росіянами тих українців і білорусів, котрі проживають у Росії, а майже 40 % не вважають Дагестан і Чеченську республіку російськими територіями. Коли йшлося про ставлення до населення цих республік (чеченців і дагестанців), вважати їх росіянами готові були тільки 7 % опитаних. Це означає, що всередині Росії є громадяни, яких відкидають їх співвітчизники.

До консенсусу щодо мультикультуралізму, інтеграції або асиміляції учасники дискусії та й російське суспільство ще не дозріли. Ще складніше уявити можливі шляхи інтеграції Росії у світове співтовариство. У кулуарних обговореннях політолог С. Караганов сформулював своє бачення майбутнього Росії: «Проблема вирішується так: або держава буде інвестувати в людину, в її освіту, рівень життя і, врешті-решт, виростить нових 10–20 млн. осіб, нову еліту, новий середній клас, які поведуть за собою Росію». Або доведеться чинити так, як у США: «Будемо “красти” чужий людський капітал, тобто створимо в Росії такі умови, що сюди будуть мріяти приїхати люди з усього світу». Іншого

шляху перетворити Росію, тобто модернізувати її згідно з викликами часу, на його думку, немає.

Була спроба озвучити й інші точки зору на можливість перетворення Росії. Одну з них висловив публіцист і головний редактор газети «Завтра» О. Проханов: можливість позитивних перетворень існує, «але потрібна віра в божественну справедливість». Як тільки соціальна сутність питання була перенесена Прохановим у сферу Божого провидіння, філософський дискурс якось відразу зів'яв. Оживити його спробувала очільниця паризького відділення Інституту демократії та співробітництва Наталія Нарочницька: «Я, як казав Тютчев, вірю в Росію, якою б вона не була. Багато гріхів ми накопичили. І ми, росіяни, дуже різні. Хтось живе ще в ХІХ столітті, хтось в ХХ, деякі в ХХІ. На Заході народ живе рівніше».

Виступав там і найзнаковіший учасник клубу – президент РФ В. Путін. Його рішення піти на третій президентський термін сприймали вже як dokonаний факт. До того ж масовий рух, спрямований проти його висунення на третій термін («Болотна справа») дещо стих, та й розслідування щодо протестувальників набуло офіційного провадження. А тому навряд чи в когось могли виникнути сумніви, що виступ Путіна може означати щось інше, ніж презентацію свого новітнього політичного курсу. Із процедурних міркувань подія претендувала на непересічний статус, бо, замість традиційної вечери (завжди без телекамер) з іноземними учасниками засідання, Путін вирішив взяти безпосередню участь у дискусії підсумкової пленарної сесії клубу. Більше того – дискусія мала відбутися у відкритому режимі, у що мало хто вірив, особливо серед представників опозиції. Усі ніби підготувалися до того, що тут має відбутися заявка на міжнародну презентацію В. Путіна в ролі лідера нації.

На думку президента Центру глобальних інтересів (США) М. Злобіна, зустріч В. Путіна з учасниками клубу «Валдай» 19 вересня 2013 року можна поділити на

дійство і зміст: «З точки зору дійства це був «Бродвей», театр одного актора, шоу тріумфатора – назвіть, як хочете. Путін виступав у ролі лідера країни, який відчуває себе абсолютно впевнено. Він самодостатній, спокійний, відкритий, знає, чого хоче, не боїться викликів – принаймні, справляє таке враження. Було видно, що він отримує задоволення від цієї зустрічі, ймовірно, відчуючи себе господарем становища. Загалом, за десять років існування «Валдайського форуму» такого Путіна ми ніколи не бачили: це був молодий, упевнений у собі Путін, якого просто «пре» від того, що він робить. Було видно, що він знає, що треба робити, як треба робити, і тому легко відбиває атаки опозиціонерів, яким він, до речі, сам і пропонував задавати йому запитання. Усі учасники зустрічі виходили звідти зі словами: «Яке прекрасне шоу!». Щодо змісту, то наступного дня після цієї зустрічі ми стали аналізувати, що саме сказав Путін. І тут вже думки не збігалися, й оцінки були куди стриманішими. Але це було вже наступного дня... » [29].

«Телевізійні картини» в сучасній політиці відіграють важливу роль. Часто вони впливовіші за змістову частину дійства. Хоча, звичайно, обидві сторони процесу завжди тісно пов'язані, доповнюють, а то й взаємно зумовлюють одна одну. Це «політичне шоу» на Валдаї було покликане стати наочною демонстрацією кризи російської і західної політологічної думки щодо нинішньої Росії. Усі мали переконатися, що будь-які песимістичні прогнози щодо політичного режиму Росії не мають підстав.

Перед подіями на Болотній площі (травень 2012) багато експертів пророкували Путіну занепад кар'єри. Деякі писали, що Путін – чи не політичний труп. А на тій зустрічі на Валдаї всі присутні і телевізійні глядачі мали зримо переконатися, що в Путіна великий потенціал – особистий і його команди. Зустрічі на Валдаї почалися 16 вересня, а до 19 вересня В. Путін продемонстрував перед «валдайцями» всю свою команду:

В. Володін, С. Іванов, С. Лавров, С. Шойгу та ін. Їхні виступи видавали налаштованість на «розігрів» публіки перед виходом головної дійової особи, якій належить особлива місія.

Судячи з усього, ця місія для багатьох була тоді ще загадкою. У 2009 р. Л. Гудков писав, що Путін не «фюрер», а лише чиновник «з органів».

І в тій ситуації він мав рацію – на той час «путінізм» був ще не спроможний запропонувати громадськості значущі політичні орієнтири, а тим більше – значущі цілі суспільного розвитку. Абсурд ситуації полягав у тому, що авторитарний режим, набираючи сил, водночас демонстрував свою нездатність запропонувати російському суспільству, а також світовому співтовариству, жодної виразної, тотальної за охопленням мобілізаційної ідеології побудови «нового світу» і формування «нової людини». Та й зовнішньополітична доктрина тоді тупцювала переважно на майданчику створення «санітарного кордону» проти спроб західної «вестернізації» здійснити експансію на канонічну територію смиренної і боголюбивої православної країни. З усього відчувалося, що з такою платформою ситуацію не переломити, а вже на роль «батька нації» Путіну годі й претендувати.

Відчувалася суспільна необхідність в тому, щоб лідер країни публічно продемонстрував свою здатність дати відповідь на виклик часу. За оцінкою очевидця подій Злобіна, надзавдання Путіна, яке він ставив перед собою, полягало в тому, щоб «зробити своє третє президентство президентством цінностей. Економікою, політикою він, зрозуміло, займався, і буде займатися, але з ними ясно, що робити. А от з ідеологією, з цінностями – повний безлад. Росія вже перетворилася на країну з царем на чолі, але вона, як і раніше, без царя в голові. Мені здається, Путін це розуміє і намагається розв'язати цю проблему так, як він це бачить. Грубо кажучи, він пішов на третій

термін поставити цього “царя в голові”. Зрозуміло, того “царя”, який йому потрібен...” [30].

Щодо зовнішньої політики, Лавров і Шойгу перед виступом Путіна заявили, що ні про яку конфронтацію з США не йдеться. Мабуть, російська сторона враховувала ініціативу Президента США Обами щодо «перезавантаження» американськоросійських відносин. На той час, судячи з усього, Росія воліла обмежитися нежорстким конфронтаційним стилем, розрахованим більше на внутрішню, ніж на зовнішню сферу. Коментуючи цей момент на Валдаї, президент Центру Ніксона Д. Саймс оцінював ситуацію так: «Росія не може собі дозволити зараз провадити амбітну зовнішню політику. Щоб жорстко поводитися на міжнародній арені, потрібна інша, не стагнуюча економіка. Жорсткість у відносинах не виключає ймовірність конфлікту з ЄС і США, а Росія, маючи таку економіку, не може опинитися поза економічною інтеграцією. Занадто дорого це обійдеться ...» [31].

Антиурядові виступи на Болотній площі стали свідченням того, що колишня модель керованої демократії вичерпала свої можливості, а лава запасних політичних лідерів виявилася досить короткою. Можливо, в Кремлі було розуміння того, що потрібні нові люди, і такі люди за десять років уже підросли; їм по 30–40 років, їх не можна вже стримувати, з ними потрібно працювати. Але як працювати – належало осмислити заново. З одного боку, їх начебто слід було і допустити до структур управління, а не витискати із суспільно-політичного життя. Але ніхто не збирався відмовлятися від колишньої тактики: задушити ворога в обіймах – спробувати залучити в існуючу систему і зробити несистемних політиків системними. Нехай ці енергійні люди обираються в мери, міські та регіональні думи: хто пройде, той і пройде. А далі доведеться працювати – нехай вживаються в систему.

З погляду нових політтехнологій, тактика Путіна, його підхід щодо опозиції приблизно буде таким: «хто

хоче працювати, хай іде і працює». У цьому і полягала головна небезпека для опозиціонерів: відкинути пропозицію влади їм буде не просто, а вживання в систему може означати для них фактичний вступ в «Єдину Росію». Для опозиції змістовної, на зразок В. Рижкова, – це хороший варіант. Для опозиціонерів-ораторів, політичних блогерів – варіант неприйнятний. Тому в опозиції з'явився вибір: або залишатися позасистемною опозицією, або вбудовуватися в систему. Як показали дискусії у клубі «Валдай», розрахунок виявився правильним. Під час зустрічі опозиція піддалася на м'який тон Путіна і теж стала задавати президентові м'які запитання. І ніхто вже не говорив про антинародний режим, про нелегітимні вибори тощо.

Як зазначає М. Злобін, «це свідчить про банкрутство російського інтелектуального класу. Іноді мені здається, що опозиція взагалі сперечається з Путіним з тих тем, з яких йому хочеться, щоб з ним сперечалися». А тому майбутнє для тих опозиціонерів, які оберуть шлях непримиренного протиборства з владою, виглядає розмитим і туманним. Якесь перспектива для них може зажевріти, «тільки якщо система завалиться. Поки вона працює, політичних перспектив немає. Наразі система стійка, і зсередини її підірвати не вдасться».

Стійкість і стабільність цієї системи в 2013 р., якщо вірити М. Злобіну, забезпечувала широка масова підтримка. Наскільки міцною і тривалою може бути вона, передбачити складно. До 2024 р., коли закінчиться гіпотетичний четвертий термін Путіна і логічно виникне ситуація «змін», у світі теж може відбутися багато змін. І в Росії зміни можливі. Не менше підстав думати, що в них зацікавлена переважна більшість російського суспільства. Саме тому прогноз Злобіна на той час виглядав досить креативним: «Давайте не будемо спрощувати ситуацію: у такій великій і складній країні, що володіє до того ж ядерним потенціалом, чимало розумних і впливових людей, які сподіваються

на стабільність. Нехай і при зміні осіб, при ширшій політичній конкуренції, але на стабільність. Так що Путіну з його програмою об'єктивно є на кого опертися» [32].

Словом, у 2013 р. на Валдаї відбувся обряд посвячення під гаслом «єднання влади з народом». Якщо в перші дні засідань тривали жорсткі дискусії – висловлювалися різні і вельми неоднозначні думки, в т. ч. й щодо самого Путіна, то з його появою 19 вересня ситуація, хоча і не відразу, але змінилася. За свідченням очевидців, зайшовши в зал, Путін був не в дуже гарному настрої, спочатку досить невиразно проголосив свою промову, а потім, ніби пиймавши кураж, раптово постав перед аудиторією в новому світлі. Він став розкуто жартувати, досягаючи очікуваного ефекту, так що гостра на слівце кореспондент радіо «Ехо Москви» К. Ларіна не поминула нагоди дати таку характеристику: «Ось, ми знаємо, бувають з'їзди переможців. Тут по відчуттях це був такий собі форум тріумфатора» [33].

Справді, багато присутніх згодом зізнавалися, що не бачили таким Путіна ні на Валдаї, ні поза Валдаєм. Тодішній інтерес до нього порівнювали з інтересом, який був викликаний з першою його появою на політичній арені: «Ось, зараз з'явився якийсь новий Путін, тріумфатор, легко обіграє і опонентів своїх всередині країни, і обраних ним як опонентів гостей з Європи і США. І, справді, це було, загалом, досить вражаюче шоу». Путіну вдалося причарувати аудиторію, яка лише наступного дня спробувала зняти з себе це зачарування, запитуючи себе: «Ну ось, а сьогодні вранці шоу якимось вже забувається. А що він сказав, ми починаємо замислюватися. Адже він щось не те говорив. Чогось, от, якщо серйозно подумати, він ось це сказав, це сказав. Як це? А чого це ми навіть не відреагували ніяк?».

Ставало зрозуміло, згадував згодом М. Злобін, що Путін відпускав жарти, не зовсім політкоректні і пов'язані з темами, які не можуть собі дозволити європейсь-

кі або американські політики. Але позиція «можу собі дозволити» дала змогу Путіну проявити себе як політичний шоумен пострадянського типу. Вона «... збила гостроту дискусії. Ось величезна кількість людей, камери, президент на подіумі, а ти внизу в залі, там вже не можна з ним так говорити, тому що треба просити мікрофон. Коли ми сидимо зазвичай за круглим столом, то якось розмова йде більш рівно. А тут він вгорі, а ти внизу – треба, щоб тобі принесли мікрофон, щоб ти заперечив або продовжив своє питання... Тобто, насправді, відкритість дала дуже сильний зовнішній ефект, але надто знизила рівень гостроти дискусії, яка зазвичай на Валдаї є, коли відбувається ця головна зустріч за закритими дверима» [34].

У зв'язку з цим аналітики не могли не звернути уваги на спеціально задуману драматургію тієї нібито відкритої зустрічі, де головне завдання полягало у створенні телевізійної картинки, образу «доброго миротворця». Коментуючи цю ситуацію, М. Злобін запропонував свою версію того, що відбувалося тоді: «Це був образ миротворця, який нічого не боїться. До виборів 5 років. Він повністю контролює ситуацію в країні. Ніякі опозиціонери йому не страшні». Але це не просто телевізійна картинка. Слід брати до уваги й те, що саме стоїть за цією картинкою. На думку Злобіна, складалося враження, що Путін набагато досвідченіший, ніж будь-який інший сучасний йому вітчизняний чи зарубіжний політик його рівня: «Він пройшов через дуже багато перипетій. І з погляду політичного маневрування він, звичайно, дуже сильний, дуже талановитий». При цьому аналітики зауважили, що йдеться передусім не про аналіз позиції Путіна щодо інтересів Росії, а тим паче в контексті моралі – тут вона абсолютно відсутня. А з погляду майстерності, «як він це робить», з погляду лицемірства, подвійних стандартів, політичної майстерності маневрування, пересмикування фактів. Тут йому рівних немає [35].

Політичним аналітикам доречніше було міркувати

не про телевізійну картинку, а доктринальні переваги президента ядерної держави, представленої в Раді Безпеки ООН, від позиції якої залежать долі мільйонів людей. Ця сувора необхідність змушує, наскільки можливо, дистанціюватися від пропонованої публіці скромної чарівності телевізійного шоумена, а більше уваги думати над сутнісними характеристиками того, що проголошував Путін.

4. ДОГМАТИ РОЗВИНУТОГО «ПУТІНІЗМУ»

Аудиторія ювілейного засідання Валдайського форуму, на яку було зібрано понад 200 експертів, інтелектуалів, політичних, громадських і духовних лідерів із понад 30 країн світу, відповідала порядку денному – «Різноманіття Росії для сучасного світу». Тема – про глобальні виклики та про визначення російської ідентичності через призму цих викликів. За словами одного з організаторів форуму С. Караганова, ця тема обрана тому, що «Росія не може більше розвиватися, ми знаходимося в глухому куті і не можемо більше розвиватися без визначення того, хто ми і куди хочемо йти. На жаль, це питання не вирішується ні інтелектуальною елітою, ні владою. Тому ми вирішили підштовхнути інтелектуальну еліту і владу до більш інтенсивних пошуків національної ідеї та національної ідентичності... Напевно, ми почнемо з того, які виклики і можливості надає світ. Потрібно вирішити, що нам загрожує» [36].

Вагомість проблеми потребувала і відповідного антуражу. На цей раз у команді Путіна вирішили, що розмова повинна бути з особливим доленосним значенням. А раз так, для викладу доктринальної проблеми важливо було дотриматися хрестоматійної «єдності місця, часу і дії». Саме тому на початку виступу Путіна було озвучено, що Новгородська земля, її річки – Волхов і Нева, та й саме озеро Валдай лежали біля витоків Російської держави. І цей момент слід вважати одним

з принципових – подальші роздуми Путіна про «спільну дніпровську купель» або про «Київ – матір міст руських», таким чином, були підпорядковані первісним джерелам – Новгороду, Валдаю і Неві. Ця вихідна точка в системі координат зобов'язувала і до відповідного трактування Путіним проблеми російської ідентичності: «Йдеться не просто про аналіз російського історичного, культурного, державного досвіду. Передусім, я маю на увазі загальні дискусії, розмову про майбутнє, про стратегію і цінності, ціннісну основу розвитку нашої країни, про те, як глобальні процеси впливатимуть на нашу національну ідентичність, про те, яким ми хочемо бачити світ XXI століття, і що може принести в цей світ спільно з партнерами наша країна – Росія» [37].

Тема про «ціннісну основу розвитку країни» давала багаті можливості докорінно змінити попередній імідж В. Путіна. У перше десятиліття правління його сприймали лише як пересічного висуванця силових структур. Мабуть, настав час, коли в Кремлі прораховували, що необхідно представити Путіна в принципово новій іпостасі – як батька нації, гаранта державної цілісності, що дбає про подальше процвітання країни. У своїй промові він повинен був донести до країни та й усього світу блага звістку про нову стратегію виживання Росії перед викликами глобалізації, про збереження Росією своєї унікальної національної ідентичності у світі, що кардинально змінюється. У тому світі, який стає дедалі відкритішим, прозорішим, взаємозалежнішим і водночас – висококонкурентнішим, у якому стикаються інтереси всіх країн і народів.

Важливо було знайти і представити широкій громадськості свій – суто російський – шлях, свою рафіновану російську траєкторію розвитку в сучасному глобалізованому світі. Треба віддати належне і спічрайтерам Президента РФ в постановці проблеми: «Для росіян, для Росії питання “Хто ми?”, “Ким ми хочемо бути?” звучать в нашому суспільстві все голосні-

ше і голосніше. Ми відійшли від радянської ідеології, повернути її неможливо. Прихильники фундаментального консерватизму, ідеалізуючи Росію до 1917 року, схоже, також далекі від реальності, як і прихильники західного ультралібералізму. Очевидно, що наш рух уперед неможливий без духовного, культурного, національного самовизначення, інакше ми не зможемо протистояти зовнішнім і внутрішнім викликам, не зможемо домогтися успіху в умовах глобальної конкуренції». А сьогодні ми бачимо новий виток такої конкуренції» [38].

Ця постановка питання зафіксувала важливий момент в історії Російської Федерації, коли її правлячий клас став думати про необхідність розв'язання проблеми, давно вже порушеної та й більшменш успішно розв'язуваної в багатьох країнах світу. Це – питання національної ідентичності. В Україні вона свого часу була порушена її другим Президентом Л. Кучмою в книзі «Україна – не Росія». При цьому Президент України ніколи не претендував на монополію у тлумаченні цієї проблеми. У добу його адміністрації в країні з'явилася серія публікацій (наукових і публіцистичних), присвячених «українській національній ідеї». Більше того, навколо цієї проблеми утворився справжній публічний дискурс. Щоправда, в наступному десятилітті ця тема в Україні була звульгаризована. Однак після Євромайдану питання про національну ідентичність постало знову. Замовчати її або «забалакати» на різних «токшоу» було неможливо.

І розв'язати цю проблему «остаточно і назавжди» теж неможливо. За Е. Ренаном, національна ідентичність є своєрідним щоденним плебісцитом за трьома найважливішими аспектами: «Ким ми були?», «Хто ми є тепер?», «Ким ми прагнемо стати?». Здобуття національної ідентичності є питанням щоденної і щогодинної адаптації соціуму до мінливого світу. А вироблена нацією соціонормативна культура становить сутнісну сторону еволюції природи і людини. За сло-

вами Е. Ренана, «нація – це душа, духовний принцип. Дві речі, що є по суті однією, складають цю душу, цей духовний принцип. Одна – в минулому, інша – в майбутньому. Одна – загальне володіння духовною спадщиною спогадів, інша – загальна угода, бажання жити разом, продовжувати спільно користуватися нерозділеною спадщиною, що дісталася... Мати загальну славу в минулому, спільні бажання в майбутньому, здійснити разом великі вчинки, бажати їх у майбутньому – ось головні умови для того, щоб бути народом. Любити пропорційно жертвам, на які погодилися, пропорційно бідам, які довелося перенести... Розділяти в минулому спільну славу і спільний жаль, здійснювати в майбутньому ту ж програму, разом страждати, насолоджуватися, сподіватися, ось що краще загальних митниць і кордонів, відповідних стратегічним міркуванням; ось що розуміється, незважаючи на відмінності раси і мови» [39].

Високі наукові критерії Е. Ренана виводять на необхідність збагнути те, з якими ж викликами часу зіткнулася Росія, і які відповіді готовий був запропонувати від імені правлячого класу президент Росії В. Путін.

Аналіз його виступу на Валдаї наводить на думку, що, насамперед, перед спічрайтерами президента Російської Федерації фігурувало завдання представити національного лідера в образі новатора, що докорінно змінює напрям усього потоку суспільної свідомості. У доповіді було зазначено, що після 1991 р. у громадській думці Росії існувала ілюзія, що нова національна ідеологія (ідеологія розвитку) може народитися наче сама по собі. Більше того – держава, влада, інтелектуальний і політичний клас в «лихих 1990-ті» практично самоусунулися від розроблення національної ідеї. Зіграв негативну роль і той факт, що колишня комуністична ідеологія залишила після себе тяжку оскому. У підсумку, за визнанням Путіна, в Росії «просто насправді всі боялися навіть доторкатися до цієї теми». І виною тому, треба думати, була існуюча на той непро-

стий час «семибанкірщина» олігархів: «відсутність національної ідеї, заснованої на національній ідентичності, була вигідна тій квазіколоніальній частині еліти, яка воліла красти і виводити капітали, і не пов'язувала своє майбутнє з країною, де ці капітали заробляла» [40]. Отже, перший ворог у виступі Путіна був названий – квазіколоніальна частина еліти.

Наступний виклик національній ідентичності Росії, на думку Путіна, був кинутий з боку ринку. А тому він заявив, що «нова національна ідея не розвивається за ринковими правилами. Самоусунення держави, суспільства не спрацювало, так само як і механічне копіювання чужого досвіду. Такі грубі запозичення, спроби ззовні цивілізувати Росію не були прийняті абсолютною більшістю нашого народу, тому що прагнення до самостійності, до духовного ідеологічного, зовнішньополітичного суверенітету – невід'ємна частина нашого національного характеру. До слова сказати, не спрацює такий підхід і в багатьох інших країнах. Минув той час, коли готові моделі життєустрою можна було встановлювати в іншій державі просто, як комп'ютерну програму» [41].

Протистояння визначилося і по лінії «глобалізований ринок проти державного суверенітету і самобутнього національного характеру Росії». Розглядати цю об'єктивну дуальну опозицію як якусь спецоперацію з метою «спроби ззовні цивілізувати Росію» немає достатніх підстав. Судячи з усього, курс було взято на переконування, що людство зіткнулося зі змовою «світового уряду», який ставить своїм завданням поневолення богообраного народу «святої Русі».

Доповідь на Валдаї засвідчила, що спілниками зовнішніх ворожих Росії сил, за власним переконанням чи мимоволі, стають несвідомі елементи всередині російського суспільства. І це відбувається в той час, коли країна як ніколи потребує історичної творчості в генеруванні своєї національної ідеї. Ця ідея не може бути нав'язана згори або побудована на основі

ідеологічної монополії. Вона має бути синтезом національного досвіду, заснованого на всебічному осмисленні культурних, духовних і політичних традицій. А раз так, вважає Путін, то до цієї творчості повинні долучитися люди різних поглядів – неослов'янофіли і неозахідники, державники і ліберали. А держава, у свою чергу, сформулює їм відповідне замовлення: всі вони в національному дискурсі мають позбутися звички слухати тільки своїх ідейних однодумців. З погляду державних інтересів це означає, що «ліберали повинні навчитися розмовляти з представниками лівих поглядів і, навпаки, націоналісти повинні згадати, що Росія формувалася саме як багатонаціональна і багато-конфесійна держава з перших своїх кроків, і що, ставлячи під сумнів нашу багатонаціональність, починаючи експлуатувати тему російського, татарського, кавказького, сибірського і будь-якого завгодно ще націоналізму і сепаратизму, ми стаємо на шлях знищення свого генетичного коду. По суті, починаємо знищувати самі себе» [42].

У такий спосіб був сформульований і третій ворожий виклик з боку націоналізму і сепаратизму: російського, татарського, кавказького, сибірського і ще якого завгодно. Відповіддю на цей виклик є «державний інтерес».

На думку Путіна, ще одна небезпека виникає з боку внутрішньої опозиції, особливо від тих, хто намагається переосмислити і переписати російську історію в контексті актуальних проблем сьогодення. Складається враження, що спічрайтерам Путіна невтямки, що кожне молоде покоління виробляє свій погляд на історію, а тому переписування історії – її природний стан. Адже найістотніше в історії – не лише факт, а і його інтерпретація в контексті супутніх подій. Все це стосується й історії Росії – історії безперервної громадянської війни правлячого класу проти власного народу. І від переосмислення такого минулого нікуди не дітися.

У силу службової кар'єри і свого становища президент РФ В. Путін настирливо вказує науці її місце в російській державі: «У нас практично немає родини, яку б обійшли стороною біди минулого століття. Питання оцінки тих чи інших історичних подій досі розколюють країну і суспільство. Ми повинні залікувати ці рани, відновити цілісність історичної тканини. Не можна більше займатися самообманом, викреслюючи непривабливі або ідеологічно незручні сторінки, розриваючи зв'язок поколінь, кидаючись у крайнощі, створюючи або розвінчуючи кумирів. Пора припинити помічати в історії тільки погане, лаяти себе більше, ніж це роблять будь-які наші недоброзичливці. Критика необхідна. Але без почуття власної гідності, без любові до батьківщини ця критика є принизливою і непродуктивною» [43].

Теза про «спільність історичної долі» – найважливіший складник національної ідентичності кожного народу. Але розуміння цього неможливо досягти на шляху директивних установок. Усвідомлення спільності виникає із щоденного досвіду реального життя, тому що «історичний досвід» майже одне і те саме, що й «громадянська історія». У часовій перспективі можна вести мову про політичні або соціальні спільноти поколінь, об'єднаних накопиченим і впорядкованим досвідом [44].

У Путіна історичний процес асоціюється з бюрократією «історії держави російської», а тому він і формулює державне замовлення на історію: «Ми повинні пишатися своєю історією, і нам є чим пишатися. Вся наша історія без вилучень повинна стати частиною російської ідентичності. Без визнання цього неможливі взаємна довіра і рух суспільства вперед» [46].

Ось тут – у формулюванні «вся наша історія без вилучень» – і закладена істотна вада. У своїй доповіді «Що таке нація?» французький соціолог Е. Ренан акцентував на тому, що кожна нація повинна постійно переосмислювати своє минуле, поділяючи не тільки

загальну славу, а й відчуваючи загальне каяття за скоєні гріхи – вільні й невольні. Це відповідає християнській традиції про катарсис – самоочищення в процесі самоаналізу. За словами Ренана, «сутність нації саме в тому, щоб усі індивідууми мали багато спільного, щоб усі вони багато позабули. Жоден француз не знає, бургунд він, алан чи вестгот; всякий громадянин Франції повинен забути Варфоломіївську ніч, вбивства на Півдні в XIII столітті» [47].

Навіть послідовний атеїст В. Ленін, і той написав роботу «Від якої спадщини ми відмовляємося», де на перших порах спробував відмежуватися від великодержавного шовінізму в Росії. Але це не про Путіна. Для нього «вся наша історія без вилучень має стати частиною російської ідентичності», включаючи, мабуть, і чорносотенні погроми, які тепер активно практикують у Криму щодо українців і кримських татар, і тактику «випаленої землі» в Луганській і Донецькій областях. Усі ці дії потребують відповідного ідеологічного антуражу, що нагадує військовий камуфляж.

На авансцені в доповіді Путіна – «ворог зовнішній», боротьба з яким проголошується ледь не історичною місією Росії. Боротьба з ним має багато особливостей: сучасна Росія виявила свою неспроможність у конкурентній боротьбі на ниві новітніх технологій; не досягла вона і значних успіхів в модернізації російської глибинки (Москва і Санкт-Петербург – ще не вся Росія); вона виявилася нездатною навіть якісно освоїти природні багатства Сибіру і Далекого Сходу. Не досягнувши успіху в розв'язанні нагальних завдань країни, тепер стала активно претендувати на лідерство на ниві утвердження моральності й духовних цінностей. Та не тільки в своїй країні, а й в усьому світі.

Як по-іншому сприйняти всі ці стогони з приводу «занепаду Європи», як не спробу відвоювати собі місце, навіть духовну місію в авангарді світової історії: «Ще один виклик російській ідентичності пов'язаний з подіями, які відбуваються у світі. Тут є і зовнішньо-

політичні, і моральні аспекти. Ми бачимо, як багато євроатлантичних країн фактично пішли шляхом відмови від своїх коренів, в тому числі і від християнських цінностей, що становили основу західної цивілізації. Заперечуються моральні начала і будь-яка традиційна ідентичність: національна, культурна, релігійна або навіть статеві. Проводиться політика, яка ставить на один рівень багатодітну сім'ю і одностатеве партнерство, віру в бога і віру в сатану. Ексцеси політкоректності доходять до того, що всерйоз йдеться про реєстрацію партій, що ставлять своєю метою пропаганду педофілії. Люди в багатьох європейських країнах соромляться і бояться говорити про свою релігійну належність. Свята скасовують навіть або називають їх якимось по-іншому, сором'язливо ховаючи саму суть цього свята – моральну основу цих свят. І цю модель намагаються агресивно нав'язувати всьому світу.

Переконаний, це прямий шлях до деградації і примітивізації, глибокої демографічної і моральної кризи» [48].

Ці міркування, що претендують на масштаби Апокаліпсису і Нагірної проповіді, одночасно породжують запитання, на які може дати відповідь лише життя. І таких запитань багато. Чому російські нувориші вивозять свої сім'ї для постійного проживання саме в ті країни, де нібито заперечується національна, культурна, релігійна і навіть статеві ідентичність? Чому в анексованому Криму влада не дозволяє відзначати трагічну річницю депортації кримськотатарського народу? Чому в окупованих російськими найманцями регіонах України відбуваються акти глузу над українською національною символікою й українською ідентичністю? Чому в контрольованих російськими найманцями районах репресовані проповідники і церковники Київського патріархату? Чому «місіонерська» діяльність російських найманців супроводжується мародерством і вбивствами цивільного населення? І таких «чому» можна вибудувати дуже довгу

низку. Зрозумілої відповіді на них бути не може, бо як можна вести мову про моральність агресора? Чи не тому Росія перебуває фактично в міжнародній ізоляції? Не дарма прес-секретар президента Росії Д. Песков поскаржився, що Кремль у спробах роз'яснити свою позицію щодо України західним партнерам стикається зі «стіною нерозуміння» [49].

У ситуації, що склалася в Росії, догматично реанімується міф про «однополюсний світ», що нібито загрожує суверенітету національних держав. І це при тому, що спроби встановлення «однополюсного світу» давно пішли в небуття, а на світовій арені постали такі незалежні гравці, як Європейський Союз та Китай, Бразилія і Японія, Індія та Південна Африка, зрештою і Росія з її 3,3 % світового ВВП та ядерною зброєю. А питання про суверенітет держав узагалі потребує окремого розгляду, оскільки в епоху глобалізації суверенітет держав постійно трансформується, набуває все нової конфігурації і смислового наповнення.

Міркування Путіна про повагу суверенітету і територіальної цілісності інших держав, коли зневажено міжнародне право і низка договорів, у яких зафіксовано принцип непорушності кордонів України, втрачають будь-який сенс в контексті російської агресії на південно-східних рубежах нашої держави. І зовсім вже по-єзуїтському звучали слова Путіна на Валдайському форумі про те, що «Росія з тими, хто вважає, що ключові рішення мають вироблятися на колективній основі, а не на розсуд і в інтересах окремих держав або групи держав, що має діяти міжнародне право, а не право сильного, не кулачне право, що кожна країна, кожен народ не є винятковим, але унікальним, звичайно, самобутнім, має рівні права, в тому числі право на самостійний вибір свого розвитку» [50].

Розуміння Росією прав України на самостійний вибір ілюструють руїни промислових підприємств і житлового сектора, усієї сфери життєдіяльності в окупованих районах Донбасу.

Із згубним впливом Заходу В. Путін пов'язує такий виклик Росії, як мультикультуралізм. Сам цей термін викликає в Путіна ідіосинкразію, бо він сприймає мультикультуралізм як привнесену і штучно впроваджену модель, не здатну «забезпечити інтеграцію в суспільство іншомовних й інокультурних елементів». Спрямування критичних стріл у бік Заходу теж можна зрозуміти – це відволікає від внутрішніх російських проблем. За свідченням найповажнішого в Росії фахівця із етнонаціональних відносин Е. Паїна, в країні з 1991 р. немає ніякого мультикультуралізму, як немає і виразної національної політики: «Не можу сказати, чи була національна політика в СРСР кращою або гіршою, ніж у Росії, головне, що вона була». Тепер у Росії процвітає ксенофобія, основним об'єктом якої є свої (внутрішні) мігранти – громадяни Російської Федерації, жителі республік Північного Кавказу [51].

Путін цієї проблеми впритул не бачить. Для нього Росія – благословенна земля, де «за століття не зник жоден, навіть найменший етнос». Більше того, виявляється, «всі вони зберегли не тільки свою внутрішню самостійність і культурну ідентичність, а й свій історичний простір». І так зберегли, що навіть сам Путін, з його мережею інформування, «з цікавістю дізнався (не знав навіть), за радянських часів так уважно до цього ставилися, майже кожен маленький народ мав своє друковане видання, підтримувалися мови, підтримувалася національна література». Якщо Путін про це дізнався тільки тепер, то де вже про це було знати пересічній людині?..

А дізнавшись про це, президент Росії висловився, що гоже було б повернутися до цієї практики і в наш час. Радянський досвід постійно розбурхує свідомість Путіна, оскільки відродження імперської Росії в межах СРСР – його програма мінімум. А це, мабуть, пов'язано з ліквідацією України як держави й українців як нації. Ось тоді можна буде створювати «міні-резервації» для малих народів, які демонструватимуть «квіту-

чу складність», де російська держава-цивілізація була б «скріплена російським народом, російською мовою, російською культурою, Російською православною церквою та іншими традиційними релігіями Росії» [52].

За цими словами у кращому разі – двоїста мораль, в гіршому – брехня і наклеп. Наприклад, на Валдайському форумі прозвучало, що «суверенітет, самостійність, цілісність Росії – безумовні. Це ті червоні лінії, за які не можна нікому заходити». Немає сумніву, це положення – імператив, коли стосується територіальної цілісності Росії. А як щодо суміжних з Росією держав? Практика показує, що у реальній етнонаціональній політиці одні критерії та оцінки щодо Росії, і зовсім інші виставляються, коли заходить, наприклад, про Україну. Взяти хоча б організовані агентурою Москви референдуми, що стимулювали в Криму і на сході України спалахи російського великодержавного шовінізму і сепаратизму. Виходить, що процеси, піддані осуду в Росії, вона активно культивує щодо України. Коли, наприклад, справа стосується «знищення генетичного коду» українців чи кримських татар, це російська пропаганда трактує як відновлення історичної справедливості. І ці штампи вона успішно вмонтує у свідомість широких мас.

Громадська думка росіян ні в гріш не ставить національну самобутність інших народів, їхнє право на суверенний вибір своєї прийдешньої долі. Наприклад, як показало соціологічне опитування «Левада-Центру» 21–24 березня 2014 року, російське населення загалом одностайне щодо можливості приєднання Росією територій колишніх республік СРСР, де проживають росіяни. У 58 % респондентів превалювало переконання, що «Росія має на це право, вона повинна захищати своїх». Навіть респонденти (28 %), які сумнівалися в правочинності Росії порушувати суверенітет інших держав, приєдналися до думки, що «взагалі-то Росія не має на це права, але в разі приєднання Криму Росія по-

водить гідно і законно, відповідно до норм міжнародного права». Національну гідність великоросів хіба що спробували врятувати ті 4 % респондентів, які вважали, що «Росія не має на це жодного права, дії Росії міжнародним співтовариством не можуть не розглядатися як анексія чужої території і воєнна інтервенція проти суверенної держави». Вагалися з відповіддю 10 % опитаних [53].

Звичайно, можна стверджувати, що громадська думка одного дня може бути однією, а наступного – протилежною. А закон необхідно виконувати за будь-яких умов. Так от, з 9 травня 2014 року в Росії почало діяти доповнення до Кримінального кодексу, в якому передбачено перебування до п'яти років за ґратами лише за висловлювання про відокремлення від РФ будь-яких територій. Де вже тут ставити питання про референдум? Враховуючи, що Путін підписав договір про приєднання Криму, то навіть розмови росіян про сумнівність dokonаної анексії півострова потрапляють під дію цього закону. Згідно зі статтею 280.1 «Публічні заклики до здійснення дій, спрямованих на порушення територіальної цілісності Російської Федерації» заклики до екстремізму караються або штрафом до 300 тис. рублів, або примусовими роботами на строк до 300 годин, або позбавленням волі до трьох років. Якщо ж подібні заклики будуть розміщені в ЗМІ або в Інтернеті – примусовими роботами на строк до 480 годин або позбавленням волі на строк до п'яти років [54].

Таким виявився «холодний душ» репресивних законів після того, як на Валдайському форумі Путін проголосив новий курс у внутрішній і зовнішній політиці Росії. На думку Л. Шевцової, Валдай надав Путіну шанс відчутти свій зоряний час. Настав момент, коли Кремль вирішив, що пора пред'явити світові доктрину, покликану обґрунтувати новий політичний режим, що сформувався в Росії в XXI ст., а заодно і міжнародні претензії Кремля. Для цього була спеціально підібрана аудиторія – зійшли зі сцени зарубіжні політи-

ки, підгодовувані владою зарубіжні та російські експерти, кілька приголублених владою декоративних опозиціонерів, а також зграйка найрізноманітніших експертів.

Л. Шевцова побачила, що Валдайська доктрина Путіна «створює враження збірної солянки, в яку кухар кинув непоеднувані інгредієнти: советизм, націоналізм, імперіалізм, православний фундаменталізм. Цю суміш важко назвати “ідеологією”, однак її ідея, озвучена Путіним, не викликає суніву. Сутність “Валдайської доктрини” Путіна – не тільки відторгнення, а й стримування Заходу як сукупності ліберально-демократичних норм всередині Росії і поза Росією – як західних зовнішньополітичних інтересів... Путін відкидає Захід як систему, як спосіб мислення, як спосіб життя. Ідею про “унікальність” російської цивілізації Путін промовив ще в ході своєї президентської кампанії. Тепер же він уточнює, що є його метою. Ця мета – “державо-цивілізація”, яка будується на традиційних цінностях, “скріплених” передусім православною церквою. У чому стрижень цієї “держави-цивілізації”, очевидно – в самодержавстві» [55]. Таким є опозиційний погляд.

На думку лояльних до Путіна людей, виступ на Валдаї був одним із найважливіших у його житті. Промову Путіна сприйнято як ідеологічну, присвячену стратегії і цінностям, які утворюють основу розвитку Росії. Для російської влади було дуже важливо, що йшлося вже не про утилітарні й вторинні концепції на кшталт «суверенної демократії», а про пошук об'єднувальних принципів, ідей і цілей, без яких існування нації втрачає сенс. Особливо коли йдеться про Росію, яка завжди була цивілізацією ідеологічною.

Валдайська промова Путіна по-своєму підсумовувала зміст серії передвиборних статей і тез, виголошених на зустрічах із представниками громадськості. Серед них свого часу привертала увагу промова в Краснодарі, виголошена в 2012 р. У ній було озвучено важливе, як показала подальша інтервенція в Україну, положення

про роль пропаганди в завоюванні світового простору. Зокрема, пропаганду було потрактовано як: спробу «впливати на світогляд цілих народів, прагнення підпорядкувати їх своїй волі, нав'язати свою систему цінностей і понять – це абсолютна реальність, так само як боротьба за мінеральні ресурси, з якою стикаються багато країн, у тому числі і наша країна» [56].

Сім років перед тим у Мюнхені Путін виступав у ролі викривача американського диктату, який нав'язує свою волю всьому світу. Але на Валдайському форумі ставки були вищі: Путін виступив

«як критик всієї сучасної моделі розвитку західної цивілізації, політик, який вказує на очевидні проблеми і загрози, які влада Заходу не хоче або не може вирішити». Як зазначали експерти, Путін повторював цю думку в різних варіаціях – в спокійній, і в різкій формі, прагнучи довести до відома співрозмовників, що «у Європи немає майбутнього без Росії». При цьому слухачі мали усвідомити, що Росію не слід сприймати поодиночці, а тільки в тісній інтеграції з сусідами, що є «абсолютним пріоритетом» російської зовнішньої політики. Щодо України, то присутнім довели до відома, що росіяни й українці, – за великим рахунком, – один народ, частина «великого російського світу, російсько-українського». Євразійський союз Путін представив як проект збереження ідентичності народів і єдино вірний шанс для всього пострадянського простору стати самостійним центром глобального розвитку, а не периферією для Європи чи Азії.

Для одних ця аргументація здалася переконливою, а для інших – вельми сумнівною. Наприклад, провідний експерт з питань Росії, Євразії та енергетичної політики фонду «Спадщина» (США) А. Коен на сайті Forbs.ru зазначив, що «Володимир Путін намагається сформулювати нові цінності для Росії, але поки це звучить непереконливо». Промова Путіна

«стала ще однією спробою сформулювати ідеологію пострадянської Росії. При цьому Путін декларує, що “зверху” національну ідею не спустиш і чітко формулює ліміти тієї самої ідеї. Звичайно, вона докорінно відрізняється від суслівської мертвечини, але звучить скоріше як ідеологія Загальноросійського народного фронту, а не складного російського політичного “міра” другого десятиліття ХХІ століття». Своїми ідейними попередниками В. Путін обрав О. Солженіцина і К. Леонтьєва, відомих в Росії «охоронців», але аж ніяк не П. Чаадаєва чи М. Бердяєва. Із цих підстав Валдайський клуб на своєму ювілейному засіданні засвідчив існуючі в Росії обмеження, які заважають пошуку ідентичності й адаптації країни до зовнішнього світу, розвитку її зовнішньої політики. А заклики до дискусії так і не привели до відкриття нових перспектив [57].

Озвучена на форумі ідея про те, що Росії тепер ніхто у воєнно-стратегічному аспекті не загрожує, якось опинилася поза увагою. А вельми актуальна ідея, що головна боротьба має відбуватися за молодь, її освіту і конкурентоспроможність, була лише позначена. Через те, зазначав С. Караганов, «ми поки боремося проти геїв, з одного боку, боремося проти Америки, з іншого боку», а в цей же час американцям «настільки не до нас, оскільки у них і своїх проблем багато». Насправді головне для росіян – «просто зрозуміти, що нам робити» [58]. Навіть для багатьох прихильників Путіна обра на ним ідеологія все ще далека від досконалості, і не в останню чергу тому, що ідеологію не можна вибудувати шляхом поєднання пазлів «духовність, православ'я, народність» тощо. Для створення ідеології передусім потрібен цільовий проект, навколо якого і може вона сформуватися. Коли Путін на Валдайському форумі заявив, що

«Росія – це не проект. Росія – це доля», все це набуло якогось фатального відтінку.

5. ГРИМАСИ ВЕЛИКОДЕРЖАВНОГО МИСЛЕННЯ

Після озвучення президентом РФ В. Путіним основних ідей доктрини настав час ці ідеї пропагувати і впроваджувати в життя. А тут ще приспіла агресія Росії проти України, що спонукало багатьох політичних і громадських діячів або «зберегти обличчя», або солідаризуватися з імперським курсом.

Усі чиновники Росії догідливо стали «струнко». Неприхований подив викликає позиція лауреата Нобелівської премії миру М. Горбачова, який позиціонує себе на 50 % росіянином, а на 50 % українцем: його турбує не факт агресії Росії проти України, а те, що «українська криза спровокувала серйозне і небезпечне погіршення відносин між Росією і Заходом. Президент США Обама заявив, що Росію необхідно ізолювати, він та інші керівники Заходу відмовилися від переговорів з російським президентом в рамках “Вісімки”. Запроваджені економічні санкції проти Росії, різко скорочено співпрацю в багатьох областях, приймаються рішення щодо посилення військової присутності НАТО в сусідніх з Росією країнах. Все це нагадує про роки холодної війни. Ми чуємо твердження про те, що холодна війна відновилася, а деякі вважають, що вона і не закінчувалася» [59].

Обходячи питання, хто в цій ситуації є агресором, а хто жертвою агресії, М. Горбачов вважає, що постраждалою стороною стала знехтувана «Вісімкою» Росія, на яку, мовляв, невідомо за що накладені економічні санкції. У розмірковуваннях Горбачова стерта межа між агресором і жертвою агресії: «Треба визнати, що відносинам між Росією та Україною завдано величезної шкоди. Не можна допустити, щоб це перетворилося на взаємне відчуження наших народів. Тут величезна відповідальність лягає на лідерів – президентів В. Путіна і П. Порошенка. Вони повинні показати приклад. Треба знизити загострення пристрастей. Хто

правий, хто винен – розберемося потім. Зараз головне – налагодити діалог з конкретних питань. Нормалізувати життя в районах, постраждалих найбільше, залишивши поки осторонь проблеми статусу і т. д. Тут і Україна, і Росія, і Захід могли б допомогти – і окремо, і спільно» [60].

Із цього виходить, що Україна має забути про статус Криму як своєї складової частини, не звертати увагу на те, що Росія в ролі агресора дестабілізувала обстановку в районі Донбасу, що російською зброєю цілеспрямовано знищуються промислові підприємства, інфраструктура міст і сіл.

Більше того, М. Горбачов відшукує «ворогів внутрішніх» в середовищі російської ліберальної інтелігенції: «Наші народи все-таки, я думаю, не посваряться. Ми занадто близькі в усіх відношеннях. Непереборних проблем і відмінностей між нами немає. Але багато що залежатиме від інтелігенції та ЗМІ. Якщо вони будуть працювати на роз'єднання, затівати і посилювати сварки і конфлікти – бути біді.

Приклади нам відомі. І тому я закликаю інтелігенцію поводитися відповідально» [61]. Дорікнувши інтелігенції, Горбачов стає на захист найближчого оточення Путіна від санкцій Заходу: мовляв «не треба виходити з логіки взаємних звинувачень і санкцій. По-моєму, Росія такий крок вже зробила, відмовившись від контрзаходів після останнього раунду західних санкцій. Слово за партнерами. Думаю, їм треба, насамперед, відмовитися від так званих персональних санкцій. Як вести діалог, якщо ви “караєте” людей, які приймають рішення, що впливають на політику? Треба розмовляти один з одним» [62]. Міркування про недоцільність карати людей, «які приймають рішення», Горбачов розцінює як повернення до постулатів нового мислення, яке він запропонував світові в момент максимального загострення відносин між Сходом і Заходом.

Визнав за необхідне висловити свою стурбованість ситуацією навколо України і колишній міністр закор-

донних справ РФ (1996–1998), прем'єр-міністр РФ (1998–1999) Є. Примаков. Можна без застережень прийняти його тезу, що криза навколо України є «подією номер один за своїм впливом на розвиток міждержавних відносин в сьогоденному світі». Її, на думку Примакова, слід розглядати як наслідок світової змови Заходу проти Росії «з метою впровадження однополярного світоустрою». З боку США є «прагнення витіснити Росію зі світової політики», завдання «заглушити відцентрові тенденції проамериканських сил в Києві», «встановити воєнний контроль США над Чорним морем», щоб ущемити «життєві інтереси Росії» та «зробити Туреччину більш піддатливою у відносинах зі Сполученими Штатами». Вершина конспірології Є. Примакова – судження про те, що саме Америка була закулісним ініціатором захоплення Росією півострова Крим і вторгнення в інші східні області України.

«Судячи з позиції Вашингтона, ставка робилася на втягування російських Збройних сил на Південний Схід України. У такому разі Європа з урахуванням настроїв її громадськості на довгі десятиліття залишала б в орбіті політики США» [63]. І Росія як інтервент, і Україна як жертва агресії, виявляється, є об'єктами обману з боку США, внаслідок чого сталося «втягування російських Збройних сил на Південний Схід України».

Виступи Горбачова і Примакова послужили своєрідною мобілізацією пропагандистського активу Росії на захист нетлінних цінностей оновленої ідеології «путінізму». Пропагандистська президентська рать взялася за справу. Її стараннями процес української кризи і пропонувані методи її розв'язання в російському інформаційному просторі почали викладати з нальотом лукавості, державно-бюрократичного егоїзму, грубої засмальцьованої пропаганди і моральної дволікості.

Уже на другий день після ратифікації угоди про асоціацію України з Євросоюзом з'явилася стаття С. Каранова «Причина цього конфлікту – помилка Заходу,

тому росіяни не здадуться» [64]. За його розумінням, «бійка за Україну» між Росією і Заходом зовсім не означає, що «йдеться про боротьбу за Україну. Для росіян це щось більш значуще – а саме боротьба за те, щоб зупинити спроби включити території, які в Росії вважають життєво важливими для виживання країни, в чужу сферу контролю». Виходить, що територія України нібито одвічно не представляє ніякого інтересу – вона значуща лише як сфера російського впливу і контролю. Вирішальне слово, звичайно, за Росією. Так було завжди, і так буде надалі. Хіба що в «лихі 1990-ті», гріх «споживацьких задоволень» на якийсь час вразив російську еліту, відволік її від імперських самонастанов. Порятунком Росії прийшов від її національного лідера:

«Президент Володимир Путін засвоїв уроки історії і не поділяє щодо Заходу жодних ілюзій. Російські громадяни, на відміну від розчарованих радянських людей, яким завжди було недалеко до голоду, знають, за що вони готові боротися. Наша країна знаходить зараз своє місце у світі».

Це «місце у світі» буде визначатися не валовим внутрішнім продуктом на душу населення, не наповнюваністю споживчого кошика і не рівнем демократії і самореалізації особистості. Пріоритет – в іншому: «Порівняйте радянські збройні сили, незграбні і дорогі, з рухомими і гнучкими збройними силами сучасної Росії». До цього слід додати відповідну зовнішньополітичну пропаганду, розраховану на Європу, що впала в гріх, відмовившись «від християнства і традиційних норм».

Тому російська пропаганда, вважає Караганов, повинна дати всім зрозуміти, «що західні уряди перетворили на потенційного ворога тих [Росію], хто прагнув стати їхнім союзником. Росія не відступить. Для нашої країни це стало питанням життя чи смерті».

У вельми рішучій формі давши зрозуміти, що територію України Росія Заходу не віддасть, Караганов

закінчує статтю вже зовсім загадково: «При цьому нам не слід накликати на український народ жахи війни. Робити це – означає відректися від ще однієї європейської цінності – від розуму». Очевидно, ці слова слід розуміти так: мовляв, України не віддамо, а навпаки – і нагодуємо, і обігріємо. Для цього, очевидно, надсилають колони вантажівок з гуманітарною допомогою. Ну чим не данайці, що приносять дари? Після всіх жахів, які довелося пережити українському народові. Після руйнувань. Після масових жертв. Невже в Росії повністю відсутній тверезий аналіз всього, що відбувається? Для прояснення ситуації є сенс відійти від публіцистики Караганова й звернутися до російської академічної науки, в якій присутня сильна школа «реальної політики». Один з її представників академік РАН О. Арбатов так формулює сутність проблеми: «Україна стала предметом прямого політичного та ідеологічного протистояння Росії і Заходу, яке спричинило виключення Росії з “Великої вісімки” та інших престижних форумів, економічні санкції і згортання багатьох каналів співпраці різного характеру. За гостротою ця криза безпрецедентна не тільки після закінчення холодної війни, а, мабуть, з кінця 1970-х років, коли радянські війська увійшли до Афганістану. Наслідки цієї кризи можуть мати більш довготривалий характер». Мова про те, що «розрив цієї країни [України] на частини знову розколе всю Європу» [65].

Навряд чи що-небудь можна заперечити з приводу висновків Арбатова. Судячи з усього, розкол України, якщо дійде до нього, означатиме такий же поворотний момент в історії холодної війни, як і зведення Берлінської стіни. На ці сумні думки наводить і той факт, що від побудови стіни (13 серпня 1961 року) до її краху (9 листопада 1989 року) пройшло майже три десятки років, а це навіть більше, ніж термін дорослішання нового покоління. Цей новий розкол Європи, що пройшов нині через територію України, очевидно триватиме доти, доки в Росії існуватиме авторитарний режим. А

про те, що він вже реально існує, можна судити з аналітичного дослідження МЗС Німеччини. У ньому значиться: Держдума РФ «танцює під дудку Путіна», а російські правоохоронні органи приймають рішення, які влаштовують Кремль. Проблема посилюється тим, наголошується в дослідженні, що переважна частина російського середнього класу та еліт сприймає ці порядки в країні, оскільки вони «отримують економічну вигоду від існуючої системи або залежать від неї», а чиновництво повністю влаштовує корупція, яка є частиною російської системи [66].

Критично мислячі люди в російському суспільстві є, і приклад тому – хоча б багатотисячний «Марш миру» в Москві 21 вересня 2014 року із закликами припинити війну Росії проти України. Академік РАН Ю. Рижов, підписав у вересні 2014 року заяву з вимогою «припинити агресивну авантюру: вивести з території України російські війська і припинити пропагандистську, матеріальну і військову підтримку сепаратистів на Південному Сході України». Маючи досвід Надзвичайного і Повноважного посла РФ у Франції (1991–1998), Ю. Рижов вважає, що реальної надії на закінчення війни при Путіні практично немає. На його думку, можливе лише зменшення втрат і перетворення ситуації на «в'язку». За його розумінням, глава російської держави «посварив нас з усім світом», «оголошує, що у нас немає партнерів, а всі вороги, кругом вороги», навіть усередині країни «є внутрішні вороги, паразити і шпигуни» [67]. Судячи з усього, швидкої демократизації Росії не варто очікувати. Україні доведеться адаптуватися до клімату «нового спалаху заледеніння», періоду холодної війни, який триватиме невідомо скільки. На думку М. Ходорковського, існуючий політичний режим у Росії може зберегтися ще 20 років, хоча «є надія, що Путін здійснить якусь помилку, тому що всі авторитарні режими зазнають краху внаслідок помилок». Тоді терміни падіння режиму можуть варіюватися: «Я – пе-

симіст. Між двома роками – якщо зробить помилки – і двадцятьма» [68].

Тим часом українське населення, судячи з усього, як піддавалося, так і буде піддаватися масованому пропагандистському впливу. Цей вплив уже триває досить довго, а належної контрпропагандистської роботи немає. В Україні досі відсутня робота із громадянського виховання підростаючого покоління. Усі інформаційні канали віддані на відкуп фінансово-промисловим ділкам, які здебільшого розглядають ЗМІ як бізнес-проекти. Державний апарат України, особливо в останнє десятиліття перед агресією Росії, самоусунувся від розроблення національної ідеї і послідовного патріотичного виховання.

Тому в інформаційному просторі України буйно відтворюються потрібні для Росії погляди на сучасний світоустрій, місце і роль у ньому України та Росії. Полягають ці погляди в тому, що нібито через механізм Угоди про асоціацію з Євросоюзом (ЄС) Захід спробував «відірвати Україну від Росії» та інтеграційних структур СНД, підпорядкувати Україну своїм фінансово-економічним стандартам, зруйнувати найбільший після російського пострадянський науково-технічний і промисловий потенціал. І все це робиться для того, щоб прийняти Україну в НАТО, розмістити поблизу кордонів з Росією американський флот і бази ПРО.

Пропагандистський акцент зосереджений на думці, що Росія все це бачила, а Україна перебувала в невіданні. Тому ця ситуація не могла не викликати стурбованості Росії: «Кремль відкрив очі президенту Віктору Януковичу на цю небезпеку, запропонував братську економічну допомогу, і той скасував (або відклав) підписання угоди з ЄС. Але українські антипатріотичні сили, націоналісти і фашисти за прямого підбурювання і допомоги Заходу організували Євромайдан і повалили Януковича, здійснивши антиконституційний переворот і силове захоплення влади в Києві». Такою, за свідченням Арбатова, була

базисна модель інтерпретації українських подій в Росії [69].

Ця модель не зазнала значущих змін і з початком переговорних процесів з врегулювання кризи у вересні 2014 року. Росія намагається «зберегти обличчя» нібито миротворця. Про це свідчить трактування подій в Україні керівником адміністрації президента Росії С. Івановим: «Хотів би нагадати, з чого все почалося. З того, що пан Янукович запропонував відкласти підписання угоди про асоціацію України з Євросоюзом. Підкреслюю: не відмовився від підписання, а запропонував не поспішати. Оскільки в останній момент – як кажуть, краще пізно, ніж ніколи – зрозумів, що підписання цієї угоди завдасть дуже серйозної шкоди економіці країни, покладе її на лопатки. У результаті почався майдан, підтриманий західними країнами. І як наслідок – події на південному сході України, які переросли у війну, по суті своїй громадянську, каральну, внаслідок якої загинули тисячі людей. У цьому ланцюзі подій – вбивство своїх на майдані, Крим, злочини в Одесі, збитий “Боїнг”, триваючий до недавнього часу обстріл прямою наводкою українських міст, гуманітарна катастрофа. А тепер – сьогоднішній день... Імплементация угоди про асоціацію України з ЄС відкладається на один рік. У мене до вас риторичне запитання: за що боролися?» [70].

У цьому лукавому ланцюжку подій порушено принцип: «після того, зовсім не означає, що з причини того». Причиною Майдану було неприйняття українським народом кримінального режиму Януковича, а неподписання Угоди – лише безпосереднім приводом. Події на південному сході України не могли перерости у війну без масованої поставки з Росії важких озброєнь, у т. ч. установок залпового вогню, та наявності особового складу для обслуговування техніки масового ураження, що доведено міжнародними експертами. Військові дії, спрямовані на захист територіальної цілісності України і непорушності її кордонів, не можуть бути

кваліфіковані як каральні. А вибудований ланцюжок подій – «вбивство своїх на майдані, Крим, злочини в Одесі, збитий “Боїнг”, обстріл прямою наводкою українських міст, гуманітарна катастрофа» – межа лицемірства. Достатньо взяти до уваги відеокадри застосування важкої артилерії з російської території, висновки міжнародної комісії щодо збитого російською ракетою «Боїнга».

Прийняту на державному рівні модель у Росії пропагандистська машина тиражувала, вкладаючи у вуха на повну силу. Оскільки, мовляв, до влади в Україні прийшли «націоналісти» і «фашисти», то українська армія і діє як «агресор» проти опозиційно налаштованих громадян південносхідних областей України (передусім – російськомовних), які вирішили шляхом референдуму реалізувати своє право на самовизначення і возз'єднання з історичною батьківщиною – Росією. Ніхто з пропагандистів і не згадує про те, що в Росії подібні референдуми недопустимі, що за сепаратизм і заклики до відокремлення в Росії передбачено тривалі терміни ув'язнення. Що принцип територіальної цілісності Росії президент Путін називає «червоною рисою», за яку він нікому не дозволить заступати, а для тих, хто зважиться на це, чекає кримінальне переслідування. Усе, про що в Росії не дозволено навіть подумати, культивується і нав'язується регіонам України як найбільше соціальне благо і торжество історичної справедливості.

Одночасно Росія намагається виставити себе як сторону, взагалі не причетну до сепаратизму на південному сході України. Більш того, вона невинно постраждала від санкцій з боку Заходу. Раз уже так сталося, нехай, мовляв, Захід тепер і розрулює ситуацію: «Росія не здатна припинити народне повстання в двох областях, і тому будьякі нові санкції з боку Заходу просто б'ють мимо цілі. А от США та їх союзники можуть і повинні чинити тиск на Київ, щоб той припинив операцію і шляхом переговорів врегулював відносини між

Центром і регіонами на основі федералізації або інших принципів» [71].

У цій пропагандистській моделі Україна фігурує далеко не на першому плані. Головний ворог – США та інші члени НАТО, стурбовані тим, як не дозволити Росії «піднятися з колін» і перешкодити розвитку її рівноправних економічних відносин з Євросоюзом. А Захід, як з'ясувалося, ставить своїм завданням утримати однополярний світ під орудою Вашингтона, утвердити своє право на зміну неугодних режимів військовою силою або шляхом організації кольорових революцій; на нав'язування іншим народам західних цінностей, політичних норм і культурних стандартів. Цю точку зору методично транслиють російському обивателю, а також експортують в Україну.

Треба віддати належне О. Арбатову – у своєму аналізі він дистанціюється від імперської пропаганди, ставши на позицію, що переважає в європейських країнах і в США. Ця точка зору полягає у визнанні того, що український народ скинув корумпований режим Януковича, який під тиском Москви відмовився від угоди про асоціацію з Євросоюзом. Цим актом українці підтвердили свій вибір на користь демократичного європейського шляху розвитку. Користуючись можливістю покарати знесилену кримінальним режимом Україну, Росія приєднала Крим, порушивши тим самим територіальну цілісність України в межах, визначених ООН і закріплених Будапештським меморандумом 1994 р. і Великим договором з Росією від 1997 р. Унаслідок цього, світ став свідком безпрецедентного випадку: вперше після 1945 р. в Європі одна держава відняла частину території в іншої. З використанням частин спецназу, зброї і «добровольців» Москва інспірувала збройний сепаратистський рух у південно-східних областях України, провокуючи українську армію на відповідні удари, що спричинило жертви і серед мирного населення.

На Заході вважають, що цим справа може не скін-

читися, стверджує О. Арбатов. Якщо Росія не зможе утримати знесилену Україну під своїм контролем, то з російського боку можлива і подальша територіальна експансія. Йдеться про відродження імперії шляхом захоплення Південної Осетії, Абхазії, українських південних і східних областей, потім і молдовського Придністров'я, а при нагоді – Північного Казахстану та російськомовної частини Балтії. Реальні соціально-політичні процеси в Росії, заклики до реваншу за пережите Росією приниження в 1990-ті роки, визнання протистояння із Заходом за єдино правильну політику, а територіальної експансії як природного способу існування Російської імперії дають привід для зростаючого занепокоєння з боку Заходу і пострадянських сусідів Росії. Отже, у світі об'єктивно назріває проблема винесення на порядок денний питання щодо відродження з боку НАТО політики стримування та ізоляції Росії, яка, як вважають на Заході, свого часу успішно спрацювала проти СРСР.

В описуванні цієї позиції Заходу О. Арбатов не відступає від істини. Однак було б наївно розраховувати, що він раптом стане на бік Заходу і засудить позицію Росії. Спираючись на традиційну академічну модель «реальної політики», освячену іменами таких патріархів науки, як Г. Моргантау і Г. Кіссінджер, О. Арбатов обирає позицію «над сутичкою». Скромно і невибагливо він нагадує, що в політичному аналізі слід забути всілякі «високі принципи», а подивитися на світ з погляду 1) національних інтересів, 2) геополітики та 3) балансу сил провідних держав світу. При цьому не слід забувати про те, що представники «реальної політики» дуже цинічно розглядають всілякі міжнародно-правові норми, моральні принципи, а тим більше апеляції до сподівань народів й історичних аргументів. Усе перераховане з погляду «реальної політики» є всього лише інструментами, які вільно можна змінювати для досягнення поставленої мети. Вигідно Росії – і вона на перше місце ставить принцип

територіальної цілісності і невтручання у свої внутрішні справи. Хоче Росія підірвати єдність України – «на перший план ставляться права національних меншин на самовизначення і можливість гуманітарних інтервенцій для захисту прав людини, етнічних і конфесійних спільнот» [72].

Нинішнє протиборство в світі, вважає Арбатов, не слід пов'язувати з якимись ідеологічними «ізмами», краще відкрито заявити, що наріжним каменем є великодержавні інтереси Росії. Тоді все стає на свої місця: і відродження героїчного пафосу імперіалізму, і позитивний сенс концепції ядерного стримування (а негативний – ядерне роззброєння), і оспівування політики нарощування озброєнь та демонстрації воєнної сили, і виправдання пошуку військових баз за кордоном, і прославляння суперництва в торгівлі зброєю.

Під кутом зору «реальної політики», зазначає О. Арбатов, «конфлікт Росії і Заходу навколо України був об'єктивно неминучий». Так уже, мовляв, повелося в цьому світі, що колишні метрополії завжди керувалися принципом «поділяй і володарюй», а новоутворені держави вступали в боротьбу за імперську спадщину. А Захід не завжди послідовний у своїй політиці: наприкінці 1980-х і впродовж 1990-х років він був «зайнятий освоєнням радянської спадщини в Центральній і Східній Європі шляхом договірно-правового об'єднання Німеччини, мирного розширення НАТО і Євросоюзу, силового розчленування Югославії та Сербії. Тим часом Росія як правонаступниця СРСР гасила численні конфлікти на пострадянському просторі, в т. ч. власну територію. Країни НАТО не хотіли залучатися в кривавий безлад, а Росія була дезорганізована, економічно залежна і йшла у фарватері міжнародного курсу США. Ніяких формальних чи негласних домовленостей, режимів і механізмів підтримки стабільності на пострадянському просторі не було створено, за винятком декількох миротворчих і переговорних місій» [73]. Тому, стверджує О. Арбатов, пущені на самоплив світові

та регіональні проблеми невдовзі нагадали про себе загостренням суперечностей між Росією і Заходом. Більше того – з погляду «реальної політики» для цього виникли цілком об'єктивні і навіть звичні для міжнародної політики причини та передумови. У першому десятилітті ХХІ ст. змінилося співвідношення сил у світі. Консолідована Путіним Росія набула стійкого економічного зростання (переважно за рахунок безпрецедентного зльоту цін на вуглеводні), а за ним прийшла і відносна соціально-політична стабільність. Москва отримала вільні капітали для інвестицій, розраховувалася з величезним зовнішнім боргом, різко (вчетверо за 2001–2008 рр.) збільшила фінансування національної оборони. А в цей же час відносно ослабили міжнародні позиції США, Євросоюзу і Японії. Це спричинено провалами у зовнішній політиці адміністрації Дж. Буша (особливо в Іраку і Афганістані, а також щодо Ірану і Північної Кореї), і світовою кризою, спровокованою багато в чому безвідповідальною фінансово-економічною політикою США.

Усе це позначилося на зміні співвідношення сил у світі, насамперед проявилось у посиленні дипломатичної активності Москви у вирішенні регіональних криз, у протидії США у військово-технічній сфері. Але найголовніше, зазначає О. Арбатов, «РФ почала енергійні спроби об'єднання під своїм керівництвом пострадянського простору і витіснення звідти впливу Заходу. Мабуть, в Москві вирішили, що без цього було неможливо стати самостійним центром сили в поліцентричному світі. Адже експортно-сировинна економіка не дозволяла зрівнятися за економічним потенціалом із США, Євросоюзом, Китаєм. А ядерний арсенал хоч гарантував імунітет від великої війни, але поступово девальгувався з поширенням ядерної зброї у світі та розвитком високоточних оборонних і наступальних озброєнь в неядерному оснащенні» [74].

Рано чи пізно ці об'єктивні передумови, вважає О. Арбатов, мали б дати про себе знати. Першим серйоз-

ним сигналом Заходу з боку Росії стала промова Путіна у Мюнхені в 2007 р. Росія попередила, що більше не має наміру грати за колишніми правилами, а тому претендує на рівноправні відносини. В іншому разі – Росія піде своїм шляхом.

За однією з версій, Захід ніяк не заявив про свою позицію – мабуть, спрацював комплекс самовпевненості. Так, президент Мюнхенської конференції з безпеки В. Ішінгер, який свого часу був послом у Парижі, Вашингтоні та Лондоні, через деякий час заявив: «Маю зізнатися, що багато хто тоді, можливо, і не зрозумів повністю значення і сенсу тієї промови російського лідера. А вже навесні 2008 року, коли новим президентом Росії став Дмитро Медведєв, всі відразу переключилися на співпрацю і всеосяжну політику “перезавантаження” наших відносин, а не аналіз того, що говорив Путін» [75].

Версія О. Арбатова інша: реакція Заходу на промову Путіна була не байдужою, а передбачувано негативною – якраз до цього моменту НАТО і Євросоюз всерйоз розпочали освоєння пострадянського простору. На зміну невдалій коаліції ГУАМ (Грузія, Україна, Азербайджан, Молдова) прийшла концепція «Європейської політики сусідства», що набирала дедалі більшої ваги. Потім настала черга і стратегії «Східного партнерства». Бухарестський саміт НАТО (квітень 2008 року) оголосив, що в альянс «відкриті двері» для Грузії та України. Усе це ставило під загрозу стратегію Москви з формування на пострадянському просторі «сфери привілейованих інтересів».

Реакція Росії на такі події була загрозливо-агресивною. Виступ В. Путіна на закритому засіданні ради Росія–НАТО став сенсацією. Він повідомив, що Москва сприймає наближення НАТО до російських кордонів як реальну загрозу інтересам держави і пообіцяв адекватні заходи у відповідь. Президент РФ натякнув: якщо НАТО надасть план дій щодо членства (ПДЧ) в НАТО Грузії, то Росія визнає Абхазію і Південну Осетію, спи-

раючись на косовський прецедент, і тим самим створить буферну зону між силами НАТО і своїми громадянами.

За словами джерела, присутнього на засіданні ради Росія–НАТО, про Грузію російський президент говорив абсолютно спокійно і ніби мимохідь. Коли зайшло про Україну, Путін розлютився. Звертаючись до Буша, він сказав: «Ти ж розумієш, Джордж, що Україна – це навіть не держава! Що таке Україна? Частина її територій – це Східна Європа, а частина, і значна, подарована нами!». І тут він дуже прозоро натякнув, що якщо Україну все ж таки приймуть у НАТО, ця держава просто припинить існування. Тобто фактично він пригрозив, що Росія може почати відторгнення Криму і Східної України» [76].

Показово те, що відразу прокремлівські політологи й експерти в ефірі російських телеканалів заговорили про те, що вступ України до НАТО загрожує розвалом країни і що саме тому Україна ніколи до НАТО й не вступить. Це означає, що Кремль зорієнтував своїх журналістів, і бухарестський натяк Путіна пішов у російські маси.

Після тимчасового «перезавантаження» відносин США і Росії за президентства Д. Медведєва з новим приходом до президентської влади В. Путіна відчуженість між Росією і Заходом посилилась, а суперництво відновилося з подвоєною силою: «Масові протестні акції в 2012 р. були сприйняті російським правлячим класом як підготовка Заходом кольорової революції, через що зближення з ним підірве політичну систему, що склалася в Росії» [77].

У відповідь на зовнішні і внутрішні виклики російське керівництво спішно скасувало курс «європейського вибору Росії». На зміну йому поставили офіційну доктрину «євразійства», що припускає першочергову інтеграцію Росії в Митному і Євразійському союзах з пострадянськими республіками, насамперед з Білоруссю і Казахстаном. Проголошену Медведєвим кон-

цепцію «Партнерство заради модернізації» було відкинуто, а замість неї взято курс на реіндустріалізацію економіки з опорою на оборонно-промисловий комплекс, що отримав держоборонзамовлення на 19 трлн руб. до 2020 р.

6. «СОВОК» ЯК СОЦІАЛЬНИЙ АГЕНТ «ПУТІНІЗМУ»

Після тривалого періоду стабілізації суспільного розвитку Росії, зумовленого не в останню чергу підвищенням добробуту населення за рахунок цін на нафту, з 2011 р. в країні почалася активізація протестного руху. Спочатку були багаторазові політичні виступи громадян Росії після виборів до Державної Думи VI скликання 4 грудня 2011 року Вони продовжилися під час кампанії з виборів президента Росії та й після них. Учасники протестних акцій заявляли, що вибори супроводжувалися порушеннями законодавства і масовими фальсифікаціями. Тому одне з основних гасел більшості акцій – «За чесні вибори!».

Найрезонанснішими були події 6 травня 2012 року – «Болотна справа». Тоді кілька десятків людей було звинувачено владою у масових заворушеннях й актах насильства на Болотній площі під час акції протесту «Марш мільйонів». У той час громадське розслідування цих подій встановило: 1) 6 травня не було масових заворушень, а були окремі сутички поліції з демонстрантами; 2) зіткнення були спровоковані правоохоронними органами; 3) першопричиною стало порушення владою схеми маршруту, узгодженої заявниками в мерії Москви. Ця справа отримала певний суспільний резонанс. За даними «Левада-Центру», в травні 2013 року про «Болотну справу» серед москвичів наслухалися 30 %, щось чули 56 %, нічого не чули 13 %. У всій Росії наслухалися про неї 25 %, щось чули, але не пам'ятали в чому суть – 45 %, а 30 % взагалі були неозізнані [78].

Ці дані свідчили, що провінція Росії налаштована

консервативно, вона менш сприйнятлива до проблем модернізації Росії та лібералізації суспільного життя. Водночас провінція Росії заявила про себе як про потенційний резерв охоронної практики можновладців. Щоправда, навряд чи є підстави вбачати якийсь розкол у російському суспільстві: і столицю, і провінцію об'єднує глибоко вкорінена в суспільну свідомість радянська ментальність з її осьовим імперським стрижнем.

Представник російської інтелігенції, поет і радіодраматург І. Померанцев стурбований сьогоденням і майбутнім Росії: «Росія здається хворою країною. Кожна країна час від часу переживає як періоди розквіту і духовного здоров'я, так і занепаду і хвороб. Що відбувається з Росією – пов'язано з традиціями російської історії та психології. У кожного народу є своя тотожність, так би мовити, паспорт. На превеликий жаль, тотожність російської нації прямо пов'язана з імперським мисленням – навіть у двадцять першому столітті, після розпаду Радянського Союзу. Це було звичайним явищем у вісімнадцятому, дев'ятнадцятому століттях як певний ступінь розвитку. Однак у сучасному світі “імперськість” виглядає архаїчно. Проблема Росії в тому, що вона не може знайти ніякої іншої справи, крім як бути імперією, а значить, когось підкорювати, ламати комусь руки і ноги. І доти, доки Росія не знайде себе в чомусь іншому, вона залишатиметься архаїчною державою» [79].

Проблеми витоків імперської політики Росії цікавлять і аналітиків Заходу. Цілком природно, що з цього питання є різні думки і судження відвертих прихильників великодержавної імперської Росії. Так, американський професор, автор теорії «агресивного реалізму» Джон Міршаймер стверджує, що війна між Росією і Україною нібито на совісті Заходу (розширювали НАТО, підтримували протестувальників на Майдані, вели себе зухвало з Росією тощо). На його думку, у відповідь на ці дії Заходу Путін відреагував «приєднан-

ням Криму, оскільки побоювався перетворення півострова на військово-морську базу НАТО, а також роботою із дестабілізації України з тим, щоб змусити її відмовитися від планів приєднання до євроатлантичних структур. Реакція Путіна – абсолютно передбачувана, мала статися. Зрештою, Захід збиткувався на задньому дворі Росії і погрожував її стратегічним інтересам, які Путін обстоював рішуче і неодноразово. Еліти в США і Європі були приголомшені цим лише тому, що вони більше не здатні на об'єктивний і неупереджений аналіз міжнародної політики... США і європейські лідери помилилися у спробі перетворити Україну на фортецю Заходу на кордоні Росії. Тепер наслідки цих непродуманих дій будуть все чіткіше проступати, і було б ще більшою помилкою не помічати цього» [80].

Навряд чи ця точка зору знайде собі багато прихильників в Україні, яка ніколи не погодиться з оцінкою свого місця в геополітичному розкладі світу як така, що нібито перебуває «на задньому дворі Росії». Феномен Майдану вже засвідчив, що український народ відмовився від сприйняття себе в ролі провінційної периферії будь-яких міжнародних центрів сили. Саме це не спроможні усвідомити прихильники «реальної політики», які мислять імперськими категоріями сили: «Нерідко доводиться чути твердження, що Київ має право сам вирішувати, хто буде його союзником, і росіяни не мають права заважати об'єднанню із Заходом. Це небезпечний спосіб мислення для України, коли йдеться про зовнішньополітичний вибір. Сумна правда полягає в тому, що в політиці великих держав на перший план часто виходить право сили. Абстрактні права, такі як право на самовизначення, виявляються безглуздими, коли могутні країни конфліктують з слабшими державами». Тобто, за Дж. Міршаймером, виходить, що право на історичний вибір свого майбутнього є всього лише «небезпечним способом мислення для України», коли поряд є Росія, що во-

лодіє ядерною зброєю, а «особливо якщо захист цієї держави не входить у життєво важливі пріоритети Заходу» [81].

Представники «реальної політики» не завжди знаходять собі прихильників серед американських політиків і в експертному середовищі США. Наприклад, американський професор Т. Ніколс, ставлячи завдання знайти витоки серійної агресії президента Росії на міжнародній арені, вважає, що академічне мислення школи «реальної політики» стосовно Путіна взагалі себе не виправдовує, як і не пояснює його політику версія про ураження його національного самолюбства, нібито зневаженого Заходом. З погляду Т. Ніколса, російський президент аж ніяк не є адептом «реальної політики», «націоналістом Путіна теж не назвеш: він навряд чи взагалі розуміє цю концепцію», а тому «ніякими сухими теоріями реалізму або ущербними історичними аналогіями неможливо виправдати війну Росії з мирним сусідом» [82].

Проблема, на думку Т. Ніколса, полягає в радянській імперській ментальності В. Путіна. У цьому – ключ до розуміння путінських воєн від Грузії до України: «Тобто для розуміння Путіна потрібно усвідомити, ким він насправді є: росіяни називають таких, як він, “совок”, що означає “радянський хлопець”, продукт радянської системи. Подібно до інших представників свого покоління, він з когорти людей, які дорослішали у величезній і потужній багатонаціональній державі початку сімдесятих. Безликі гвинтики, що приводили цю систему в дію, непримітні люди, такі як Путін, що пройшли ідеологічне накачування. Цим людям вселили помилкову віру в те, що найвеличніші дні СРСР ще попереду. У більш зрілі роки ці “совки” почали відчувати занепокоєння і переживати типову кризу середнього віку. Але по досягненні середнього віку багато з цих “совків” також зрозуміли, що прожили життя в державі, заснованій на брехні і такій, що трималася лише на силі» [83].

Подібне розуміння суспільних процесів прийшло в Росію лише через певний час, і далеко не всі усвідомили витоки цих глобальних зрушень. Цьому передували кілька причин. Адже ще в 1975 р., після вигнання з Сайгона, Америка перебувала в безнадійному занепаді. І навпаки – Радянський Союз демонстрував своє безперечне лідерство, наїжачившись сучасними озброєннями нового покоління, направляючи своїх «радників» до найодіозніших режимів на земній кулі. Співвідношення сил було на користь СРСР, а велике колесо Історії ніби котилося якщо і не в бік комунізму, то у всякому разі до торжества ідей світової революції. Навіть китайці оспівували великий «вітер зі Сходу», який несе перетворення.

І в цей самий час, акцентує увагу Т. Ніколс, в 1975 р. Путіну було всього 23 роки, він починав роботу в КДБ – найелітнішій радянській установі. Вона могла забезпечити йому доступ в усі владні структури, і він смакував передчуттям того часу, коли його співгромадяни будуть боятися його і підлабузнюватися до нього. Однак з'ясувалося, що всього через десять років він став свідком початку кінця радянської імперії, коли такі круті й жорсткі лідери, як Ю. Андропов, впали жертвами старіння і хвороб, а представники молодого і слабого покоління радянських лідерів, такі як М. Горбачов, прийшли їм на зміну і, за словами Ніколса, «здали країну».

Важко уявити собі такий крутий перелом у суспільній свідомості, коли ще в 1975 р. світ, здавалося, належав Москві, а через 10 років ця мрія юності раптом була розтоптана. За оцінкою Т. Ніколса,

«такі люди, як Путін, зірок з неба не хапають, але вони хитрі й верткі (радянська система славилася своїм умінням позбавлятися від творчо мислячих людей і нагороджувати дуже розумних людей – це не одне і те ж)». Наприкінці 1980-х років Путін зробив те, чого не змогли зробити менш здібні радянські люди старшого покоління: він переметнувся від знесиленої Ра-

дянської держави до нового демократичного руху. Більше того, Путін демонстративно перейшов на позиції націоналізму, став носити хрестик, виставляти напоказ свою заклопотаність становищем російськомовного населення (але тільки щодо тих, хто проживає на території колишніх радянських республік). При цьому він приручив крайні праві націоналістичні угруповання Росії і вписав їх у свою політику неорадянського експансіонізму [84].

Про те, що Путін не відповідає стилю мислення «реальної політики», зазначає Ніколс, свідчить хоча б нехтування ним заповіддю цієї школи: «Не наживай собі зайвих ворогів». Він постійно провокує Америку, яка в особі Барака Обами демонструє, що абсолютно не бажає воювати, але, тим не менш, змушена втягуватися в європейський конфлікт. Путін також наочно демонструє, що «не розуміє тих сил в Україні, які він створює, або якими маніпулює. Він фактично спонукав до життя і оживив український націоналізм, що становить загрозу для Росії, якої можна було б уникнути, якщо залишити в Україні велику кількість російськомовних виборців... Щодо решти Європи, то Путін, звичайно, нагадав своїми діями НАТО, яке мирно дрімало, про те, для чого ця організація існує передусім. Він до краю посилив і в НАТО, і в ЄС позиції традиційного супротивника – Польщі. Якщо це частина генерального плану, то з логікою тут явно не все гаразд» [85].

У багатьох міркуваннях Т. Ніколса присутні логіка і здоровий глузд. Однак неможливо погодитися з ним, що «війна повернулася до Європи лише через В. Путіна ... злобного радянського функціонера, який хоче повернутися назад у минуле і жити в тій епосі, на зміну якій швидко прийшов новий і кращий світ» [86]. Є підстави думати, що минуле В. Путіну абсолютно ні до чого – влади, якою він володіє, в радянських умовах він не отримав би ніколи. А тим більше не отримав би і доступу до того фінансового капіталу, яким, за повідомленнями ЗМІ, він володіє як один із найбагатших у

світі. Так що все і простіше, і складніше. Для утримання влади і капіталу (а це, схоже, і є головний рушійний імпульс його діяльності) Путіну, мабуть, доводиться займатися складною і досить клопіткою роботою зі створення потужної соціальної бази із числа своїх прихильників серед населення Росії. А вербувати їх доводиться із середовища того самого «homo soveticus» (у простолюдді – «совка»), які становлять масову, хоча і вельми хитку базу «путінізму» як суспільного явища. І те, що рейтинг Путіна після приєднання Криму досяг 83 %, свідчить, що з цим завданням він впорався досить успішно. Це означає, що ситуація потребує аналізу не так особистих характеристик Путіна, як глибинного аналізу соціальних процесів в Російській Федерації, які забезпечують масову підтримку його великодержавної імперської політики.

У намаганні розпізнати феноменом «homo soveticus», звернемося до робіт Л. Гудкова – очолюваний ним «Левада-Центр» від початку розпаду СРСР методично і глибоко досліджує «совок» як суспільне явище. Перед тим варто взяти до уваги, що поняття «радянська людина», на думку Л. Гудкова, – не етнічна характеристика соціуму, сформованого в умовах тоталітаризму, а специфічний соціально-філософський конструкт, теоретична абстракція, що передає сутнісні ознаки цього явища.

Соціологія описує людину «совка» як ієрархічну, з патерналістською свідомістю. Як людину імперську, для якої колективні цінності представлені передусім як великодержавність. Ця людина – лукава, двоєдушна, керується правилами двозначності, оскільки змушена весь час пристосовуватися до репресивної держави, демонструючи лояльність і постійно обманюючи її. Яскравим прикладом того є колгосп, який не буде існувати, якщо колгоспник не крастиме або не використовуватиме колгоспні ресурси для власного присадибного господарства. А це і є умовою виживання людей і колгоспу. Інтереси виживання формують нехитру

й водночас лукаву життєвську стратегію понижувальної адаптації: люди особливо не розраховують на краще життя, вони переважно бояться втратити те, що мають. Вони не мають довіри ні до інститутів влади, ні до інших людей. Тому є відлюдниками, вкрай недовірливими. Бояться нового і весь час перебувають у соціальній напрузі [87].

Робота з таким контингентом населення, а ще більшою мірою – селекційна діяльність з його відтворення та примноження вимагають цинізму і володіння технологіями маніпулювання населенням, щоб тримати його свідомість у напруженому стані. Тому консультант Ради національної безпеки і Держдепартаменту США Е. Люттвак серед новітніх російських технологій з інтеграції пострадянського простору вирізняє системне використання пропаганди, у т. ч. «масове вкидання фальшивих історій про звірства іншого боку на телебаченні та в Інтернеті, які повинні були викликати озлоблення населення» [88].

Перші результати застосування таких технологій були отримані в серпні 2008 року – за президентства Д. Медведєва. Це був сплеск «патріотичних» настроїв, викликаних маленькою переможною війною з Грузією, яка супроводжувалася надзвичайно масовою антигрузинською пропагандою. За оцінкою Л. Гудкова, «вже тоді були апробовані ті прийоми провокування насильства, риторика негативної мобілізації та виправдання застосування військової сили Росією для захисту “своїх” (“фашистський режим Саакашвілі”, “геноцид”, змова проти Росії, загроза “розширення НАТО” та ін.), які на повну силу використовують у нинішній війні з Україною» [89].

Агресія проти Грузії лише короткочасно підвищила рейтинг Кремля серед російського населення. Восени того ж року раптово для громадян Росії вибухнула фінансово-економічна криза, і рейтинг російських властей поповз донизу. За даними

«Левада-Центру», до 2012 р. в російському суспіль-

стві стало помітним невдоволення Путіним і перспективою його повернення в президентське крісло. На той час понад 60 % росіян говорили, що втомилися чекати поліпшення в економіці, підвищення життєвого рівня, розв'язання проблем у соціальній сфері, і хотіли, щоб до влади прийшов хтось інший з іншою політичною програмою.

Розчарування від підставного президентства Медведєва накладалося на тривогу російського середнього класу, пов'язану з передчуттям повернення Путіна, із чим пов'язували посилення репресивності авторитарного режиму. Протестний рух, приводом для якого стали фальсифікації на виборах (вважається, що їх масштаб був все-таки перебільшений), був вираженням морального неприйняття путінського консерватизму, невиразного розуміння російською громадськістю повільно наростаючої, але неминучої деградації країни. За різними вимірами «Левада-Центру», 45–47 % респондентів вважали, що Путін не мав би йти на наступні вибори (2018 р.). Це не могло не насторожувати владу. Але, попри посилені грошові вливання в соціальний сектор, рівень підтримки Путіна продовжував знижуватися аж до осені 2013 року, а в грудні 2013 року – січні 2014 готовність підтримати його кандидатуру на наступних виборах коливалися в межах 28–32 %.

Дистанціювання від казенної путінської Росії – проблема не тільки якоїсь частини творчої інтелігенції. Насторожено поставився до повернення Путіна й середній клас. Серед його представників піднялася хвиля емігрантських настроїв – кожен другий освічений та матеріально успішний молодий городянин (у великих містах) став замислюватися про від'їзд із країни. Соціально слабкі групи, передусім жителі бідної й депресивної провінції, пенсіонери, працівники держсектора, сільське населення, були вкрай невдоволені відмовою держави від виконання своїх соціальних зобов'язань. У підсумку рейтинг Путіна (тут важливий

тренд, а не окремо взяті цифри) падав аж до грудня 2013 року і зупинився лише перед Новим роком. Тимчасове піднесення рейтингу російської влади почалося з розгортанням пропагандистської кампанії, пов'язаної з Олімпіадою в Сочі. Суттєву роль у цьому відіграли патріотичні заходи, святкові вистави і цілком закономірна ейфорія з приводу перемог. Але це був тимчасовий успіх влади, після якого соціологи очікували чергового зниження рейтингу Кремля.

Переломний тренд масових настроїв у Росії різко намітився з початком київського Майдану, точніше – у зв'язку з російською реакцією на вигнання Януковича. Події на Майдані були сприйняті путінським режимом як смертельна загроза для свого подальшого існування. По-перше, сама ідея інтеграції України в Європейський Союз порушувала весь геополітичний проект Путіна щодо відновлення, хоч і не в повному обсязі, великої держави, але все ж за домінування ролі Росії на пострадянському просторі. Вихід України з цього простору руйнував всю задуману систему. У суспільній свідомості утверджувалася думка, що масові протести проти корумпованих еліт, бюрократичного свавілля можуть мати реальний успіх. І Україна довела це. Росія була змушена оперативно впливати на ситуацію. Тому після масових демонстрацій в Москві 2011–2012 рр. російська влада видала серію законів і підзаконних актів, спрямованих на дискредитацію опозиційних, навіть недержавних організацій, рухів і груп у російському суспільстві.

Жорстокій дискредитації було піддано українські події. Послідовно відбувалося нав'язування думки, що події на Майдані – не народний рух, а підступи Заходу. У соціології такий механізм називають дискваліфікацією людей, які виступають за правову державу, демократію, новий тип державності в Україні. Цих людей спробували позбавити їхньої значущості, волі та дієздатності в громадській думці. Як результат, їх стали зображувати лише як агентів змови чи провокацій

з боку Заходу, що цілковито відповідає радянським міфам про вороже оточення в «обложеної фортеці». Водночас це знімало і питання про правочинність руху і тих сил, які стояли за Майданом.

Спочатку в російській пропаганді було визнано, що Майдан – це повстання проти корумпованого режиму Януковича. А потім було заявлено, що в процесі повстання сталося перехоплення влади ультрарадикальними українськими націоналістами, які вкинули країну в хаос, кризу держави та її подальший розпад. Висунутих Майданом лідерів стали називати «фашистами», «бандерівцями», «нацистами», приклеюючи і ярлик «антисемітів». Щоправда, з приводу «антисемітизму» стався збій, враховуючи значний внесок у справу Майдану єврейської громади України. Тому в хід пішло нове визначення – «жидобандерівці», а через якийсь час – «жидофашисти». І все це трактували як загрозу безпеці росіян в Україні.

Настирлива пропагандистська кампанія підводила до того, що в цій екстраординарній ситуації – розпаду держави, наростання беззаконня і вакууму влади – Росії не залишається нічого іншого, як ввести війська для захисту росіян, тому Рада Федерації прийняла відповідне рішення. Громадськості стали нав'язувати думку, що Росія зовсім не анексує, не захоплює чужі території, а просто повертає свої споконвічні землі, відновлюючи тим самим свою традиційну роль великої держави.

Ця відверто брехлива кампанія була безпрецедентною і за інтенсивністю, і за тотальністю, і що найсуттєвіше – з відключенням усіх альтернативних джерел інформації: було закрито кабельне телебачення, телеканал «Дощ», Інтернет-сайти, змінено редакції деяких сайтів та інформаційних джерел. Такі дії відразу позначилися на російській громадській думці: «якщо ще в листопаді–грудні (2013) абсолютна більшість (від 65 %) вважала, що події в Україні – внутрішня справа українців, і туди Росії не слід втручатися, то до кінця

січня–лютого (2014), коли набула сили ця пропаганда, ситуація повністю змінилася. Виникло відчуття тривоги, що все це може перерости в якусь велику війну Росії з Україною і навіть у щось більше. Багато людей стали стежити за цими подіями. Якщо спочатку приблизно 25–30 %, то до березня – вже дві третини населення. Шквал інформації не давав можливості людям думати, що вони розуміються на тому, що відбувалося: тільки 43 % відповідали, що більш-менш розуміються, але довіряють засобам масової інформації, наприклад російському телебаченню [90]. Отже, все розуміють так, як трактує телебачення.

Поступово, переходячи від думки «захистити російське населення» до стратегії «відновити історичну справедливість і повернути Росії її споконвічні території», російська пропаганда домоглася фантастичного пробудження імперських почуттів. За оцінкою Л. Гудкова, в інформаційному полі Росії було здійснено вкрай агресивну і тотальну пропагандистську кампанію проти української демократії, що звалила корумпований режим Януковича, підтримуваний Москвою, а також дискредитація прагнень значної частини українського суспільства до інтеграції з Європою. Ця груба пропаганда заговорила мовою війни, мобілізаційної риторики боротьби з «бандерівцями», з «українським фашизмом», різко змінила ставлення росіян до своєї влади: «Влада, яка до того сприймалася як корумпована, егоїстична, некомпетентна, мафіозна, повела себе відповідно до колишніх, ще радянських стандартів брежнєвської «супердержави»: повернула Крим, продемонструвала всьому світу свій своєрідний характер, різко підвищивши тим самим свій символічний статус в очах росіян. Схвалення цих дій радикально посилило підтримку путінського режиму, повернуло йому повноту легітимності. Ефектом пропаганди телебачення стало практично зникнення відмінностей у підтримці влади серед різних соціальних груп» [91]. Те, що переважна частина росіян раптом перетворилася

на недругів українського народу, – наслідок масованої пропаганди телевізійних програм на російського споживача. Умонтовані в інформаційні програми пропагандистські кліше мусили знайти «свого» споживача, налаштованого на сприйняття саме такого інформаційного продукту.

Соціологічні дослідження показують: підтримка агресивної політики щодо України зросла серед бюрократії, чиновників, бюджетників, працівників держпідприємств. Підтвердилася закономірність, за якою найшвидше реагують освіченіші групи і залежні від держави категорії працівників, за ними потягнулися й інші. Врешті, анексію Криму підтримало понад 80 % росіян. І це все загрожує небезпечними наслідками: коли російська колективна згода досягає такого рівня, то відмінності між респондентами з різних соціальних страт і категорій стираються настільки, що народ перетворюється на демографічну масу. Тотальний ефект брехливого інформаційного опромінення, зняття відмінностей, відключення альтернативних каналів інформації і дуже агресивне нав'язування того, що нібито відбувалося: підміна картинки і тексту, розміщення різних фейкових повідомлень, на яких особливо багатий Перший канал російського телебачення. Це означає, що молоді й освічені у своїх оцінках і судженнях нічим не відрізняються від літніх і неосвічених. Таким і є ефект пропаганди: прогноз погоди, футбольний матч професор і двірник сприймають приблизно однаково.

На думку відомого московського медіа-експерта І. Яковенка, телебачення стало одним з найефективніших механізмів з утримання влади, а пропагандистська машина Росії, на його погляд, – загроза, небезпечніша від «Аль-Каїди». Річ у тім, пояснює він, що Путін і його оточення насправді не є тоталітарними ідеологами. У цьому принципова відмінність російського ладу, російського режиму від націонал-соціалістів Німеччини, фашистів Італії і більшовиків Леніна – Сталіна. У

класичних тоталітарних режимах завжди спочатку були професійно сконструйовані ідеології й смисли існування, прийнявши які, люди жертвували своїм життям. «Путінізм» поки що такої ідеології не запропонував, і коли один із журналістів запитав Д. Медведєва, заради чого він міг б пожертвувати власним життям, той довго думав і відповів: «Заради сім'ї, напевно».

«Путінізм» не містить в собі нічого такого, заради чого можна було б пожертвувати життям. Він може запропонувати лише негативну ідентичність Росії, спрямовану проти кого-небудь – Америки, України, Балтійських держав тощо. І тут, зазначає І. Яковенко, на перше місце виходить медіакратія: «У нашому квазітоталітарному суспільстві відбувається особливий, незвичайний фашизм, незвичайний тоталітаризм. Тут все влаштовано зовсім по-іншому. Не так, як у нацизмі Німеччини, коли все-таки Геббельс і Юліус Штрайхер грали допоміжну роль, а основними були війська СС і Гестапо. Тобто два складники будь-якого тоталітарного режиму – брехня і насильство. Так от у всіх без винятку тоталітарних ідеологіях і режимах ХХ століття насильство відігравало ключову роль, а брехня допомогала. У російському квазітоталітарному режимі все навпаки: брехня є основою, а насильства у нас не так багато. Брехня – основа, і в цьому принципова відмінність» [92].

Так уже сталося, що в поточній ситуації Україна є не тільки об'єктом брехні, а й точкою кристалізації, навколо якої почала формуватися прогресивна громадська думка Росії. На думку І. Яковенка, якщо в інформаційному просторі навколо України буде створено полюс правди, точку кристалізації журналістики, то структура медіаполя може поступово змінитися, а це вплине і на стан суспільної думки загалом. Більше того, ставлення до України може стати своєрідною точкою тяжіння нормальної російської культури. Йдеться про традиції культури Герцена, Тургенєва, Горького, Буніна, Бродського, які писали свої твори переважно

за кордоном, у Європі. Якщо це трапиться в наші дні, російське громадянське суспільство зможе вийти на позитивний образ російської національної ідеї, який так і не був знайдений.

«Знаєте, яка в Росії національна ідея? – запитує Яковенко. – Ось усі впродовж дев'яностих років за дорученням Єльцина шукали національну ідею. Не знайшли. Не там шукали. Її знайшов режисер Балабанов, який в цьому своєму знаменитому, так би мовити, фільмі “Брат-2” її сформулював: “Кирдик Америці. Кирдик твоїй Америці!”. І друга цитата, яка стала поясненням ось цього короткого формулювання російської національної ідеї: “Не брат я тобі, сука чорножопа!”. Ось це російська національна ідея сьогодні. Розумієте? Ось це! Нічого іншого! Ось це – основа! Це фундамент! Не “Православ’я, самодержавство, народність”, не “Вперед до перемоги комунізму”, а ось ці чіткі ясні слова, які знаходять сьогодні шлях до сердець десятків мільйонів росіян... Боротьба з “балабанівщиною” на території Росії досить проблематична. Отже, треба створювати певну точку кристалізації російської культури за межами Росії» [93].

За такої ситуації «національну гідність великоросів» рятує хіба що невелика частина населення, яка обурюється, переживаючи сором і моральну пригніченість з приводу політики Росії щодо України. Ці групи зайняті переважно поза державним сектором. У їх складі – люди більш освічені, 40–50 років, які частіше користуються альтернативними джерелами інформації, а тому розуміють наслідки такої агресивної політики. Якесь частина суспільства взагалі дистанціюється від політики: літні люди, домогосподарки, сільські мешканці. Вони перебувають поза актуальними політичними процесами, а тому й не цікавляться всім, що поза межами їх буденних справ.

Л. Гудков дійшов висновку, що «основний ресурс підтримки Путіна – молоді росіяни з провінції, бюрократія і державний сектор» [94]. У своїй основній масі

– це населення переважно малих і середніх міст, де збереглася радянська галузева структура, насамперед машинобудування, важка промисловість, що становили ядро військово-промислового комплексу. Сьогодні там, як правило, відсталі технології, неконкурентні підприємства, звідки поступово розбігаються робітники. Усі вони усвідомлюють, що ринкові реформи для них – смерть. Без держзамовлення, без державної підтримки вони не виживуть – це бідне і депресивне середовище. Радянський Союз із його системою зайнятості та гарантованої зарплати живить їх ідеалізовані уявлення про стабільність за помірного достатку.

За таких обставин і пробивається соціальний попит на «homo soveticus» – людину, яка живе від зарплати до зарплати, заздрісно дивиться на те, як багатіє російська злодійкувата бюрократія і дрібніше начальство, а також бачить хороми і «мерседеси», які трансюють на телевізійних екранах. У неї немає шансів на поліпшення життя, і це вона якщо й не розуміє, то підсвідомо відчуває в щоденній буденності. Адже в приватній сфері існування принципово нічого не змінилося, та й немає ніяких перспектив на зміни в майбутньому. І вона змушена жити з відчуттям залежності від сваволі влади, своєї незахищеності і пригніченості обставинами. Для неї брежнєвське правління, коли всі жили скромно, зате «нас боялися і поважали», постає часом розквіту «наддержави». А тому в режимі «путінізму» вона бачить механізм компенсації убогства, хронічної бідності свого приватного життя, шлях подолання своїх комплексів неповноцінності – індивідуальних і національних.

Соціальна база «путінізму» – це консервативна периферія з дуже слабким потенціалом самоорганізації. Для цього контингенту населення характерна неприязнь до носіїв більш високих устремлінь. І це зрозуміло, бо в суспільстві, де немає визнання досягнень, у т. ч. економічного успіху, де гроші дістаються не завдяки здібностям і таланту, а через близькість до

розподільника владних повноважень, через корупцію, там успіх економічний, як і ознаки високого споживчого статусу, стають дискваліфікованими. Тоді починає діяти компенсаційний механізм: ідентифікація себе з «великою державою» психологічно звільняє людину від почуття приниженості у повсякденному житті, залежності від свавілля влади, соціальної безпорадності. Причетність до «великої держави» стає зворотним боком слабкого Я.

Такі комплекси неповноцінності, що певний час дрімали, стали дуже відчутними внаслідок інтенсивної антиукраїнської пропагандистської кампанії. Звідси і зарозуміло-зневажливе ставлення до України та її населення. Наприклад, у березні 2014 року «Левада-Центр» провів опитування: «Які почуття викликає в Україні приєднання Криму до Росії?». Відповіді були такі: 17 % російських респондентів сказали, що вони взагалі не знають, що і відповідати; ще 17 % зазначили, що, на їхню думку, в Україні анексія Криму не викликає ніяких негативних почуттів до Росії; 25 % визнали, що анексія Криму, звичайно, викликає негативні почуття в українців, але вони не переходять у ненависть до Росії та її керівництва; 18 % допускали, що це спричинить ненависть до російського керівництва, але не до Росії; тільки 24 % відповіли, що розуміють, наскільки ці дії Росії образливі для українців, що і може викликати ненависть до неї. При цьому 75 % росіян взагалі не вважали, що їхня країна несе хоч-якусь відповідальність за події в Україні. Нездатність тверезо оцінити ситуацію засвідчує ступінь деморалізації російського суспільства [95].

Стан суспільства, де приймають як належне і збройну інтервенцію, і військовий шантаж, і пропагандистську демагогію, забезпечив небувалу консолідацію російського населення навколо влади, окресливши широкі рамки соціальної бази «путінізму». Риторика «відродження Росії як великої держави», яка «повертає свої землі», а не втрачає їх як при Горбачові чи Єльцині;

яка захищає росіян в Україні, де вони нібито піддані загрозам з боку «націоналістів», «бандерівців» і «київської хунти»; Росії, яка протистоїть тискові і критиці ворожого Заходу, забезпечила сильний ефект квазіморальної консолідації, масову підтримку дій кремлівської влади. Хвиля подібних псевдопатріотичних переживань і кримської ейфорії навряд чи спаде найближчим часом – наслідки цієї політики будуть відчутні протягом десятиліть. Щодо цього не тішать себе ілюзіями й російські громадяни: якщо в березні 2014 року тільки 24 % опитаних вірили, що після анексії Криму українці будуть відчувати «ненависть до Росії в цілому», то в серпні того ж року очікування саме такої реакції від українців мали вже 38 % росіян [96].

Ці дані не дають підстав думати, що в Росії настає прозріння, а можливо, навіть і бажання спокутувати свій гріх. А якщо і так, то в дуже вузькому сегменті суспільства. Сплеск великодержавних імперських почуттів також не може бути надто тривалим – механізми, що забезпечують соціальну мобілізацію на негативній основі, вельми короткострокові. Рано чи пізно настане розчарування – особливо після того, як росіяни відчують наслідки політики агресії (в т. ч. санкційні) і дійдуть висновку, що економіка не витримає нового витка мілітаризму. Після кожної війни, як відомо, настає мир. А разом з ним хоч якась упорядкованість.

7. НОВИЙ СВІТОВИЙ ПОРЯДОК ТА «ІНШИЙ СВІТ» ПУТІНА

Відомі слова Ангели Меркель у телефонній розмові з Б. Обамою про те, що В. Путін перебуває в «іншому світі», вимагають розгляду питання в площині дуальної опозиції: 1) «новий світовий порядок» і 2) «інший світ» Путіна. Судячи з усього, головним у цьому розгляді постане питання: наскільки уявлення з позиції

цих «світів» несуть у собі адекватне бачення реальних глобальних процесів?

Словосполучення «новий світовий порядок» асоціативно нагадує одного з патріархів сучасної архітектури світоустрою – Г. Кіссінджера, який висловлював сумнів щодо утвердження очікуваного порядку і справедливості в цьому світі: «Концепція порядку, що лежала в основі сучасної епохи, не витримує нових реалій» [97].

Таке визнання дещо бентежить: чи можна очікувати впорядкування відносин Росії та України за відсутності порядку у світі? Адже криза навколо України – проблема, що виходить далеко за межі двосторонніх відносин. Не дарма Б. Обама на 69-й сесії Генеральної Асамблеї ООН поставив проблему агресії Росії в ряд найголовніших світових загроз: «У той час, як ми зібралися тут, спалах Еболи вражає систему охорони здоров'я в Західній Африці і загрожує швидко поширитися за її межі. Агресія Росії в Європі нагадує про дні, коли великі нації погрожували малим, переслідуючи власні територіальні амбіції. Жорстокість терористів у Сирії та Іраку змушує нас дивитися в серце півми» [98]. За такої постановки питання проблема «нового світового порядку» видається мало не єдиною гарантією в забезпеченні миру в усьому світі, в т. ч. в Україні. Та наскільки вірогідним може бути досягнення цієї мети, впевнено не скаже ніхто.

Г. Кіссінджер як один із патріархів концепції «реальної політики», виходячи з її принципів, звертає увагу на те, що тривалий час пошук світового порядку відбувався майже винятково на основі понять, які панують у західних суспільствах. Спираючись на потужну економіку і військову силу, Сполучені Штати Америки в післявоєнні роки стали не лише світовим лідером, а й внесли новий вимір у розуміння світового порядку. Йдеться про поширення свободи і демократії, яким приписували здатність сприяти справедливому і міцному миру. У тому розумінні світового порядку як

доконаний факт визнавали судження, що народи і держави конкурують між собою в силу своєї природи – так уже влаштований світ. Тому для стримування їхніх амбіцій необхідно спиратися на баланс сил і згоду між освіченими державними діячами. Згідно з цією точкою зору, люди схильні діяти логічно, осмислено і розумно, спираючись на здоровий глузд і знаходячи компроміси мирним шляхом. Поширення демократії є глобальною ціллю і місією світового порядку. Вільні ринки повинні позбавити людей від бідності, збагатити суспільства і замінити традиційне суперництво країн їх економічною взаємозалежністю.

Попри ідеалізм цієї концепції, певний порядок у міжнародні відносини вона все-таки внесла. Значна частина території земної кулі представлена незалежними державами. Поширення принципів демократії та представницького управління, хоч і не стало загальносвітовою реальністю, домінує серед устремлінь багатьох народів. Цьому сприяють глобальні комунікації, фінансові мережі, які працюють в режимі реального часу. Тому сплав американського ідеалізму і традиційних європейських концепцій державної влади та балансу сил приніс певні плоди. Проблема лише в тому, що на узбіччі цього процесу виявилися величезні регіони світу, які ніколи не поділяли західної концепції порядку, а просто вимушено погоджувалися з нею через різні обставини. На цій підставі Кіссінджер доходить висновку, що «сьогодні це стало особливо очевидно на прикладі української кризи... Порядок, проголошений і встановлений Заходом, підійшов до поворотного моменту» [99].

У цій ситуації Україні потрібно осмислено знайти своє саморозуміння і свій шлях. Почати можна хоча б з такого базового суспільного інституту як держава, що для сучасної України є імперативом. Складність у тому, що в Європі, куди Україна прагне, сама природа держави постала перед численними спробами ревізії. Європа вирішила, що вона вже переросла традиційні

розуміння держави з її незалежністю і суверенітетом, а тому взялася будувати зовнішню політику переважно на принципах «м'якої сили». На цьому шляху Європа так і не віднайшла багатьох нових атрибутів державності, але тим часом створила вакуум влади всередині самого Євросоюзу і розбалансувала силовий фактор уздовж своїх кордонів. Значною мірою це відчули в Україні, якій доводиться на власному досвіді переконуватися, що посилення на законність і легітимність чинної влади Києва навряд чи зможуть підтримувати порядок в регіоні та світі без силового потенціалу та належної стратегії. У мусульманських країнах свої особливості – там розпад держав провокують релігійно-етнічні чинники. А в азіатському регіоні, на противагу європейському, взагалі переважає принцип балансу сил незалежно від легітимності тих чи тих дій влади.

Нові проблеми виникли також у площині економіки і політики. Економіка стає все більш глобальною, а сфера політики переважно залишається пріоритетом національної держави. Через те міжнародний порядок наштовхується на парадокс: процвітання світу у сфері економіки залежить від успіху глобалізації, однак у сфері політики цей процес призводить часом до результатів, що суперечать головним устремлінням глобалізації.

Ще одна слабкість сучасного світоустрою – відсутність ефективного механізму взаємодій, міжнародних консультацій та можливої співпраці. З одного боку, у світі відбувається незліченна кількість форумів і конференцій, що розв'язують у кращому разі тактичні питання, а в гіршому – є джерелом інформаційних заходів «соціальних медіа». Досить згадати, скільки проведено різних слухань з українського питання і прийнято резолюцій зі словами «занепокоєності», а то й «глибокої занепокоєності», але як мало було конкретної міжнародної допомоги у протистоянні анексії Криму та недопущенні вторгнення Росії на територію Дон-

басу. Насправді, пошуки оптимального порядку і у Східній Європі, і у світі вимагають чіткої, осмисленої стратегії в розумінні порядку і механізмів його досягнення та підтримки.

Спершу слід досягти необхідного суспільного консенсусу і міжнародного взаєморозуміння з актуальних питань. Кіссінджер і ставить ці питання перед Сполученими Штатами як гарантом світового порядку ХХІ ст. Але вони постали і перед українським суспільством. Наприклад, чого Україна не може допустити за будь-яких умов, якщо їй навіть доведеться діяти наодинці? Чого вона прагне досягти, навіть якщо інші країни не будуть у цьому допомагати? Чого прагне досягти або не допустити в союзі з іншими країнами? Чим не слід займатися, навіть якщо до цього буде підштовхувати якийсь альянс або багатостороння організація? Яка суть тих цінностей, які Україна прагне обстоювати? Якою мірою реалізація цих цінностей залежить від обставин, а якою – від наявності політичної волі?

Для відповіді на ці запитання необхідне поєднання волі і стратегічного мислення. Якщо вже Україна брала курс на євроінтеграцію, то має пам'ятати, що історія не дає перепочинку країнам, які забувають про своє історичне покликання. Навіть у досягненні миттєвих результатів. При цьому слід прийняти як даність, що жодні піднесені патріотичні переконання неспроможні замінити необхідного для оборони силового потенціалу та належної геополітичної стратегії. Демократія теж чогось варта лише тоді, коли вміє себе захистити.

Виклик часу наростає, і не факт, що країни демократії знайдуть сили дати на нього адекватну відповідь. Саме про це йшлося в статті А. Гата в журналі «Foreign Affairs» за 2007 р. У ній стверджувалося: «Не виключено, що авторитарний капіталістичний лад, представлений сьогодні Китаєм і Росією, може стати реальним альтернативним інструментом модернізації, а це в свою чергу дозволить припустити, що кінце-

ву перемогу ліберальної демократії або її перевагу у світі не можна вважати неминучою» [100].

Під час обговорення цієї статті було висловлено побоювання, що «авторитарний капіталізм» може стати реальною загрозою демократичному Заходу. Однак незабаром розмови про необхідність більш активного просування демократії вщухли. Причина – криза 2008 р., яка підштовхнула Захід до залучення фінансових можливостей Китаю. На цьому тлі розмови про дефіцит демократії в Китаї стали сприймати як недоречність.

Усе змінив 2014 р., коли «російська весна» стала зримо загрожувати існуючому світопорядку. Про це йшлося в травневому номері того ж «Foreign Affairs», де вміщено статтю В. Міда «Повернення геополітики». У ній зазначається, що американці і європейці воліли б залишити геополітичні питання, пов'язані з територіями та військовою потужністю, в минулому, а замість цього сфокусуватися на проблемах світового порядку і глобального управління. Однак до цього не дійшло: «Російські війська захопили Крим. Китай агресивно претендує на акваторії. Японія у відповідь також поводить себе дедалі жорсткіше. Іран намагається використовувати свій союз із Сирією і “Хезболлою”, щоб домогтися панування на Близькому Сході». На перший план виходить традиційне геополітичне суперництво «на кшталт того, яке можна побачити тепер в Україні». А це докорінно змінює характер міжнародної політики і, «в міру того, як атмосфера похмурнішає, зміцнювати і підтримувати світопорядок стає все складніше». Причини того очевидні: «Китай, Іран і Росія ніколи не визнавали геополітичний розклад, що склався після холодної війни, і тепер старанно намагаються його змінити. Цей процес не буде мирним». А свідчення тому вже сьогодні видно: «російська окупація українських земель – лише черговий етап перетворення Східної Європи на зону гострого геополітичного конфлікту, що робить стабільне й ефек-

тивне демократичне управління неможливим за межами Балтії і Польщі» [101].

На думку В. Міда, в ситуації, що склалася, «Путін, незважаючи на те, що карти йому випали слабкі, цілком успішно зриває західні проекти на колишній радянській території. Він зумів застопорити розширення НАТО. Він розчленував Грузію, втягнув у російську орбіту Вірменію, зміцнив свій контроль над Кримом і підніс Заходу вкрай неприємний і принизливий сюрприз своєю українською авантюрою. Із західної точки зору, Путін прирікає свою країну на похмуре майбутнє, злидні і маргіналізацію. Проте Путін не вважає, що історія закінчилася. На його погляд, він лише зміцнив свою владу всередині країни і нагадав іноземним державам, що кігті у російського ведмеда, як і раніше, гострі» [102].

Ключові тренди на міжнародній арені підводять до висновку, що нинішній світ аж ніяк не скасовує економічну і політичну конкуренцію між країнами, не ослабла і військова конкуренція. Цим справа не обмежується. Існує одна незмінна ще з часів холодної війни сфера конкурентного протистояння, яка в умовах глобалізації домінує, – конкуренція ідеологічна. Вона стосується ефективності моделей – соціально-політичних, фінансових, технологічних тощо. Конкуренція методів і технологій розв'язання національних і глобальних завдань. Питання стосується базових справ політичного буття – наскільки спроможна конкретна країна запропонувати світові свою модель ефективного розвитку.

Від сприйняття у світі обраної країною моделі суспільного розвитку залежать її роль і місце в системі сучасних міжнародних відносин і вплив на інші країни. Вибір для України, судячи з усього, не такий великий. Доводиться констатувати, що навіть Китай і Європейський Союз не ставлять перед собою завдання продукування глобальних моделей – їхні зусилля спрямовані переважно на максимальний адаптивний

тунінг американських моделей відповідно до своїх умов. Тому Америка залишається єдиною країною, що виробляє глобальні моделі внутрішнього розвитку, які активно застосовують в інших країнах. Росія в умовах відвертої агресії проти України для такої ролі не годиться. Як пише М. Злобін, «Росія ... створила не просто непривабливу, а відразливу модель внутрішнього розвитку і продовжує рухатися в цьому напрямку... Не може не турбувати те, що політичний розвиток Росії сьогодні викликає чимале відторгнення у світі, навіть у тих, хто потенційно міг би бути її союзником. Приймаючи закони, спрямовані на розв'язання своїх внутрішніх проблем, влада країни повинна розуміти, як це впливає на її репутацію. Займаючись зміцненням "традиційних цінностей", що саме по собі корисно, важливо не переборщити і знову не захворіти на хронічну російську хворобу – відставання від історичного часу, в якому живе світ, що швидко простує вперед» [103].

У ситуації дефіциту альтернативних демократичних ідей не варто ігнорувати формування «авторитарного Інтернаціоналу» у складі Китаю, Росії та Ірану. Як писав у жовтні 2014 року голова Президії Ради із зовнішньої і оборонної політики Росії Ф. Лук'янов, ідея про те, що Росія і Китай несуть Америці спільну загрозу, відродилася знову, але зовсім на іншій основі: «зараз об'єктивні обставини, необхідність виживання штовхають неліберальні системи одну до одної. Останнім часом багато говорять про військову силу, повернулася тема класичного протистояння. Нарощування військової потужності Росією і Китаєм, дискусії в Сполучених Штатах про можливу відповідь це підтверджують. Однак на ділі куди більш важливою виявляється інша мобілізація – згуртування суспільства для ідейно-інформаційної відсічі. Не випадково, за чутками, російський і китайський лідери під час зустрічей приділяють більше уваги обміну досвідом щодо збереження внутрішньої стабільності, ніж дис-

кусіям про енергетику чи американську гегемонію». Свого часу Китай виявляв великий інтерес до російської концепції «суверенної демократії». Тепер відбувається російсько-китайське зближення на ідейній основі: російська влада вивчає китайські розробки з контролю над Інтернетом, а керівництво КПК вивчає російські починання щодо націоналізації еліт, а також неліберальної роботи з неурядовими організаціями. Загальний висновок Лук'янова: «консерватизм зближує» [104].

Шлях, на який виводить зближення на консервативній чи навіть архаїчній основі, окреслив Дж. Тейлер у журналі «Foreign Policy» 5 вересня 2014 року, цитуючи Путіна під час зустрічі з молоддю на озері Селігер: «Росія є однією з найбільш потужних ядерних держав. Це не слова, це реальність». У цьому Путіну важко заперечити. І він це знає, а тому й не втомлюється твердити, як, наприклад, 14 серпня того ж 2014 року, під час свого виступу в Ялті перед присутніми там представниками думських фракцій, що скоро він планує «потішити» Захід «новими розробками в галузі наступальних озброєнь». І все це звучить в той момент, коли не вщухають звинувачення з приводу почастішання порушень російськими стратегічними ядерними бомбардувальниками і винищувачами повітряного простору США і західноєвропейських країн, а в глибинах світових океанів російські та американські атомні підводні човни ведуть протиборство, що нагадує найгірші дні холодної війни. В час, коли лідери НАТО зібралися на свій саміт в Уельсі (вересень 2014), Росія оголосила про проведення в цьому місяці безпрецедентних за розмахом навчань своїх стратегічних ядерних сил. У цьому ряду і заява Кремля, що він внесе поправки у воєнну доктрину з урахуванням наростання напруженості у відносинах між Росією і НАТО. Поки незрозуміло, що це означає, але, зважаючи на посилення напруженості із західним альянсом, у цьому немає нічого хорошого [105].

Складається враження: якщо події і далі розвиватимуться в такому ж руслі, то про пришествя нового світового порядку доведеться на якийсь час або назавжди забути. Гегемонія США, яка ґрунтується головним чином на загрозі застосування сили, стала в наш час втрачати свою репутацію. НАТО теж закрилося у власній шкаралупі. А російське суспільство впродовж кризи в Україні демонструвало своє захоплення Путіним за те, що він, мовляв, не тільки сміливо протистойть Заходу, а й зумів «повернути» Крим Росії.

Є й інші зрушення. У наукових колах проглядається інтерес до осмислення трансформації пострадянської національної ідентичності Росії після анексії Криму в березні 2014 року Ігор Зевелєв вважає, що «дії Москви щодо України тільки на перший погляд були несподіваними. На ділі вони стали логічним наслідком ідеологічних і політичних змін, що почалися восени 2011 року після прийняття рішення про повернення Володимира Путіна на пост президента. Ці дії і привели до кардинального перегляду зовнішньополітичної доктрини Росії» [106].

І. Зевелєв вважає, що зрозуміти поточні процеси в Росії з погляду вельми популярної там школи «політичного реалізму» абсолютно неможливо, а події весни 2014 року і зовсім змушують переглянути звичні рамки зовнішньополітичного аналізу. Адже після березня 2014 року, на його думку, Кремль сильно ризикує і багато чого втрачає у відносинах з країнами Заходу і сусідами на пострадянському просторі.

Зрозуміти причини ризикованих кроків Кремля, вважає Зевелєв, можуть допомогти висновки американського дослідника Роберта Джервіса, який встановив, що «часто пояснення причин, за якими прийняті ті чи інші важливі рішення, вимагає вивчення переконань осіб, які прийняли ці рішення, їхніх поглядів на світ і образи інших суб'єктів». За такого підходу головним питанням є не те, хто був правий, а хто помилявся. Важливе інше: «Чому уявлення людей про світ вия-

вилися різними?». За твердженням Р. Джервіса, «уявлення людей про світ і про інших суб'єктів розходяться з реальністю цілком і з причин, доступних нашому розумінню» [107].

Р. Джервіс пропонує брати до уваги реальний і давно відомий факт, що уявлення людей про світ й інші суб'єкти ніколи не бувають абсолютно адекватними з реальністю. На цій підставі логічно припустити, що й адекватність політичних рішень принципово залежить від діагнозу, який Ангела Меркель поставила В. Путіну: вона «не впевнена, що він перебуває в контакті з реальністю», і напевне, перебуває «в іншому світі». Із цього, очевидно, слід виходити при аналізі чільних ідей, що з'явилися в інтелектуальному дискурсі про пострадянську ідентичність Росії за останні двадцять років. З них обрані саме ті, які вважали найбільш підходящими для легітимації режиму і зміцнення сили російської держави. Йдеться насамперед про чотири ключові теоретичні моменти: концепцію «розділеного народу»; тему «захисту громадян за кордоном»; тему «руського мира»; значення визнання і збереження, прийняття і просування концепту «великої російської цивілізації».

Цей теоретичний відсів стався не відразу і не раптом. Дебати про російську ідентичність і роль Росії у світі сягають своїм корінням суперечок між слов'янофілами і західниками. У підсумку все розмаїття існуючих нині поглядів можна звести до трьох основних шкіл: лібералів, реалістів-державників і націоналістів. Мета ліберального проекту для Росії – перетворити її на частину «Великого Заходу». Реалісти-державники становили до останнього часу найвпливовішу школу зовнішньополітичної думки Росії. Вони виступають за підтримання сфери впливу на території колишнього Радянського Союзу і прагнуть стримувати американську глобальну першість. Росія в їхньому баченні – один із впливових центрів багатополярного світу, а Сполучені Штати – країна, яка ставить завдання збе-

регти однополярну структуру світу в обхід міжнародного права, а також натхненник усіляких «кольорових революцій». Націоналістичний напрям охоплює дві підгрупи: неоімперіалістів («імперців») та етнічних націоналістів. Спочатку в середовищі «імперців» домінувало завдання відновлення держави в кордонах СРСР, а потім воно звузилося до створення навколо Росії буферної зони протекторатів і залежних країн із колишніх радянських республік. Націоналісти – більш радикальні; вони виступають за відновлення географічної відповідності між державою і нацією шляхом возз'єднання Росії, Білорусі, частини України і Північного Казахстану.

Після розпаду Радянського Союзу в Росії поперемінно домінували то ліберальна, то державницька течії зовнішньополітичних «реалістів». На час повернення Володимира Путіна на пост президента РФ у 2012 р. на зовнішньополітичному курсі все сильніше стали позначатися внутрішньополітичні міркування й ідеологічні установки щодо збереження влади. Спершу це виглядало як посилення поглядів реалістів-державників за рахунок чергової маргіналізації лібералів. Дії Кремля навесні 2014 року продемонстрували, що відбувається широке запозичення ідей, які розвивалися в межах націоналістичного дискурсу, і їх вважали дещо маргінальними. Тепер є всі підстави стверджувати, що сформувалася нова зовнішньополітична доктрина, яка включає в себе елементи поглядів реалістів-державників і націоналістів.

Наприклад, навесні 2014 року дії Москви з анексії Криму вже суперечили всім уявленням лібералів-західників про розумну політику. Так, у 1997–1999 рр. питання щодо належності Криму фігурувало в Росії під час дебатів про ратифікацію «Великого договору» з Україною. Тоді перемогла точка зору, що дружба з Україною є важливішою за проблему Криму. По-іншому повернулася справа у 2014 р.: у реалістів-державників та імперців з'явилося відчуття сили і впев-

неність, що Росія може безболісно приєднати Крим, скориставшись глибокою кризою української державності. Впливової опозиції, здатної перешкодити цьому, в Росії немає. Відносини з Заходом більше не пріоритет, і його можна проігнорувати. Головне ж у тому, що фактично офіційною стала ідеологія пострадянського реваншу, що включає в себе образ Росії-збирачки розділеного штучними кордонами «русского мира» [108].

Правлячі кола Росії намагаються створити з окремих фрагментів імперської і націоналістичної риторики фундаментальну і цілісну ідеологію, спроможну консолідувати російське суспільство та мобілізувати його на охорону існуючого режиму. На цій підставі проявився підвищений інтерес до росіян («співвітчизників»), які, проживаючи за межами Росії, усвідомлюють історичні, культурні та мовні зв'язки з нею і бажають зберегти їх незалежно від свого громадянства. Уже після 2007 р. концепцію «русского мира» було впроваджено в поле активного суспільного дискурсу. До весни 2014 року ці два феномени ще розмежовували: поняття «співвітчизники» мало у своїй основі закони та юридичні норми, а поняттям «русский мир» позначали те, що належить самосвідомості. Навесні 2014 року ситуація принципово змінилася: «Поняття “співвітчизники” і “русский мир” фактично злилися в націоналістичній риториці про відродження Росії та її реванш на пострадянському просторі». Подібної еволюції зазнали і поняття «розділеність російського народу» та обґрунтування його права на возз'єднання. Сформована в середовищі радикальної націоналістичної опозиції ліберальному курсу Єльцина і стримувана владою впродовж двох десятиліть ця ідея раптово отримала легітимацію у зверненні президента РФ 18 березня 2014 року: «Російський народ став одним з найбільших, якщо не сказати – найбільшим, розділеним народом у світі» [109].

Усі ці фрагменти потребували більш широкої світо-

глядної концепції. Її надзавдання – порушити питання цивілізаційної належності країни до рівня великого наднаціонального проекту. Поступово визрівала і більш фундаментальна мотивація в необхідності появи такого проекту – взяти хоча б невдачу спроб Росії стати самостійною частиною

«Великого Заходу». Претензії на статус великої держави підштовхнули Москву глибше задуматися над своїм місцем у сучасному світі. Все це спонукало до прийняття думки про те, що Росія не просто країна, а цивілізація. Офіційно про це згадав Д. Медведев у берлінській промові 2008 р., закликавши до налагодження «справді рівноправного співробітництва між Росією, Євросоюзом і Північною Америкою як трьома гілками європейської цивілізації». Однак, як показали подальші події, погляд на Росію як гілку європейської цивілізації підтримали далеко не всі. Вже через рік, у липні 2009 року, заступник директора Інституту Європи РАН О. Громико писав: «І все ж, більша частина російського політичного класу схильна протиставляти Росію і Європу». На його думку, це є не що інше, як розвиток охоронних тенденцій у російській державній ідеології, включаючи і концепцію суверенної демократії. Міркування про «русскую», «російську» чи «слов'янську» (різні підвиди цієї думки) цивілізації «використовують для випинання третього, або особливого, шляху Росії». А цей підхід може виявитися «знаряддям у руках прихильників конфронтаційної парадигми, які прагнуть протиставити Росію решті світу» [110].

Подібне конфронтаційне бачення викладено у виступі міністра закордонних справ Росії С. Лаврова на 48-й Мюнхенській конференції з питань безпеки (лютий 2012), в якому акцентовано увагу на неминучості формування поліцентричної міжнародної системи безпеки. За його словами, особливістю нашого часу стало те, що формування міжнародних відносин набуває цивілізаційного виміру, а пошук народами своєї

ідентичності – виміру релігійного. З цієї точки зору Росія і Північна Америка – східна і західна гілки європейської цивілізації. А це є свідченням недоцільності на порядку денному тези про «інкорпорацію» Росії в «розширений Захід» без урахування сторіччями напрацьованих традицій зовнішньополітичної самостійності Росії. Тим більше, що ця країна ступила тепер на шлях комплексного оновлення, який передбачає модернізацію її політичної системи. Темпи і характер демократичних процесів в Росії будуть диктувати внутрішні проблеми, а не поради ззовні. А тому і закінчення холодної війни Росія сприймає як повернення до безперервності процесів, порушених трагедіями ХХ ст. Усе це слід розуміти як повернення до імперської Росії ХІХ ст. [111].

Причина переорієнтації цивілізаційної концепції Росії в охоронне русло традиційно банальна для російської історії – невдала модернізація країни спричинила посилення консервативної архаїки в суспільно-політичній думці. Концепція Росії як окремої великої цивілізації більше відповідала новій консервативній ідеології і давала змогу парировати критику сучасної недемократичності державного устрою. Як зазначав І. Зевелев, «до весни 2014 року дискусії щодо нової російської національної ідентичності, включаючи і розвиток концепції “русского мира”, мало дотикалися до традиційного порядку денного в галузі зовнішньої політики і національної безпеки. Революція в Україні спонукала (на думку Кремля – зажадала) сек'юритизувати ці питання, тобто перевести їх у розряд найважливіших для виживання нації і держави». В інформаційному просторі Росії поняття «русский мир» стало співзвучним поняттю «споконвічно російська земля», «російське місто» Севастополь, «російська слава» Чорноморського флоту та ін.»

Уже 7 березня 2014 року прес-секретар президента Росії Д. Песков заявив, що «Росія – це країна, на якій фундується “русский мир”, і президентом країни є

Путін, саме Путін є головним гарантом безпеки “русского мира”, і Путін вже недвозначно заявив про свої позиції» [112]. Ця і подібні заяви стали свідченням того, що в уявленнях російських офіційних осіб відбулися фундаментальні зміни щодо зони відповідальності Кремля при тлумаченні національної безпеки: перехід від держави до більшої, ніж держава, спільноти, гарант безпеки якої – В. Путін. Це навіть не «Москва – Третій Рим», а «Москва – Православний Ватикан».

У такий спосіб були розставлені крапки над «і» в самоідентифікації Росії. Абстрактно сприйманий «Захід» став фігурувати в російському інформаційному просторі як сила, що прагне поширити свої цінності і образи на увесь «русский мир», зазіхаючи тим самим на те, щоб потоптати унікальну – і все більш консервативну – російську національну ідентичність. У ролі інструментів експансії Заходу стали зображати НАТО і Європейський Союз, який своєю політикою «Східного партнерства» проводить курс на відрив України та інших пострадянських країн від Росії. Революційні події в Україні були інтерпретовані в Москві як державний переворот, інспірований Заходом на території «русского мира». Було піднято планку «історичного виміру» протистояння Заходу і Росії: у «Зверненні» Путіна від 18 березня 2014 року значилося, що «горезвісна політика стримування Росії, яка проводилася і в XVIII, і в XIX, і в XX століттях, триває й сьогодні». І вже вершиною лицемірства прозвучало положення про те, що «відносини з Україною, з братнім народом, були, залишаються і завжди будуть для нас найважливішими, ключовими без жодного перебільшення» [113].

Із приходом Путіна на третій президентський термін країна стала інтенсивно змінювати сформовану після закінчення холодної війни систему міжнародних відносин в Європі і на пострадянському просторі. Нова зовнішньополітична доктрина спирається на комплекс ідей про особливу російську цивілізацію, «русский мир» і необхідність захисту співвітчизників

навіть силовими методами: «Така доктрина більше пов’язана з внутрішніми уявленнями про російську ідентичність, ніж з концепціями світоустрою, які постають у рамках теорії і практики міжнародних відносин. Це створює серйозну напругу у відносинах між Росією і країнами Заходу, а також з усіма пострадянськими державами. Те, що виглядає як відновлення історичної справедливості і захист “русского мира” в одній системі координат, в інших дискурсах сприймається як захоплення великою державою частини території слабшого сусіда» [114].

Навесні-влітку 2014 р. в основному сформувалася ідеологія, політика і практика російської ідентичності. Її відправна точка – шовіністичні заяви, що суверенітет Росії поширюється на всіх російських людей, де б вони не перебували. Той, хто знайомий з риторикою нацистської Німеччини 30-х років, побачить у концепції «розділеного народу» багато жахливо знайомого. Ця концепція наводить на думку щодо правомірності захисту Росією росіян, які проживають за кордоном, а значить – щодо правомірності втручання у внутрішні справи інших держав. Адже «русский мир» витлумачено як органічну цілісну єдність усіх російських людей незалежно від їхнього місця проживання. І ці місця проживання змінюються шляхом, названим Путіним «возз’єднанням етнічних росіян».

При цьому Росія неухильно ігнорує норми міжнародного права, виправдовуючи себе тим, що вона не належить до західної цивілізації. Не є вона також ні частиною Китаю, ні частиною мусульманського світу. Ідеологи «русского мира» стверджують, що Росія сама по собі є цивілізацією, яка виконує свою провіденціальну місію не лише стосовно православ’я, а й щодо утвердження базових цінностей міжособистісного характеру й у відносинах між чоловіками та жінками, а також всередині людської статі. За оцінкою З. Бжезінського, «ми маємо справу з повноцінним світоглядом

– амбітним світоглядом, який виправдовує твердження про те, що Росія – це світова держава.

І ніщо в міжнародному діалозі з Заходом не зачіпало пана Путіна так сильно, як слова президента Обами, який назвав Росію сильною регіональною державою. Більш образливої характеристики він дати не міг» [115].

8. БАЛАНС СИЛ: ПРОТИВНИКИ І ПРИХИЛЬНИКИ УКРАЇНИ

Одна із цілей різноманітних пропагандистських кампаній Росії – відбілювання своїх агресивних дій проти України. Спільне в тих кампаніях – фальш і лицемірство. Лише один уривок з виступу президента РФ на Нараді послів і постійних представників Росії 1 липня 2014 року в Москві репрезентує основні пропагандистські кліше з виправдання агресивного курсу Росії: «Ми повинні з вами ясно розуміти, що події, спровоковані на Україні, стали концентрованим вираженням горезвісної політики стримування. Її коріння йде, як ви знаєте, глибоко в історію, і очевидно, що така політика не припинялася, на жаль, і після завершення “холодної війни”».

На Україні, як ви бачили, під загрозою опинилися наші співвітчизники, російські люди, люди інших національностей, їхня мова, історія, культура, законні права, гарантовані, до речі, загальноєвропейськими конвенціями. Маю на увазі, коли кажу про російських людей і російськомовних громадян, людей, які відчують, відчувають себе частиною так званого широкого “русского мира”, не обов’язково етнічно російські люди, але ті, хто вважає себе російською людиною.

Якої реакції наші партнери очікували від нас при тому, як розгорталися події на Україні? Ми, звичайно, не мали права залишити кримчан і севастопольців на свавілля войовничих націоналістів і радикалів, не могли допустити, щоб був істотно обмежений наш до-

ступ до акваторії Чорного моря, щоб на Кримську землю, в Севастополь, овіяний бойовою славою російських солдатів і матросів, врешті решт, а я думаю, досить швидко, прийшли б війська НАТО і був кардинально змінений баланс сил у Причорномор’ї. Тобто, практично все, за що Росія боролася, починаючи з петровських часів, а може, і раніше, історики знають краще, – все це було фактично викреслено.

І хочу, щоб усі розуміли: наша країна буде й надалі енергійно обстоювати права росіян, наших співвітчизників за кордоном, використовувати для цього весь арсенал наявних засобів: від політичних та економічних – до передбачених у міжнародному праві гуманітарних операцій, права на самооборону» [116].

Звинувачення Росією Заходу в тому, що він нібито систематично, починаючи з XIX ст., здійснює щодо Росії політику стримування, яка триває й нині в Україні у формі утиску російських людей і нав’язування їм європейських цінностей – це всього лише пропагандистський виверт. Інтелігентні російські дослідники на це не ведуться. Так, історик Олексій Міллер пише: «Концептуалізація історії Росії через ідею цивілізаційного протистояння Європі безглузда і контрпродуктивна, оскільки всі російські творчі еліти – європейські, навіть якщо вони лають Європу». І далі: «Історично Росія успішно розвивалася в тих випадках, коли не захоплювалася цивілізаційним протистоянням із Заходом і/або революцією. СРСР надірвався саме у своїй ролі другої наддержави, другого полюса світу, втягнувшись в непосильну гонку озброєнь і суперництво з США по всьому світу» [117].

О. Міллер веде мову про «російські творчі еліти», які дуже мало представлені у сфері державного управління. Ясна річ, що йдеться про те соціальне бюрократичне середовище Росії, в яке людина (навіть налаштована вельми ідеалістично) потрапляє і формується відповідно до запитів цього середовища. А ці казенні «присутні місця» – сукупність соціальних інститутів,

що дуже повільно трансформуються. Такими є інститути влади, які суспільство не контролює: залежний суд, підлеглі режиму правоохоронні органи, надзвичайно консервативна система освіти тощо. Все це позначається на кадровому складі державного управління. За оцінкою Л. Гудкова, «всі російські політики, включені в нинішню номенклатуру, наділені приблизно одними і тими самими якостями, оскільки їхній відбір відбувається за одними і тими ж схемами особистої лояльності, а не за принципами компетентності і конкуренції. Як наслідок, багато якостей відтворюється. Це, передусім, політичний цинізм, відсутність моральних обмежень, демагогія і прагнення до збереження влади... Головне їхнє завдання – утримати владу, плюс зберегти сильний корупційний складник, здійснювати тіньову діяльність» [118].

Із цих причин українська Революція Гідності не була сприйнята в Росії, оскільки була націлена на те, щоб покінчити з олігархічно-бюрократичним режимом і створеною ним системою влади. Тим більше, що в Україні постало питання про впровадження європейських цінностей революційним шляхом. Представникам олігархату України це теж не подобалося. В Росії також побачили у феномені Майдану загрозу існуючому ладу. Ще за два роки до українського Євромайдану Л. Гудков писав про логіку деградації тоталітарних режимів:

«На даному етапі зміни дуже повільні, вони накопичуються, але все-таки змінюється і характер людини, і певне середовище. У Росії країна сегментується: виокремлюються Москва, великі міста, де складаються інша інфраструктура, спосіб життя, починають виділятися зовсім інші люди, які займають значущі позиції, і узбіччя цього – стагнуюча, консервативна периферія. Та сама індустріальна Росія, яка фактично не змінюється. У вас, насамперед, – це Східна Україна. У Росії – це бідне і деградує село, в якого немає жодних шансів вирватися з цього стану... Тобто країна в

стані модернізації розпадається на окремі анклавні, де відбуваються різні процеси і протікає з цієї причини різний час» [119].

У спробах утриматися при владі деякі українські олігархи і їхні російські партнери намагалися зупинити історичний час і законсервувати «совкові» порядки на Донбасі. І все це відбувалося під прикриттям слів про охорону російської національної або донецької регіональної специфіки, яким нібито не підходять європейські норми і цінності. За словами С. Лаврова, Україна сьогодні створює атмосферу відторгнення способу життя Донбасу: «Ці люди, які хочуть жити так, як вони звикли на своїй землі, оголошуються офіційно терористами, на них влаштовується полювання, по всій Україні висять білборди з поясненням, як виявляти сепаратистів, тих, хто хоче жити посвоєму, не по-українськи, наводяться статті Кримінального кодексу, який за сепаратизм карає терміном позбавлення волі» [120]. У такий спосіб він хитро зводить в одну площину соціокультурну особливість і сепаратизм, державну зраду, посягання на територіальну цілісність і суверенітет держави. Багато що в сучасному бутті і подальшому розвитку Росії залежатиме від того, чи приймуть і наскільки довго сповідуватимуть охоронну риторіку в Росії на масовому рівні. У розумінні народу, як впливає з матеріалів досліджень «ЛевадаЦентру», російська влада стійко асоціюється як кримінальна і мафіозна, однак її приймають як доконаний факт, і зробити з нею нічого неможливо. Ці настрої поширювали і серед жителів Донбасу. А коли до цих настроїв долучили ще й агітацію, що в разі приєднання Донбасу до Росії відразу буде піднято заробітну плату і пенсії, то напівкримінальна природа існуючої в Донбасі економіки відразу стала неактуальною в суспільних настроях. Спрацював мало не головний соціальний механізм «совка» – на «халяву» треба брати, не оглядаючись, поки дають.

Спрацювала й ідеологічна обробка мізків: росіяни

Донбасу, мовляв, теж особливий державотворчий народ, тому вони повинні мати привілеї. А оскільки Росія наділена особливими правами на пострадянському просторі, вона повинна в силу історичної місії домінувати і примушувати сусідів до «врахування своїх прав». Цей великодержавний комплекс виконує сильну компенсаторну роль у масовій ідентичності. Бідність і заздрість маленької людини компенсується усвідомленням належності до сильної держави, якої всі бояться.

Історичне коріння агресивної політики Росії сягає часів активного «збирання російських земель», оскільки Русь (руські землі) трактували як «споконвічні землі Росії». А це – ключова підміна історичних і буттєвих реалій. Не помилка, а підміна. Русь – це не тільки і не тільки Росія. І далеко не вся Росія – Русь. Логіка Росії була і є донезмоги простою – якщо землі Русі не візьмемо ми, вони дістануться невірним «латинянам»; якщо Крим візьмемо не ми, він дістанеться НАТО. Тих, хто противиться загарбницьким планам Кремля, названо екстремістами і радикалами, що посягають, як свого часу «мазепинці», «петлюрівці», «бандерівці», на імперські традиції «славних петровських часів». Ці політичні банальності покликані відвернути увагу від загарбницьких стратегічних цілей і наслідків російських «гуманітарних операцій» відповідно до стратегії «гібридної війни». А здійснення «права на самооборону» спричинило руйнування в Донбасі інфраструктури міст, масові вбивства і багато трагічних подій.

Логіка подій змушує думати, що сепаратизм стає головним інструментом дестабілізації України як суверенної держави. Остаточні цілі, які переслідує Кремль, ще підлягають з'ясуванню. Однак немає жодного сумніву, що політичний вплив РФ на українські події полягає у поширенні «політичного хаосу» в країні з перспективами федералізації та недопущення її розвитку на європейських цивілізаційних засадах.

Нарощування кількості тіньових збройних сил Росії на території України мотивується безпідставними заявами про утиск прав російськомовного населення. Ірраціоналізм і пародійність ситуації посилюється тим, що звинувачення висуває держава, де немає жодної повноцінної української школи для етнічних українців Росії. І навпаки – Росія адресує звинувачення державі Україна, де 17 % школярів (що відповідає питомій вазі етнічних росіян в Україні) здобувають середню освіту російською мовою. Для Путіна зразком мовної політики в освіті і тепер є СРСР, коли питома вага тих, хто навчався українською мовою, становила всього 47 % населення України (у 2012/2013 рр. цей показник досяг 82 %). А прикладом радянських методів національної політики в галузі освіти може послужити закриття останньої української школи у Донецьку в 1989 р.

Штучність створеного російською пропагандою міфу про мовну дискримінацію в незалежній Україні виявляють соціологічні опитування, в яких мовне питання привертало увагу не більше 3–4 % громадян України. Воно вже давно перебуває в тіні сучасної концепції розвитку громадянського суспільства: «дві мови – одна нація» за перспективи активного вивчення третьої мови – англійської. Ніколи в незалежній Україні російська мова не була під заборону. Проблема в іншому: декому хотілося б мати законодавчо закріплене право жити в Україні й української мови не знати, не вивчати, а користуватися виключно російською. А тому має цілковиту рацію український оглядач Ігор Лосєв у міркуваннях щодо всіляких пропозицій з нормалізації становища і захисту російської мови на Донбасі. Події на Сході та в Криму, вважає він, – «результат не надмірної українізації, а її практичної відсутності. Якщо у місцевого населення не буде вихована повага і симпатія до української мови, історії та культури, до державних символів, – ці регіони рано чи пізно відійдуть від України, причому не так, як Крим, а

цілком демократично. Не можна йти на поводу в імперських русифікаторів. Не слід серйозно сприймати їхні стогони, що нібито скасування ганебного антиукраїнського закону Ківалова– Колесніченка спровокувало російську агресію в Криму та на південному сході. А якщо ми будемо жити так, щоб не давати приводу ворожій Москві, то нам доведеться ліквідувати нашу державу, забути українську мову і стати частиною російського народу. Вже краще дати привід!» [121].

У ключі «миротворчості» керівництво РФ, намагаючись створити «віртуальні» проблеми мовних утисків у східних регіонах України, геть не помічає власних утисків українського і кримськотатарського населення на окупованих територіях. Зокрема, залишаються непоміченими численні заяви представників Меджлісу і демонстрації кримських татар щодо обмеження їхніх прав та ігнорування їхньої громадянської позиції. Ці та інші факти вказують на те, що вторгнення РФ в Україну є прямим викликом ЄС і світовій спільноті, який до того ж несе загрозу посилення осередків сепаратизму, які час від часу вдаються до терористичних методів.

Мало не два десятки років тому всесвітньо відомий чеський дослідник М. Грох попереджав щодо можливості повторення Росією спекуляцій у мовному питанні за моделлю нацистської Німеччини. Йдеться про фобії німецького населення, коли з виникненням нових незалежних держав у 1918– 1919 рр. багато німців раптом виявили, що «їхній статус звівся до рівня офіційної національної меншини. Але, як правило, вони і після цього не бажали змиритися з переважанням мови малих – але тепер панівних – націй, під управлінням яких їм доводилося жити: чехів, румунів, поляків та інших. Це була вибухонебезпечна ситуація, наслідки якої з приходом Третього рейху в Німеччині стали зловісними. Сьогодні відбувається такий же процес зниження національного статусу, як, зокрема, статусу росіян, які стають меншістю в незалежних

держав, що формуються завдяки національним рухам. Подібні історичні паралелі між становищем Volksdeutsche і становищем, так би мовити, “Volksrussen” вражаючі і вселяють тривогу» [122].

Ці тенденції вкотре увиразнюють важливість моніторингу компетентними міжнародними організаціями ситуації в південно-східних областях України. Міжнародне співтовариство повинне самостійно упевнитися у фіктивності заяв щодо мовної ситуації і переконатися, що всі звинувачення з боку Росії є етапом і однією з форм реалізації нею сепаратистської війни.

Розуміння навислої над людством російської загрози на Заході є, але аж ніяк не одностайне. На думку З. Бжезінського, цю загрозу необхідно розглядати і розв'язувати на трьох рівнях. По-перше, необхідно запобігти подальшому застосуванню сили. По-друге, слід «домогтися припинення свідомих спроб Росії дестабілізувати ситуацію в східних областях України. Дуже важко збагнути, наскільки амбітними є заявлені цілі – не випадково в тій частині України, де домінують росіяни, застосування сили виявилось таким витонченим. Учасники збройних конфліктів були добре оснащеними, вони мали ефективну зенітну зброю і танки. Навіть найглибше розчаровані громадяни України, які відчують неприязнь до її уряду і не відчують прихильності до цієї країни, не стануть зберігати таку зброю в підвалах і на горищах своїх будинків. Цю зброю їм надали для формування загонів, здатних протистояти потужним військовим формуванням. Це і є формою міждержавної агресії. Інакше це назвати не можна».

Третє завдання полягає в тому, «щоб наполягти, а потім обговорити з росіянами формулу остаточного компромісу, який передбачає заборону на відкрите і масштабне застосування сили і на спроби дестабілізувати ситуацію. А це означає наступне: якщо Україна не буде чинити опору, якщо безлад всередині країни збережеться й уряду не вдасться організувати ефективну

систему національного захисту, тоді українську проблему потрібно буде розв'язувати в односторонньому порядку, однак це може спричинити наслідки, які, ймовірно, дестабілізують вразливі держави й відносини між Сходом і Заходом» [123].

Сакраментальне «однак», яке може дестабілізувати відносини між Сходом і Заходом, виражає драматизм ситуації у світі і весь трагізм ситуації в Україні. Передовиці провідних західних газет сповнені описами трагедій і актів насильства на території України, а також роздумами щодо відносин між Росією і Заходом. Ніхто начебто і не сперечається, що США, їхні європейські союзники і партнери повинні відреагувати на анексію Криму Росією, дестабілізацію Східної України, на знищення цивільного авіалайнера – тим більше, що всі ці дії загрожують світовому порядку. Однак усе впирається в невизначену і розмиту позицію деяких сил Заходу, як це було і стосовно гітлерівської Німеччини напередодні Другої світової війни.

Осягнути глибини цієї ситуації допомагає стаття «Як уникнути холодної війни» в журналі *Current History* за жовтень 2014 року, автори якої – С. Чарап і Дж. Шапіро – працювали в апараті зовнішньополітичного планування Державного департаменту США під час першого президентського терміну Б. Обама. Це дає підстави сподіватися на досить високий рівень компетентності, знання панівних настроїв в аналітичних центрах і політичних колах США. Розглядаючи ситуацію необхідності відповіді Заходу на виклики Росії, автори зазначають: «Необхідність відповіді не означає, що будь-яка відповідь добра. Дотепер Захід більше налаштований на покарання Росії та її лідерів за моральні злочини, ніж на розв'язання проблем у відносинах, які завели сторони в глухий кут. В основі серйозної реакції мала б бути ширша стратегія, яка враховувала б, що ставки надзвичайно високі для регіональної стабільності, світового порядку і для усвідомлення того, як все це взагалі могло статися» [124]. Про відсутність

стратегічного бачення американською адміністрацією сучасних світових трендів заявляв і З. Бжезінський. А теперішній дискурс, спричинений українською кризою, підтверджує це.

У намаганнях зрозуміти, що пішло не так, одна частина американських аналітиків усе зводить до особистісних характеристик президента Путіна, автоматично перебільшуючи роль особистості в історії. Ця позиція має і свої плюси: вона відразу спрощує ситуацію і визначає напрям реагування. Якщо вся справа в особистості Путіна, то від нього слід якось позбутися: наприклад, підвищивши рівень санкцій, підірвати його авторитет і створити передумови для палацового перевороту. Однак відразу спадають на думку некомфортні аналогії: політика щодо Саддама Хусейна в Іраку, Муаммара Каддафі в Лівії, Башара Асада в Сирії не дала очікуваних результатів. З огляду на це американські автори висловлюють припущення: якби Путін «завтра зник, жодну з фундаментальних проблем не було б розв'язано. Насправді, ці проблеми можуть тільки загостритися, оскільки наступники Путіна, можливо, стануть ще більше симпатизувати російському націоналізму і антизахідництву, панівним у російській культурі».

Логіка Чарапа і Шапіро полягає в неминучості мати справу з випадком, коли хвіст крутить собакою: сили російського націоналізму настільки потужні, антизахідництво настільки панує в російській культурі, що будь-який президент Росії змушений враховувати це. І не факт, що хтось інший, замінивши Путіна, зуміє ефективно контролювати російський націоналізм. Тому, вважають американські автори, українську кризу і не варто розглядати як первинну сутність проблеми, а лише як знак поточного моменту. Цей знак потребує ширшої стратегії у відносинах Росії і Заходу, оскільки «українська криза породила суперечки з приводу доцільності розширення НАТО і ЄС після 1991 р. і про майбутнє цього процесу».

Певна група американських аналітиків вважає, що справа в безперервній експансії НАТО, а посягання Заходу на традиційну сферу впливу Росії призвело до її агресивних дій в Україні. Вихід із цієї ситуації такий: Захід повинен гарантувати Москві, що розширення НАТО буде припинено. Інша група аналітиків вважає, що членство в НАТО є вагомим чинником закріплення демократичних завоювань у посткомуністичній Європі, а тому правильно надати членство в НАТО не тільки Україні та Грузії, а й іншим сусіднім з Росією державам.

Об'єднує ці точки зору те, що Росія за своєю сутністю ворожа Заходу і його цінностям, а тому ніколи не погодиться на справжнє партнерство. Виходячи з цього можливі два варіанти розвитку подій:

1) агресивне стримування Росії; 2) конфронтація з Росією у зв'язку з кризою в Україні. На противагу цим міркуванням американські аналітики висувують і третю версію: якщо визнати можливість «сумісності» подальшого розширення західних інститутів із співпрацею між Росією і Заходом, потрібно шукати компроміс. Необхідний баланс між санкціями проти Росії за порушення нею норм міжнародного права і готовністю до поліпшення відносин з нею в майбутньому» [125].

Після розпаду СРСР головною проблемою у міжнародних відносинах на лінії Захід – Схід було те, що еліти Центральної та Східної Європи дуже прагнули стати частиною НАТО і Європейського Союзу, не намагаючись виторгувати для себе особливі умови: «Офіційні особи НАТО і ЄС отримали цілковиту свободу встановлювати свої порядки в міністерствах колишніх країн – членів Варшавського договору, культивуючи правила Брюсселя і створюючи нові структури за цим шаблоном. Новачкам довелося приймати існуючі правила, щоб приєднатися до клубу».

Інша справа, вважають Чарап і Шапіро, – Росія: навіть якби ця країна стала ринковою демократією, на-

віть якби вона сильно прагнула до членства в НАТО чи ЄС, чого не було і що важко припустити, «НАТО і ЄС не змогли б упоратися із грандіозним завданням перетворення такої великої країни з безліччю соціально-економічних проблем і викликів безпеки, якби самі не пішли на радикальні зміни». Блок НАТО теж не був готовий до радикальних змін. Вихід був знайдений у формулі: «Партнерство Росії без членства в НАТО». Залишався і привід для занепокоєння: беззаперечне прийняття правил гри НАТО і ЄС посткомуністичними країнами за винятком Росії створювало враження, що колишні союзники по Варшавському договору мали б перейти до нової для них ролі – стримування російського впливу.

Такі перипетії автоматично почали розкручувати спіраль «дії – протидії». У квітні 2008 року на саміті НАТО в Бухаресті було прийнято підсумкову декларацію, в якій чітко заявлено про те, що Україна і Грузія стануть членами Альянсу. Відповідь Росії не надто забарилася – в серпні 2008 року вона вторглася в Грузію і визнала два регіони, що відкололися, незалежними державами. У тому ж році ЄС прийняла програму «Східного партнерства», яка передбачала глибоку економічну і політичну інтеграцію Молдови, України, Білорусі, Грузії, Вірменії та Азербайджану, але не Росії. У відповідь Москва активізувала просування власних проєктів регіональної інтеграції в оборонній та економічній сферах – Організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ) і Євразійського економічного союзу. Перебіг цих подій аргументує розгляд кризи в Україні в контексті ось цієї боротьби за вплив у країнах, які Європа і Росія звикли називати своїми «спільними сусідами». Зрив підписання угоди України з ЄС, Євромайдан і подальша втеча Януковича з України різко змінили диспозицію.

Гамбіт Росії щодо України, включаючи анексію Криму, призвів до того, що парадигма партнерства Росії і Заходу без членства в західних організаціях була ви-

кинута на смітник історії. У відповідь на дії Москви Захід формує потрібну стратегію щодо України: 1) поглиблення інтеграції з новим українським урядом та іншими вразливими сусідами Росії; 2) накладання санкцій на Росію й ізолювання її; 3) посилення захисту країн – членів НАТО в Центральній і Східній Європі. Більш того, Захід подвоїв зусилля з розширення сфери впливу далі на схід – Україна, Грузія і Молдова вже підписали договори про асоціацію. У відповідь Росія, ймовірно, посилить свій опір, і тим самим цикл дії і протидії продовжиться. «За цих обставин, – вважають американські аналітики, – пропозиція нових гарантій безпеки НАТО або членства в Євросоюзі дедалі більш уразливим державам, які мають спільний кордон з Росією, підвищує ризики прямого збройного конфлікту. І Захід практично не зможе підтвердити ділом гарантії безпеки, які він надає цим країнам. Москва дала ясно зрозуміти, що вважає своїм життєво важливим інтересом непоширення євроатлантичних організацій на територію суміжних з нею держав, тоді як Європа і США не вважають безпеку сусідів Росії своїм фундаментальним інтересом» [126].

Якщо це не так, то в майбутньому буде змога впевнитися, як налаштована сучасна громадська думка США щодо холодної війни: чи пожертвують Сполучені Штати Нью-Йорком, щоб захистити Берлін? Американські аналітики вважають, що на сьогодні ніхто не вірить у готовність американців зробити це заради Києва. Ця проблема має для американців і світоглядний вимір: чи варто так ризикувати в ім'я торжества принципу, за яким кожна країна має право на власний вибір у зовнішній політиці? У 1953 р. в Берліні, у 1956 р. в Будапешті і в 1968 р. у Празі американці на такий ризик не пішли. Не вдалися до рішучих кроків і після анексії Криму. А Росія тим часом, пишуть Чарап і Шапіро, «довела готовність до рішучих дій і продемонструвала, що це більше не риторичне запитання» [127]. Думка відставних аналітиків Держдепу США, не

будучи істиною в останній інстанції, відображає позицію значної частини американського суспільства. Крім того, за повідомленнями українських ЗМІ, у багатьох столицях світу також схилиються до того, що з Путіним «слід розмовляти і домовлятися» [128].

Чітко цю позицію виклав Г. Кіссінджер: «Якщо ми будемо серйозно ставитися до Росії як до великої держави, нам потрібно на ранньому етапі визначити, як примирити її занепокоєння з нашими потребами. Нам слід вивчити можливість запровадження демілітаризованої зони на території, що відокремлює Росію від дислокованих в Європі військ НАТО. Захід не наважується зайнятися всерйоз економічним відновленням Греції, і він абсолютно точно не готовий витягувати Україну з економічної кризи, щоб це була вулиця з одностороннім рухом. Тому потрібно, як мінімум, розглянути можливість якоїсь співпраці між Заходом і Росією в Україні, яка повинна мати статус неприєднаної країни. Криза в Україні перетворюється на трагедію, тому що довгострокові інтереси побудови світового порядку плутають з необхідністю відновлення національного самовизначення та ідентичності України». На думку Кіссінджера, ситуація, що складається, веде до катастрофи: «Це означає, що головним завданням для Заходу стала руйнація Росії, тоді як довготривала мета повинна полягати в тому, щоб інтегрувати її» [129].

Такі думки переконують, наскільки важко Україні обстоювати свої позиції, не допускаючи компромісів за рахунок своїх корінних інтересів. При цьому доводиться враховувати і те, що нові домовленості про врегулювання ситуації в Україні мають бути прийнятні і для Заходу, і для Росії. Від цього не втекти. За цих обставин радикально налаштованим українцям слід зважати, що альтернативою такій позиції буде лише подальша конфронтація з Росією, якої Захід не бажає, задля обстоювання принципів, які Захід не готовий захищати. Не заглядаючи у віддалене майбутнє, яке

може постати в іншому світлі, на сьогодні ситуація виглядає саме так і далеко несприятливо для інтересів України. І, попри все, Україна має вистояти.

Допомогою в цьому, безсумнівно, є підтримка країн Європейського Союзу, Сполучених Штатів, Австралії і Канади. Багато тамтешніх політиків і експертів вважає, що Захід повинен допомогти Україні й оборонною зброєю. Мова не про те, щоб озброювати українців для нападу на Росію. Та й неможливо напасти на країну, таку як Росія, маючи тільки оборонну зброю. Але оборонна зброя має бути як стримувальний чинник, щоб позбавити спокуси розв'язати українське питання збройним шляхом. Слід продовжувати діалог задля пошуку можливих компромісів. Стримувальна сила і відкритість до діалогу можуть бути ефективною стратегією в цій ситуації. Питання тільки у формулі можливого компромісу.

Ні в кого не викликає сумніву, що Україна має продовжувати рух, публічно підтриманий переважною більшістю громадян, до членства в Євросоюзі. Це тривалий процес, який потребуватиме і часу, і терпіння. І це ослаблює аргументи Росії, бо уявлювана нею небезпека з боку ЄС стає віддаленою, а негативні наслідки у сфері зовнішньоекономічних відносин – не такими для неї руйнівними. Не менш вимушеною є необхідність переконати Росію в тому, що Україна, маючи на меті вступити в НАТО, найближчим часом до цього не готова. Одночасно потрібно дати чіткий меседж Росії про те, що Україна ніколи не стане членом Євразійського Союзу. Приблизно так, як висловлено на рівні громадянського суспільства словами Анастасії Дмитрук: «Ніколи ми не будемо братами / Ни по Родине, ни по матери. / Духа нет у вас – быть свободными, / Нам не стать даже сводными». І зовсім інше – взаємовигідні торгові угоди між Україною і Росією, які не потребуватимуть збільшення витрат на обстоювання авторитету ціною незалежності іншої країни.

Є й питання, які не підлягають компромісному

вирішенню. Йдеться про територіальну цілісність країни, зокрема і Крим. Прикладом у цьому може послужити «тайванське питання» в зовнішній політиці Китаю. У силу обставин китайці в XX ст. дійшли думки, що тайванську проблему буде вирішено «не в цьому столітті», однак ніхто не відмовився від цієї споконвічно китайської території.

Тривалий час даватимуть про себе знати й інші питання. Серед них – ставлення українців до Росії. Ворожість значної частини українців до сусідньої держави – нове явище, спричинене насамперед її агресивними діями. Відповідальність за це – на творцях нової путінської міфології про місце і роль Росії в сучасному світі.

За всієї убогості політики історичного безпам'ятства варто все-таки нагадати ідеологам «путінізму» слова з пісні Б. Окуджави: «Каину дай раскаяние». Може, станеться диво...

Література

1. Збигнев Бжезинский. Стенограмма выступления: В борьбе с российским шовинизмом. – Доступно: <http://rusnod.ru/news/theme4870.html>
2. Игорь Зевелев. Границы русского мира. Трансформация национальной идентичности и новейшая внешнеполитическая доктрина России. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/number/granit-cy-russkogo-mira-16582>
3. Там же.
4. Збигнев Бжезинский. Стенограмма выступления: В борьбе с российским шовинизмом. – Доступно: <http://rusnod.ru/news/theme4870.html>
5. Шахназаров Г. Х. и др. Самоопределение России. Аналитический доклад по проекту «Россия в формирующейся глобальной системе». – Доступно: <http://www.uct.kiev.ua/~sofi/pf2/shakhn.html>

6. Меркель усомнилась в адекватности Путина. – LB.ua. – Доступно: http://lb.ua/news/2014/03/03/257911_merkel_usomnilas_adekvatnosti.html?print

7. Бжезинский З. Характер игры меняется. Запад принимает твердую позицию по России. – Доступно: <http://obozrevatel.com/politics/31597-bzhezinskijharakter-igryi-menyaetsya-zapad-sejchas-prinimaet-tverduyu-pozitsiyu-po-rf.htm>

8. СМИ сообщили о сомнениях Меркель в здравомыслии Путина. – Доступно: <http://www.forbes.ru/print/node/251591>

9. FT: Маневры Меркель обеспечили ужесточение санкций против Путина. – Доступно: <http://nvua.net/print/world/FT-manevry-merkelobespeshili-uzhestochenie-sankciy-protiv-Putina5770.html>

10. Збигнев Бжезинский. Стенограмма выступления: В борьбе с российским шовинизмом. – Доступно: <http://rusnod.ru/news/theme4870.html>

11. См. Тойнби А. Постигание истории. – СПб.-М., 1991. – 607 с.

12. Шевцова Л. Россия: логика упадка / Новая газета. – №101–102. – 12–14 сентября. – 2011. – Доступно: <http://www.novayagazeta.ru/data/2011/101/19.html?print=20111409180>

13. Там же.

14. Там же.

15. Шахназаров Г. Х и др. Самоопределение России. Аналитический доклад по проекту «Россия в формирующейся глобальной системе». – Доступно: <http://www.uct.kiev.ua/~sofi/pf2/shakhn.html>

16. Там же.

17. Там же.

18. Гудков Л. Природа «путинизма». / ЛевадаЦентр > АРХИВ > ПРЕСС-ВЫПУСКИ. – Доступно: <http://www.levada.ru/press/2009121600.html>

19. Макаренко В. Уроки Ханы Арендт: внеконтекстуальные проблемы системы организационной лжи (статья 1). // Политическая концептология. – №1, 2015. – С. 8.

20. Гудков Л. Природа «путинизма». / ЛевадаЦентр > АРХИВ > ПРЕСС-ВЫПУСКИ. – Доступно: <http://www.levada.ru/press/2009121600.html>

21. Отпущенный из психлечебницы Панин обругал Земфиру за акцию с украинским флагом. – Доступно: http://joinfo.ua/showbiz/1103291_Otpuschenniypsihlechebnitsi-Panin-obrugal.html

22. Гудков Л. Природа «путинизма». / ЛевадаЦентр > АРХИВ > ПРЕСС-ВЫПУСКИ. – Доступно: <http://www.levada.ru/press/2009121600.html>

23. Гудков Л. Д. Абортивная модернизация. / Л. Д. Гудков. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССАЭН), 2011. – 630 с.

24. Гудков Л. Природа «путинизма». / ЛевадаЦентр > АРХИВ > ПРЕСС-ВЫПУСКИ. – Доступно: <http://www.levada.ru/press/2009121600.html>

25. Там же.

26. Там же.

27. Галумов Э. А. Имидж против имиджа. – М., Известия. 2005. – С. 69–83; Моисеева В. Негативный имидж России препятствует ее развитию // Независимая газета. – 2003. – 11 апреля.

28. Быков И. А. Проблема влияния на экспертное сообщество и журналистов через специальные мероприятия (На примере международного дискуссионного клуба «Валдай». – Доступно: bykov.socionet.ru/public/Bykov_Valdai.html

29. Юбилейный Валдай. – Доступно: Nikolas-Lambert.livejournal.com/373945.html

30. Николай Злобин: «С царем во главе, без царя в голове». Информационно-аналитический портал ПРОФИЛЬ. – Доступно: www.profile.ru/article/nikolai-zlobin-s-tsarem-voglave-bez-tsarya-v-golove-77377

31. Там же.

32. Сегодня Владимир Путин принял участие в работе международного дискуссионного клуба «Валдай». – Доступно: www.gazeta.ru/business/2013/19/5660621.html

33. Николай Злобин: «С царем во главе, без царя в голове». Информационно-аналитический портал ПРОФИЛЬ. – Доступно: www.profile.ru/article/nikolai-zlobin-s-tsarem-voglave-bez-tsarya-v-golove»-77377

34. Радио ЭХО Москвы: Особое мнение, 20.09.2013.19:08 Николай Злобин. – Доступно:

www.echo.msk.ru/programs/personalno/1160024-echo/

35. Там же.

36. Там же.

37. Национальная идентичность на Валдае / Вестник Кавказа. – Доступно: www.vestikavkaza.ru/articles/Nationalnaya-identichnost-na-Valdae.html

38. Выступление Владимира Путина на заседании клуба «Валдай» – Российская газета. – Доступно: www.rg.ru/printable/2013/09/19/stenogramma-site.html.

39. Там же.

40. Ренан Э. Что такое нация? – Доступно: www.hrono.ru/statii/2006/renan_naci.php

41. Выступление Владимира Путина на заседании клуба «Валдай» – Российская газета. – Доступно: www.rg.ru/printable/2013/09/19/stenogramma-site.html

42. Там же.

43. Там же.

44. Там же.

45. Козелек Р. Часові пласти. Дослідження з теорії історії. Переклад з німецької – К., «ДУХ І ЛІТЕРА», 2006, – с.52.

46. Выступление Владимира Путина на заседании клуба «Валдай» – Российская газета. – Доступно: www.rg.ru/printable/2013/09/19/stenogramma-site.html

47. Ренан Э. Что такое нация? – Доступно: www.hrono.ru/statii/2006/renan_naci.php

48. Выступление Владимира Путина на заседании клуба «Валдай» – Российская газета. – Доступно: www.rg.ru/printable/2013/09/19/stenogramma-site.html

49. Песков рассказал о зашкаливающем рейтинге Путина. – Доступно: <http://lenta.ru/news/2914/03/07/rating/>

50. Выступление Владимира Путина на заседании клуба «Валдай» – Российская газета. – Доступно: www.rg.ru/printable/2013/09/19/stenogramma-site.html

51. Особенности российской интеграционной политики. – Доступно: <http://snosmi.ru/social/20110626/171253118-print.html>

52. Выступление Владимира Путина на заседании клуба «Валдай» – Российская газета. – Доступно: www.rg.ru/printable/2013/09/19/stenogramma-site.html

53. Россияне высказались за присоединение к РФ республик бывшего СССР. – Доступно: <http://ruslentanews.com/news/mir/45971-rossija-newyskazalis-zaprisoedinenie-k-rf-respublik-byvshego-sssr.html>

54. За призывы вернуть Крым Украине в России будут бросать в тюрьму на пять лет: Новости УНИАН. – Доступно: <http://www.unian.net/politics/900135-zaprizyivyivernut-kryim-ukraine-v-rossii-budut-brosat-v-tyurmu-napyat-let.html>

55. Лилия Шевцова ej.ru). (День №171, вторник 24 сентября 2013, С. 4.

56. Валдай после Мюнхена: Владимир Путин призвал к обретению и укреплению национальной идентичности. – Доступно: <http://oko-planet.su/politikrus/print:page,1,211001-valday-posle-myunhena-vladimirputin-prizval-k-obreteniyu-i-ukrepleniynacionalnoyidentichnosti.html>

57. Коэн Ариэль. Новый поворот: какую национальную идею Путин предложил России на Валдае. – Доступно: <http://www.forbes.ru/print/node/245090>

58. Национальная идентичность на Валдае / Вестник Кавказа. – Доступно: www.vestikavkaza.ru/articles/Nationalnaya-identichnost-na-Valdae.html

59. Горбачев М. Необходимо вернуться к новому мышлению. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/global-processes/Neobkhodimo-vernutsya-k-novomu-myshleniyu-16945>

60. Горбачев М. «Я против любых стен». – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/global-processes/Ya-protiv-lyubых-sten-17051>

61. Там же.
62. Там же.
63. Примаков Е. Украина: тяжелое сегодня и сложное завтра. – Доступно: http://www.globalaffairs.ru/print/ukraine_crysis/Ukraine-tyazheloe-segodnya-i-slozhnoe-zavtra-16954
64. Караганов С. Причина этого конфликта – заблуждение Запада, поэтому русские не сдадутся. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/pubcol/Prichinaetogo-konflikta-zabluzhdeniya-Zapada-poetomurusskie-ne-sdadutsya-16975>
65. Арбатов А. Украина и реальная политика. – Доступно: http://www.globalaffairs.ru/print/ukraine_crysis/ukraina-i-realnaya-politika-16754
66. Исследование МИД Германии: При Путине РФ стала авторитарным государством. – Доступно: <http://www.unian.net/world/987513-issledovaniemid-germanii-pri-putine-rf-stala-avtoritarnym-gosudarstvom.html>
67. Российский дипломат заявил, что при Путине война с Украиной не закончится. – Доступно: <http://obozrevatel.com/politics/76592-rossijskijdiplomat-zayavil-chto-pri-putine-vojna-s-ukrainoj-nezakonchitsya.htm>
68. Если Путин не совершит ошибок, его режим может продержаться еще 20 лет – Ходорковский. – Доступно: <http://www.unian.net/world/987536-esli-putinne-sovershit-oshibok-ego-rejim-mojet-proderjatsyaesche-20-let-hodorkovskiy.html>
69. Арбатов А. Украина и реальная политика. – Доступно: http://www.globalaffairs.ru/print/ukraine_crysis/ukraina-i-realnaya-politika-16754
70. Иванов С. Мир без стен. – Доступно: http://globalaffairs.ru/print/ukraine_crysis/Mir-bez-sten-16983
71. Арбатов А. Украина и реальная политика. – Доступно: http://www.globalaffairs.ru/print/ukraine_crysis/ukraina-i-realnaya-politika-16754
72. Там же.
73. Там же.
74. Там же.

75. фон Шуберт Е. Вольфганг Ишингер: мы не полностью оценили значение Мюнхенской речи Путина... – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/diplomacy/Volfgang-Ishinger-my-ne-polnostyu-otcenili-znachenieMyunkhenskoi-rechi-Putina-16942>
76. Путин: «Украина – это даже не государство!» – Доступно: http://censor.net.ua/resonance/294/putin_eto_daje_ne_gosudarstvoquot_
77. Арбатов А. Украина и реальная политика – Доступно: http://www.globalaffairs.ru/print/ukraine_crysis/ukraina-i-realnaya-politika-16754
78. Болотное дело глазами россиян и москвичей. – Доступно: <http://www.levada.ru/print/07-06-2013/bolotnoedelo-glazami-rossiyan-i-moskvichei>
79. Гриценко Е. Игорь Померанцев: Россия кажется больной страной. – Доступно: http://life.pravda.com.ua/person/2014/09/16/180410/view_print
80. Джон Миршаймер: «Почему в украинском кризисе виноват Запад». – Доступно: <http://ruposters.ru/archives/9027>.
81. Там же.
82. Николс Т. Лидер России – не реалист и не националист. – Доступно: http://www.globalaffairs.ru/print/ukraine_crysis/Lider-Rossii-ne-realist-i-nationalist-16962
83. Там же.
84. Там же.
85. Там же.
86. Там же.
87. Гудков Л. Имморализм постсоветского общества: его истоки, представления и последствия. – Доступно: <http://www.cjgita.ru/a.n.-alekseev/kontekst/immoralizm-postsovetskogo-obschtstva-ego-istoki-proyavleniya-i-posledstviya>
88. фон Шуберт Егор. Эдвард Люттвак: «У русских есть стратегический талант». Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/global-processes/Edvard-Lyuttvak-U-russkikh-est-strategicheskii-talant16805>

89. Тагаева Л. Лев Гудков: «Если за все отвечает один человек в стране, через какое-то время иллюзии в отношении его способностей превращаются в раздражение». – Доступно: http://slon.ru/russia/lev_gudkov_esli_za_vse_otvechaet_odin_chelovek_v_strane_cherez_kakoe_to_vremya_illuzii_v_otnoshenii_1107112.xhtml

90. Гудков Л. Имморализм постсоветского общества: его истоки, представления и последствия. – Доступно: <http://www.cjgita.ru/a.n.-alekseev/kontekst/immoralizm-postsovetского-obshtstva-ego-istoki-proyavleniya-i-posledstviya>

91. Тагаева Л. Лев Гудков: «Если за все отвечает один человек в стране, через какое-то время иллюзии в отношении его способностей превращаются в раздражение». – Доступно: http://slon.ru/russia/lev_gudkov_esli_za_vse_otvechaet_odin_chelovek_v_strane_cherez_kakoe_to_vremya_illuzii_v_otnoshenii_1107112.xhtml).

92. Марченко Н., Франчук М. Русский пир «нерукопожатных» / «День», 2014. – №130–131. – 18–19 июля. – С. 20–21.

93. Там же.

94. Тагаева Л. Лев Гудков: «Если за все отвечает один человек в стране, через какое-то время иллюзии в отношении его способностей превращаются в раздражение». – Доступно: http://slon.ru/russia/lev_gudkov_esli_za_vse_otvechaet_odin_chelovek_v_strane_cherez_kakoe_to_vremya_illuzii_v_otnoshenii_1107112.xhtml

95. Левада-Центр. Присоединение Крыма к России. – Доступно: <http://www.levada.ru/print/02-09-2014/prisoedinenie-kryma-k-rossii>

96. Там же.

97. Киссинджер Г. Как сконструировать Новый мировой порядок. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/global-processes/Kak-skonstruirovat-Novyi-mirovoi-poryadok-16911>

98. Обама: Россия – вторая угроза после вируса Эбола. – Доступно: <http://grani.ru?Politics?Russia/m.233343.html>

99. Киссинджер Г. Как сконструировать Новый мировой порядок. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/global-processes/Kak-skonstruirovat-Novyi-mirovoi-poryadok-16911>

100. Гат А. Возвращение авторитарных великих держав. – Доступно: <http://inosmi.ru/world/20070712/235498-print.html>

101. Мид У.-Р. Возвращение геополитики. – Доступно: http://inosmi.ru/foreignaffairs_org/20140501/219969078-print.html

102. Там же.

103. Злобин Н. О моделях / Российская газета. – Доступно: <http://www.rg.ru/printable/2013/08/21/modeli.html>

104. Лукьянов Ф. Консерватизм сближает. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/redcol/Konservatizm-sblizhaet-17019>

105. Тейлер Дж. Готов ли российский президент начать третью мировую войну? – Доступно:

<http://inosmi.ru?russia/20140905/222815358print.html> .

106. Игорь Зевелев. Границы русского мира. Трансформация национальной идентичности и новейшая внешнеполитическая доктрина России. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/number/granitcy-russkogo-mira-16582>.

107. Там же.

108. Там же.

109. Там же.

110. Громыко А. Цивилизация и Россия. Споры продолжаются. – Доступно: <http://sr.fondedin.ru/new/admin/print.php?id=1247833506&archive=1247834106>

111. Выступление министра иностранных дел Российской Федерации С. В. Лаврова на 48-й Мюнхенской конференции по безопасности, Мюнхен, 4 февраля 2012 г. – Доступно: <http://www.mid.ru/bdomp/ns-dos.nsf/44a7dafc231dc11ac32576d600>

112. Песков рассказал о зашкаливающем рейтинге Путина. – Доступно: <http://lenta.ru/news/2014/03/07/rating/>

113. Обращение Президента Российской Федерации 18 марта 2014 года. – Доступно: <http://news.kremlin.ru/news/20603/print>

114. Игорь Зевелев. Границы русского мира. Трансформация национальной идентичности и новейшая внешнеполитическая доктрина России. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/number/granitcyrusskogo-mira-16582>

115. Збигнев Бжезинский. Стенограмма выступления: В борьбе с российским шовинизмом. – Доступно: <http://rusnod.ru/news/theme4870.html>

116. Путин о ситуации в Украине. Выступление на совещании послов 1 июля 2014 года. – Доступно: <http://www.solonin.org/doc-putin-o-situatsii-vukraine>

117. Совет по внешней и оборонной политике представляет «Стратегию XXI». – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/event/Sovetpo-vneshnei-i-oboronnoi-politike-predstavlyaetStrategiyu-XXI-16427>

118. Гудков Л. Резервация «совка» – это индустриальная Россия и Восточная Украина. – Доступно: <http://glavcom.ua/articles/7509.html>

119. Там же.

120. Глава МИД России обвинил Киев в охоте на жителей Донбасса. – Доступно: <http://korrespondent.net/world/russia/3505640lavrov-sovetuet-ukrayne-ne-zaykatsia-ob-unytarnosty>

121. Лосев И. Лицемеры «миротворчества» // «День». – 2014. – №130–131. – 18–19 июля. – С. 21.

122. Хрох М. От национальных движений к полностью сформировавшейся нацией: процесс строительства наций в Европе // Нации и национализм / Б. Андерсон, О. Бауэр, М. Хрох и др. – М., Праксис, 2002. – С. 138–139.

123. Бжезинский З. Стенограмма выступления: В борьбе с российским шовинизмом. – Доступно: <http://rusnod.ru/news/theme4870.html>

124. Чарп С., Шапиро Дж. Как избежать новой холодной войны. – Доступно: http://www.globalaffairs.ru/print/ukraine_crusis/Kak-izbezhat-novoi-kholodnoi-voiny-17041

125. Там же.

126. Там же.

127. Там же.

128. Сирук Н. «Беги, Гиллари, беги...» // День, 3192, 15 октября 2014 г.

129. Киссинджер Г., Хейлбран Дж. Генри Киссинджер: Обама скорее идеолог, чем стратег. – Доступно: <http://www.globalaffairs.ru/print/diplomacy/Genri-Kissindzher-Obama-skoree-ideolog-chemstrateg-17659>

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ

*(Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР),
1990, N 31, ст.429)*

Верховна Рада Української РСР,
виражаючи волю народу України,
прагнучи створити демократичне суспільство,
виходячи з потреб всебічного забезпечення прав і
свобод людини,
шануючи національні права всіх народів,
дбаючи про повноцінний політичний, економіч-
ний, соціальний і духовний розвиток народу України,
визнаючи необхідність побудови правової держа-
ви,
маючи на меті утвердити суверенітет і самовряду-
вання народу України,

ПРОГОЛОШУЄ

державний суверенітет України як верховенство,
самостійність, повноту і неподільність влади Респу-
бліки в межах її території та незалежність і рівноправ-
ність у зовнішніх зносинах.

І. САМОВИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Українська РСР як суверенна національна держава
розвивається в існуючих кордонах на основі здійснен-
ня українською нацією свого невід'ємного права на са-
мовизначення.

Українська РСР здійснює захист і охорону націо-
нальної державності українського народу.

Будь-які насильницькі дії проти національної дер-
жавності України з боку політичних партій, громадсь-
ких організацій, інших угруповань чи окремих осіб
переслідуються за законом.

ІІ. НАРОДОВЛАДДЯ

Громадяни Республіки всіх національностей стано-
влять народ України.

Народ України є єдиним джерелом державної вла-
ди в Республіці.

Повновладдя народу України реалізується на основі
Конституції Республіки як безпосередньо, так і через
народних депутатів, обраних до Верховної і місцевих
Рад Української РСР.

Від імені всього народу може виступати виключно
Верховна Рада Української РСР. Жодна політична
партія, громадська організація, інше угруповання чи
окрема особа не можуть виступати від імені всього на-
роду України.

ІІІ. ДЕРЖАВНА ВЛАДА

Українська РСР є самостійною у вирішенні будь-я-
ких питань свого державного життя.

Українська РСР забезпечує верховенство Конститу-
ції та законів Республіки на своїй території.

Державна влада в Республіці здійснюється за прин-
ципом її розподілу на законодавчу, виконавчу та судову.

Найвищий нагляд за точним і однаковим виконан-
ням законів здійснюється Генеральним прокурором
Української РСР, який призначається Верховною Радою
Української РСР, відповідальний перед нею і тільки їй
підзвітний.

ІV. ГРОМАДЯНСТВО УКРАЇНСЬКОЇ РСР

Українська РСР має своє громадянство і гарантує
кожному громадянину право на збереження грома-
дянства СРСР.

Підстави набуття і втрати громадянства Українсь-
кої РСР визначаються Законом Української РСР про
громадянство.

Всім громадянам Української РСР гарантуються
права і свободи, які передбачені Конституцією Україн-
ської РСР і нормами міжнародного права, визнаними
Українською РСР.

Українська РСР забезпечує рівність перед законом усіх громадян Республіки незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної приналежності, статі, освіти, мови, політичних поглядів, релігійних переконань, роду і характеру занять, місця проживання та інших обставин.

Українська РСР регулює імміграційні процеси.

Українська РСР виявляє турботу і вживає заходів щодо охорони і захисту інтересів громадян Української РСР, які перебувають за межами Республіки.

V. ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ВЕРХОВЕНСТВО

Українська РСР здійснює верховенство на всій своїй території.

Територія Української РСР в існуючих кордонах є недоторканою і не може бути змінена та використана без її згоди.

Українська РСР самостійно визначає адміністративно-територіальний устрій Республіки та порядок утворення національно-адміністративних одиниць.

VI. ЕКОНОМІЧНА САМОСТІЙНІСТЬ

Українська РСР самостійно визначає свій економічний статус і закріплює його в законах.

Народ України має виключне право на володіння, користування і розпорядження національним багатством України.

Земля, її надра, повітряний простір, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території Української РСР, природні ресурси її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, весь економічний і науково-технічний потенціал, що створений на території України, є власністю її народу, матеріальною основою суверенітету Республіки і використовуються з метою забезпечення матеріальних і духовних потреб її громадян.

Українська РСР має право на свою частку в загальносоюзному багатстві, зокрема в загальносоюзних ал-

мазному та валютному фондах і золотому запасі, яка створена завдяки зусиллям народу Республіки.

Вирішення питань загальносоюзної власності (спільної власності всіх республік) здійснюється на договірній основі між республіками - суб'єктами цієї власності.

Підприємства, установи, організації та об'єкти інших держав і їхніх громадян, міжнародних організацій можуть розміщуватись на території Української РСР та використовувати природні ресурси України згідно з законами Української РСР.

Українська РСР самостійно створює банкову (включаючи зовнішньоекономічний банк), цінову, фінансову, митну, податкову системи, формує державний бюджет, а при необхідності впроваджує свою грошову одиницю.

Вищою кредитною установою Української РСР є національний Банк України, підзвітний Верховній Раді Української РСР.

Підприємства, установи, організації та виробничі одиниці, розташовані на території Української РСР, вносять плату за використання землі, інших природних і трудових ресурсів, відрахування від валютних надходжень, а також сплачують податки до місцевих бюджетів.

Українська РСР забезпечує захист всіх форм власності.

VII. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

Українська РСР самостійно встановлює порядок організації охорони природи на території Республіки та порядок використання природних ресурсів.

Українська РСР має свою національну комісію радіаційного захисту населення.

Українська РСР має право заборонити будівництво та припинити функціонування будь-яких підприємств, установ, організацій та інших об'єктів, які спричиняють загрозу екологічній безпеці.

Українська РСР дбає про екологічну безпеку громадян, про генофонд народу, його молодого покоління.

Українська РСР має право на відшкодування збитків, заподіяних екології України діями союзних органів.

VIII. КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК

Українська РСР є самостійною у вирішенні питань науки, освіти, культурного і духовного розвитку української нації, гарантує всім національностям, що проживають на території Республіки, право їх вільного національно-культурного розвитку.

Українська РСР забезпечує національно-культурне відродження українського народу, його історичної свідомості і традицій, національно-етнографічних особливостей, функціонування української мови у всіх сферах суспільного життя.

Українська РСР виявляє піклування про задоволення національно-культурних, духовних і мовних потреб українців, що проживають за межами Республіки.

Національні, культурні та історичні цінності на території Української РСР є виключно власністю народу Республіки.

Українська РСР має право на повернення у власність народу України національних, культурних та історичних цінностей, що знаходяться за межами Української РСР.

IX. ЗОВНІШНЯ І ВНУТРІШНЯ БЕЗПЕКА

Українська РСР має право на власні Збройні Сили.

Українська РСР має власні внутрішні війська та органи державної безпеки, підпорядковані Верховній Раді Української РСР.

Українська РСР визначає порядок проходження військової служби громадянами Республіки.

Громадяни Української РСР проходять дійсну військову службу, як правило, на території Республіки і не можуть використовуватись у військових цілях за її межами без згоди Верховної Ради Української РСР.

Українська РСР урочисто проголошує про свій намір

стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках і дотримується трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї.

X. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Українська РСР як суб'єкт міжнародного права здійснює безпосередні зносини з іншими державами, укладає з ними договори, обмінюється дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами, бере участь у діяльності міжнародних організацій в обсязі, необхідному для ефективного забезпечення національних інтересів Республіки у політичній, економічній, екологічній, інформаційній, науковій, технічній, культурній і спортивній сферах.

Українська РСР виступає рівноправним учасником міжнародного спілкування, активно сприяє зміцненню загального миру і міжнародної безпеки, безпосередньо бере участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах.

Українська РСР визнає перевагу загальнолюдських цінностей над класовими, пріоритет загальновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права.

Відносини Української РСР з іншими радянськими республіками будуються на основі договорів, укладених на принципах рівноправності, взаємоповаги і невтручання у внутрішні справи.

Декларація є основою для нової Конституції, законів України і визначає позиції Республіки при укладанні міжнародних угод. Принципи Декларації про суверенітет України використовуються для укладання союзного договору.

м. Київ,

16 липня 1990 року

№ 55-XII

Прийнята Верховною Радою Української РСР

УЧЕНІ ДНУ – АКАДЕМІКИ АКАДЕМІЇ ПОЛІТИЧНИХ НАУК УКРАЇНИ.

19 липня 2022 року.

У Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара презентували книгу Президента Академії політичних наук України Петра Мироненка «Збочена росія та ознаки Третьої світової війни».

Захід зібрав знаних учених-експертів у галузі політичних наук і соціології та їхніх молодих колег – студентів факультету суспільних наук і міжнародних відносин ДНУ. Усією спільнотою не тільки ознайомилися з новим науковим доробком засновника Академії політичних наук України (АПН України), а й відкрито обговорили актуальні соціальні та політичні питання, пов'язані з війною росії проти України.

На початку цієї зустрічі відбулася знакова подія – установче засідання регіонального відділення АПН України, на якому вручили дипломи новим членам. Так, дипломи академіків Академії політичних наук України отримали відомі дніпровські учені-представники ДНУ: завідувач кафедри політології доктор політичних наук, професор Олексій Третяк; завідувач кафедри соціології доктор політичних наук Віталій Кривошеїн, а також доценти кафедри політології Михайло Тимченко і Роман Романов. Також на зустрічі були присутні дійсні члени Академії доктор політичних наук України Олега Тупиця та доктор юридичних наук Володимир Тертишник.

Вітаючи шанованого політолога керівника АПН України Петра Мироненка у Дніпрі, Олексій Третяк, насамперед, подякував за оцінку нашого суміжного (прифронтового) регіону як стратегічно важливого:

– Заслугує на повагу, що Ви, Петре Володимировичу, у цей складний час прагнете поділитися Вашим великим умінням військово-політичного аналізу та багатим досвідом державного управління й розширюєте нині мережу Академії політичних наук України. Адже АПН України – це потужна організація, що об'єднує науковців і діячів освіти, експертів, які мають значний досвід практичної політичної діяльності, державного й економічного управління. Саме таке об'єднання фахівців працює на нашому регіональному рівні. І входження до нього експертно-аналітичної спільноти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара – це, безперечно, здобуток. Тому що дніпровське відділення АПН України покликане сприяти комунікації й обміну досвідом між представниками різних галузей політологічної практики, реалізації спільних дослідних і прикладних проєктів в громадській сфері. Щиро сподіваємося на плідну співпрацю і нові досягнення, які б яскраво засвідчили, що навіть у воєнний час українська політична наука розвивається. Вона має не тільки потужні основи, а й значні перспективи, – підкреслив у зверненні до Президента Академії політичних наук України Олексій Анатолійович.

У спільноті політологів очікують, що громадськість Дніпра широко відгукнеться на імпульси, які виходять від вченого Петра Мироненка та його наукового доробку – унікальної книги «Збочена росія та ознаки Третьої світової війни». Написана у стилі нотаток із щоденника українського політолога, вона слугує своєрідним методичним посібником не тільки для експертного середовища, а й усіх, хто цікавиться сучасною політикою, зокрема, подіями, що відбуваються в Україні. 4-томне видання повністю присвячене актуальним проблемам російсько-української війни в контексті світової політики. А саме: дає відповіді на питання про причини російського вторгнення в Україну й значимість боротьби українського народу в світово-

му цивілізаційному вимірі; визначає напрямки гуманітарного та громадського політичного виховання в Україні в умовах великомасштабної війни та інше. Ознайомившись зі збіркою матеріалів П. Мироненка, читач отримує фаховий прикладний військово-політичний аналіз сучасних реалій.

Його автор – теоретик-аналітик і практик. Петро Мироненко – доктор політичних наук з воєнно-політичною освітою та великим досвідом практичного управління. У формі щоденника Петро Володимирович фактично подає своєрідні «ключі», алгоритми тлумачення причин початку (від 1995 року, коли, за висновком науковця, намітилися перші ознаки Третьої світової війни), а також загальних тенденцій нинішньої російсько-української війни. Свої спостереження автор доносить у формі персонального дослідження передвоєнних спогадів та хронік актуальної війни. Чому вони варті уваги? Бо у нотатках зафіксований особистий досвід проживання і розуміння ментальності держави-агресорки, що розв'язала Третю світову війну на території України та вчиняє геноцид українського народу. Буквально спираючись на знання, здобуті протягом 25 років проживання на російії, Петро Володимирович пояснює читачеві агресивну сутність тієї держави та її населення, що успадкувало ментальність народів Орди, якій заснувала Московське князівство.

– Чому я вважаю, що мав право написати про свої емоції і багаторічні знання народу і держави російії? Оскільки за 25 років, поки я служив, вчився, а потім працював там у різних сферах (військовим, в науковій роботі чи виконавчій владі), я мав змогу осмислити особливості російської культури, історії, взаємодії ідеології та політики. І я зовсім не хотів їм уподібнюватися... Я їх вивчав. Вивчав не лише ментальність державної форми правління, а й психологічну (ба навіть

психо-неврологічну) поведінку людей, серед яких жив. І дійшов висновку, що Україна – не росія. Ми існуємо в різних цивілізаціях і живемо з різними моральними цінностями. Ми настільки ментально різні, що я вирішив донести це українському суспільству, – зізнався автор.

Відтак, усім нам, а особливо молоді, учений порадив іти вперед. Навчитися управляти собою – стати сильнішими й організованішими. Згадати свої козацькі корені та як титульна нація упевнено будувати Українську Державу. Послідовно займаючи правильну державотворчу позицію, викорінювати елементи лояльності до всього прорадянського, замінювати зручні російські алгоритми мислення та наративи. Тільки так зможемо вибудувати якісно інший напрямок і сучасну цивілізацію.

– Будуймо Україну в собі і навколо себе! – закликав Петро Володимирович.

Академія політичних наук України

Петро Володимирович
Мироненко

Збочена росія
та ознаки
Третьої світової війни

*Нотатки
із щоденника політолога*

Частина III

Мова видання – українська

В авторській редакції

Макетування
Щегельський Павло Григорович

Підписано до друку 24 липня 2022 року
Формат 60х90/16. Ум. друк. арк. 14,25
Наклад 500 прим.

ТОВ «ВИДАВНИЦТВО ПОЛІТІЯ»
вул. Леонтовича, 5, оф. 302, м. Київ, 01031
Тел. (044)-227-82-02, e-mail: aps-ua@ukr.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців:
Серія ДК № 5869 від 13.12.2017 р.